

87691

T.C.
ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

JANDARMANIN İDARİ KOLLUK FAALİYETLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

87691

TEZ DANIŞMANI
Yrd. Doç. Dr. Refik KORKUSUZ

Hazırlayan
Arif Fikret ÖZEV

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

Çanakkale - 1999

JÜRİ ÜYELERİNİN İMZA SAYFASI

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne
Arif Fikret ÖZEV' e ait Jandarmanın İdari Kolluk Faaliyetleri adlı
çalışma jürimiz tarafından Kamu Yönetimi Anabilim Dalında
YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

BAŞKAN: Yrd. Doç. Dr. Mustafa KOÇAK

Üye : Yrd. Doç. Dr. Mukaddes ÇELİK

Üye : Yrd. Doç. Dr. Refik KORKUSUZ

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

Prof. Dr. Veli SEVİN
Enstitü Müdürü V.

ÖZET

Türkiye Cumhuriyeti idaresinin en temel görevlerinden biri, bireylerin günlük yaşamları itibariyle umumi ve umuma açık yerlerde güvenlik, dirlik ve esenlik içinde ve de sağlıklı olarak yaşamlarını sağlamaktan ibaret kamu düzenini korumaktır. Bu amacı sağlamaya yönelik idari faaliyetler, idari kolluk faaliyetleri olarak adlandırılmaktadır.

İdari kolluk faaliyetleri, kamu düzenini korumak için bireylerin suç teşkil etmeyen davranışlarını kısıtlayan, idarenin tek taraflı ve kamu gücü ile yürütülen idari faaliyetlerinden oluşmaktadır. İdari kolluk faaliyetlerinin bu niteliği, kolluk kuruluşu ve personeli ile vatandaşları karşı karşıya getirmektedir. Kamu düzeni ile hak ve özgürlükler arasındaki dengeyi sağlamak için idari kolluk faaliyetlerini ifa etmek için kolluk kuruluşlarına tanınan idari kolluk yetkilerine anayasal ve yasal sınırlar getirilmiştir.

Ülke genelinde kamu düzenini korumak ve bozulan kamu düzenini sağlamak görevi İçişleri Bakanlığına verilmiştir. İçişleri Bakanı bu görevi bakanlığa bağlı genel kolluk kuruluşları olarak da adlandırılan Jandarma Genel Komutanlığı ve Emniyet Genel Müdürlüğü vasıtasıyla yerine getirmektedir.

Ülke yüzölçümünün %92.7'sini oluşturan kırsal kesimde kamu düzenini korumak ve sağlamak yanında askeri, adli ve mülki görevleri yerine getiren jandarmanın askeri kimliği, idari kolluk faaliyetlerinin ifa edilmesinde çok önemli etkiye sahiptir. Jandarmanın kuruluşunu götürebileceğimiz 1826 yılından itibaren gerek ülke sınırları içerisinde kamu düzeninin sağlanmasında gerekse Çanakkale Savaşı ve Kurtuluş Savaşında gösterdiği başarılar jandarmayı vatandaşın nazarında yükseltmiş, saygın bir konuma getirmiştir. Jandarmanın bu saygın konumunun devamı için kamu düzeninin sağlanmasında çok önemli yere sahip devriye hizmetleri, önleme, müdahale, ve yardım planlarına gereken önemin verilmesine ve jandarma personelinin

kamu düzeni-hürriyet dengesini sağlamaya yönelik idari kolluk yetkilerinin amaç ve sınırları hakkında eğitilmesine bağlıdır.

Bir kolluk kuruluğu olan jandarmanın kamu düzenini koruyup, sağlamaya yönelik idari kolluk faaliyetlerini ifa ederken sahip olduğu yetkiler Jandarma Teđkilat Görev ve Yetkileri Yönetmeliğinin 24-41. maddeleri arasında düzenlenmiştir. Yapılan düzenleme ile idari kolluk yetkilerinin kullanılma şekli, uygulama şartları ayrıntılı şekilde düzenlenerek kamu düzeni ile hak ve hürriyetler arasında denge sağlamak amaçlanmıştır.

SUMMARY

One of the basic duties of the Turkish Republic's Administration is protecting public order which is consisting of supplying a life in peace, soundness, health and secure to the individuals in public places. This kind of administrative acts, which aim to supply these results, called Administrative Police Acts.

Administrative police acts composed of Administrative acts of the Administration which are unilateral and depend on public power that limits individual's innocent attitudes. This characteristics of administrative police acts gets the police organization and it's public servants face to face with citizen. In order to supply a balance between public order and rights and freedom, constitutional and legal limitations are put in order about the power of Administrative police organizations, that they use to perform administrative police acts.

Over all the country, duty of protecting and resupplying the public order is given to the Minister of Interior Affairs. The Minister of Interior Affairs performs this duty by means of general police organizations which are bounded to Ministry, called Gendarmerie General Command and the Directory of General Security.

Military identity of the Gendarmerie, who not only tasked with public order and security of Turkey over a responsibility village area covering % 92.7 of the country, but also tasked with military, judicial, civilian duties, has great importance in it's performing of the administrative police acts. After the birthday of Gendarmerie, accepted as 1826, its success whether in protecting the public order in the country or in Çanakkale War and National Independence War, made it a respectful. Foundation in order keep its respectfulness, necessary importance must be given to patrol services, fallow after, interference and helping plans which have great importance in supplying public order; and Gendarmerie personnel must be educated about

the aim and limits of the Administrative police power that should supply a balance between public order and freedom.

Gendarmerie, as police organization, gets its authority, that it has to perform its administrative police acts, from 24 – 41 st. articles of "By – law of Gendarmerie Organization, its Duties and Authorities". By this regulation, using forms and application conditions of the Administrative police acts were ordered in detail aiming to supply a balance between public order and rights and freedom.

İÇİNDEKİLER

	<u>SAYFA NO</u>
KISALTMALAR CETVELİ	xii
TABLO ve ŞEKİLLER CETVELİ	xiii
ÖNSÖZ.....	xiv
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KAMU İDARESİ ve TÜRKİYE CUMHURİYETİ İDARESİNİN KOLLUK FAALİYETLERİ

I. KAMU İDARESİ, KAMU KUDRETİ ve İDARENİN FAALİYETLERİ... 5	5
A. KAMU İDARESİ.....	5
B. KAMU KUDRETİ.....	6
C. İDARENİN FAALİYETLERİ.....	7
D. TÜRKİYE CUMHURİYETİ İDARESİNİN GÖREVLERİ	8
1. Genel Olarak	8
2. Milli Güvenliğin Korunması.....	9
3. Kolluk Faaliyetleri.....	10
4. Kamu Hizmetleri.....	10
5. Özendirme ve Destekleme Faaliyetleri.....	10
6. İç Düzen Faaliyetleri.....	11
7. Planlama Faaliyetleri.....	11
8. Kolluk Faaliyetlerinin Diğer İdari Faaliyetlerden Ayrılan Yönleri... 12	12
a. Kamu Gücü ile Desteklenmeleri.....	12
b. Koruyucu Nitelikte Olmaları.....	12
c. Müdahaleci Nitelikte Olmaları.....	12
d. Devlet Eliyle Yürütülme Zorunluluğu.....	12

II. İDARİ KOLLUK ve KAMU DÜZENİ	13
A. İDARİ KOLLUK KAVRAMI	13
B. İDARİ KOLLUK FAALİYETLERİ ve KAMU DÜZENİ	14
1. Genel Olarak.....	14
2. Güvenlik.....	16
3. Dirlik ve Esenlik.....	16
4. Genel Sağlık.....	16
C. KOLLUĞUN GÖREVLERİ ve KOLLUK ÇEŞİTLERİ	17
1. İdari Görevleri.....	17
2. Adli Görevleri.....	17
3. İdari Kolluk-Adli Kolluk Ayrımı.....	18
a. Genel Olarak.....	18
b. Tabi Oldukları Hukuki Rejim Bakımından.....	18
c. Görevin Niteliği ve Amacı Bakımından.....	19
d. İdari ve Adli Kolluğun Ülkemizdeki Durumu.....	19
(1). Genel Olarak.....	19
(2). Adli ve İdari Kolluğun Ayrılması Gerektiği Görüşü.....	20
(3). Adli ve İdari Kolluğun Ayrılmaması Gerektiği Görüşü.....	21
(4). Karma Görüş.....	22
D. İDARİ KOLLUĞUN ÖZELLİKLERİ ve İDARİ KOLLUK ÇEŞİTLERİ ..	23
1. İdari Kolluğun Özellikleri.....	23
2. İdari Kolluk Çeşitleri.....	24
a. Genel Olarak.....	24
b. Genel İdari Kolluk.....	24
(1). Polis.....	24
(2). Jandarma.....	25
c. Özel İdari Kolluk.....	25
d. Yardımcı Kolluk ve Kolluk Yetkilerinden Bir Kısımının Verildiği Kamu Görevlileri	26
e. Siyasi Polis.....	27

E. KOLLUK İŞLEMLERİ.....	27
1. Genel Olarak.....	27
2. Düzenleyici İdari Kolluk İşlemleri.....	28
a. Genel Olarak.....	28
b. Önceden İzin Alma.....	29
c. Önceden Haber Verme.....	29
d. Faaliyetin Belli Kurallara Bağlanması.....	29
e. Düzenleyici Kolluk İşlemlerinin Hukuki Nitelikleri.....	30
(1). Yasal Dayanak.....	30
(2). Düzenleyici Kolluk İşlemleri Emredicidir.....	30
(3). Düzenleyici Kolluk İşlemleri Önleyici ve Koruyucudur.....	30
(4). Kolluk Kurallarına Aykırı Hareket Halinde Zorlayıcı ve Bastırıcı Müeyyideler Söz Konusu Olur.....	31
3. Bireysel İdari Kolluk İşlemleri.....	31
a. Müsaade Verme.....	31
b. Beyanname Kabul Etmek.....	31
c. Umuma Açık Yerlerin Denetlenmesi.....	32
d. Emir ve İhtar.....	32
e. Yasaklama ve Müeyyide Uygulama.....	32
f. Resen İcra ve Zor Kullanma Yetkisi.....	33
F. KOLLUK YETKİSİNİN SINIRLARI.....	33
1. Genel Olarak.....	33
2. Kolluk Yetkisinin Anayasal ve Yasal Sınırı.....	34
a. Genel Olarak.....	34
b. Genel Sınırlar.....	35
(1). Kanunla Sınırlama Yapmak.....	35
(2). Demokratik Toplum Düzeni Gereklere Uygun Sınırlama Yapmak ve Sınırlamanın Amacı Dışında Kullanılmaması.....	35
c. Özel Sınırlar.....	36
3. Kolluk Yetkisinin Diğer Sınırları.....	37
a. Genel Olarak.....	37
b. Amaç Unsuru Bakımından Kolluk Yetkisinin Sınırı.....	37

c. Sebep Unsuru Bakımından Kolluk Yetkisinin Sınırı.....	38
d. Konu Unsuru Bakımından Kolluk Yetkisinin Sınırı.....	38
e. Yer ve Zaman Unsuru Bakımından Kolluk Yetkisinin Sınırı.....	39
4. Yargı Denetimi.....	39
G. İDARİ KOLLUK TEDBİRLERİNİN UYGULAMASINDA DİKKATE ALINMASI GEREKEN HUSUSLAR.....	40
1. Gecikmede Tehlike Şartı.....	40
2. Zorunluluk ve Orantılılık Şartı.....	41
3. Haklı Görünüş.....	41
H. OLAĞANÜSTÜ HAL ve SIKIYÖNETİM HALİNDE KOLLUK İŞLEMLERİ ve MAKAMLARI.....	42
1. Genel Olarak.....	42
2. Olağanüstü Hal ve İlanı.....	43
a. Genel Olarak	43
b. Olağanüstü Hal Yönetiminde Kolluk Yetkileri.....	44
c. Olağanüstü Hal Yönetiminde Kolluk Makamları ve Personeli.....	45
3. Sıkıyönetim.....	46
a. Genel Olarak.....	46
b. Sıkıyönetimde Kolluk Yetkileri.....	48
c. Sıkıyönetimde Kolluk Makamları ve Personeli.....	49

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE CUMHURİYETİ JANDARMASININ TARİHİ GELİŞİMİ ve DEVLET İDARİ YAPISI İÇERİSİNDEKİ YERİ

I. JANDARMANIN TANIMI ve TARİHİ GELİŞİMİ.....	51
A. JANDARMANIN TANIMI.....	51
B. JANDARMANIN TARİHİ GELİŞİMİ.....	52
1. Genel Olarak.....	52
2. 1826-1846 Kuruluş Dönemi.....	53
3. 1846-1879 Dönemi.....	54

4. 1879-1909 Dönemi.....	55
5. 1909-1923 (Meşrutiyet ve TBMM) Dönemi.....	56
6. 1923–1939 Dönemi.....	57
7.1939 ve Sonrası.....	57
8. Bugünün ve Geleceğin Jandarma Teşkilatı.....	59

II. JANDARMA GENEL KOMUTANLIĞININ TÜRKİYE CUMHURİYETİ İDARİ YAPISI İÇİNDEKİ YERİ, TEŞKİLATLANMASI ve PERSONEL KAYNAKLARI..... 60

A. JANDARMA GENEL KOMUTANLIĞININ TÜRKİYE CUMHURİYETİ İDARİ YAPISI İÇİNDEKİ YERİ..... 60

1. Genel Olarak.....	60
2. Genelkurmay Başkanlığı.....	61
3. İçişleri Bakanlığı.....	61
4. Milli Savunma Bakanlığı.....	62

B. JANDARMA GENEL KOMUTANLIĞININ KADROSU, KURULUŞU ve KONUSU..... 63

1. Genel Olarak.....	63
2. Kuruluş, Kadro ve Konuş Kavramları.....	64
a. Kuruluş.....	64
b. Kadro.....	64
c. Konuş.....	64
3. Jandarma Genel Komutanlığının Teşkilat Yapısı.....	64
a. Genel Olarak.....	64
b. Jandarma Genel Komutanlığı Karargahı ve Bağlı Birlikleri.....	65
4. Emniyet ve Asayişle Görevli Jandarma İç Güvenlik Birliklerinin Teşkilatlanması ve Konuşlanmasındaki Esaslar.....	65

C. JANDARMANIN GENEL GÖREVLERİ..... 66

1. Genel Olarak.....	66
2. Hizmet Sınırı.....	67
3.Hizmet Önceliği.....	68
4.Mülki Görevler.....	69

5.Adli Görevler.....	70
6.Askeri Görevler.....	70
7.Diğer Görevler.....	71
D. JANDARMANIN GÖREV ve SORUMLULUK ALANI.....	71
E. JANDARMANIN PERSONEL KAYNAKLARI.....	72
1.Genel Olarak.....	72
2. Subaylar.....	73
3. Astsubaylar.....	74
4. Uzman Jandarma Çavuşlar.....	75
5. Erbaş ve Erler.....	75
F.JANDARMANIN DİĞER MAKAMLARLA ve POLİSLE İLİŞKİSİ... 76	
1. Genel Esaslar.....	76
2. Mülki Makamlarla Jandarmanın İlişkileri.....	77
a. Mülki Amirin Emniyet ve Asayişle İlgili Görev ve Yetkileri....	77
b. Mülki Amirle Çalışma ve İşbirliği.....	78
c. Emniyet ve Asayiş Saati, Asayiş Bülteni.....	79
(1). Asayiş Saati.....	79
(2). Asayiş Bülteni.....	80
3. Jandarmanın Adli Makamlarla İlişkileri.....	80
4. Jandarmanın Askeri Makamlarla İlişkileri.....	80
5. Jandarma ve Polis Teşkilatı.....	81
III. JANDARMANIN KOLLUK KUVVETİ OLARAK YÜRÜTTÜĞÜ HİZMETLER YÖNÜNDEN YASAL DAYANAKLAR.....	83
A. 2803 SAYILI JANDARMA TEŞKİLAT, GÖREV ve YETKİLERİ KANUNU.....	83
B. 3150 SAYILI İÇİŞLERİ BAKANLIĞININ TEŞKİLAT ve GÖREVLERİ HAKKINDAKİ KANUN.....	83
C. 3201 SAYILI EMNİYET TEŞKİLATI KANUNU.....	84
D. 5442 SAYILI İL İDARESİ KANUNU.....	84
E. 2559 SAYILI POLİS VAZİFE ve SELAHİYET KANUNU.....	84

IV. TÜRKİYE CUMHURİYETİ JANDARMASI ile FRANSA ve DİĞER ÜLKE JANDARMA TEŞKİLATLARININ KARŞILAŞTIRILMASI...	85
A. JANDARMANIN DEVLET YAPISI İÇİNDEKİ YERİ ve BAĞLILIĞI AÇISINDAN.....	85
1. Fransa ve Diğer Ülkelerde Jandarmanın Devlet Yapısı İçindeki Yeri ve Bağlılığı.....	85
2. Türkiye Jandarmasının İdari Yapı İçindeki Yeri ve Bağlılığı Açısından Modern Ülke Jandarma Teşkilatlarından Ayrılan Yönleri.....	88
B. JANDARMANIN GÖREV-YETKİ ve SORUMLULUĞU BAKIMINDAN DEĞİŞİK ÜLKELERDEKİ DURUM.....	89
1. Fransa ve Diğer Ülkelerde Jandarmanın Görev-Yetki ve Sorumluluğu.....	89
2. Türkiye Jandarmasının Görev-Yetki ve Sorumluluğu Bakımından Modern Ülke Jandarma Teşkilatlarından Ayrılan Yönleri.....	91
C. JANDARMA PERSONELİ BAKIMINDAN FRANSA, DİĞER ÜLKELER ve TÜRKİYE CUMHURİYETİ JANDARMASININ DURUMU.....	92
1. Fransa ve Diğer Ülkeler Jandarmasının Personel Durumu.....	92
2. Türkiye Cumhuriyeti Jandarmasının Personel Durumu.....	94

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

JANDARMANIN İDARİ KOLLUK FAALİYETLERİ

I. MÜLKİ GÖREVLER ve YÜRÜTÜLÜŞ ESASLARI.....	95
A. JANDARMANIN MÜLKİ GÖREVLERİ ve ESASLARI.....	95
B. MÜLKİ GÖREVLERİN YÜRÜTÜLÜŞ ESASLARI.....	96
1. Genel Olarak.....	96
2. Jandarma Devriyesi, Tanımı, Amaçları, Çeşitleri ve Görevleri.....	97
a. Jandarma Devriyesinin Tanımı.....	97
b. Jandarma Devriyesinin Amaçları.....	97
c. Jandarma Devriyesinin Çeşitleri ve Görevleri.....	98
(1). İç Devriye.....	98
(a). İç İnzibat Devriyesi.....	98

(b). Kontrol Devriyesi.....	98
(c). İç Muhafaza Devriyesi.....	99
(2). Dış Devriye.....	99
(a). Köy Devriyesi.....	99
(b). Dış İnzibat Devriyesi.....	100
(c). Refakat Devriyesi.....	100
(d). Dış Muhafaza Devriyesi.....	100
(e). Yol Emniyeti Devriyesi.....	101
3. Emniyet ve Asayiş Planları.....	101
a. Önleme Planı.....	101
b. Müdahale Planı.....	102
c. Yardım Planı.....	102
d. Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, Grev ve Lokavt'ta Yasadışılığı Önleme ve Müdahale Planı.....	102
II. JANDARMANIN İDARİ KOLLUK FAALİYETLERİ ve HUKUKA AYKIRI EMİR	103
A. GENEL OLARAK.....	103
B. HUKUKA AYKIRI EMİR.....	103
1. Genel Olarak.....	103
2. Polis Vazife ve Selahiyet Kanununda Yeralan İstisnalar.....	103
3. İç Hizmet Kanununda Yeralan İstisnalar.....	105
4. Jandarmanın İdari Kolluk Faaliyetleri ve Hukuka Aykırı Emir....	107
III. JANDARMA İÇ GÜVENLİK BİRLİKLERİNİN İDARİ KOLLUK YETKİLERİ	110
A. GENEL OLARAK.....	110
B. KİŞİNİN DOKUNULMAZLIĞINI, MADDİ ve MANEVİ VARLIĞINI KORUMA HAKKINI KISITLAYAN İDARİ KOLLUK YETKİLERİ.....	111
1. Zor ve Silah Kullanma Yetkisinin Yasal Dayanakları.....	111
2. Zor Kullanma Yetkisi.....	113
a. Genel Olarak.....	113
b. Zor Kullanma Şartları.....	114

3. Silah Kullanma Yetkisi.....	115
a. Genel Olarak.....	115
b. Meşru Savunma Gereği Olarak Silah Kullanma Yetkisi.....	115
c. Tutuklama ve Yakalama Kararlarını Yerine Getirirken Silah Kullanma Yetkisi.....	116
d. Jandarmaya Koruma ve Muhafaza Görevi Esnasında Yapılan Saldırı Halinde Silah Kullanma Yetkisi.....	117
e. Jandarmaya Karşı Kullanılabilecek Olan Silah ve Aletlerin Teslim Edilmemesi Halinde Silah Kullanma Yetkisi.....	118
f. Jandarmanın Görevini Yapmasına Fiili Mukavemet veya Saldırıda Bulunulması Halinde Silah Kullanma Yetkisi.....	118
g. Devlet Nüfuz ve İcraatına Silahlı Olarak Karşı Gelinmesi Halinde Silah Kullanma Yetkisi.....	119
h. Ceza İnfaz Kurumlarıyla Tutukevlerinden Kaçma veya Topluca Fiili Saldırıya Kalkışma Halinde Silah Kullanma Yetkisi.....	119
i. Ceza İnfaz kurumlarıyla Tutukevleri İç Yönetimince Bastırlamayan İsyân, Direnme Halinde Silah Kullanma Yetkisi.....	119
4. Silah, Silah Kullanmanın Kapsamı ve Esasları.....	120
a. Genel Olarak.....	120
b. Silah.....	121
c. Silah Kullanma Zorunluluğu.....	121
d. Silah Kullanma Yetkisini Zamanında Kullanmamak.....	122
e. Silahından Yeterince Yararlanmamak.....	122
5. Silah Kullanma Yetkisini Kullanırken Jandarmanın Hareket Tarzı.....	123
C. KİŞİ GÜVENLİĞİNİ ve ÖZEL HAYATIN GİZLİLİĞİNİ KISITLAYAN İDARİ KOLLUK YETKİLERİ.....	125
1. Önleyici Yakalama Yetkisi.....	125
a. Yakalama Yetkisinin Konusu ve Yasal Dayanakları.....	125
b. Yakalama Yaptırımına Konu Olan Durum ve Eylemler.....	127
c. Yakalananlara Yapılacak İşlemler.....	128
2. Önleyici Arama Yetkisi.....	130
a. Önleyici Arama Yetkisinin Konusu ve Yasal Dayanakları...	130
b. Kişileri Arama Yetkisinin Kullanılabileceği Durumlar.....	131

c. Genel Arama Yetkisinin Kullanılabileceği Durumlar.....	133
d. Konutlara Girmek ve Arama Yapmak Yetkisinin Kullanılabileceği Durumlar.....	136
e. Arama Yapılmasına Karar Vermeye Yetkili Mercii.....	138
3. Önleyici El koyma Yetkisi.....	140
a. El koyma Yetkisinin Konusu ve Yasal Dayanakları.....	140
b. El koyma Kararı Vermeye Yetkili Mercii ve El Koymanın Sonuçları.....	140
c. El Koymayı Gerektiren Haller.....	141
4. Parmak İzi ve Fotoğraf Alma Yetkisi.....	142
a. Parmak İzi ve Fotoğraf Alma Yetkisi ve Yasal Dayanağı.....	142
b. Parmak İzi ve Fotoğrafı Alınacak Kişiler.....	144
5. Kimlik Sorma Yetkisi.....	145
D. DİĞER HÜRRİYETLERİ KISITLAYAN İDARİ KOLLUK YETKİLERİ.	146
1. Kişilere ve Topluma Zararlı Eylemlerin Yapıldığı Yerleri Kapatma Yetkisi.....	146
a. Kapatma Yetkisinin Konusu ve Yasal Dayanakları.....	146
b. Kapatma Yetkisinin Şartları.....	146
c. Kapatma Kararının Sonuçları.....	147
d. Kapatma Kararının Uygulama Şekli.....	148
e. Kapatma Yaptırımına Sebep Olan Durumlar.....	148
2. Gürültüyü Önleme Yetkisi.....	149
3. Çalışma İzni Verilmesi Gerektiren Faaliyetler ile Küçüklerin Bazı Kamuya Açık Yerlere Girmelerini Yasaklama Yetkisi.....	150
4. Genel Ahlâka, Sosyal Düzene Aykırı Davranışları Önlemek Yetkisi.....	150
5. Çağrı, Sorgulama ve Bilgi İsteme Yetkisi.....	151
6. Uyarıda Bulunma ve Emir Verme Yetkisi.....	151
IV. JANDARMA İÇ GÜVENLİK BİRLİKLERİNİN İDARİ KOLLUK FAALİYETLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ	152
A. GENEL OLARAK	152

B. CUMHURİYETİN İLANINDAN 1933 YILINA KADAR OLAN DÖNEME İLİŞKİN BİLGİLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ.....	152
C. 1960-1971 YILLARI ARASINDA MEYDANA GELEN OLAYLARIN DEĞERLENDİRİLMESİ.....	153
D. 1993-1997 YILLARI ARASINDA MEYDANA GELEN OLAYLARIN DEĞERLENDİRİLMESİ.....	154
V. TÜRKİYE CUMHURİYETİ JANDARMASININ GÖREV-YETKİ, BAĞLILIĞI ve PERSONEL YAPISI AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ.....	156
A. JANDARMANIN GÖREV ve YETKİLERİ BAKIMINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ.....	156
1. Genel Olarak.....	156
2. Kanunlar Gereği ve Kanuna Aykırı Şekilde Jandarma Tarafından Yapılan Görevler.....	157
B. JANDARMA GENEL KOMUTANLIĞININ TÜRKİYE CUMHURİYETİ İDARİ YAPISI İÇİNDEKİ YERİ ve BAĞLILIĞI AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ.....	158
1. Genel Olarak.....	158
2. Jandarmanın ve Polis Teşkilatının Birleştirilerek Jandarmanın Kaldırılması Görüşü.....	159
3. Kolluğun Birleştirilerek Genel Kolluk Görevinin Jandarmaya Verilmesi Görüşü.....	160
4. Jandarma ve Polis Teşkilatının Muhafaza Edilmesi Görüşü..	161
C. JANDARMANIN PERSONEL KAYNAKLARI YÖNÜNDEN DEĞERLENDİRİLMESİ.....	162
SONUÇ.....	165
KAYNAKÇA.....	169
EKLER.....	175

KISALTMALAR CETVELİ

a.g.e.	: Adı Geçen Eser
a.g.m.	: Adı Geçen Mecmua
a.g.r.	: Adı Geçen Rapor
AsCK	: Askeri Ceza Kanunu
Asyş.	: Asayiş
AÜSBF	: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi
bkz.	: Bakınız
BM	: Birleşmiş Milletler
CMUK	: Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu
Gnkur.	: Genelkurmay
HRK.	: Harekat
İÜSBF	: İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi
J.Gn.K.	: Jandarma Genel Komutanlığı
JTGKYK	: Jandarma Teşkilat Görev ve Yetkileri Kanunu
JTGYY	: Jandarma Teşkilat Görev ve Yetkileri Yönetmeliği
md.	: Madde
MSB	: Milli Savunma Bakanlığı
PTT	: Posta Telgraf Telefon
PVSK	: Polis Vazife ve Selahiyet Kanunu
s.	: Sayfa
ss.	: Sayfa
TBB	: Türkiye Barolar Birliği
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TC	: Türkiye Cumhuriyeti
TCK	: Türk Ceza Kanunu
TEK	: Türkiye Elektrik Kurumu
TODAE	: Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü
TRT	: Türkiye Radyo Televizyon
TSK	: Türk Silahlı Kuvvetleri
Ş.	: Şube
vb.	: Ve Buna Benzer

TABLULAR CETVELİ

Tablo-1 :1993-1997 Yılları Arasında Jandarma Sorumluluk Bölgesinde Meydana Gelen Asayişe Müessir Olaylar.....	175
Tablo-2 :1993-1997 Yılları Arasında Jandarma Bölgesinde Asayişe Müessir Olmamakla Birlikte Jandarmanın Takibini Gerektiren Olaylar.....	176
Tablo-3 :1961-1972 Yılları Arasında Jandarma Bölgesinde Asayişe Müessir Olmamakla Birlikte Jandarmanın Takibini Gerektiren Olaylar.....	177
Tablo-4 :1961-1972 Yılları Arasında Jandarma Sorumluluk Bölgesinde Meydana Gelen Asayişe Müessir Olaylar.....	178
Tablo-5 :Jandarma Sorumluluk Bölgesinde 12.3.1971 Tarihinden 10.9.1973 Tarihine Kadar Meydana Gelen Asayişe Müessir Olaylar.....	180
Tablo-6 :1993-1997 Yılları Arasında Jandarma Sorumluluk Bölgesinde Suçta ve İdari Aramada Elde Edilen Silah ve Mühimmat Miktarı.....	181
Tablo-7 :1963-1970 Yılları Arasında Jandarma Sorumluluk Bölgesinde Suçta ve İdari Aramada Elde Edilen Silah, Mühimmat, Kesici ve Delici Aletler.....	182

ÖNSÖZ

Yirmi birinci yüzyıla girerken insan haklarının kazandığı önem yanında hızla gelişip değişen toplum yapısı sonucu, toplum yaşamının devamı için zorunlu kamu düzenini ağır şekilde bozan suçlu ve suç çeşitleri de artmıştır.

İnsan hak ve hürriyetleriyle kamu düzeninin birbirine zıt kavramlar olduğu düşünülse bile bu iki kavram arasında sıkı bir bağ vardır. İnsan hak ve hürriyetleri ancak kişilerin huzur ve güven içinde oldukları bir toplumda mana kazanabilir. Dolayısıyla kamu düzenini bozacak nitelikteki olaylar meydana gelmeden önce önlenmeli, kişilerde güven, esenlik ve sağlık içinde oldukları bilincinin yerleştirilerek bu bilincin devamı sağlanmalıdır.

Ancak kamu düzeninin korunması ve bozulan kamu düzeninin sağlanması ne kadar önemli ise kolluk kuvvetlerinin kişi hak ve hürriyetlerine gereksiz yere müdahalesinin önlenmesi, bu müdahalenin sınırının tespiti de o kadar önem taşımaktadır.

İnsan hakları ve kamu düzeni arasındaki dengenin sağlanmasında, kolluk yetkilerinin mevzuatla sınırlarının tespiti yanında kolluk personelinin insan hakları ve idari kolluk yetkilerinin niteliği ve sınırları hakkında eğitilmesi de gerekmektedir. Bu eğitimde kolluk personeline hürriyetin asıl sınırlamanın yani kolluk tedbirlerinin istisnai olduğu bilincinin yerleştirilmesi amaçlanmalıdır.

Jandarmanın idari kolluk faaliyetleri konulu bu tez çalışmasıyla insan hakları ve kamu düzeninin önemi konusunda jandarma personelinin bilgilendirilmesine katkıda bulunmak amaçlanmıştır.

Tez çalışmasının ortaya çıkmasında her türlü yardımı esirgemeyen, tavsiyeleriyle çalışmama yön veren tez danışmanım Yrd. Doç. Dr. Refik KORKUSUZ'a teşekkürü bir borç bilirim.

Arif Fikret ÖZEV

GİRİŞ

Bir arada yaşamak zorunda olan insanlar, millet olarak ancak bir düzen içinde oldukları takdirde varlıklarını sürdürebilmektedirler. Toplumlar bu nedenle devlet olarak örgütlenmişlerdir. Devlet olarak örgütlenmiş toplumlarda kamu düzeninin sağlanması, devletin en temel görevlerinden biridir. İnsanların en önemli ihtiyacı da güvenlik ve emniyet içinde olmaktır. İnsanların bu ihtiyacını karşılamak için kişiler arasındaki ilişkiler belli kurallara tabi tutulmuştur. Toplum yaşamının devamı için bireylerin bu kurallara uyması gerekmektedir. Aksi halde toplum yaşamı bozulur ve kaos meydana gelir.¹

İnsanların güvenlik ve emniyet içinde yaşama ihtiyacı hürriyet ihtiyacından önce gelmektedir. Çünkü toplumlar varlıklarını ancak güvenlik ve emniyet içinde oldukları sürece devam ettirebilmiş, düzensiz ve güvensiz şekilde kargaşa içinde toplum yaşamı sürdürülememiştir. Toplumda ortaya çıkan kargaşa, anarşi ve otorite boşluğunu ortadan kaldırmak, tekrar emniyet ve güvenliği sağlamak için insanlar hürriyetlerinin kısıtlanmasına hatta durdurulmasına razı olmuşlardır. Ortaya çıkan otoritenin niteliği ne olursa olsun memnuniyetle karşılamışlar, sahip oldukları hak ve hürriyetlerin ancak toplumda güven ve emniyet var ise bir mana ifade ettiğinin bilincine varmışlardır.²

Buradan devletin ortaya çıkış nedeni itibarıyla en önemli işlevinin koruyuculuk olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu işlevin yerine getirilebilmesi için düzen kurulmalı ve korunmalıdır.³ Toplum yaşamının devamını sağlamakla görevli devlet, bu asli görevini yaparken kişilerin temel hak ve hürriyetlerini sınırlamaktadır. Bu sınırlama maddi güç kullanılarak gerçekleştirilmektedir. Devlet tekeline olan maddi güç kullanma yetkisini devletin kurduğu kolluk teşkilatları haizdir.⁴

¹ VURAL, M. Zeki: *Polis Kuruluşu*, 2. Baskı, Yüksel Matbaası, İstanbul-1971, s.15.

² KIRATLI, Metin: *Koruyucu İdari Hizmetler*, TODAİE Yayın, Ankara-1973, s.27.

³ YAYLA, Yıldızhan: *İdare Hukuku-I*, 2. Baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul-1990, s.13.

⁴ GELENDOST, Halil: *Jandarmada Hizmet ve Müamelat*, Ayyıldız Matbaası, Ankara-1961, s.23.

İdari kolluk teşkilatı, idari kolluk faaliyetleri ile bireylerin ve toplulukların davranışlarını kamu düzenini koruyup kollamak için denetlemekte, bazı faaliyetlere izin vermekte, bazı faaliyetlere ise yasaklama getirmektedir. Bunun sonucunda bireylerin temel hak özgürlükleri sınırlandırılmaktadır. İdari kolluk faaliyetlerinin bu özelliği kolluk teşkilatını ve personelini temel hak ve özgürlükler konusunda birey ve topluluklarla karşı karşıya getirmektedir.⁵

Türkiye Cumhuriyeti Devleti, asli görevlerinden biri olan kamu düzeninin bozulması, bozulan kamu düzeninin yeniden sağlanması görevini İçişleri Bakanlığına vermiştir. İçişleri Bakanlığı bu görevi Jandarma Genel Komutanlığı ve Emniyet Genel Müdürlüğü aracılığıyla yerine getirmektedir. İçişleri Bakanı ve il valisi olağan kolluk kuvvetleriyle bastırılmayan olaylarda Türk Silahlı Kuvvetlerinden de yararlanabilmektedir.

Genel idari kolluk içinde yer alan jandarma ülkenin kırsal kesiminde idari kolluk görevini yerine getiren askeri kolluk teşkilatıdır. Askeri niteliği, bir kolluk kuvveti olan jandarmaya Türkiye Cumhuriyeti idari yapısı içerisinde önemli bir özellik katmaktadır.

Bu çalışma ile çağımızda insan haklarının kazandığı önem nedeniyle bir kolluk teşkilatı olan jandarmanın genel idari kolluk yetkileri incelenecektir. Konunun seçilme nedeni, demokratik hukuk devletinin en hassas konularından biri olan ve daima kamuoyunun ilgisini çeken idari kolluk faaliyetlerinin aynı zamanda askeri kolluk teşkilatı olan jandarma tarafından yerine getiriliş şekli ve sonuçlarını açıklığa kavuşturmasıdır.

Araştırmada doğruluğu sınanacak varsayımlar aşağıdadır:

Jandarma Genel Komutanlığının, İçişleri Bakanlığına ve Genelkurmay Başkanlığına bağlılığı devam etmelidir.

**T.C. YÖKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ**

⁵ GÜNDAĞ, Metin: *İdare Hukuku*, İmaj Yayıncılık, Ankara-1996, s.185.

İdari kolluk faaliyetlerinin gereği gibi ifa edilebilmesi için jandarmanın görev sayısının azaltılması, subay, astsubay ve uzman jandarma sayısının artırılarak uzmanlaşmaya gidilmelidir.

Jandarmanın idari kolluk faaliyetlerinin ifasında; devriye hizmetleri, önleme, müdahale, yardım planları önemli bir yere sahiptir. Bu nedenle devriye hizmetlerine ve planlamaya gereken önem verilerek günün şartlarına uygun hale getirilmelidir.

Jandarma personeli, idari kolluk faaliyetlerini yerine getirirken, kanuna aykırı emir ve konusu suç teşkil eden emirle karşılaştığında Polis Vazife ve Selahiyet Kanununun (PVSK) 2. maddesindeki düzenlemeye tabi olmalıdır.

Jandarma Teşkilat Görev ve Yetkileri Yönetmeliğinin (JTGY) 24 - 41. maddeleri arasında düzenlenen yakalama, arama, el koyma, zor ve silah kullanma, kişilere ve topluma zararlı eylemlerin yapıldığı yerleri kapatma, parmak izi ve fotoğraf alma, kimlik sorma, gürültüyü önleme, çağrı, sorgulama ve bilgi isteme, bazı kamuya açık yerlere küçüklerin girmelerini yasaklama, genel ahlâka, sosyal düzene aykırı davranışları önleme yetkilerinin ayrıntılı ve açık şekilde düzenlendiği, bu düzenlemenin hukuk devleti ilkesinin gereklerine uygun bir düzenleme olduğu anlaşılmaktadır.

Jandarma sorumluluk bölgesinde meydana gelen olay sayısı, jandarmanın Cumhuriyet döneminde çok başarılı faaliyette bulunduğunu, artık kökleşmiş bir kurum haline geldiğini göstermektedir.

Jandarma teşkilatının, yaptığı faaliyetin niteliğine göre, askeri kimliği muhafaza edilerek polis teşkilatıyla aynı amaca yönelik birimleri birleştirilmelidir.

Araştırmanın hazırlanmasında kütüphane çalışmalarına önem verilmiştir. Konuyla ilgili kitap, makale, mevzuat, rapor ve istatistiklerden yararlanılmıştır.

Üç bölümden oluşan çalışmanın birinci bölümünde; kamu idaresinin diğer faaliyetleriyle idari kolluk faaliyetleri arasındaki farklar, temel hak ve özgürlükleri yakından ilgilendiren idari kolluk kavramının adli ve özel idari kolluktan ayrılan yönleri incelenip, idari kolluk işlemlerinin türleri, nitelikleri, anayasal ve yasal sınırları, olağanüstü rejimlerde kolluk yetkileri ve makamları incelenmiştir.

İkinci bölümde; genel idari kolluk teşkilatı içinde yer alan ve genel idari kolluk ile idari kolluk işlemleri hakkında geçerli olan şartlara tabi jandarma teşkilatının tarihi gelişimi, Türkiye Cumhuriyeti idari yapısı içindeki yeri ve bağılılığı, idari kolluk görevini yerine getiren jandarma birlik ve personeli, jandarmanın görev ve sorumluluk alanı hakkında bilgi verilmiştir. Türkiye Cumhuriyeti jandarma teşkilatı hakkında verilen bu bilgi ışığında Fransa, İtalya ve Belçika jandarma teşkilatlarının görev ve sorumluluk alanı, bağılılığı, personel yapısı hakkında bilgi verilip, Türkiye Cumhuriyeti jandarma teşkilatıyla karşılaştırması yapılmıştır.

Üçüncü bölümde; jandarmanın mülki görevleri içinde yer alan idari kolluk görevlerini yerine getirirken kullandığı ve temel hak ve özgürlükleri yakından ilgilendiren idari kolluk yetkileri incelenmiştir. Cumhuriyet döneminde jandarmanın sorumluluk bölgesinde meydana gelen olaylar incelenerek jandarma teşkilatının görev, bağılılık, personel yapısı bakımından değerlendirilmesi yapılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAMU İDARESİ ve TÜRKİYE CUMHURİYETİ İDARESİNİN KOLLUK FAALİYETLERİ

I. KAMU İDARESİ, KAMU KUDRETİ ve İDARENİN FAALİYETLERİ

A. KAMU İDARESİ

İdare kavramı, günlük yaşamda ve devlet yönetiminde çok sık kullanılan, çeşitli anlamları olan bir kavramdır.¹ Bu nedenle kamu yönetimi açısından idare kavramının hangi anlama geldiğinin ortaya konulması gerekmektedir.

İdare kavramı teşkilat ve faaliyet anlamında kullanılabilir. Anayasanın 125. ve 126. maddesinde idare kavramının bu iki ayrı anlamı açıkça kullanılmıştır. Anayasanın 125. maddesinde "İdarenin her türlü eylem ve işlemine karşı yargı yolu açıktır." hükmüne yer verilerek idare kavramı, organ ve teşkilat anlamında kullanılmıştır. 126. madde de ise "İllerin idaresi yetki genişliği esasına dayanır." şeklinde hüküm getirilerek idare kavramı faaliyet anlamında kullanılmıştır.²

İdare kavramı diğer açıdan dar ve geniş olmak üzere iki anlamda kullanılmaktadır. idare, dar anlamda devlet organlarından yürütme organı anlamında kullanılırken, geniş anlamda devlet organlarından yasama, yürütme ve yargı alanındaki idari kuruluş ve faaliyetleri içine alacak şekilde kullanılmaktadır.³

İdare ile hükümet kavramları da ayrı ayrı kavramlardır. Hükümet devlet içinde yasama organı ile birlikte siyasi iktidarı oluşturmaktadır. Hükümetin

¹ GÖZBÜYÜK, Şeref: *Yönetim Hukuku*, Turhan Kitabevi, 11. Baskı, Ankara-1998, s.1.

² GÜNDAY, Metin: a.g.e., s.4.

³ TEZİÇ, Erdoğan: *Anayasa Hukuku*, Gözden Geçirilmiş 2. Baskı, Beta Yayınevi, İstanbul-1991, ss. 348-349.

esas görevi devletin yüksek yönetimini sağlamak, idareye yön vermektir. Hükümet siyasi iktidarı temsil ettiğinden merkezi idarenin üst yönetimi olarak kararları ile idareyi etkileyip yönlendirmektedir. Seçimlerde en çok oyu alıp hükümeti kuran siyasi parti kendi politikalarını idare aracılığıyla uygularken idare tarafsız hareket etmek zorundadır.⁴

B. KAMU KUDRETİ

İdarenin kendisine verilen görevleri yerine getirebilmesi için düzenleme yapabilme ve bu düzenlemelerin gereğini yerine getirebilmesi için de kamu gücüne sahip olması gerekmektedir. Bu yönüyle kamu kudreti, devletin emretme gücü ve tek yanlı iradesi ile bireylere emirlerini kabul ettirme, bu emir gereklerini zor kullanarak yerine getirme hak ve yeteneğidir.⁵

Kamu kudreti, kamu hukukunda devletin sahip olduğu üstünlüğü belirtirken, idare hukuku alanında idarenin sahip olduğu üstünlüğü ifade etmektedir. Kamu kudreti, kamu hukuku alanında egemenlik kavramı ile ifade edilirken idare hukuku alanında ise kamu gücü deyimini kullanılmaktadır.⁶

İdare hukukunda kamu gücü özellikle kolluk hizmetleri alanında kararların alınıp, tedbirlerin uygulanmasında ve gerektiğinde kuvvet içeren eylemlerin yapılmasında fonksiyonunu göstermektedir. Fertlerin ve toplumun huzur, güvenlik ve sağlık içinde yaşamlarını devam ettirmelerini sağlamak için kamu gücü devreye girmektedir. Kamu düzenini sağlamak için devlet kamu gücünü kullanacak kolluk teşkilatları kurmak ve bilfiil hizmette bulunmalarını sağlamakla yükümlüdür.⁷

⁴ AKMAN, Nurettin: *Yönetimde İç Güvenlik ve Jandarma*, Genelkurmay Basımevi, Ankara-1991, ss. 5-6.

⁵ KUBALI, Hüseyin Nail: *Anayasa Hukuku Dersleri Genel Esaslar ve Siyasal Rejimler*, İstanbul Üniversitesi Yayını, İstanbul-1971, s.38.

⁶ GÜNDAY, Metin: a.g.e., s. 14.

⁷ AKMAN, Nurettin: a.g.e., s. 15.

C. İDARENİN FAALİYETLERİ

Devletin yasama, yargı ve yürütme organının salt siyasal nitelikli faaliyetleri dışında toplumun günlük ihtiyaçlarını karşılamak için üstlendiği görevler idarenin görevlerini oluşturmaktadır. İdari fonksiyonun amacı toplumun gündelik ve ortak ihtiyaçlarını karşılayarak kamu yararını gerçekleştirmektir.⁸ Toplumun ortak ihtiyaçlarını karşılamayı amaç edinen idari faaliyetler ve bu faaliyetleri yerine getirmekle yükümlü idarenin sürekliliği demokratik parlamenter rejimlerde çok önem kazanmıştır. Parlamenter rejimlerde toplum bir süre yasama, yargı ve yürütme erkinden yoksun kalabilir. Ancak idare ve idari faaliyetler olmadan toplum yaşamı sürdürülemez.⁹

İdari faaliyetlerin nitelik ve niceliğinin tespiti toplumun ihtiyaçlarına göre değişmektedir. Bu tespiti yapacak organ siyasi nitelikteki yasama organı ve yürütme organının siyasi kanadıdır. Siyasi organlar bu tespiti yaparken ülkenin ekonomik, sosyal, siyasi sistemine bağlı kalmak zorundadır. Liberal devlet anlayışında idarenin faaliyetleri, sosyalist devlet anlayışına göre daha sınırlıdır. Sosyal devlet anlayışında ise idarenin faaliyetleri liberal devlete göre daha geniş olmakla beraber sosyalist devletteki kadar toplumun her alanını kapsamamaktadır. Topluma hakim devlet anlayışı ne olursa olsun bireyler hak ve hürriyetlerini elde etmek için kamusal otorite ile devamlı mücadele etmektedirler.¹⁰

Ancak hürriyet bildireleri ile tanınan hak ve hürriyetlerden günlük hayatta bireylerin yararlanamaması nedeniyle devletin toplum hayatına müdahalesi zorunlu olmaktadır. Bu nedenle çağdaş anayasalar ile devlete sosyal güvenlik ve sosyal refahı sağlamak görev olarak verilmektedir.¹¹

⁸ GÜNDAY, Metin: a.g.e., s. 16.

⁹ GURULKAN, Ömer: *Türkiye'de Kamu Düzeninin Korunması*, Osmanlı Matbaası, İstanbul-1986, s.8.

¹⁰ GÜNDAY, Metin: a.g.e., s. 16.

¹¹ GURULKAN, Ömer: a.g.e., s. 9.

Her ne kadar 1982 Anayasasında sosyal devlet ilkesi gereği sayılan sosyal ve ekonomik haklar karşısında bireylerin devlete karşı hak ve yükümlülükleri ağır bassa da, devletin nitelikleri arasında sosyal devlet ilkesine de yer verilmiştir.¹² Böylece devlete bir çok görev yüklenmiş birey hak sahibi durumuna gelmiştir.¹³

D. TÜRKİYE CUMHURİYETİ İDARESİNİN GÖREVLERİ

1. Genel Olarak

Türkiye Cumhuriyeti Devleti, 1982 Anayasasının 2. maddesindeki düzenlemeden anlaşılacağı üzere sosyal bir hukuk devletidir. Sosyal hukuk devleti ilkesinin gerektirdiği faaliyetler TC idaresinin görevlerini belirlemede önem taşımaktadır.¹⁴

Anayasanın 5.,12. ve 48. maddelerinde herkesin kişiliğine bağlı dokunulmaz, devredilmez, vazgeçilmez temel hak ve hürriyetlere sahip olduğu, dilediği alanda çalışma ve sözleşme özgürlüğüne sahip bulunduğu, özel teşebbüsün serbest olduğu; devletin, kişilerin ve toplumun refah, huzur ve mutluluğunu sağlamakla görevli olduğu açıkça belirtilmiştir.

Anayasanın bu hükümleri ile devlete, herkese insan onuruna yaraşır yaşam düzeyi sağlama görevi yüklenmiştir. Bu genel hükümler yanında Anayasanın II. Kısmında Sosyal ve Ekonomik Haklar ve Ödevler başlığı altındaki 3. bölümde devlete pek çok görev verilmiştir. Devlet bu görevlendirmenin gereğini yerine getirmek için toplum hayatına müdahale etmek zorundadır.¹⁵

Bu düzenleme karşısında TC Devleti idaresinin yerine getirmekle yükümlü olduğu faaliyetler aşağıdaki şekilde sıralanabilir.

¹² PARLA, Taha: *Türkiye'de Anayasalar*, İletişim Yayınları, İstanbul-1991, s. 48.

¹³ ÖZBUDUN, Ergün: *Türk Anayasa Hukuku*, 3. Baskı, Yetkin Yayınevi, Ankara-1993, s. 100.

¹⁴ GÜNDAY, Metin: a.g.e., s. 17.

¹⁵ ÖZAY, İl Har: *İlinci Birne Kavuşurken Gün İçinde Yönetim*, Alfa Yayınevi, İstanbul-1996, s. 81.

2. Milli Güvenliğin Korunması

Devletin ve ülkenin savaşta ve barışta dış tehlikeler yanında iç tehlikelerden korunması, bu tehlikelere karşı devlet tüzel kişiliğinin savunma ve güvenlik altına alınması milli güvenlik kavramını oluşturmaktadır.¹⁶

Milli güvenliği kaldıran veya tehlikeye düşüren dış tehlikeler; savaş, savaş tehlikesi, iktisadi baskı, ambargo, ülkenin yakından ilişkili olduğu ülkelerdeki olaylar gibi nispeten tespiti kolay olan durumlardır. İç tehditlerin tespiti ise daha zordur.¹⁷

Milli güvenliğin korunması her devlette olduğu gibi TC idaresinin de en temel görevidir. Bugün artık devletin bağımsızlığının sadece dış tehdide yönelik faaliyetlerden oluşan milli savunma faaliyetleri ile sağlanamayacağı, iç tehdit ve tehlikelerden korunmayı içeren milli güvenlik faaliyetlerinin de önemli olduğu gerçeği genel kabul görmektedir.¹⁸

TC Anayasası milli güvenliği zaafa uğratan iç tehditleri 5. maddesinde saymıştır. Milli güvenliği tehdit eden iç tehditler; Anayasa ile kurulan hür demokratik düzeni veya temel hak ve özgürlükleri ortadan kaldırmaya yönelik yaygın şiddet hareketlerinin ortaya çıkması, kamu düzeninin ciddi bir şekilde bozulması, tabii afet, ağır ekonomik bunalım gibi olaylardır.¹⁹ Milli güvenliğin sağlanması için Anayasa idareye; olağanüstü hal ilanı, sıkıyönetim ilanı, askerlik ve sivil savunma yükümlülüklerinin düzenlenmesi gibi yetkileri tanımıştır.²⁰

¹⁶ Milli güvenlik kavramı, milli güvenlik kavramının kamu düzeni ve diğer kavramlardan farkı hakkında bkz., AKGÜNER, Tıyfun: 1961 Anayasasına Göre Milli Güvenlik Kavramı ve Milli Güvenlik Kurulu, İÜSBF Yayını, İstanbul-1983, ss. 9-150.

¹⁷ YAYLA, Yıldızhan: a.g.e., s. 37.

¹⁸ GÜNDAY, Metin: a.g.e., s. 18.

¹⁹ 1982 Anayasasına göre Milli Güvenlik Kurulunun kuruluşu, görevleri, çalışma usulleri hakkında bkz. ASLAN, Yasir: "Milli Güvenlik Kurulu", Ankara Adalet Dergisi, Sayı:92, Ocak-1995, ss. 45-59.

²⁰ YAYLA, Yıldızhan: a.g.e., s. 38.

3. Kolluk Faaliyetleri

TC idaresinin en önemli görevlerinden biri toplumun gündelik düzenini koruyup bireylerin ve toplulukların güven ve huzur içinde yaşamalarını sağlamaktır. Bireylerin ve toplulukların serbest faaliyet ve davranışlarından toplum düzenini bozan, sarsan ya da toplum düzenini sarsma tehlikesi taşıyanları kontrol altına almak gerekmektedir. İdarenin toplum düzenini korumak, düzenin devamını sağlamak için giriştiği faaliyetlere kolluk faaliyeti denir. Bu kapsamda idare; ülkede iç sükûn ve emniyeti sağlamak, genel sağlığı korumak, fertlerin şahsi varlıklarına, mülklerine yapılacak taarruzları önlemek için tedbirler almaktadır. İdarenin aldığı bu tedbirler bastırıcı ve zecri mahiyette değil, önleyici niteliktedir. Kamu düzeninin korunması ve devamı için kolluk faaliyetlerinin sürekli olması gerekmektedir. Aksi halde kaos yaşanacağından devletin varlık nedeni de ortadan kalkar.²¹

4. Kamu Hizmetleri

Birey ve toplulukların uğraş ve faaliyetleri her zaman toplum ihtiyaçlarını karşılamayabilir ya da bazı alanların birey ve topluluklara bırakılması kamu yararını sağlamayıp tehlike teşkil edebilir. TC Anayasası sosyal devlet ilkesi gereği bu nitelikte alanların varolduğunu kabul ederek bu alanlara müdahale etme yetkisini idareye vermiştir.²²

5. Özendirme ve Destekleme Faaliyetleri

İdare bir faaliyetin kurulması, işletilmesi kamu yararını gerçekleştirilmede yararlı ise bu faaliyeti kendi araç ve personeli ile gerçekleştirebileceği gibi bu yöne gitmeyebilir de. Ancak bu ihtiyaçların karşılanmasında da kamu yararı vardır. İdare bu gibi faaliyetlerin kurulup işletilmesi için özel teşebbüsü teşvik edip özendirir.²³

**TC YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ**

²¹ GURULKAN, Ömer. a.g.e., s. 13.

²² Kamu hizmetleri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. GÖZÜBÜYÜK, Şeref. a.g.e., ss. 235-243.

²³ GÜNDAY, Metin. a.g.e., s. 20.

6. İç Düzen Faaliyetleri

Değişen toplum yapısına ve ihtiyaçlarına idarenin ve faaliyetlerinin uyumunu sağlayabilmek için idarenin hem teşkilat hem de faaliyet alanı olarak yeniliğe hazır ve açık bulundurulması gerekmektedir. İdare kendi içinde teşkilatın, personelin ve malların hizmet gereklerine uygun hale getirilmesi için bir takım faaliyetlerde bulunmaktadır. Bu faaliyetlere iç düzen faaliyetleri denir. İdarenin yaptığı bu faaliyetler doğrudan kamu yararını gerçekleştirmeye yönelik değildir.²⁴

7. Planlama Faaliyetleri

İdareye yeni görevler veren yasama organı ve yürütmenin siyasi kanadına, bu kararları alabilmesi için idare, kendi içinde faaliyetlerde bulunarak, planlamalar yapıp yasama ve yürütme organının siyasi kanadına seçenekler sunmaktadır.²⁵ Mevcut ihtiyaçların tespit edilip karşılanması yanında, geleceğin ihtiyaçlarının da bugünden tespit edilip, tedbir alınması gerekmektedir. Çağdaş idarenin bir görevi de gelecekteki ihtiyaçları tespit edip siyasi kararlar alabilmesi için yasama organı ve yürütme organına planlar sunmaktır.²⁶

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunu izleyen ilk yıllardan itibaren planlama faaliyetleri yapılmış, 1961 ve 1982 Anayasaları uzun vadeli kalkınma planları yapılmasını idareye görev olarak vermiştir.²⁷

²⁴ GÜNDAY, Metin a.g.e., s. 20.

²⁵ GÜNDAY, Metin a.g.e., ss. 19-20.

²⁶ TEZİÇ, Erdoğan a.g.e., s. 362.

²⁷ Planlamanın anlamı, önemi ve Türkiye'de planlamanın gelişimi için bkz. TORTOP, N. E. İSBİR ve B. AYKAÇ: *Yönetim Bilimi*, Yargı Yayınları, Ankara-1993, ss. 51-70.

8. Kolluk Faaliyetlerinin Diğer İdari Faaliyetlerden Ayrılan Yönleri

a. Kamu Gücü ile Desteklenmeleri

İdarenin üstlendiği kolluk faaliyetleri tek yanlı kamusal eylem ve işlemlerle yürütülmektedir. Tek yanlı işlemlerin en önemli özelliği ise kamu gücü ile desteklenmeleridir. Fertler kolluk tedbirlerine riayet edip etmemekte özgür değildirler. Bu tedbirlere uymak zorundadırlar.²⁸

b. Koruyucu Nitelikte Olmaları

İdari kolluk faaliyetleri, kişiyi ve devleti koruyucu niteliğe sahiptir. İdarenin hem hizmet sağlama hem de hürriyetleri kısıtlama yetkisini en çok kullandığı hizmet alanı koruyucu hizmet alanlarıdır. Koruyucu hizmetler; kolluk faaliyetleri, milli savunma faaliyetleri, sağlık, tabi afetlerde kurtarma ve yardım faaliyetleri, milli servetleri koruma faaliyetlerinden oluşmaktadır.²⁹

c. Müdahaleci Nitelikte Olmaları

İdare, kolluk faaliyetleri ile kişilerin, toplumun davranış ve eylemlerine müdahale eder, sınırlar.³⁰ Bu müdahalenin sınırının tespiti hürriyet-düzen, şahsi hak-kamu yararı dengesinde önemli rol oynamaktadır.³¹

d. Devlet Eliyle Yürütülme Zorunluluğu

Kolluk faaliyetlerinin yerine getirilmesi özel kişilere bırakılamaz. Devlet yönetimine hakim olan siyasi, sosyal ve ekonomik ideolojiye göre diğer faaliyetler sınırlı ya da tamamen özel kesime bırakılabilmektedir. Ancak kolluk faaliyeti devlet ideolojisi ne olursa olsun devletin en temel vazifelerinden olduğundan özel kesime bırakılamaz.³²

²⁸ ONAR, S. Sami: *İdare Hukukunun Umumi Esasları*, Cilt:3, 3. Baskı, s. 1490.

²⁹ KIRATLI, Metin: a.g.e., s. 35.

³⁰ GÖZÜBÜYÜK, A. Şeref: a.g.e., s. 245.

³¹ YENİSEY, Feridun: "Ölme Tedbirlerinde Kolluğun Yetkileri", *Ceza Hukuku ve Kriminoloji Dergisi*, Sayı:1, Yıl:1978, s. 50.

³² GURULKAN, Ömer: a.g.e., s. 14.

Kolluk faaliyetleri kamu gücünü gerektirdiğinden doğrudan kamu idaresinin kendi personeli, aynı ve nakdi kaynakları ile yürütülmelidir. Kolluk faaliyetleri bu özelliği ile devletin üstlendiği diğer hizmetlerden farklı olarak devletin ortaya çıktığı andan itibaren devlet tarafından üstlenip yürütülen bir hizmettir. Bu amaçla devlet kamu düzenini ilk elden korumakla yükümlü kolluk kuruluşlarını kurmuştur.³³

II. İDARİ KOLLUK ve KAMU DÜZENİ

A. İDARİ KOLLUK KAVRAMI

İnsanların toplum halinde yaşamaları ve toplum halinde yaşamın devam ettirilebilmesi, belli bir düzen ve disiplini gerektirmektedir. Toplum yaşamının devamı için gerekli düzen ve disiplini sağlamak için konulacak her kural ve kuralın uygulanması toplumu oluşturan bireylerin davranışlarını, faaliyetlerini, kararlarını etkilemekte ve sınırlandırmaktadır.³⁴

Bireylerin özgürlüklerini kısıtlayan bu kurallar aynı zamanda bireylerin ve toplulukların huzur ve güvenliğini sağlamaktadır. Bu niteliğe sahip kuralları uygulayarak toplumda dirlik, düzen, esenliği sağlamak ve genel sağlığı korumak görevi idareye tanınmıştır. İdarenin yaptığı bu faaliyetler kolluk faaliyetleri olarak adlandırılmaktadır.³⁵

İdare, kolluk faaliyetleri ile toplumda düzen ve disiplini sağlarken bireylerin temel hak ve özgürlüklerini de kısıtlamakta bireylerle karşı karşıya gelmektedir.³⁶ Demokratik ülke anayasalarında bireylerin temel hak ve özgürlüklerine yapılacak her sınırlamanın yasama organının kararıyla yani kanunla yapılabileceği kabul edilerek temel hak ve özgürlükler anayasal güvence altına alınmıştır.³⁷

³³ KIRATLI, Metin: a.g.e., ss. 27-28.

³⁴ ONAR, S. Sami: a.g.e., s. 1506.

³⁵ GÖZÜBÜYÜK, A. Şeref: a.g.e., s. 245.

³⁶ GÖZÜBÜYÜK, A. Şeref: a.g.e., s. 246.

³⁷ ONAR, S. Sami: a.g.e., s. 1507.

TC Anayasasınının 13. maddesinde temel hak ve hürriyetlerin sınırlandırılması sebepleri arasında kamu düzeni ve genel asayiş sayılmış, bu sebeplerin varlığı halinde temel hak ve özgürlüklerin anayasanın sözüne ve ruhuna uygun olarak kanunla sınırlandırabileceği hükme bağlanmıştır. Bireylerin temel hak ve özgürlüklerini toplum düzeninin sağlanması için sınırlayan pek çok kanun kabul edilmiştir. İdare de genel ve objektif nitelikteki bu kanun hükümlerini somut olaylara uygulamak suretiyle temel hak ve özgürlükleri sınırlayıcı nitelikte kolluk faaliyetinde bulunmaktadır.³⁸

Bu açıklamalar ışığında idari kolluk faaliyeti, kamu düzeninin sağlanması, korunması ve kamu düzeni bozulduğunda eski haline gelmesi için bireysel ve toplumsal davranışların düzenlenmesi, toplum düzenine aykırı eylemlerin kuvvet kullanılarak önlenmesi için kamu gücüne dayanılarak yapılan idari faaliyet olarak tanımlanabilir.³⁹

B. İDARİ KOLLUK FAALİYETLERİ ve KAMU DÜZENİ

1. Genel Olarak

Bir toplumun ülke ve devleti ile dış ve iç tehditlere karşı korunması yanında gündelik yaşamı itibarı ile de korunması gerekmektedir. Bir arada yaşayan insanlar günlük yaşamlarında sadece can, mal ve ırzlarının güvenlik içinde olmasını uzun zaman yeterli görmüşlerdir. Zamanla toplumların ilerleyip, gelişmesiyle bireyler sadece güvenliğin sağlanması ile yetinmeyip, toplum sağlığını tehdit eden salgın hastalıklara karşı genel sağlık tedbirlerinin alınmasını, gürültü, toz ve pis kokuların önlenmesini, doğal çevrenin korunmasını devletten istemektedirler. Bu ve benzeri ihtiyaçların karşılanması da toplum yaşamının devamı için vazgeçilmez hale gelmiştir.⁴⁰

İdari kolluk faaliyetlerinin amacı, idari kolluk kavramı tanımından anlaşılacağı üzere kamu düzeninin korunması ve bozulan kamu düzeninin

³⁸ GÜNDAY, Metin a.g.e., ss. 185-186.

³⁹ GURULKAN, Ömer: a.g.e., s. 22.

⁴⁰ YAYLA, Yıldızhan a.g.e., s. 51.

sağlanmasıdır. İdari kolluk faaliyetlerinin nihai amacı da diğer idari faaliyetlerde olduğu gibi kamu yararını sağlamaktır.⁴¹

İdari kolluğun amacını oluşturan kamu düzeni, bireylerin genel veya halka açık yerlerde güvenlik, dirlik, esenlik ve sağlık içinde yaşamaları ile ilgilidir.⁴² Bu unsurların sağlanması ile kamu düzeni sağlanıp korunmaktadır. Kamu düzeni bireylere ilişkin, bireysel çıkarlara dayanan bir kavram olmayıp, toplumun dış maddi düzenini ilgilendiren bir kavramdır. Kişilerin bireysel yaşamları ve konutları kolluğun müdahalesi dışında olup, bireylerin konutlarındaki eylemleri dış maddi düzene etkide bulunmadığı takdirde kolluk faaliyetlerine konu olmaz.⁴³

Polis Vazife ve Selahiyet Kanununun (PVSK) 1. maddesi, idari kolluğun görevinin, toplumun dış maddi düzenini korumak olduğunu belirtmiştir. Bu düzenlemeye göre bireylerin ahlâk anlayışlarını dışa yansıtan bazı eylemlerin kamu düzenini ilgilendirmeyeceği ileri sürülebilir. Ancak aynı kanunun 8/D, 9/F ve 11/A maddelerinde getirilen hükümlerle bireylerin ahlâk anlayışlarının dışa yansması niteliğinde olan eylemlerin idari kolluk faaliyetlerine konu yapıldığı anlaşılmaktadır. Bu eylemlerin idari kolluk faaliyetlerine konu olabilmesi için toplumun dış maddi düzenini bozacak, sarsacak nitelikte olması gerekmektedir. Kolluğun, toplumun dış maddi düzenini bozacak, sarsacak nitelikte olmayan, maddi düzen için yakın tehlike teşkil etmeyen davranışlara müdahalesi yetki aşımına yol açar.⁴⁴

Toplumun dış maddi düzenini oluşturan kamu düzeninin unsurlarını; güvenlik, dirlik ve esenlik, genel sağlık oluşturmaktadır.⁴⁵

⁴¹ ONAR, S. Sami: a.g.e., s. 1479.

⁴² AKGÜNER, Tayfun a.g.e., s. 70.

⁴³ GÖZÜBÜYÜK, A. Şeref a.g.e., s. 246.

⁴⁴ GÜNDAY, Metin a.g.e., ss. 186-187.

⁴⁵ ÖZAY, İl Har a.g.e., s. 481.

2. Güvenlik

Güvenlik, emniyet ve asayiş olarak da adlandırılmaktadır. Bireylere, topluma, eşyaya yönelik tehlikelerin, kazaların yokluğu manasına gelmektedir. Güvenlik, bireylerin umumi ve umuma açık yerlerde can ve malları için huzur içinde olmalarını ifade etmektedir. Bu anlamda güvenlik devletin kolluk gücü aracılığıyla bireylerin tehlikeye, kazaya karşı korunması, can ve malları bakımından huzur içinde bulunmalarının sağlanmasını gerektirmektedir.⁴⁶ Toplumda güvenliğin olduğundan bahsedebilmek için aynı zamanda bireylerde bu tehlike ve saldırıların olmadığına dair inancın varlığı da gerekmektedir.⁴⁷

3. Dirlik ve Esenlik

Dirlik ve esenlik, günlük hayatın akışını engelleyen her türlü düzensizlik, karışıklık, gürültü ve kargaşanın toplum hayatında yokluğu manasına gelmektedir. İdari kolluğun dirlik ve esenliğin sağlanmasında görev alanı toplumun maddi düzeni ile sınırlıdır. Toplumun maddi esenliğini bozmayan eylemler idari kolluğun faaliyet alanı dışında kalmaktadır. Dirlik ve esenlik unsuru, genel ahlâk ile olan bağlantısı nedeniyle tartışma konusu olmaktadır. Manevi ve ahlâki alana kolluğun müdahale edebilmesi için genel ahlâka aykırı hareketle maddi düzende meydana gelen veya gelebilecek karışıklık arasında sıkı bir illiyet bağının varlığı gerekmektedir.⁴⁸

4. Genel Sağlık

Genel sağlık, hastalık tehlikesinin toplum hayatında yokluğu, toplumun bulaşıcı ve yaygın hastalıklardan korunması ve toplum yaşamının sağlıklı ortamda sürdürülmesi manasına gelmektedir.

⁴⁶ GURULKAN, Ömer. a.g.e., s. 15.

⁴⁷ YAYLA, Yıldızhan a.g.e., s. 52.

⁴⁸ ÖZAY, İlhan a.g.e., ss. 482-484.

Bu tanımdan da anlaşılacağı üzere kamu düzeninin bir unsuru olan genel sağlık bireylerin tek tek hastalıklardan korunması, kurtulması anlamına gelmez. Bireylerin hastalıklardan korunması, kurtulması ayrı bir kamu hizmeti alanını oluşturup başka organların görevini oluşturmaktadır. İdari kolluğun faaliyet alanını oluşturan genel sağlık ise toplumun umumi olarak bulaşıcı ve yaygın hastalıklardan uzak tutulmasıdır.⁴⁹

C. KOLLUĞUN GÖREVLERİ ve KOLLUK ÇEŞİTLERİ

1. İdari Görevleri

Kolluk faaliyetlerinin yöneldiği, gerçekleştirmeye çalıştığı temel amaç kamu düzeninin korunmasıdır. Bu görev kolluğun idari görevini oluşturmaktadır.

Kolluk idari görevi çerçevesinde kamu düzenini suç işlenmeden önce alacağı tedbirlerle korumaktadır.⁵⁰ PVSK'nun 2. maddesi ile Jandarma Teşkilat Görev ve Yetkileri Kanununun (JTGYK) 7. maddesinde kolluğun idari görevleri düzenlenmiştir.

İdari kolluk, görevlerini gereği gibi yerine getirebilmesi için kamu düzenini sarsacak nitelikteki eylemlerin yapılmasından önce harekete geçerek gerekli tedbirleri alması gerekir. Bu idari kolluğun önleyici, koruyucu ve yardımcı görev niteliğinde olmasından kaynaklanmaktadır.⁵¹

2. Adli Görevleri

PVSK'nun 2/B ve JTGYK'nun 7. maddesinde kolluğun adli görevleri sayılmıştır. Kolluk adli görevleri kapsamında suç işlendikten sonra bastırıcı ve tenkil edici nitelikte faaliyette bulunmaktadır. Adli kolluk; suç faillerini

⁴⁹ GÜNDAY, Metin a.g.e., s. 188.

⁵⁰ GÖZÜBÜYÜK, A. Şeref a.g.e., s. 246.

⁵¹ GÖZÜBÜYÜK, A. Şeref a.g.e., s. 246.

tespit, suç delillerini araştırıp bulmak ve bunları adli makamlara teslim etmekle görevlidir.⁵²

3. İdari Kolluk-Adli Kolluk Ayrımı

a. Genel Olarak

3201 Sayılı Emniyet Teşkilatı Kanununun 8. maddesi, ülkemizde kent merkezinde görev yapan polisi; idari, siyasi ve adli polis olmak üzere üçe ayırmıştır.⁵³

İdari kolluk-adli kolluk ayrımı teorik ve pratik yönden önem taşımaktadır. İdari kolluk ve adli kolluk, nitelik ve amaçları bakımından birbirlerinden farklı oldukları gibi idari kolluk faaliyeti yapan personel ile adli kolluk faaliyeti yapan personelin tabi olduğu hukuki rejimde bazı yönlerden farklılık taşımaktadır.⁵⁴

b. Tabi Oldukları Hukuki Rejim Bakımından

İdari kolluk faaliyetlerinden ortaya çıkan hukuki uyuşmazlıklar idari yargıda, adli kolluk faaliyetinden doğan hukuki uyuşmazlıklar ise adli yargıda çözüme bağlanmaktadır. Kolluk personeli, adli kolluk görevini yerine getirirken suç işlediği takdirde hakkında Cumhuriyet Savcılığınca doğrudan soruşturma yapılarak kamu davası açılmaktadır. İdari kolluk görevini yerine getirirken bir suç işlediği takdirde ise memurların tabi olduğu Memurin Muhakematı Hakkında Kanuna göre Lüzumu Muhakeme Kararı verilmesi gerekmektedir.⁵⁵

⁵² FENDOĞLU, Hasan: "Adli Kolluk Üzerine", *Yargıtay Dergisi*, Cilt:23, Sayı:3, Temmuz-1997, s. 234.

⁵³ FENDOĞLU, Hasan: a.g.m., s. 231.

⁵⁴ GÖZÜBÜYÜK, A. Şeref: a.g.e., s. 245.

⁵⁵ YAYLA, Yıldızhan: a.g.e., s. 52.

c. Görevin Niteliği ve Amacı Bakımından

İdari kolluk, kamu düzeninin bozulmasını önlemek, bozulan kamu düzenini yeniden sağlamak ile görevlidir. Adli kolluk ise kamu düzenini bozan ve suç sayılan eylemlerin işlenmesi durumunda suç faillerini ve suç delillerini arayıp bulmak, adli mercilere teslim etmekle yükümlüdür.

İdari kolluk, kanunun suç saydığı eylemlerin işlenmesinden önce kamu düzenini tehdit eden, tehlikeye düşüren durumların ortaya çıkması halinde harekete geçerek önleyici ve durdurucu nitelikte bir görev yerine getirmektedir.⁵⁶ Adli kolluk ise suç işlendikten sonra suçlu ve suç delillerini tespit için harekete geçerek bastıncı nitelikte faaliyet yürütmektedir.⁵⁷

d. İdari ve Adli Kolluğun Ülkemizdeki Durumu

(1). Genel Olarak

İdari kolluk ve adli kolluk faaliyeti fonksiyonel olarak birbirinden ayrılabilirse de bu iki kolluk organik bakımından ülkemizde birbirinden ayrılmamıştır.⁵⁸ İdari kolluk faaliyeti, olağan kolluk olan jandarma, polis ve özel kolluğun; devriye, arama, kimlik denetimi gibi günlük sürdürülen faaliyetlerinden oluşmaktadır. Suçluların kovuşturulması, suç faileri ile suç delillerinin tespiti ile yargı organlarına teslimi faaliyeti ise adli kolluk tarafından yürütülmektedir. Bu iki farklı kolluk görevi ülkemizde aynı teşkilat ve personel tarafından yürütülmektedir.⁵⁹

Her iki kolluk Emniyet Genel Müdürlüğü ve Jandarma Genel Komutanlığı bünyesinde örgütlenmiştir. 3201 sayılı Emniyet Teşkilatı Kanununun 9/c maddesinde tam teşekküllü polis karakollarında adli kolluk kadrolarının bulunacağı hükme bağlanmıştır. Aynı kanunun 12. maddesi ve

⁵⁶ GÜNDAY, Metin a.g.e., s. 189.

⁵⁷ İçişleri Bakanlığı: İç Düzen-Genel Rapor Kitap-I Kolluk Hizmetleri, İçişleri Bakanlığı Yayını, Ankara-1972, s. 59.

⁵⁸ GÖZÜBÜYÜK, A. Şeref a.g.e., s. 246.

⁵⁹ ÖZAY, İlhan "İdari Kolluk Eylemlerinde Amaç", İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, Cilt:45-47, Sayı:1-4, s. 315.

Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun (CMUK) 154. maddesinde Cumhuriyet Savcısının gerektiğinde idari kolluğa da emir verebileceği belirtilmiştir.⁶⁰

Adli ve idari kolluğun birbirinden ayrılıp adli kolluğun Adalet Bakanlığına bağlanması yönünde görüşler olduğu gibi adli ve idari kolluk arasında teşkilat ve personel yönünden bir ayırım yapılmasına karşı çıkanlar da vardır.⁶¹

(2). Adli ve İdari Kolluğun Ayrılması Gerektiği Görüşü

Adli kolluğun idari kolluktan teşkilat ve personel yönünden ayrılması görüşünde olanlar adli kolluğun savcılığa bağlı olması gerektiğini ileri sürerek bunun sebeplerini aşağıdaki gerekçelerle ifade etmektedirler.⁶²

-Adli kolluk fikri savcılığın doğuşu ile aynı zamana rastlar. Savcılığın doğuşu ile adli kolluğa ihtiyaç duyulmuştur.⁶³

-Adli kolluğun, idari kolluk içinde yer alması usul hukuku ilkeleri ile bağdaşmamaktadır. Adli kolluk savcılığın yardımcısıdır ve hazırlık soruşturması yapmakla yükümlüdür.⁶⁴

-İdari kolluğa, adli organlar için tanınan tarafsızlık, reddedilebilirlik gibi zaruri vasıflar tanınmadan adli kolluk görevi verilemez. Aksi halde kişinin güvencesi mahkemede başlamış olur ki, bu da çok geç başlamış bir güvencedir.⁶⁵

-Suçun işlendiği iddia ediliyorsa suçun önlenemediği kabul ediliyor demektir. Buna rağmen aynı organın iddianın doğruluğunu araştırmaya memur edilmesi mantıklı olmadığı gibi sakıncalıdır da. Çünkü suçu önlemek

⁶⁰ FENDOĞLU, Hasan a.g.m., s. 235.

⁶¹ FENDOĞLU, Hasan a.g.m., s. 236.

⁶² Türkiye Barolar Birliği: Adli Zabıtanın İdari Zabıttan Ayrılması Hakkında Rapor, TBB Yayını, Ankara-1974, ss. 5-6.

⁶³ TBB: a.g.r., s. 5.

⁶⁴ İçişleri Bakanlığı: İç Düzen, Genel Rapor..., s. 29.

⁶⁵ TBB: a.g.r., s. 5.

ile görevli olanlar suçu işleyeni cezalandırmakda da görevlendirilmiş olmaktadır.⁶⁶

-Adli kolluk teknik bir kolluktur. Buna karşılık idari kolluk teknik bir kolluk değildir.⁶⁷

-İşkencenin, kışkırtıcı ajan kullanmanın önlenilmesi ancak idari ve adli kolluğun birbirinden ayrılması ile mümkün olabilir.⁶⁸

-Savunmanın itham ile başlaması adli kolluğun idari kolluktan ayrılmasını gerektirmektedir. İdari ve adli kolluğun ayrılmaması itham ile birlikte savunmanın başlaması ilkesine aykırı düşmektedir. İdari ve adli kolluk ayrılmadığı sürece idari kolluk öne çıkacaktır. Buda müdafinin görevini yapmasını engelleyerek savunma hakkını zedeleyecektir.⁶⁹

-Masumluk karinesine saygı idari kolluk için bir mana taşımaz. Bu kural ihmal edilerek adli kolluk faaliyetinin yürütülmesi ise mümkün değildir.⁷⁰

-Adli ve idari kolluk personeli bağlı oldukları adli ve idari makamlar arasında kaldıkları için her iki görevi de gereği gibi yerine getirememektedir.

Gerekçelerini ileri sürerek her iki kolluk teşkilat ve personelinin ayrılmasını savunmaktadırlar.⁷¹

(3). Adli ve İdari Kolluğun Ayrılmaması Gerektiği Görüşü

Her iki kolluğun taşıdıkları bu özelliklere rağmen kamu düzeninin korunması açısından ayrılmaması gerektiğini savunanlar ise bunun sebeplerini aşağıdaki gerekçelerle izah etmektedirler:

⁶⁶ EREM, Faruk *Ceza Usulü Hukuku*, 5. Baskı, Ankara-1988, s. 245.

⁶⁷ TBB: agr., s. 6.

⁶⁸ TBB: agr., s. 17.

⁶⁹ TBB: agr., s. 18.

⁷⁰ TBB: agr., s. 18.

⁷¹ TBB: agr., s. 6.

-Adli kolluğun başka bir bakanlığa, idari kolluğun başka bir bakanlığa bağlanması bu bakanlıkların aynı hükümet içinde yer alması nedeni ile kolluğun ayrılması fayda sağlamaz.⁷²

-Kolluk bölünemez. Her iki kolluğun ayrılması bazı faydalar sağlarsa da ayrılmaları daha büyük sakıncalar taşımaktadır.⁷³

-Kolluğun ayrılması personel sayısını çoğaltır ve maliyet artar.⁷⁴

-Adli ve idari kolluk faaliyetinin birbirine çok sıkı bağlı olması sonucu idari kolluğun iyi işlemesi ile suçların işlenmesi önlenerek, adli kolluğun işi azalmaktadır. Adli kolluğun iyi işlemesi de idari kolluğun işini kolaylaştırmaktadır.⁷⁵

(4). Karma Görüş

Bu iki görüş yanında adli kolluğun savcıya karşı sorumlu amiri altında genel kolluk içinde görev yapmasını savunan karma bir görüş de bulunmaktadır.⁷⁶

Adli ve idari kolluk faaliyetlerinin birbirlerinin faaliyet alanında etkili olduğunu kabul etmekle birlikte her iki kolluğun asıl amaçları farklıdır. İdari kolluk suç işlenmeden önce harekete geçmeyi gerektiren önleyici faaliyetlerden oluşmaktadır. İdari kolluk faaliyetleriyle bireylerin suç teşkil etmeyen davranışları kısıtlandığından hak ve özgürlüklerle yakından ilgilidir. Bu nedenle idari kolluk personelinin bu yönde eğitilmesi önem taşımaktadır.

Adli kolluk ise suç işlendikten sonra suçluların yargılanıp cezalandırılmasına yönelik bir faaliyettir. Dolayısıyla adli kolluk personelinin suçluyu ve suç delillerini tespitle ilgili teknik bilgi yönünden eğitilmesi gerekmektedir. Her iki faaliyet birbirinden farklı alanda yürütüldüğünden, bu

⁷² TBB: a.g.r., s. 7.

⁷³ FENDOĞLU, Hasan: a.g.m., s. 236.

⁷⁴ TBB: a.g.r., s. 7.

⁷⁵ GURULKAN, Ömer: a.g.e., s. 20.

⁷⁶ FENDOĞLU, Hasan: a.g.m., s. 237.

alanlarda faaliyet gösteren idari kolluk personeli ile adli kolluk personelinin teşkilat ve personel yönünden ayrılmaması sakıncalara yol açabilmektedir. Bu nedenlerle her iki kolluğun teşkilat ve personel olarak ayrılması yerinde olacaktır.

D. İDARI KOLLUĞUN ÖZELLİKLERİ ve İDARI KOLLUK ÇEŞİTLERİ

1. İdari Kolluğun Özellikleri

İdari kolluğun en önemli özelliği, tanımından anlaşılacağı üzere kamu düzeni için tehlike teşkil eden eylemlerin varlığı halinde harekete geçerek, kamu düzenini koruyucu tedbirler alması yani önleyici nitelikte olmasıdır.⁷⁷

İdari kolluk işlemleri daima tek yanlı işlemlerdir. Bu işlemler ihdas edilirken muhatap olan birey iradeleri dikkate alınmaz. Bu kolluk yetkilerinin kamu gücüne dayanmasından kaynaklanmaktadır. Kamu gücüne dayanmaları nedeniyle kolluk yetkileri ve faaliyetleri özel teşebbüse terk edilip, bırakılamaz.⁷⁸

İdari kolluk, yasalar açıkça göstermedikçe özgürlükleri kısıtlayıcı önlem alamaz. Yasaların verdiği sınırlar içinde silah kullanmaya kadar zorlayıcı tedbirler alabilmektedir.⁷⁹

Kamu düzenini korumak idari kolluğun amacını oluşturduğundan kamu düzenini tehdit eden eylemlerin önlenmesi için kolluk kendiliğinden harekete geçmektedir. Aksi halde idarenin sorumluluğu doğar. İdari kolluk işlemlerinden doğan uyuşmazlıklar kural olarak idari yargı mercilerinde çözülür.⁸⁰

İdari kolluk işlemleri hak doğrucu değildir. Her zaman geri alınabilir.⁸¹

⁷⁷ ONAR, S. Sami: a.g.e., s. 1490.

⁷⁸ Jandarma Genel Komutanlığı: *İdare Hukuku ve İdari Kavramlar Ders Kitabı*, J.Gn.K. Yayını, Ankara-1990, s. 147.

⁷⁹ GÖZÜBÜYÜK, A. Şeref a.g.e., s. 249.

⁸⁰ GÖZÜBÜYÜK, A. Şeref a.g.e., s. 249.

⁸¹ KIRATLI, Metin a.g.e., s. 35.

2. İdari Kolluk Çeşitleri

a. Genel Olarak

İdari kolluk, kamu düzenini korumak, kollamak, toplum yaşamına yönelik tehlikeleri önlemek ve güvenliği sağlamak için kurulan, gerekli şartlar oluştuğunda da zor kullanma yetkisine sahip devlet kuruluşudur. Devlet, İdari kolluk faaliyetlerini kurmuş olduğu genel ve özel kolluk kuvvetleri aracılığıyla yerine getirmektedir.⁸²

b. Genel İdari Kolluk

Emniyet Teşkilatı Kanununa göre genel idari kolluk polis ve jandarmadan oluşmaktadır. Genel idari kolluğun görevi tüm ülkede kamu düzenini korumaktır.⁸³ 5442 sayılı İl İdaresi Kanununun 11. ve 32. maddelerinde il ve ilçede huzur ve güvenliğin, kamu esenliğinin sağlanmasından vali ve kaymakamın sorumlu olduğu hükme bağlanmış, vali ve kaymakamın bu görevi il ve ilçedeki genel ve özel kolluk kuvvetleri aracılığıyla yerine getireceği belirtilmiştir.⁸⁴

(1). Polis

3201 sayılı Emniyet Teşkilatı Kanununun 4. maddesine göre polis silahlı icra ve inzibat kuvvetidir. Polis teşkilatı, belediye sınırları içinde kamu düzenini, konut dokunulmazlığını, halkın ırz, can ve malını koruyarak kamunun istirahatini temin etmek, yardıma muhtaç olanlara yardım etmekle görevlidir.⁸⁵

Polis teşkilatı, İçişleri Bakanlığına bağlı Emniyet Genel Müdürlüğü bünyesinde teşkilatlanmış olup, devlet içinde silahlı kuvvetler dışında en

⁸² ÖZAY, İl Har a.g.e., s. 480.

⁸³ ONAR, S. Sami: a.g.e., s. 1470.

⁸⁴ GÖZÜBÜYÜK, A. Şeref a.g.e., s. 247.

⁸⁵ PAZARCI, Şevki ve diğerleri: İçişleri Bakanlığı Kuruluşu, Görevleri ve 1965-1969 Yılları Çalışmaları, İçişleri Bakanlığı Yayını, Ankara-1974, s. 38.

önemli silahlı güçtür.⁸⁶

(2). Jandarma

Türkiye Cumhuriyeti Jandarması genel emniyet ve asayişi korumak, kanun ve nizamların verdiği görevleri yapmak, kanun ve mevzuata dayanan hükümet emirlerini yerine getirmekte görevli silahlı kolluk kuvvetidir. Jandarma askeri yönü olmakla birlikte sivil idarenin emri altında olan bir kolluk kuvvetidir.⁸⁷

Jandarma, polisle aynı işlevi yerine getirmesi bakımından İçişleri Bakanlığına bağlıdır. Ancak aynı zamanda Türk Silahlı Kuvvetlerinin bir parçasıdır. Polisin görev alanı ülke yüzölçümünün % 7.3'nü oluştururken jandarmanın görev alanı ülke yüzölçümünün % 92.7 sini oluşturmaktadır.⁸⁸

c. Özel İdari Kolluk

Genel idari kolluk yanında bazı özel kanunlarda (1580 sayılı Belediye Kanunu, 442 sayılı Köy Kanunu gibi) dirlik, esenlik ve genel sağlığın korunması için özel kolluk teşkilatı kurulması öngörülmüştür. Emniyet Teşkilatı Kanununun 3. maddesine göre özel kolluk, genel kolluk dışında özel kanunlara göre kurulan ve bu kanunla verilen belli görevleri yapan kolluktur. Özel kolluğun görev alanı sınırlıdır.⁸⁹ Özel kolluk olarak; trafik polisi, çevik kuvvet birimi, çiftçi mallarını koruma zabıtası, köy korucusu ve bekçisi, kır bekçisi, orman kolluğu gibi kolluk kuvvetleri sayılabilir.⁹⁰

Kamu düzeninin güvenlik ögesini sağlamak, özel idari kolluğa görev olarak verilmemiştir. Güvenlik ögesi genel idari kolluk tarafından üstlenilmiştir. Özel idari kolluk kuvvetlerinden belediye ve köy kolluğunun

⁸⁶ ŞEKERCİOĞLU, Metin: *Kolluğun Yargısal Görevleri Hakkında Kılavuz*, Doruk Matbaacılık, Ankara-1980, s. 21.

⁸⁷ ŞEKERCİOĞLU, Metin: a.g.e., ss. 22-23.

⁸⁸ AKMAN, Nurettin: a.g.e., s. 36.

⁸⁹ YENİSEY, Feridun: *Uygulanan ve Olman Gereken Ceza Muhakemesi Hukuku, Hazırlık Soruşturması ve Polis*, 3.Baskı, Beta Yayını, İstanbul-1993, s. 79.

⁹⁰ GÖZÜBÜYÜK, A. Şeref: a.g.e., s. 247.

görevi esas itibarıyla bölge halkının dirlik, esenlik ve sağlığını korumaktır. Güvenlik ögesi ile ilgili görevlerin özel idari kolluğa verildiği haller istisnaidir.⁹¹ 1094 sayılı İmar Kanunu güvenlikte ilgili olarak belediyelere yıkılmaya yüz tutmuş binaları yıkma görevi verirken, Köy Kanununda köy korucusuna, köy halkının ırzını, canını ve malını korumakla ilgili görevler verilmiştir.⁹²

Yine özel kolluk içinde yer alan ancak genel idari kolluğun özellik ve önem taşıyan ögelerinin sağlanması hususunda hizmet kollukları kurulmuştur. Bazı hizmet kolluklarının kurulmasında ise genel idari kolluğunun hiçbir ögesini sağlamak amaç edinilmemiş, kendine özgü konu ve amacı olduğu kabul edilmiştir. Bu kolluk faaliyetleri ile sağlamak istenen amaç kamu düzeninden tamamen farklıdır. Özel kolluk faaliyetleri hizmeti yerine getiren bakanlık emri altında yürütülmektedir. Örneğin orman kolluğu, gümrük muhafaza kolluğu gibi.⁹³

Özel kolluk, özel kanunların verdiği yetkiye dayanılarak kurulup, bu kanunla kendisine verilen yetkileri kullanmaktadır. Özel kolluk, genel kolluğun olmadığı zamanlarda genel kolluk gelinceye kadar olaya el koyar. Genel kolluk da özel kolluğun görev alanına giren bir olayla karşılaştığında özel kolluk olay yerinde değil ise olaya el koyup, gerekli işlemleri yapar.⁹⁴

d. Yardımcı Kolluk ve Kolluk Yetkilerinden Bir Kısımının Verildiği Kamu Görevlileri

Belediye kolluğu, köy korucuları, köy muhtarı, çarşı ve mahalle bekçileri genel idari kolluğun yardımcısı olarak genel kolluğun el koyamadığı acil olaylara el koymak, suç faillerini ihbar etmek ve yakalamak, görev alanları içinde dirlik ve esenliği sağlamak ile görevlendirilmişlerdir.⁹⁵

⁹¹ GÜNDAY, Metin a.g.e., s. 191.

⁹² TONGUR, Hikmet. Türkiye'de Genel Kolluk Teşkil ve Görevlerinin Gelişimi, Emniyet Genel Müdürlüğü Yayını, Ankara-1946, s. 405.

⁹³ ÖZAY, İ. Har a.g.e., s. 487.

⁹⁴ AKMAN, Nurettin a.g.e., s. 38.

⁹⁵ TONGUR, Hikmet a.g.e., s. 405.

Gemi kaptanları, TCDD, hava meydanları memurları, TEK koruma memurları gibi bazı kamu görevlilerine kuruluş kanunları ile kolluk yetkileri tanınmıştır. Çünkü genel kolluğun bu alanlarda meydana gelebilecek olaylara el koyması gecikebilmektedir.⁹⁶

e. Siyasi Polis

Emniyet Teşkilatı Kanununun 9/b maddesinde siyasi polisin tarifi yapılmıştır. Buna göre siyasi polis "Devletin umumi emniyetine taalluk eden işlerle mükellef kısımdır." Devletin umumi emniyeti, idari kolluğun amacı olan kamu düzenini korumak ve sağlamaktan farklıdır. Devletin umumi emniyeti, devletin bağımsızlığına, bütünlüğüne, ülkenin ve milletin bölünmezliğine, Cumhuriyet ve demokrasiye karşı dıştan ve içten gelecek tehlikelere karşı devleti korumayı ifade etmektedir. Siyasi polis faaliyetleri ile milli güvenliğin korunması amaçlanmaktadır ve gizli olarak yürütülmektedir.⁹⁷

Siyasi polis teşkilatı olan Milli İstihbarat Teşkilatının başlıca görevi, milli güvenlik politikaları ile ilgili askeri, siyasi, iktisadi, mali, ticari, ilmi, sınai, teknik, biyografik, psikolojik istihbarat toplamak ve yetkili makamlara iletmektir. Siyasi polisin bu faaliyetleri kamu düzeni ile ilgili olmayıp devletin yüksek düzeydeki menfaatlerini sağlamaya yöneliktir.⁹⁸

E. KOLLUK İŞLEMLERİ

1. Genel Olarak

Kolluk makamları idari kolluk faaliyetlerini yerine getirirken belli usuller içerisinde işlemler yaparak, işlemlere aykırı davranışta bulunanlar hakkında yaptırım uygulamaktadırlar. İdari kolluk makamlarının bu işlem ve yaptırımları düzenleyici işlem ya da bireysel işlem şeklinde olmaktadır.⁹⁹

⁹⁶ YENİSEY, Feridun: a.g.e., s. 81.

⁹⁷ GÜNDAY, Metin: a.g.e., s. 190.

⁹⁸ GÖZÜBÜYÜK, A. Şeref: a.g.e., s. 247.

⁹⁹ ONAR, S. Sami: a.g.e., s. 1487.

2. Düzenleyici İdari Kolluk İşlemleri

a. Genel Olarak

İdare, kamu düzenini koruyup kollamak için öncelikle düzenleyici işlemler ihdas etmektedir. Düzenleyici idari işlemlerle kolluk makamları bireylerin işlemlerden haberdar olarak davranışlarını önceden ayarlayabilmelerini sağlamaktadırlar. Bu düzenli idare ilkesinin gereğidir.¹⁰⁰

Düzenleyici işlem yapma yetkisi kolluk makamlarına aittir. Kolluk makamları; Bakanlar Kurulu, İçişleri Bakanı ve valilerdir. Düzenleyici kolluk işlemleri ise; tüzük, yönetmelik ve genel emirdir. Tüzük Bakanlar Kurulu, yönetmelik İçişleri Bakanı, genel emirde valiler tarafından çıkarılmaktadır.¹⁰¹

Temel hak ve özgürlükleri yakından ilgilendiren kolluk faaliyetleri alanında düzenleyici işlemler yapma yetkisinin idareye tanınması Anayasanın 13. maddesine aykırı gibi gözükabilir. Ancak kanun koyucu kamu düzenini tehdit eden olayları ve bu olaylara karşı alınacak tedbirleri ayrıntıları ile öngörüp düzenleyemez. Kanunla genel ilke ve esaslar getirilmektedir. Kanun koyucunun verdiği yetki dahilinde kamu düzenini tehlikeye düşüren olayların ve bu olaylara karşı alınacak tedbirlerin düzenleyici işlemler ile belirlenmesi gerekmektedir.¹⁰²

Düzenleyici idari işlemler belli şekilleri haizdir. Bu işlemler; önceden izin alma, önceden haber verme, faaliyetin kurala bağlanması şeklinde olmaktadır.

¹⁰⁰ KIRATLI, Metin a.g.e., s. 31.

¹⁰¹ GÖZÜBÜYÜK, A. Şeref a.g.e., s. 249.

¹⁰² GÜNDAY, Metin a.g.e., s. 196.

b. Önceden İzin Alma

Bireylerin bazı faaliyetleri yapabilmesi için kolluk makamlarının izni gerekmektedir. Kolluk makamları tarafından izin verilmedikçe söz konusu faaliyet yapılamaz. PVSK'nun 7. maddesine göre otel, gazino, kahvehane, bar, tiyatro, sinema, hamam, plaj gibi umuma açık yerlerin açılması için ilgililerin izin alması zorunludur. İzin kolluğun yapacağı inceleme sonunda en büyük mülki amir tarafından verilmektedir. Faaliyetin yapılabilmesi için verilen izin, izne tabi yer gerekli şartları kaybettiği takdirde her zaman geri alınabilir.¹⁰³

c. Önceden Haber Verme

Temel hak ve özgürlüklere getirdiği sınırlama bakımından önceden izin alma sisteminden daha hafif bir düzenlemedir. Bireylerin belli faaliyetleri yapmadan önce idarenin o faaliyetin kamu düzenine verebileceği zararları önleyebilmesi için gerekli tedbirleri alabilmesi amacıyla bildirimde bulunmaları gerekmektedir. Dernek kurmak, toplantı ve gösteri yürüyüşü yapabilmek için önceden idareye bildirimde bulunmak zorunludur.¹⁰⁴

İdarenin bu tür faaliyetler için bildirimde bulunulduğunda faaliyete müsaade edip etmemesi söz konusu olamaz. Bu konuda yetkisi yoktur. Bireyler bildirimde bulunduktan sonra söz konusu faaliyetleri serbestçe yapabilirler. Ancak faaliyetin icrasına başlandıktan sonra kanuna aykırılık görülürse veya faaliyet kamu düzenini bozucu nitelik kazanmışsa kolluk kamu düzenini korumak için faaliyete müdahalede bulunabilir.¹⁰⁵

d. Faaliyetin Belli Kurallara Bağlanması

Bazı faaliyetlerin yapılması kolluk makamları ve idare tarafından belli kurallara bağlanabilir. Bu hallerde faaliyetin yasaklandığından veya

¹⁰³ KIRATLI, Metin a.g.e., s. 36.

¹⁰⁴ GURULKAN, Ömer a.g.e., s. 23.

¹⁰⁵ KIRATLI, Metin a.g.e., s. 37.

kısıtlandığından bahsedilir. Bu tür kurallarla faaliyetin ne şekilde ve hangi şartlarda yapılabileceği belirtildiğinden bireyler bir yasaklama ve sınırlama ile karşılaşmaktadırlar.¹⁰⁶ Park yapmanın belli yerlerde ve saatlerde yasaklanması kararında olduğu gibi.

e. Düzenleyici Kolluk İşlemlerinin Hukuki Nitelikleri

(1). Yasal Dayanak

Düzenleyici kolluk işlemleri idari bir işlem olduğundan kanuna dayanma zorunluluğu düzenleyici kolluk işlemleri için de geçerlidir. Kanunla açıkça yetki verilmedikçe kolluk makamları herhangi bir faaliyet hakkında düzenleyici nitelikte müsaade sistemi, önceden haber verme sistemi ya da faaliyetin belli kurallara bağlanması şeklinde bir düzenlemede bulunamaz.¹⁰⁷

(2). Düzenleyici Kolluk İşlemleri Emredicidir

Düzenleyici kolluk işlemleri bireylerin belli şekilde hareket etmeleri ya da bir faaliyeti yapmamaları hususunda emredici hükümler getirmektedir. Bireyler bu emirlere uymak zorundadır.¹⁰⁸

(3). Düzenleyici Kolluk İşlemleri Önleyici ve Koruyucudur

Düzenleyici kolluk işlemlerine aykırı hareket sonucunda herhangi bir zarar doğmasa bile kamu düzeni açısından tehlike meydana geldiğinden bu aykırı hareket kolluk suçu teşkil etmektedir.¹⁰⁹

Çünkü kolluk kurallarının amacı kamu düzenini tehdit eden tehlikeleri gidermektir. Şehir içinde veya dışında hız sınırını çiğneyerek araç kullanılması halinde herhangi bir kaza meydana gelmese bile bu hareket

¹⁰⁶ KIRATLI, Metin: a.g.e., s. 37.

¹⁰⁷ ÖZAY, İl Han: a.g.e., s. 492.

¹⁰⁸ ONAR, S. Sami: a.g.e., s. 1490.

¹⁰⁹ ONAR, S. Sami: a.g.e., s. 1490.

kamu düzenini tehdit eder. Dolayısıyla kolluğun müdahalesi ile karşı karşıya kalır.¹¹⁰

(4). Kolluk Kurallarına Aykırı Hareket Halinde Zorlayıcı ve Bastırıcı Müeyyideler Söz Konusu Olur

Kolluk kurallarına aykırı hareket edildiğinde yasaklama, müsaadeyi geri alma, para cezası gibi çeşitli müeyyideler uygulanmaktadır. Bu müeyyideler dışında kolluk tedbirlerine uymayanlar, kolluğa karşı gelenler Türk Ceza Kanununun (TCK) 526. maddesi gereğince, eylem daha ağır bir suç oluşturuyorsa ilgili maddeye göre adliye mahkemesince cezalandırılır.¹¹¹

3. Bireysel İdari Kolluk İşlemleri

a. Müsaade Verme

Bireylerin bazı faaliyetleri önceden kolluk tarafından incelenerek kamu düzenini bozup bozmayacağı tespit edilir ve mülki amir tarafından faaliyetin kamu düzenini bozmayacağı anlaşılırsa faaliyete izin verilir. Yapılacak faaliyet kamu düzeni için tehlike teşkil ediyor ise faaliyetin yapılmasına müsaade edilmez.¹¹² Örneğin dışardan getirilen filmler gösterilmeden önce, ülke içinde ise film çekiminden önce kolluğun izni gerekmektedir. Ayrıca umuma açık dinlenme ve eğlence yerlerinin kolluğun denetimi üzerine açılmasına o yerin en büyük mülki amirince izin verilir.¹¹³

b. Beyanname Kabul Etmek

Bu tür bireysel kolluk işlemleri ile bireylerin faaliyetlerinin önceden denetlenip engellemesi amaçlanmamış, faaliyetten önceden haberdar olunarak kamu düzenini korumak için gerekli önlemleri almak amaçlanmıştır. Ancak bildirim yapılması bu faaliyetler hakkında kolluk denetimi

¹¹⁰ KIRATLI, Metin a.g.e., s. 37.

¹¹¹ Jandarma Genel Komutanlığı: *İdare Hukuku ve İdari Kanunlar Ders Kitabı (Birinci Kitap)*, s. 150.

¹¹² ONAR, S. Sami: a.g.e., s. 1496.

¹¹³ GÜNDAY, Metin a.g.e., s. 196.

yapılmayacağı anlamına gelmez. Kolluk, kamu düzenini sarsma eğilimi gösterdiğinde yapılan faaliyete müdahale eder. Bu müdahale emir ve ihtar şeklinde olmaktadır.¹¹⁴

c. Umuma Açık Yerlerin Denetlenmesi

Daha önce gerekli şartları taşıdıkları, kamu düzenini sarsacak herhangi bir durumları olmadığı tespit edilip yapılmasına izin verilen faaliyetler ile açılan yerlerin daha sonra gerekli şartları kaybetmiş, kamu düzenini sarsar hale gelmiş olmaları mümkündür. Bu nedenle daha önce açılmasına izin verilen umuma açık yerlerin açıldıktan sonra da denetlenmesi, gerekli şartları koruyup korumadıklarının araştırılması, şartları kaybeden yerlerin faaliyetten men edilmesi gerekmektedir.¹¹⁵

d. Emir ve İhtar

Bildirime tabi faaliyet icra edilirken kamu düzenini sarsma eğilimi gösterebilir. Bu durumda kolluk, faaliyetin kamu düzenini sarsmasını önlemek için emir ve iharda bulunur. Bildirime tabi toplantı ve gösteri faaliyeti icra edilirken kamu düzenini sarsıcı nitelik alırsa kolluk, toplantıya katılanların bu faaliyete son vermelerini, dağılmalarını ihtar eder.¹¹⁶

e. Yasaklama ve Müeyyide Uygulama

Kamu düzeninin bozulmasını önlemek için getirilen düzenlemelere aykırı bireysel faaliyetler kollukça yasaklanır. Bu yasakları ihlal edenlere karşı kolluk yasa ile tanınan trafik cezası kesme, kapatma, faaliyetten men etme gibi yaptırımları uygulamaktadır.¹¹⁷

¹¹⁴ GÜNDAY, Metin a.g.e., s. 197.

¹¹⁵ GURULKAN, Ömer a.g.e., s. 24.

¹¹⁶ ONAR, S. Sami: a.g.e., s. 1494.

¹¹⁷ KIRATLI, Metin a.g.e., s. 40.

f. Resen İcra ve Zor Kullanma Yetkisi

Kanunla yetki verilen hallerde kamu düzenini sarsma eğilimi gösteren olaylar karşısında idari kolluk kendiliğinden harekete geçer. Kamu düzenini yeniden sağlar veya bozulmasını engeller. Bu yetkinin kullanılabilmesi için müdahaleyi gerektiren durumun ağır ve acil olması, başka bir yasal yaptırımın öngörülmemiş olması ve resen icra yetkisinin kanunla açıkça tanınması gerekmektedir.¹¹⁸

PVSK'nunda bir çok maddede kolluğun resen icra yetkisinden bahsedilmiştir. PVSK'nun 9/F ve 7. maddesinde yer alan izin alınmadan gösterilen filmlerin gösteriminin durdurulması, izinsiz açılan umuma açık yerler ile eğlence yerlerinin kapatılması gibi yetkiler kolluğun resen icra yetkisinden bazılarıdır.¹¹⁹

Kolluk zorunlu durumlarda kamu düzenini korumak için silah kullanma yetkisine de sahiptir. Kolluk personeli nefsi, başkasının canını, ırzını korumak, silahlı direnişi kırmak, suçluları yakalamak için başka tedbirlerin yeterli olmayacağı anlaşılan durumlarda gerekli uyarıları yaptıktan sonra silah kullanabilir¹²⁰

F. KOLLUK YETKİSİNİN SINIRLARI

1. Genel Olarak

İdari kolluk faaliyetleri ile bireysel faaliyetler denetlenmekte, belirli düzenlemeler getirilmekte ve gerekli durumlarda bireysel faaliyetler sınırlandırılabilir, yasaklanmaktadır. İdari kolluk faaliyetleri ile getirilen sınırlama, yasaklama ve denetlemenin nereye kadar olacağı konusunda sınırlar vardır. Bu sınırın tespiti kamu düzeninin sağlanmasına yönelik kolluk faaliyetleri ile

¹¹⁸ ÖZAY, İl Ham a.g.e., s. 494.

¹¹⁹ ONAR, S. Sami: a.g.e., s.1498.

¹²⁰ GÜNDAY, Metin a.g.e., s. 199.

bireysel özgürlükler arasında dengenin sağlanması bakımından çok hassas bir konumdadır.¹²¹

Devlet, en temel görevlerinden olan kamu düzenini koruyup, sağlama görevini kolluk faaliyetleri ile yerine getirirken çağımızda vazgeçilmez olan temel hak ve hürriyetleri sağlama yükümlülüğünü de yerine getirmek zorundadır. Kolluk yetkisinin sınırının iyi tespit edilmesi hukuk devleti ilkesinin gereğidir.¹²²

Temel hak ve özgürlükler Anayasa ile düzenlenmiş olup bu alanda yapılacak kolluk faaliyetlerine önce Anayasal sınır getirilmiştir. Anayasal sınırlar yanında kolluk işlemleri aynı zamanda idari işlem olduğundan idari işlemin tabi olduğu sınırlar kolluk işlemleri için de geçerlidir.¹²³

2. Kolluk Yetkisinin Anayasal ve Yasal Sınırı

a. Genel Olarak

Anayasanın 13. maddesinde temel hak ve özgürlüklerin, devletin ve milletin bölünmez bütünlüğünün, milli egemenliğin, Cumhuriyetin, milli güvenliğin, kamu düzeninin, genel asayişin, genel ahlâkın, genel sağlığın korunması amacıyla ve Anayasanın ilgili maddesinde gösterilen özel sebeplerle Anayasanın sözüne ve ruhuna uygun olarak kanunla sınırlanabileceği düzenlenmiştir.¹²⁴ Bu düzenlemeden kolluk yetkisinin temel hak ve özgürlükler konusunda genel ve özel sınırları olduğu sonucu çıkmaktadır.¹²⁵

¹²¹ GURULKAN, Ömer: a.g.e., s. 24.

¹²² KIRATLI, Metin: a.g.e., s. 41.

¹²³ GÜNDAY, Metin: a.g.e., s. 200.

¹²⁴ KORKUSUZ, Refik: *Uluslararası Belgelerde ve Türk Anayasasında Temel Hak ve Özgürlükler*, Özrenk Matbaacılık, İstanbul-1998, s. 232.

¹²⁵ AKAD, M. ve A. DİNÇKOL: *1982 Anayasa Madde Gerekçeleri ve Maddeleri ile İlgili Anayasa Mahkemesi Kararları*, Alkım Yayınevi, İstanbul-1998, s. 72.

b. Genel Sınırlar

(1). Kanunla Sınırlama Yapmak

İdari kolluk, temel hak ve özgürlükler alanına Anayasanın 13. maddesi uyarınca kamu düzeni, genel asayiş ve genel sağlık sebepleri ile kanunla getirilen sınırlamalar ölçüsünde müdahale edilebilir.¹²⁶ Kanunla bu alanda kolluğa yetki verilmedikçe idari kolluk müdahalede bulunamaz. Aksine tutum fonksiyon gasbına yol açar.¹²⁷

(2). Demokratik Toplum Düzeni Gereklarine Uygun Sınırlama Yapmak ve Sınırlamanın Amacı Dışında Kullanılamaması

Kolluğa kanunla tanınan yetkinin mutlak bir yetki kabul edilip edilemeyeceği akla gelebilir. Yani kolluk kendisine kanunla verilen yetkiyi başka hiçbir sınır tanımadan kullanabilir mi? Bunu öngören Anayasa koyucu 13/2. maddesinde kanun koyucunun idareye temel hak ve özgürlüklere müdahale yetkisi vermesinde bir sınırlama daha getirmiştir. Anayasanın 13/2. maddesinde "Temel hak ve özgürlükler ile ilgili yasal ve özel sınırlamalar demokratik toplum düzeninin gereklerine aykırı olamaz ve öngörüldükleri amaç dışında kullanılamaz." hükmüne yer verilmiştir. Buna göre idareye temel hak ve özgürlüklere kolluk faaliyetleri ile müdahale yetkisi veren kanuni düzenleme de iki yönden sınırlanarak, sınırlamanın sınırı ölçütü getirilmiştir.¹²⁸

Bu sınırlar; temel hak ve özgürlüklere getirilen sınırlamaların demokratik toplum düzeni gereklerine aykırı olmaması ve sınırlama yetkisinin öngörüldüğü amaç dışında kullanılamamasıdır.¹²⁹

¹²⁶ KAPANİ, Münci: **Kamu Hürriyetleri**, 7. Baskı, Tıpkı Basım, Yetkin Yayınları, Ankara -1993, s. 230.

¹²⁷ GÜNDAY, Metin: a.g.e., s. 201.

¹²⁸ TEZİÇ, Erdoğan: a.g.e., s. 189.

¹²⁹ KORKUSUZ, Refik: a.g.e., s. 232.

c. Özel Sınırlar

Bazı temel hak ve özgürlükler için Anayasa ek güvenceler getirmiştir. Bu güvenceler yasa koyucu tarafından kamu düzenini sağlamak amacıyla dahi kaldırılamaz. Anayasanın 28., 33. ve 34. maddesinde yer alan basının sansür edilemezliği, basımevi kurmak için izin alma şartının getirilemezliği, herkesin önceden izin almaksızın dernek kurma, toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkına sahip olması hükümleri bu güvencelere örnek olarak gösterilebilir.¹³⁰

Anayasa, bazı temel hak ve özgürlüklerin Anayasada belirtilen sebeplerle sınırlanabileceğini belirtmiş, ancak sınırlama getiren kanunun verdiği yetkiyi kullanmaya yargı organlarını yetkili kılmıştır. Anayasanın 20., 21. ve 22. maddesinde kanunun açıkça gösterdiği hallerde usulüne uygun verilmiş hakim kararı olmadıkça kimsenin üstünün, özel kağıtlarının, eşyalarının aranamayacağı, kimsenin konutuna girilemeyeceği, arama yapılamayacağı, eşyalara el konamayacağı, haberleşmenin engellenemeyeceği, gizliliğine dokunulamayacağı hükmüne yer verilmiş, yine Anayasanın 33. maddesindeki düzenleme ile derneklerin ancak kanunun öngördüğü hallerde hakim kararı ile kapatılabileceği belirtilmiştir. İdarenin, kolluk aracılığıyla sayılan temel hak ve özgürlüklere müdahale yetkisi kural olarak yoktur. Ancak istisnaen ve gecikmesinde sakınca bulunan hallerde bu tür temel hak ve özgürlüklere müdahale yetkisi idareye tanınmıştır.¹³¹

Bazı temel hak ve özgürlükler ise; yasaların verdiği yetkiler dahilinde idare tarafından kanunda belirtilen sebepler ile sınırlanabilir. İdari kolluğun bu yetkisi sınırsız değildir. İdari kolluk kendisine tanınan sınırlama yetkisini sınırlamanın öngörüldüğü amaç dışında kullanamaz.¹³²

¹³⁰ KIRATLI, Metin: a.g.e., s. 41.

¹³¹ GÜNDAY, Metin: a.g.e., s. 203.

¹³² ÖZBUDUN, Ergun: a.g.e., s. 80.

3. Kolluk Yetkisinin Diğer Sınırları

a. Genel Olarak

Kamu düzenini sağlamaya yönelik kolluk işlemleri de idarenin diğer işlemleri gibi idari işlemdir. Bütün idari işlemler gibi kolluk işlemleri de idari işlemlerin tabi olduğu sınırlara tabidir. İdari işlemin sınırları, işlemin unsurları itibarıyla belirlenmektedir. Dolayısıyla kolluk işlemlerinin diğer sınırları idari işlemin unsurlarına göre belirlenecektir.¹³³

b. Amaç Unsuru Bakımından Kolluk Yetkisinin Sınırı

İdari kolluk önleyici niteliği gereği bireylerin suç düzeyine gelmemiş davranışlarına, özgürlüklerine karışmakta; gerektiğinde zor ve ateşli silah kullanma yetkisini kullanmaktadır. Bu yetkinin sınırını oluşturabilecek genel geçer bir kural tespiti kolluk yetkisinin amacından çıkarılabilir. Çünkü devletin kolluk aracılığıyla kullandığı zora başvurma meşru kabul edilirken, bireylerin kullandığı zora başvurma kaba kuvvet olarak nitelendirilmektedir. Devletin kullandığı zora başvurma meşruluğunu devam ettirmesi zorla ulaşılmak istenen amaçla sınırlıdır. Bu sınır amaçla zorun orantılı olmasına bağlıdır. Zora başvurma ile ulaşılmak istenen amaç arasındaki ölçünün tespitinde kullanılan araç, kullanılma zamanı ve kullanma biçimi önem taşımaktadır. Bu ölçüyü aşan zor, hukuk düzeninin kendisine tanıdığı meşruluğu yitirip kaba güce dönüşür.¹³⁴

Kolluk işlemlerinin amacı özel olarak belirtilmiştir. Bir idari işlem olan kolluk işleminin ulaşmak istediği amaç, kamu düzenini sağlamak ve korumaktır. Dolayısıyla bu özel amaç dışında bütün idari işlemlerin genel amacı olan kamu yararını sağlamak amacıyla kolluk yetkisi kullanılamaz.¹³⁵ Yani idare kolluk yetkilerini kamu hizmetlerinin daha iyi işlemesi, kamu mallarını korumak, idareye mali yarar sağlamak gibi amaçlara araç yapamaz.

¹³³ GÜNDAY, Metin: a.g.e., s. 204.

¹³⁴ ÖZAY, İlhan: a.g.m., ss. 318-319.

¹³⁵ ONAR, S. Sami: a.g.e., s.1479.

Aksine yapılan kolluk faaliyetleri ve işlemleri amaç yönünden sakat bir işlem durumuna gelir.¹³⁶

c. Sebep Unsuru Bakımından Kolluk Yetkisinin Sınırı

Kamu düzenini tehdit eden, bozan bireysel ve toplumsal davranışların varlığı halinde idari kolluk yetkileri kullanılabilir. Kamu düzenini tehdit eden herhangi bir eylem yok ise idari kolluk yetkisinin kullanılması kolluk işlemini sebep yönünden sakat kılar ve gereksiz yere hürriyetler kısıtlanmış olur.¹³⁷

d. Konu Unsuru Bakımından Kolluk Yetkisinin Sınırı

Kamu düzenini tehdit eden eylem ve durumların ortaya çıktığı hallerde alınacak önlemler, uygulanacak yaptırımlar kolluk işleminin konusunu oluşturmaktadır.¹³⁸

Kamu düzenini tehdit eden bir durumu ortadan kaldırmak için temel hak ve özgürlüğü daha az sınırlayan bir önlem alma imkanı var ise kolluk bu önlemi almalıdır. Temel hak ve özgürlüğü daha fazla sınırlayan bir önlem alınırsa kolluk işlemi konu yönünden sakat bir işlem haline gelir.¹³⁹

Konu unsuru bakımından kolluk yetkisinin sınırı, ölçülülük ilkesi ile açıklanmaktadır. Kolluk tedbir ve vasıtaları ile bertaraf edilmek istenen tehdit ve tehlikenin ağırlığı orantılı olmalıdır.¹⁴⁰ Kamu düzeni için tehlike teşkil eden olaylara karşı kolluk tarafından alınacak tedbir somut olayda alınabilecek tedbirler arasında hürriyetlere en az kısıtlama getiren tedbir olmalıdır.¹⁴¹ Kolluk, hürriyetin esas kolluk tedbirlerinin istisna olduğunun bilincinde olduğu takdirde hürriyet - düzen dengesi sağlanabilir.¹⁴²

¹³⁶ FINDIKLI, Remzi: "İnsan Hakları ve Polis" *Türk İdare Dergisi*, Sayı: 308, Eylül-1990, Yıl: 62, s. 163.

¹³⁷ KIRATLI, Metin: a.g.e., s. 42.

¹³⁸ ÖZAY, İl Ham: a.g.e., s. 490.

¹³⁹ GÜNDAY, Metin: a.g.e., s. 204.

¹⁴⁰ GURULKAN, Ömer: a.g.e., s. 25.

¹⁴¹ FINDIKLI, Remzi: a.g.m., s. 166.

¹⁴² GÜNAL, Yılmaz: "İdare Amirlerine Tamamen Zabıta Yetkilerinin Kullanılma Şekli Olarak Bir Örnek Olay" *AÜSBF Dergisi*, Cilt:21-22, Sayı: 4, Yıl: 1966, s. 152.

e. Yer ve Zaman Unsuru Bakımından Kolluk Yetkisinin Sınırı

Kamu düzenini sağlamaya ve korumaya yönelik kolluk yetkisinin sınırı yer ve zamana göre değişiklik göstermektedir. Kolluk yetkisinin en sınırlı kullanıldığı alan meskenlerdir.¹⁴³ Anayasanın 21. maddesinde özel hayatın gizliliği ve korunması başlığı altında konut özel olarak korunmuş, kural olarak hakim kararı olmadıkça konuta girilemeyeceği, arama yapılamayacağı, eşyaya el konulamayacağı, sadece gecikmesinde sakınca bulunan hallerde yetkili merciin emri halinde konuta girilebileceği hükme bağlanmıştır. Konutlarda kolluk yetkisi ancak bireylerin konut dışına taşan, kamu düzenini bozan eylemlerinin varlığı halinde kullanılabilir. Bireyin davranışı dış dünyayı etkilemiyor ise kolluğun bu alanda yetkisi söz konusu olamaz.

İş yerlerinde kolluk yetkisinin kullanımı meskenlere göre daha geniş olmakla beraber umuma açık yerler ve umumi yerlere nazaran daha sınırlıdır. Kolluk yetkisi parklar, meydanlar, yollar gibi umumi yerlerde en geniş şekilde kullanılmaktadır.¹⁴⁴

Zaman bakımından ise kolluk yetkileri geceleri daha geniş ve yoğun olarak kullanılmaktadır. Eğer toplum çalkantılı ve karışık bir dönemden geçiyorsa kolluk yetkilerinin kullanımı yine yoğunlaşmaktadır. Toplumdaki bu çalkantı olağanüstü hal ve sıkıyönetim ilanını gerektirecek dereceye gelmiş ise kolluk yetkileri olağan dönemlere göre genişlemektedir.¹⁴⁵

4. Yargı Denetimi

Kolluk yetkisinin kullanılmasında bir diğer sınırı da yargı denetimi oluşturmaktadır. Yargı denetimi ile kolluk makamlarının keyfi muamelelerine, hukuka aykırı kararlarına karşı tedbir alınmaktadır.¹⁴⁶

¹⁴³ DÖNMEZER, Sulhi ve diğerleri: *Ceza Hukuku El Kitabı*, Beta Yayınevi, İstanbul-1989, s. 332.

¹⁴⁴ DÖNMEZER, Sulhi ve diğerleri: a.g.e., s. 338.

¹⁴⁵ DÖNMEZER, Sulhi ve diğerleri: a.g.e., s. 339.

¹⁴⁶ ONAR, S. Sami. a.g.e., s.1510.

Anayasanın 125. maddesinde idarenin hiçbir eylem ve işleminin yargı denetimi dışında bırakılmayacağı belirtildiğinden bir idari işlem olan idari kolluk işlem ve eylemleri de yargı denetimi dışına çıkarılamaz. Ancak yargı denetiminin idarenin teknik işleyişine ayak uydurmasındaki zorluk karşısında kolluk makamlarının ani karışıklıklardaki eylem ve işlemlerindeki sınırın tespiti zordur. Bu bakımdan idarenin emir ve yasaklarının sınırının tespitinde idari kolluğa yetki veren kanunların bizatihi kendi kapsamlarında bu sınırı belirtmeleri, kolluk yetkisinin maksadını ve bu maksada ulaşabilmek için kullanılacak araçları mümkün olduğunca açıkça göstermeleri gerekmektedir.¹⁴⁷

G. İDARİ KOLLUK TEDBİRLERİNİN UYGULANMASINDA DİKKATE ALINMASI GEREKEN HUSUSLAR

1. Gecikmede Tehlike Şartı

İdari kolluğun önleyici nitelikte olması, kolluğun kendi anlayışına göre toplum düzenini tehdit ettiğini düşündüğü her olaya müdahale etmesine yetki vermez. Bir olayın toplum düzeni için tehlike teşkil ettiğinin gerçek ve halen mevcut veya hemen başlayacağı hususunda emareler olmalıdır. Olayın derhal müdahale edilmediği takdirde kamu düzenini bozacak nitelikte olduğunun somut olarak tespiti gerekmektedir.¹⁴⁸

Müdahalede gecikmenin toplum düzenini tehlikeye düşürüp düşürmeyeceğine hangi aşamada karar verileceği kişi hak ve özgürlüklerini sınırlamada etkin rol oynamaktadır. Eğer somut olay aciliyet kesbetmeden olaya müdahale edilir ise özgürlükler gereksiz yere sınırlandırılmış olmaktadır. Geç müdahale edildiğinde ise kamu düzeni bozulmuş önleyicilik niteliğinin gereği yerine getirilmemiş olmaktadır.¹⁴⁹

¹⁴⁷ GÜNAL, Yılmaz a.g.m., s. 153.

¹⁴⁸ YENİSEY, Feridun a.g.e., s. 83.

¹⁴⁹ DÖNMEZER, Sulhi ve diğerleri: a.g.e., s. 329.

İdari kolluğun görev alanına giren olayların çeşitliliği karşısında her olayda müdahalenin zamanını doğru tespit için genel kriterler getirmek zordur. Olay nedeniyle meydana gelmesinden korkulan zarar oluşmadan başka türlü hareket imkanı yoksa ve tedbirin alınmasında gecikme olması halinde kamu düzeni bozulacak ise olaya müdahale aciliyet taşımaktadır.¹⁵⁰

2. Zorunluluk ve Orantılılık Şartı

Zorunluluk ve orantılılık, kolluğun müdahale edeceği olay ile olaya karşı alınacak tedbirler arasında orantı olmasını ifade eden bir kavramdır. Eğer olaya müdahale gereksiz ise olaya müdahale edilmemeli, müdahale gerekli ise hürriyeti en az kısıtlayan ve kişisel hakka en az zarar veren tedbir alınmalıdır.¹⁵¹

Zorunluluk ve orantılılık ilkesinin gereği olarak öncelikle somut olayda kolluğun harekete geçmesinin gerekli olması gerekmektedir. Eğer olay kolluk müdahalesi olmadan diğer mercilerin müdahalesi ile önlenecek ise kolluğun müdahalesi gereksizdir. Kolluk müdahalesi gerekiyorsa tehlikeyi önleyecek kadar müdahalede bulunulmalıdır.¹⁵²

3. Haklı Görünüş

İdari kolluk önleyicilik niteliği gereği toplum yaşamındaki şüpheli durumlara müdahale etmektedir. Şüpheli durumlara müdahale için olayın müdahaleyi haklı göstermesi gerekmektedir. Kolluğun şüphesini çeken tehlike çevre veya kişiden kaynaklanmaktadır. Kolluk devriye faaliyetleri ile yakından tanıdığı çevrede meydana gelen değişikliklere karşı dikkatli olup olağandışı durumlara derhal müdahale etmelidir.¹⁵³

Bu ilkeler ışığında kolluk görev alanı içinde kamu düzenini tehdit eden tehlike olup olmadığını araştırıp, tehlikenin varlığını tespit ettikten sonra bu

¹⁵⁰ DÖNMEZER, Sulhi ve diğerleri: a.g.e., s. 339.

¹⁵¹ ÖZAY, İlhan: a.g.e., s. 496.

¹⁵² DÖNMEZER, Sulhi ve diğerleri: a.g.e., s. 330.

¹⁵³ YENİSEY, Feridun: a.g.e., s. 83.

tehlikeyi önlemenin kolluğun görevine girip girmediğine karar vermelidir. Kolluğun görev alanına giren bir durum söz konusu ise tehlikeyi önlemek için alınacak tedbirleri tespit edip amaca ulaşmak için en uygun kolluk tedbirini uygulamalıdır. Gece yarısı sarhoş şahıs etrafı rahatsız etmiyorsa kolluk bu şahsa yardımcı olmalı gideceği yere ulaştırmalıdır. Eğer sarhoş etrafı rahatsız ediyorsa yakalanıp etrafı rahatsız etmesi önlenmelidir. Bu hali sona erince serbest bırakılmalıdır.¹⁵⁴

H. OLAĞANÜSTÜ HAL ve SIKIYÖNETİM HALİNDE KOLLUK İŞLEMLERİ ve MAKAMLARI

1. Genel Olarak

Toplumsal yaşamın normal seyrini takip ettiği, normal kolluk yetkilerinin ve önlemlerinin kullanılması ile kamu düzeninin korunup sağlandığı dönemler dışında toplum yaşamında kamu düzeninin ağır şekilde bozulduğu dönemler olmaktadır. Bu tür olağanüstü dönemlerde normal kolluk önlemleri ile kamu düzeni korunup sağlanamaz. Bu dönemlerde idareye kamu düzenini sağlayıp korumak için geniş kolluk yetkileri verilmiştir.¹⁵⁵ Olağanüstü hal rejimleri toplum düzenini sarsan olayların normal hukuk düzeninin tanıdığı yetkilerle önlenmesi imkanının olmadığı hallerde başvurulan özel yönetim usulleridir.¹⁵⁶

Olağanüstü hal rejimlerinin en önemli özelliklerinden biri kolluk yetkilerinin normal zamanlara göre genişlemesi, kişilerin temel hak ve özgürlüklerinin daha geniş sınırlamaya tabi tutulması hatta kullanımının durdurulmasıdır.¹⁵⁷

1982 Anayasasında olağanüstü hal rejimleri olarak; olağanüstü hal, sıkıyönetim, seferberlik ve savaş haline yer verilmiştir. Anayasanın 15.

¹⁵⁴ DÖNMEZER, Sulhi ve diğerleri: a.g.e., s. 331.

¹⁵⁵ KAPANİ, Mıncı: a.g.e., s. 239.

¹⁵⁶ GÜNDAY, Metin: a.g.e., s. 205.

¹⁵⁷ ÖZBUDUN, Ergün: a.g.e., s. 315.

maddesinde olağanüstü hallerde temel hak ve özgürlüklerin kullanımının kısmen ve tamamen durdurulabileceği hükme bağlanmıştır. Olağanüstü durumlarda temel hak ve özgürlükler için Anayasal güvencelere aykırı tedbir alınabilmektedir.

2. Olağanüstü Hal ve İlanı

a. Genel Olarak

Olağanüstü hal 1982 Anayasasının 119., 120. ve 121. maddelerinde düzenlenmiştir. Belli sebeplerin (Tabii afet, ağır ekonomik bunalım, şiddet olaylarının yaygınlaşması, kamu düzeninin ciddi şekilde bozulması) ortaya çıkması halinde temel hak ve özgürlüklerin kısmen veya tamamen geçici olarak durdurulduğu, vatandaşlar için çalışma, mal ve para yönünden yükümlülüklerin getirildiği, kolluk yetkilerinin normal dönemlere göre genişlediği bir yönetim usulüdür.¹⁵⁸

Şiddet olaylarının yaygınlaşması ve kamu düzeninin ciddi şekilde bozulması sebebiyle ilan edilen olağanüstü halin konusu, 2935 sayılı Olağanüstü Hal Kanununun 9. ve 11. maddelerinde getirilen düzenleme ile temel hak ve özgürlüklerin normal dönemlere göre daha çok sınırlanması veya durdurulmasıdır. Olağanüstü hal ilan edildiğinde kolluk yetkileri askeri makamlara geçmez ve bir kısım suçların askeri mahkemelerde yargılanması söz konusu olmaz. Yargı yetkisi tabii hakim ilkesine uygun ve kanunen görevli ve yetkili mahkemelerce kullanılır.¹⁵⁹

Olağanüstü hal ilan etmeye Cumhurbaşkanı başkanlığında toplanan Bakanlar Kurulu yetkilidir. Olağanüstü hal, ilanı ile birlikte yürürlüğe girer. Yürürlüğünün devamı TBMM'nin onayına tabidir. Olağanüstü hal ilanı resmi gazetede yayınlanınca TBMM'nin onayına sunulur. TBMM olağanüstü hal ilanına ilişkin Bakanlar Kurulu kararını ya onaylar ya kaldırır ya da süresini değiştirir. Olağanüstü hal ilanı süre yönünden de sınırlanmıştır. Anayasanın

¹⁵⁸ GÜNDAY, Metin: a.g.e., s. 206.

¹⁵⁹ ÖZBUDUN, Ergun: a.g.e., s. 318.

119. ve 120. maddesine göre Cumhurbaşkanı Başkanlığındaki Bakanlar Kurulu altı ayı geçmemek üzere olağanüstü hal ilan edebilir. Süre bitiminde olağanüstü hal ilanına neden olan olaylar devam ediyorsa dört ayı geçmemek üzere Bakanlar Kurulunun istemi üzerine TBMM'nce uzatılabilir.¹⁶⁰

b. Olağanüstü Hal Yönetiminde Kolluk Yetkileri

Olağanüstü hal, toplum düzenini sarsan olayların ortaya çıkması ile ilan edildiğinden kolluk yetkileri genişlemektedir. 2935 sayılı Olağanüstü Hal Kanununun 9. maddesinde doğal afet ve salgın hastalıklar ile şiddet olaylarının yaygınlaşması nedeniyle alınacak tedbirler belirlenmiştir. Bu kolluk tedbir ve yetkilerinden bazıları şunlardır:

Belli yerlere yerleşimi, giriş - çıkışı yasaklamak, bazı yerleri boşaltmak, eğitim ve öğretim kurumlarında öğrenime ara vermek, eğlence yerleri, oyun salonlarını denetlemek, sokağa çıkmayı sınırlamak ve yasaklamak, belli yerlerde ve zamanlarda toplanmayı yasaklamak, dernek faaliyetlerini üç ayı geçmemek üzere durdurmak, kamu düzenini bozabileceği ihtimali olan kişi veya toplulukların bölgeye girişini yasaklamak, filmleri denetlemek gerekli görülenleri durdurmak ve yasaklamak gibi tedbir ve yetkililerdir.

Anayasa ve Olağanüstü Hal Kanunu ile getirilen bu önlemler ve genişletilmiş kolluk yetkileri geçicidir. Olağanüstü hal ilan edilen bölge ve olağanüstü hal süresi ile sınırlıdır.¹⁶¹

Olağanüstü hal ilanı ile temel hak ve özgürlükler kısmen ve tamamen durdurulup, anayasa ile getirilen güvencelere aykırı tedbirler alınabilir. Ancak yine de kişinin yaşam hakkına, maddi ve manevi bütünlüğüne dokunulamaz, vicdan ve fikrini açıklamaya zorlanamaz, suç ve cezalar geçmişe yürütülemez, mahkeme kararıyla tespit edilmedikçe kimse suçlu sayılamaz.

¹⁶⁰ GEMALMAZ, M. Sennih: *Ulusalüstü İnsan Hakları Hukukunda ve Türk Hukukunda Olağanüstü Hal Standartları*, 2. Baskı, Beta Yayınları, İstanbul-1994, s. 262.

¹⁶¹ GURULKAN, Ömer: a.g.e., s. 46.

Olağanüstü Hal Kanunu ile getirilen kolluk yetkileri olağanüstü hal ilan edilen bölge ve olağanüstü hal süresi ile sınırlı olduğu gibi ölçülülük ilkesi ile de sınırlıdır. Olağanüstü Hal Kanunu ile idareye tanınan kolluk yetkilerinden engellenmek istenen olayı bertaraf edebilecek nitelikte olanı seçilip kişi hak ve özgürlükleri gereksiz yere sınırlanmamalı ve öngörüldüğü amaç dışında kullanılmamalıdır.¹⁶²

c. Olağanüstü Hal Yönetiminde Kolluk Makamları ve Personeli

Olağanüstü hal yönetiminde kolluk yetkileri mülki makamlarda kalır, askeri makamlara geçmez. Kolluk makamları olağanüstü halin ilan edildiği bölgeye göre değişmektedir. Olağanüstü hal ilanı bir ili kapsıyorsa, Olağanüstü Hal Kanunu ile tanınan yetkileri il valisi kullanır. Olağanüstü hal birden çok ili kapsıyorsa bölge valisi bu yetkileri kullanır. Ayrıca olağanüstü hal ilan edilen bölgelerde koordinasyonu sağlamak için Başbakanlık Olağanüstü Hal Koordinasyon Kurulu kurulmuştur.¹⁶³

Bölge valisi, olağanüstü halde bütün kolluk kuvvetlerinden yani genel ve özel kolluk kuvvetlerinden yararlanır. Olağan kolluk gücü ile bastırılmayan olayların çıkması halinde vali en yakın askeri birlik komutanından yardım ister.¹⁶⁴

Askeri kuvvetler ile olağan kolluk güçleri arasında emir-komuta ilişkisi bakımından emir-komuta yetkisi askeri birlik komutanına verilmiştir. Ancak bu düzenlemenin olağan kolluk gücünün ve silahlı kuvvetlerin yetiştirilme amaçları bakımından uygun olmadığı görüşü ileri sürülmektedir.¹⁶⁵

¹⁶² GÜNDAY, Metin: a.g.e., s. 209.

¹⁶³ ÇAYCI, Sadı: "İç Güvenlik Harekatı", *Askeri Adalet Dergisi*, Sayı: 89, Ocak-1994, Yıl:22, s. 23.

¹⁶⁴ ÇAYCI, Sadı: a.g.m., s. 25.

¹⁶⁵ GURULKAN, Ömer: a.g.e., s. 48.

3. Sıkıyönetim

a. Genel Olarak

Anayasanın 122. maddesinde sıkıyönetim tarif edilerek düzenlenmiştir. Sıkıyönetim, olağanüstü hal ilanına sebep olan olaylardan daha ağır olayların meydana gelmesi ile ilan edilen, temel hak ve hürriyetlerin geçici olarak kısmen veya tamamen durdurulduğu, anayasal güvencelere aykırı tedbirlerin alınmasına imkan sağlayan olağanüstü bir yönetim şeklidir. Sıkıyönetim ilan edildiğinde kolluk yetkileri askeri makamlara geçer ve Sıkıyönetim Kanunu ile tanınan olağanüstü yetkileri askeri makamlar kullanır.¹⁶⁶

Sıkıyönetimin özellikleri; temel hak ve özgürlükleri yakından ilgilendiren kolluk görev ve yetkilerinin askeri makamlara geçmesi, temel hak ve özgürlüklerin sınırlandırılması, gerektiğinde durdurulması ve bazı suçları yargılama görevinin sıkıyönetim askeri mahkemelerine ait olmasıdır.¹⁶⁷

13.05.1971 tarih ve 1402 sayılı Sıkıyönetim Kanunu sıkıyönetimin bu üç unsuruna kanunun 2., 3., 11. ve 15. maddelerinde yer vermiştir. Sıkıyönetim Kanununun 2. maddesinde kolluk görev ve yetkilerinin askeri makamlara geçeceği, 3. maddede temel hak ve hürriyetlerin sınırlandırılması sebepleri ve şekilleri, 11. ve 15. maddelerinde de sıkıyönetim askeri mahkemelerinin kuruluş şekli ve sıkıyönetim askeri mahkemesinin görev alanına giren suçlar sayılmıştır.

1982 Anayasasının 122. maddesinde sıkıyönetim ilanını gerektiren sebepler ve sıkıyönetim ilan etmeye yetkili makam düzenlenmiştir. Sıkıyönetim ilanı bir idari işlem olduğundan, idari işleminin unsurlarının sıkıyönetim ilanına ilişkin Bakanlar Kurulu kararında da aranması gerekmektedir.

¹⁶⁶ GURULKAN, Ömer: a.g.e., s. 43.

¹⁶⁷ ÖZBUDUN, Ergun: a.g.e., s. 318.

Cumhurbaşkanı başkanlığında toplanan Bakanlar Kurulu, Milli Güvenlik Kurulunun görüşünü aldıktan sonra yurdun bir veya birden fazla bölgesinde sıkıyönetim ilan edebilir.

Sıkıyönetim, Anayasanın tanıdığı hür demokrasi düzenini veya temel hak ve özgürlükleri ortadan kaldırmaya yönelik ve olağanüstü hal ilanını gerektiren hallerden daha vahim şiddet hareketlerinin baş göstermesi, savaş hali, savaşı gerektirecek bir durumun ortaya çıkması, ayaklanma olması, ülkenin ve milletin bölünmezliğini tehlikeye düşüren şiddet hareketlerinin yaygınlaşması halinde ilan edilebilir. Bu sebepler dışında başka sebeple sıkıyönetim ilan edilemez. Ancak Anayasanın 122. maddesinde sayılan sebeplerin ortaya çıkıp çıkmadığına karar vermede Bakanlar Kurulu takdir yetkisine sahiptir.¹⁶⁸

Sıkıyönetim ilan edilir edilmez yürürlüğe girer. Yürürlüğünün devamı için TBMM'nin onayına sunulur. TBMM sıkıyönetim ilanına ilişkin Bakanlar Kurulu kararını ya onaylar veya süresini değiştirir ya da bu kararı onaylamaz. Sıkıyönetim ilan yetkisi sıkıyönetimi gerektiren bölgede altı ayı geçmemekle sınırlıdır. Sıkıyönetim ilanını gerektiren olaylar devam ediyorsa Bakanlar Kurulunun istemi üzerine 4 ayı geçmemek üzere TBMM'nce uzatılabilir.

Sıkıyönetim ilanına ilişkin işlem şekil olarak Milli Güvenlik Kurulunun görüşü üzerine Cumhurbaşkanı başkanlığında toplanan Bakanlar Kurulu tarafından alınabilen bir karardır.

Sıkıyönetim ilanına ilişkin işlemin amacı sıkıyönetim ilanına neden olan sebebe göre değişmektedir. Bozulan kamu düzeninin yeniden sağlanması sebebine dayanılmış ise kamu düzeninin yeniden sağlanması ile sıkıyönetim ilanının amacı gerçekleşmiştir. Dolayısıyla sıkıyönetim hali sona erdirilmelidir.¹⁶⁹

¹⁶⁸ AKAD, M. ve A. DİNÇKOL: a.g.e., s. 455.

¹⁶⁹ GEMALMAZ, M. Semih: a.g.e., s. 276.

b. Sıkıyönetimde Kolluk Yetkileri

13.5.1975 tarih ve 1402 sayılı Sıkıyönetim Kanunu ile kamu düzeninin sağlanması için olağan kolluk yetkilerinden farklı yetkiler getirilmiştir. Sıkıyönetim ilan edilen bölgede kamu düzenini sağlamak ve devam ettirmek için alınacak önlemler geniş bir alanı kapsamaktadır. Bir çok temel hak ve özgürlük sınırlanabilir ve durdurulabilir. 1402 sayılı kanunla getirilen yetkiler aşağıdaki şekilde sıralanabilir:

-Konutları, her türlü dernek, siyasi parti, sendika vs teşekküllere ait binaları, iş yerleri ile özel ve tüzel kişilere ait müesseselerle bunlara ait müştemilat ve her türlü kapalı ve açık yerleri, mektup, telgraf vs mersuleleri ve kişilerin üzerlerini herhangi bir müracaat, talep ve karara lüzum olmadan aramak veya bunlardan sübut vasıtaları olan yahut zor alıma tabi bulunan eşyayı zapt etmek,

-TRT Kurumunun yayınları dahil telefon, telsiz, radyo, televizyon gibi araçlarla yapılan yayın ve haberleşmeye sansür koymak gerektiğinde durdurmak,

-Söz, yazı, resim, film ve sesle yapılan her türlü yayın haberleşme, mektup, telgraf ve mersuleleri kontrol etmek, gazete, dergi, kitap yayınlarının basımını, yayımını, dağıtımını sıkıyönetim bölgesine sokulmasını yasaklamak, sansür koymak, sıkıyönetim komutanınca basımı, yayımı ve dağıtımı yasaklanan yayınları toplatmak, bunları basan matbaaları, plak ve bant yapım yerlerini kapatmak, müsaderesine karar vermek,

-Kamu düzeni, devlet kuvvetleri, kişi hürriyeti, kamu selameti aleyhine işlenen cürümlerle; adam öldürmek, müessir fiilde bulunmaktan hükümlü bulunanların veya sıkıyönetim bölgesinde belirli ikametgahı olmayanların veya diğer şüpheli şahısların ya da kamu düzeni için tehlike teşkil eden kişilerin sıkıyönetim bölgesi içinde yerlerini değiştirmek belirli yerlere girmelerini yasaklamak, sıkıyönetim bölgesi dışına çıkarmak,

-Grev ve lokavt yetkilerinin kullanılmasını, irade beyanı, referandum gibi sendikal faaliyetleri sürekli olarak durdurmak veya izne bağlamak, kapalı veya açık yerlerde her türlü toplantıları veya gösteri yürüyüşlerini yasaklamak, izne bağlamak, toplantı ve gösterinin yapılacağı açık ve kapalı yerleri tayin ve tahsis etmek, izne bağlı toplantıları izlemek, resmi senetle kurulabilen vakıf ve teşekküllerin kuruluşlarını izne bağlamak, dernek, vakıf ve teşekküllerin çalışmalarını durdurmak, izne bağlamak,

-Lokanta, lokal, gazino, meyhane, sinema, bar vs. eğlence yerlerini; oyun salonlarını, otel, motel vs. yerleri kontrol etmek, kapatmak, açılma ve kapanma zamanlarını tayin etmek ve sınırlamak,

-Sıkıyönetim bölgesine girmek ve çıkmak isteyenler hakkında kayıtlar koymak,

-Sokağa çıkmayı sınırlamak ve yasaklamak,

-Eğitim ve öğretim kurumlarında geçici olarak eğitim ve öğretime ara vermek gibi yetkililerdir.

Sıkıyönetim Komutanına tanınan bu yetkiler tamamen sınırsız değildir. Bu yetki zaman ve yer itibarıyla sınırlanmıştır. Bu geniş yetkiler sıkıyönetim süresince ve sıkıyönetim ilan edilen bölgede durumun gerektirdiği ölçüde kullanılabilir.¹⁷⁰

c. Sıkıyönetimde Kolluk Makamları ve Personeli

Sıkıyönetim ilan edilen bölgede kolluk yetkileri sivil makamlardan askeri makamlara geçer. Sıkıyönetim komutanı, sıkıyönetim ilan edilen bölgede bütün kolluk kuvvetlerinin amiridir. Kolluk kuvvetlerinin amiri olması yönüyle sıkıyönetim komutanı kamu düzenini koruma ve sağlama bakımından düzenleyici işlem ihdas edebilmektedir. Bölgedeki kolluk

¹⁷⁰ GEMALMAZ, M. Semih: a.g.e., s. 176.

personeli kamu düzeninin korunması ve sağlanması ile ilgili görevleri bakımından sıkıyönetim komutanına bağlıdır.¹⁷¹

Sıkıyönetimi, olağanüstü halden ayıran en önemli özellik, kolluk görev ve yetkilerinin mülki makamlardan askeri makamlara geçmesi, olağan kolluk görevlilerinin de kamu düzeninin korunması ve sağlanması görevleri bakımından askeri makamların emrine girmesidir. Sıkıyönetim döneminde olağan kolluk personeli sıkıyönetim komutanına bağlı olarak görev yapar. Askeri birliklerden bir kısmı sıkıyönetim komutanlığı emrine verilerek kamu düzeninin sağlanması ve korunmasında görevlendirilebilirler.¹⁷²

¹⁷¹ AKMAN, Nurettin: a.g.e., s. 92.

¹⁷² GURULKAN, Ömer: a.g.e., s. 52.

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE CUMHURİYETİ JANDARMASININ TARİHİ GELİŞİMİ ve DEVLET İDARİ YAPISI İÇERİSİNDEKİ YERİ

I. JANDARMANIN TANIMI ve TARİHİ GELİŞİMİ

A. JANDARMANIN TANIMI

Jandarma kelimesi Fransızca "Gendarmerie" kelimesinin Gens ve D'armes kelimelerinin birleşmesiyle meydana gelip silahlı adamlar manasına gelmektedir. XVII. yüzyılda XIV. Lui zamanında jandarma Fransa kralının muhafız kıtası olarak kullanılmaktaydı.¹

Türkçe'de jandarma kelimesinin kökenleri arandığında Osmanlı Devletinin bir vilayeti olan Mısır'da muhafız, koruyucu, silahlı kuvvet manasına gelen Candar kelimesine rastlanılmaktadır. Emir-i Candar saray muhafızlarının komutanı olarak görev yapmaktaydı. Selçuklular zamanında da şehir emniyetini, huzur ve sükûnunu temin eden, sarayı koruyan görevlilere candar denilmekteydi. Dolayısıyla kelimenin Fransızca'dan ziyade Farsça kaynaklı olduğunu savunan yazarlar da vardır. Ancak jandarma kelimesinin Farsça mı, yoksa Fransızca kökenli mi olduğu hususunda tam bir kesinlik yoktur.²

Jandarmanın kanuni tanımı ise 2803 sayılı JTGYK'nun 3. maddesinde yapılmıştır. JTGYK'nun 3. maddesinde jandarma "Türkiye Cumhuriyeti jandarması, emniyet ve asayiş ile kamu düzeninin korunmasını sağlayan ve diğer kanun ve nizamların verdiği görevleri yerine getiren silahlı, askeri bir güvenlik ve kolluk kuvvetidir." şeklinde tanımlanmıştır.

¹ AKMAN, Nurettin: a.g.e., s. 59.

² OKÇABOL, Derviş: *Zabata Tarihi-3*, Polis Enstitüsü Yayını, Ankara-1940, s. 58.

B. JANDARMANIN TARİHİ GELİŞİMİ

1. Genel Olarak

Devlet olgusu, düzen ve disiplin kavramları Türk toplumunda önemli bir yere sahiptir. Bu kavramların gereği olarak da çok eski tarihlerden itibaren Türklerde devletin kuruluşu ile birlikte güvenlik teşkilatları kurulmuştur.³ Türk devletlerinde idari, adli kolluk faaliyetlerinin başbuğlarca yürütüldüğü, hükümdarların asayiş ve inzibat hizmetleri ile bizzat uğraştıkları, hakanların emrinde Yargan adı altında bir kolluk gücünün bulunduğu Orhun Kitabelerinde belirtilmiştir. Büyük Selçuklularda Şahne, Anadolu Selçuklularda Şurta, Osmanlı Devletinde de Subaşılar zabıta görevini ifa etmişlerdir.⁴

Osmanlı devleti idari yapısı itibarı ile eyaletlere, eyaletler sancaklara, sancaklarda kazalara bölünmüş olup eyaletlerde padişahı temsil eden beylerbeyi, sancaklarda sancak beyleri, kazalarda ise kadıların emrinde subaşılar askeri ve siyasi otorite olarak zabıta faaliyetlerini yürütmüşlerdir. Devletin merkezi olan İstanbul'da ise özel bir statü geçerliydi. İstanbul'da güvenliğin sağlanmasından yeniçeri ağası sorumlu olup cebecibaşı, kaptanpaşa, topçubaşı ve bunlara bağlı teşkilatlar da zabıta faaliyetleri ile görevliydi.

Jandarmanın 2803 sayılı JTGYK'nun 3. maddesinde yapılan tanımında da ilk önce emniyet ve asayiş ile kamu düzeninin korunması ve jandarmanın askeri bir kolluk kuvveti olduğu terimlerine yer verilmiştir. Dolayısıyla jandarmanın tarihçesini ilk Türk devletinin kurulduğu tarihle başlatmak mümkündür. Çünkü devletlerin en temel görevlerinden biri kamu düzeninin korunmasıdır.⁵

³ SANCAR, Kemal: "Cumhuriyetin 61. Yılında Jandarma Genel Komutanlığımız", Güncel Konular, Gökür. Askeri Tarih Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Ağustos-1984, s. 39.

⁴ J.Gn.K.: Jandarma Genel Komutanlığı 50 Yıl Cumhuriyet Hizmetinde 3. Kitap, İçişleri Bakanlığı Yayını, s. 4.

⁵ J.Gn.K.: Jandarma Genel Komutanlığı 50.Yıl Cumhuriyet Hizmetinde..., ss. 4-5.

Türk devletlerinde kolluk faaliyetlerinin askeri makamlar tarafından bu şekilde yürütülüşü 1826 yılına kadar devam etmiştir. 1826 yılına kadar Türklere kolluk teşkilatı ve faaliyetinin genel niteliğinin; askeri makamların aynı zamanda kolluk makamı olduğu, belirli ve düzenli kolluk teşkilatının, yasal bir düzenlemenin olmadığı, emir, ferman, örf ve adete göre yürütülen bir faaliyet olduğunu söylemek mümkündür.⁶

1826 tarihinden itibaren jandarma teşkilatının kuruluş ve gelişme aşamaları dönemler halinde aşağıdaki bölümde incelenecektir.

2. 1826 - 1846 Kuruluş Dönemi

Osmanlı devletinde düzenli orduyu teşkil eden Yeniçeri Ocağının bozulması, disiplinsizleşmesi üzerine 1826 yılında kaldırılması sonucu Asakir-i Muntazama-i Mensure ve Asakir-i Muntazama-i Hassa adı altında askeri örgütler kurulmuştur. Bu askeri örgütlerin bağlı olduğu Serasker İstanbul'un en büyük kolluk amiri durumuna gelmiştir.⁷

Osmanlı Devletinin zor ve çalkantılı bir dönemden geçişi yeni kurulan bu örgütlerin eyaletlerde kolluk faaliyetlerini yürütmeye etkisiz kalmasına neden olmuştur. Ülke genelinde halkın can, ırz ve mal güvenliği tehdit altında kalmıştır. 3.11.1839 tarihli Gülhane Hattı Humayunu ile kolluk faaliyetleri ve teşkilatı bakımından yeni bir dönem başlamıştır.⁸ Gülhane Hattı Humayununun en önemli amaçlarından biri halkın can, ırz, namus ve mal güvenliğini korumak olarak ilan edilmiş, kişinin en doğal hakkı olan yaşam hakkı güvenlik altına alınmak istenmiştir.⁹ Bu amaç doğrultusunda eyalet ve sancak valilerinin emrine aylıklı özel zaptiyeler, askeri kişilerden (Subaylar)

⁶ J.Gn.K.: Jandarma Meslek-1, J.Gn.K. Yayın, Ankara-1996, s.1.

⁷ AÇIKMEŞE, İbrahim: "Cumhuriyetin 70.Yılında Jandarma Genel Komutanlığı", Türk İdare Dergisi, Sayı: 401, Yıl: 65, TODAİE Yayın, s. 312.

⁸ AKBULUT, İlhan: "150.Kuruluş Yıldönümünde Türk Polis Tarihi", Türk İdare Dergisi, Sayı: 406, Yıl: 67, TODAİE Yayın, s. 82.

⁹ KORKUSUZ, Refik a.g.e., s. 205.

zaptiye memurları verilmiştir. Böylece yurt genelinde kolluk teşkilatı yaygınlaştırılmıştır.¹⁰

Merkezden atanan vali, defterdar ve jandarma subayları ile valinin halkı özel çıkar ve keyfi hareketleriyle yönetmesi önlenmek istenmiştir. Ancak iç güvenlik teşkilatının teşkilat ve görev yönünden ıslahı için büyük çabalar sarf edilmesine rağmen yine de teşkilatın tek elden bağımsız olarak sevk ve idaresi ile yasal bir mevzuata kavuşturulması sağlanamamıştır.¹¹

3. 1846 - 1879 Dönemi

1826-1846 yılları arasında faaliyet gösteren Umuru Zaptiye Teşkilatı 16.2.1846 tarihinde Zaptiye Müşirliğinin kurulması ile sona ermiş, eyaletler ve sancaklardaki umuru zaptiye hizmeti bu makama bağlanmıştır. Zaptiye Müşirliği Dahiliye Nezaretinden ayrılarak askeri bir makam olan seraskerlik bünyesinde örgütlenmiştir. Bu teşkilata umuru zaptiye hizmetleri yapan subaylarla ordudan seçilen subayların atanması ile tek elden sevk ve idare edilen bir kolluk teşkilatı kurulmuştur. Böylece kolluk teşkilatına bir düzen verilmekle beraber kolluk görevlerinin ferman, emirname, kadı fermanları ile yürütülmesine devam edilmiştir.¹²

14 Haziran 1869 tarihinde Asakir-i Zaptiye Nizamnamesi çıkarılarak Zaptiye Müşirliği yasal bir düzenlemeye kavuşturulmuştur. Bu nizamname ile illerde zaptiye alayı kurulmuş; alaylar taburlara, taburlar bölüklere, bölüklerde takımlara ayrılmıştır. Nizamname ile teşkilata idari, adli, askeri ve belediye kolluğu görevleri de verilmiştir. 1870-1872 yıllarında cezaevi müdür ve gardiyanları da teşkilata bağlanmıştır.¹³

Bu dönem kolluk teşkilatının iç güvenlik ve kamu düzenini sağlamak görevi bakımından tekelden sevk ve idaresinin sağlandığı dönemdir. Bu

¹⁰ J.Gn.K.: Jandarma Genel Komutanlığı 50 Yıl Cumhuriyet Hizmetinde..., s. 6.

¹¹ J.Gn.K.: Jandarma Genel Komutanlığı 50 Yıl Cumhuriyet Hizmetinde..., ss. 6-7.

¹² ATEŞOĞLU, Erdoğan: Jandarma Meslek Bilimi, Jandarma Genel Komutanlığı Yayını, Ankara-1982, s. 1/3.

¹³ AKMAN, Nurettin: a.g.e., s. 64.

döneme Tevhid-i Zabıta da denmektedir. Ancak teşkilatın idari yapısındaki düzenlemelere ve yasal mevzuatın yürürlüğe konmasına rağmen gerek Osmanlı Devletinin içinde bulunduğu dönemin özelliği gerekse teşkilata personel seçiminde, eğitilmesinde yapılan hatalar bu düzenlemelerin yararlı sonuçlar vermesini engellemiştir.¹⁴

4. 1879-1909 Dönemi

1877-1878 Osmanlı–Rus Harbinden sonra orduda yapılan yenileştirme faaliyetleri kolluk teşkilatına da yansımıştır. Kolluk teşkilatında düzen ve disiplinin bozulması, faydadan ziyade zararlı olması üzerine Sadrazam Sait Paşa kolluk teşkilatının yeniden düzenlenmesi için Fransa ve İngiltere'den subaylar getirmiştir. Yabancı subaylar vasıtasıyla Avrupa devletlerindeki gibi kuvvetli ve güçlü bir jandarma teşkilatı kurmak amaçlanmıştır.¹⁵

Sadrazam Sait Paşa'nın 20.11.1879 tarihli emriyle yeni bir kolluk teşkilatının kurulması çalışmalarına başlanmış, yeni kurulacak teşkilatın ismi jandarma olarak belirlenmiştir. Kolluk faaliyetlerini 1846 yılından beri mülki makamların emri altında yerine getiren Zaptiye Müşirliği yeniden seraskerliğe bağlanmış, adı da Zaptiye Nezareti olarak değiştirilmiştir. Jandarma makamı da Umum Jandarma Merkezi olarak kabul edilmiştir.¹⁶

1908 yılında II. Meşrutiyetin ilanını müteakip Fransa ve İngiltere'den getirilen yabancı subaylar Rumeli'de bazı illerde görevlendirilmiş, jandarma teşkilatı Fransız jandarması örnek alınarak teşkilatlandırılmıştır. 1903 yılında Fransız Jandarma Kanunu tercüme edilerek Jandarma Nizamnamesi çıkarılmıştır.¹⁷

¹⁴ J.Gn.K.: Jandarma Genel Komutanlığı 50 Yıl Cumhuriyet Hizmetinde..., s. 10.

¹⁵ ERGİNSOY, Acher: 1706 Sayılı Jandarma Kanunu Şerhi, J.Gn.K. Yayın, Ankara-1937, s. 6.

¹⁶ J.Gn.K.: Jandarma Genel Komutanlığı 50 Yıl Cumhuriyet Hizmetinde..., s. 13.

¹⁷ J.Gn.K.: Jandarma Meslek-1..., s. 3

5. 1909 - 1923 (Meşrutiyet ve TBMM) Dönemi

1879-1909 yılları arasında özellikle II. Meşrutiyetin ilanından sonra yabancı subayların getirilmesi ile yeniden teşkilatlanan jandarma teşkilatının Rumeli'de gösterdiği başarılar üzerine teşkilatın bütün ülke genelinde kurulup yaygınlaştırılması çalışmalarına başlanmıştır. Jandarma teşkilatı Harbiye Nezaretine bağlı kalmış ancak Umum Jandarma Komutanlığı adı altında teşkilatlanmıştır. Yabancı subaylar Jandarma Müfettiş-i Umumiliği adı altında kurulan teşkilatta görevlendirilmiş, ülke müfettişlik bölgelerine ayrılarak yabancı subaylar emirlerindeki Türk subayları ile birlikte görev yapmışlardır.¹⁸

Bu çalışmalar Osmanlı Devletinin 1911 Trablusgarp savaşına girmesi üzerine İtalyan subayların ülkelerine gönderilmeleri sonucu sekteye uğramıştır. Ardından 1914 yılında I. Dünya Savaşına girilmesi ile Anadolu'da kurulu jandarma birliklerine ek jandarma taburları kurulmuş, kurulan bu taburlara kıyı gözetleme ve güvenlik görevleri verilmiştir. Çanakkale Muharebelerinde jandarma birlikleri yurt savunmasında görevlendirilmiştir.¹⁹

Bu dönemde jandarma teşkilatına yasal bir dayanak kazandırmak için Jandarma Kanunu yürürlüğe konmuş, 26 Ekim 1917 tarihinde de jandarmanın mülki makamlarla ilişkisini düzenlemek için kararname çıkarılmıştır. 16 Mart 1919 tarihinde jandarma İçişleri Bakanlığına bağlanmıştır. Jandarma teşkilatının bağlılık durumunda yapılan bu sık değişiklikler jandarmanın yurt içinde emniyet ve asayişin sağlanmasında, düşmana karşı da yurt savunmasında gösterdiği başarılar etkili olmuştur. Bu önemli fonksiyonu nedeniyle bir çok bakanlık jandarma teşkilatının kendi bakanlığına bağlanması için çaba göstermiştir.²⁰

¹⁸ ERGİNSOY, Adnan a.g.e., s. 68.

¹⁹ IŞIK, Hüseyin Çanakkale ve İstanbul Savaşında Türk Jandarman, Ankara-1974, s. 14.

²⁰ J.Gn.K.: Jandarma Meslek-1., s. 3.

6. 1923 - 1939 Dönem

Cumhuriyetin ilanı ile birlikte devlet kuruluşlarında köklü bir değişiklik ve yapılanma çalışması başlamıştır. Jandarma teşkilatı ile ilgili olarak da Cumhuriyetin ilanından sonra mevzuat yönünden önemli değişiklikler yapılmıştır. 1930 yılında jandarmanın görev ve sorumluluklarını, hukuki statüsünü belirleyen 1706 sayılı Jandarma Kanunu kabul edilmiştir. Bu kanuni düzenleme ile bugünkü jandarma teşkilatının teşkilat yapısı kurulmuştur. 1930 yılına kadar jandarma teşkilatı ile ilgili toplu bir hukuki dayanak yok iken 1706 sayılı kanun ile jandarmayı ilgilendiren diğer kanun, tüzük yönetmelik ve talimatlar kaldırılmış, 1706 sayılı Jandarma Kanununun uygulanmasını göstermek üzere 25 Aralık 1937 tarihinde Jandarma Tüzüğü kabul edilmiştir.²¹

Cumhuriyetin ilanından sonra asayiş ve güvenliği önemli ölçüde bozan gasp, soygun olaylarının önlenmesi, Atatürk Devrim ve İlkelerinin korunup yerleştirilmesi, yurt içinde çıkan isyanların bastırılması jandarmanın fonksiyonunu önemli ölçüde arttırmıştır. İç güvenlik ve toplum düzenini önemli ölçüde sarsan eşkıyalık, gasp ve soygun olayları jandarmanın etkili faaliyetleri sonucu 1932 yılı itibarı ile normal seviyesine inmiştir.²²

7. 1939 ve Sonrası

Jandarma teşkilatı Cumhuriyetin ilanından sonra sivil ve askeri yönetimi bağdaştırarak, Türk Silahlı Kuvvetlerinin ayrılmaz bir parçası olarak görev yapmıştır. 1939 yılında sabit jandarma birlikleri, seyyar jandarma birlikleri, jandarma eğitim birlikleri ve okullar kurulmuştur. 1952-1960 yılları arasında ülkede meydana gelen demokratik gelişmeye bağlı olarak Türk Milletinin ihtiyaçlarına cevap verebilmek için çalışmalar yürütülmüştür. 1956 yılında yürürlüğe giren 6815 sayılı kanunla Gümrük ve Tekel Bakanlığına bağlı Gümrük Umum Müdürlüğü kaldırılarak sınırların emniyet ve korunması

²¹ AKMAN, Nurettin a.g.e., s. 66.

²² J.Gn.K.: Jandarma Genel Komutanlığı 50 Yıl Cumhuriyet Hizmetinde..., s. 54.

ile kaçakçılığın men, tahkik, takip görev ve sorumluluğu İçişleri Bakanlığına verilmiş, İçişleri Bakanlığı bu görevi Jandarma Genel Komutanlığı aracılığıyla yerine getirmektedir.²³

1961 Anayasasının getirdiği geniş özgürlüklerin kötüye kullanılması, toplumdaki siyasi ve sosyo-ekonomik gelişmeler nedeniyle iç güvenlik sorunları artmıştır. Organize suç ve suçlularla mücadele için ilk aşamada Jandarma Komando Birlikleri ve Havacılık Birlikleri kurularak emniyet ve asayiş görevinin etkili bir biçimde ifa edilmesi amaçlanmıştır. 1969 yılında da Jandarma Genel Komutanlığı bünyesinde Narkotik şube kurulmuştur.²⁴

1982 yılında çıkarılan 2692 sayılı Sahil Güvenlik Komutanlığı Kanunu ile sahil ve kara sularının korunması, güvenliğinin sağlanması, kaçakçılığın önlenmesi görevi Jandarma Genel Komutanlığından alınarak İçişleri Bakanlığı bünyesinde kurulan Sahil Güvenlik Komutanlığına verilmiştir.

10 Mart 1983 tarihinde artık ihtiyaca cevap vermeyen 1706 sayılı Jandarma Kanunu kaldırılarak 2803 sayılı Jandarma Teşkilat Görev ve Yetkileri Kanunu kabul edilip yürürlüğe girmiştir. Kanunun uygulanmasını göstermek üzere 17 Aralık 1983 tarih ve 18254 sayılı Resmi Gazetede Jandarma Teşkilat Görev ve Yetkileri Yönetmeliği yayınlanarak kabul edilmiştir.

Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinde meydana gelen bölücü ve terörist faaliyetlere karşı mücadele için Bölge Valiliği sorumluluk bölgesinde Jandarma Asayiş Komutanlığı kurularak Olağanüstü Bölge Valiliği sorumluluk bölgesinde iç güvenlikte görevli bütün askeri birlikler Jandarma Asayiş Komutanlığına bağlanmıştır.²⁵

²³ AKMAN, Nurettin a.g.e., s. 67.

²⁴ AÇIKMEŞE, İbrahim a.g.m., s. 323.

²⁵ AÇIKMEŞE, İbrahim a.g.m. s. 325.

8. Bugünün ve Geleceğin Jandarma Teşkilatı

Jandarma teşkilatı, görevinin niteliği gereği toplumun siyasal, sosyal ve ekonomik gelişmelerine ayak uydurmak zorundadır.²⁶ Ülkemizde son yıllarda kamu düzenini ve ülke güvenliğini tehdit eden bölücü, aşırı dinci unsurlarla, uyuşturucu trafiğinin geldiği boyutlar karşısında iç güvenlik ve istikrarın sağlanması için Jandarma Genel Komutanlığı modern araç ve gereçlerle donatılıp faaliyette bulunmaya başlamıştır. Jandarma teşkilatı 1997 yılı itibarıyla yaklaşık 255 bin kişilik mevcudu ile 3000 ayrı yerde mülki taksimata göre konuşlanmıştır. Jandarma Genel Komutanlığı, 12 Jandarma Bölge Komutanlığı, 80 il Jandarma Komutanlığı, 900 İlçe Jandarma Komutanlığı, 2593 iç güvenlik karakolu, 18 Jandarma Komando Taburu ve 114 Jandarma Komando Bölüğü ile ülke genelinde teşkilatlanmasını tamamlamıştır.²⁷

İnsan hakları, çevre ve halkla ilişkiler konuları, uluslararası alanda önemlerinin artması üzerine jandarmanın görev alanını ilgilendiren konular arasına girmiştir. İnsan hakları konusunda ülkemizin taraf olduğu Birleşmiş Milletler (BM) İnsan Hakları Evrensel Beyanname, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, BM İşkence ve Başka Onur Kırıcı İşlemlere Karşı Sözleşme, İşkence ve İnsanlık Dışı İşkencelere Karşı Avrupa Sözleşmesi ile insan hakları konusunda asgari standartlar getirilmiştir. Bu anlaşmaların Anayasanın 90. maddesiyle anayasaya aykırılığı ileri sürülemediğinden jandarmanın da bu anlaşmalarda yer olan standartlara uyma zorunluluğu ortaya çıkmaktadır.²⁸

İnsan hakları yanında doğal çevre konusu da önem kazanmıştır.²⁹ Çevre ile ilgili yasal ve idari düzenlemeler yapılmış, 2872 sayılı Çevre Kanunu çıkarılmıştır. Anayasanın 56. maddesinde "Herkes sağlıklı ve dengeli

²⁶ AÇIKMEŞE, İbrahim, a.g.m., s. 325.

²⁷ YAŞAR, İbrahim: "151. Kuruluş Yıldönümünde Jandarmanın Tarihi Gelişimi", Jandarma Dergisi Sayı: 81, Ağustos-1997, s. 37.

²⁸ DEMİRTAŞ, Fikret: "Küreselleşme ve Jandarmanın Yeni Görevleri" Jandarma Dergisi, Sayı: 82, Aralık 1997, s. 11.

²⁹ YAYLA, Yıldızhan: a.g.e., s. 51.

bir çevrede yaşamak hakkına sahiptir. Çevreyi geliştirerek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek devletin ve vatandaşların ödevidir." hükmüne yer verilmiş, 2559 sayılı PVSK'nun 14/1. maddesinde saat 24.00 den sonra çevre halkının huzurunu bozmak, gürültü yapmak yasaklanmıştır. Jandarma kanunla çevreyi koruma konusunda getirilen bu görevlerini ifa için kişileri uyarma, suç teşkil eden eylemleri tespit ve suçluları yakalamakla görevlidir.³⁰

Jandarma kendisine verilen bu görevlerini ifa ederken halkla iç içe bazen de karşı karşıya geldiğinden, kamu görevlisi olarak davranışlarını iyi ayarlamak zorundadır. Bu nedenle jandarma personeli klasik jandarma görevleri yanında insan hakları, çevre ve halkla ilişkiler konularında eğitilmiş ve yetişmiş olmalıdır.³¹

II. JANDARMA GENEL KOMUTANLIĞININ TÜRKİYE CUMHURİYETİ İDARİ YAPISI İÇERİSİNDEKİ YERİ, TEŞKİLATLANMASI ve PERSONEL KAYNAKLARI

A. JANDARMA GENEL KOMUTANLIĞININ TÜRKİYE CUMHURİYETİ İDARİ YAPISI İÇİNDEKİ YERİ

1. Genel Olarak

Jandarma Genel Komutanlığının görev alanının çeşitliliği gibi bağıllığı da özellik göstermektedir. Jandarma Genel Komutanlığı hizmet ve faaliyetlerinin çeşitliliği nedeniyle çeşitli makamlarla ilişki içerisinde.³²

Jandarma Genel Komutanlığının bağıllığı 2803 sayılı JTGYK'nun 4. maddesinde düzenlenmiştir. Kanunun 4. maddesinde "Jandarma Genel Komutanlığı Türk Silahlı Kuvvetlerinin bir parçası olup, silahlı kuvvetlerle ilgili görevleri, eğitim ve öğretim bakımından Genelkurmay Başkanlığına, emniyet

³⁰ GELENDOST, Halil: *Jandarma Meslek ve Tathil Bilgileri*, Mine Matbaası, Ankara-1969, s. 222.

³¹ DEMİRTAŞ, Fikret: a.g.m., s. 11.

³² AKMAN, Nurettin, a.g.e., s. 68.

ve asayiş görevleri ve kanunla verilen diğer görevleri yönünden İçişleri Bakanlığına bağlıdır. Ancak Jandarma Genel Komutanı bakana karşı sorumludur." hükmüne yer verilmiştir. Bu kanuni düzenlemeden jandarmanın Genelkurmay Başkanlığına ve İçişleri Bakanlığına bağlı olduğu anlaşılmaktadır.

2. Genelkurmay Başkanlığı

Jandarma Genel Komutanlığının Türk Silahlı Kuvvetlerinin (TSK) bir parçası olduğu İç Hizmet Kanununun 1. maddesinde hükme bağlanmıştır. İç Hizmet Kanununun 1. maddesinin "Türk Silahlı Kuvvetleri: Kara (Jandarma dahil), Deniz ve Hava Kuvvetleri, subay, askeri memur, astsubay, erbaş ve erler ile öğrencilerden teşekkül eden ve seferde ihtiyatlarla ikmal edilen, kadro ve kuruluşlarla teşkilatı gösterilen silahlı devlet kuvvetidir." hükmü ile jandarmanın TSK'ne dahil olduğu açık bir şekilde belirtilmiştir. 2803 sayılı kanunun 4. maddesindeki düzenleme ile bu esas pekiştirilmiştir. Ayrıca TSK Personel Kanununun 21. ve 69. maddelerinde de jandarmanın muharip bir sınıf olduğu hükme bağlanmıştır.

Bu hukuki düzenlemelerden Jandarma Genel Komutanlığının silahlı kuvvetler ile ilgili görevleri ve eğitim-öğretim bakımından Genelkurmay Başkanlığına hiyerarşik bir bağ ile bağlı olduğu anlaşılmaktadır. Bu hiyerarşik bağın gereği olarak Jandarma Genel Komutanlığı Genelkurmay Başkanlığı ile doğrudan yazışma yapabilmektedir.³³

3. İçişleri Bakanlığı

İçişleri Bakanlığının teşkilat ve görevlerini düzenleyen 3125 sayılı İçişleri Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkındaki Kanun ve 3201 sayılı Emniyet Teşkilatı Kanunu yurt içinde emniyet ve asayişin sağlanması görevini İçişleri Bakanlığına vermiştir. İçişleri Bakanı, bu görevi Jandarma Genel Komutanlığı ve Emniyet Genel Müdürlüğü aracılığıyla yerine

³³ ATEŞOĞLU, E. ve A. TERZİOĞLU: *Açıklanmış-Notlu-İçtihatlı-Örneklili Jandarma Teşkilat, Görev ve Yetkileri Kanunu ve Yönetmeliği*, Kitap 1, Feryal Matbaacılık, Ankara-1984, s. 13.

getirmektedir. Olağan kolluk kuvvetleri ile bastırılmayan olaylar vuku bulduğunda TSK'den yararlanmaktadır.³⁴

Emniyet ve asayiş ile ilgili görev ve hizmetlerin ifası bakımından kolluk görevini yerine getiren kuruluşların İçişleri Bakanlığına bağlılığı esastır. İçişleri Bakanı Ülkenin emniyet ve asayişinin sağlanmasından siyasal yönden sorumludur. Bu sorumluluğun gereği olarak da emniyet ve asayiş sağlama görevi bir makama verilmiştir. Bu kural çerçevesinde kırsal alanda emniyet ve asayiş sağlama görevi jandarma İçişleri Bakanlığına bağlanmıştır.³⁵

Emniyet ve asayiş ile görevli jandarma iç güvenlik birliklerinin mahalli mülki makamlarla ilişkisi de özellik göstermektedir. 5442 sayılı İl İdaresi Kanununa göre il, ilçe ve bucaklarda emniyet ve asayişin sağlanmasından asli olarak mülki amirler sorumludur. Emniyet ve asayiş ile görevli jandarma birlik komutanlarından il jandarma komutanı valiye, ilçe jandarma komutanı kaymakama, bucak jandarma komutanı bucak müdürüne karşı sorumludur.

2803 sayılı kanun mülki makamların jandarmadan isteyeceği görevler için istek-talep esasını getirmiştir. 2803 sayılı kanunla getirilen istek kavramı emir kavramından farklı olmamakla birlikte jandarmanın devlet içindeki yeri ve diğer kolluk kuvvetlerinden farklılığı nedeniyle emir terimi yerine istek terimine yer verilmiştir. Mülki amirin yetkilerine jandarmanın bu özelliği nedeniyle bir çok kısıntı getirilmiştir. Mülki amirin, jandarma personelinin yükselme, izin, sicil, ödül, atanma ve yer değiştirme, disiplin işlemleri, açığa çıkarılma ve görevden uzaklaştırılması bakımından herhangi bir yetkisi yoktur.³⁶

4. Milli Savunma Bakanlığı

1706 sayılı Jandarma Kanununda jandarmanın silah, mühimmat, subay ikmali, seferberlik ve seferde ordu emrine girecek jandarma

³⁴ PAZARCI, Şevki ve diğerleri: a.g.e., s. 39.

³⁵ GÜNDAY, Metin, a.g.e., s. 91.

³⁶ ATEŞOĞLU, E. ve A. TERZİOĞLU: a.g.e., s. 16.

personelinin maaş, iaşe, melbusat ve teçhizat masrafları bakımından Milli Savunma Bakanlığına bağlı olduğu hükme bağlanmış iken 2803 sayılı JTGYK'da bu yönde bir düzenlemeye yer verilmemiştir. Ancak 2803 sayılı kanunda böyle bir düzenlemenin olmaması jandarmanın Milli Savunma Bakanlığı ile ilişki içinde olmayacağı şeklinde yorumlanamaz. Çünkü İç Hizmet Kanununun 1. maddesine göre jandarma TSK'nin bölünmez bir parçasıdır. TSK'de Milli Savunma Bakanlığına (MSB) bağlı olduğundan jandarmanın silah, mühimmat, seferberlik ve seferde ordu emrine girecek jandarma personelinin maaş, iaşe, melbusat ve teçhizat masrafları bakımından MSB'na bağlılığı devam etmektedir.³⁷

B. JANDARMA GENEL KOMUTANLIĞININ KADROSU, KURULUŞU ve KONUSU

1. Genel Olarak

Jandarma Genel Komutanlığının kadro, kuruluş ve konusu JTGYK'nun 5. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre Jandarma Genel Komutanlığı teşkilatı, görevin özelliği ve TSK'deki esaslara uygun olarak kendi kuruluş ve kadrolarında gösterilmektedir. Jandarmanın kuruluş, kadro ve konuş yerleri Genelkurmay Başkanlığının görüşü alınarak İçişleri Bakanlığınca düzenlenmektedir. Ancak seferberlik ve savaşta kuvvet komutanlıkları emrine girecek birliklerin kuruluş, kadro ve konuşlarının düzenlenmesinde Genelkurmay Başkanlığının onayı alınacaktır.³⁸

Emniyet ve asayiş ile görevli jandarma birliklerinin kuruluş ve konuşlarının düzenlenmesinde ise zorunlu haller dışında mülki taksimat esas alınmaktadır. Ancak hizmette verim ve etkinliğin sağlanması amacıyla birden çok ili içine alan bölgelerde teşkilatlanmaya da gidilebilecektir.³⁹

³⁷ KIRATLI, Metin a.g.e., s. 48.

³⁸ AKMAN, Nurettin a.g.e., s. 72.

³⁹ ATEŞOĞLU, E. ve A. TERZİOĞLU: a.g.e., s. 20.

Çalışma, jandarmanın idari kolluk faaliyetlerini kapsadığından emniyet ve asayişle görevli jandarma iç güvenlik birliklerinin kuruluş ve konuşları üzerinde durulacaktır. Ancak öncelikle konunun açıklanması bakımından kuruluş, konuş ve kadro kavramlarının açıklanması yapılacaktır.

2. Kuruluş, Kadro ve Konuş Kavramları

a. Kuruluş

Kuruluş; bir görevin yürütülmesi için bir çok birimi bir araya getiren çizelge, şemaya uygun olarak oluşturulan hizmet birimlerini ifade eder. Bu hizmet birimleri emir ve komuta bağlantısı olacak şekilde hiyerarşik bir bağ ile birbirlerine bağlıdır.⁴⁰

b. Kadro

Kadro; bir görevi yürütmek için kurulan kuruluşun bünyesinde ihtiyaçları karşılamak için gerekli insan, hayvan, silah, araç ve gerecin cins ve miktarlarının tespiti ile meydana getirilen tablodur.⁴¹

c. Konuş

Konuş; karargah, kıta ve birliklerin barınma, eğitim, tatbikat, savaş ve harekate hazırlık ve buna benzer faaliyetler için yerleştirildiği yerlerdir.⁴²

3. Jandarma Genel Komutanlığının Teşkilat Yapısı

a. Genel Olarak

Jandarma Genel Komutanlığı, 2803 sayılı kanunun verdiği mülki, adli, askeri görevleri ve seferde de bir kısım kuvvetleri ile yurt savunmasını ifa edecek şekilde teşkilatlanmıştır. Jandarmanın asli görevi emniyet ve asayiş

⁴⁰ AKMAN, Nurettin a.g.e., s. 70.

⁴¹ TSK. Kuruluş ve Kadro Hazırlama Yönergesi, madde 3.

⁴² ATEŞOĞLU, E. ve A. TERZİOĞLU: a.g.e., s. 5.

sağlamak olduğundan jandarma birliklerinin kuruluş ve konuşlarının düzenlenmesinde zorunlu haller dışında mülki taksimat esas alınmaktadır.⁴³

b. Jandarma Genel Komutanlığı Karargahı ve Bağlı Birlikleri

Jandarma İç Güvenlik Birlikleri, Jandarma Teşkilat Görev ve Yetkileri Yönetmeliğinin (JTGY) 5. maddesi ile mülki teşkilata tabi olan ve mülki teşkilata tabi olmayan jandarma iç güvenlik birlikleri olarak ayrılmıştır.

-Mülki Teşkilata Tabi Olmayan Jandarma İç Güvenlik Birlikleri; jandarma komando birlikleri ve jandarma havacılık birlikleridir.

-Mülki Teşkilata Tabi Olan Jandarma İç Güvenlik Birlikleri ise jandarma bölge, il jandarma, il merkez ve ilçe jandarma komutanlıkları, jandarma karakol komutanlıkları ve jandarma koruma birlikleridir.

Jandarma Genel Komutanlığı teşkilatında iç güvenlik birlikleri yanında jandarmaya verilen diğer görevleri yapmak, personelin eğitimini sağlamak idari ve lojistik destek sağlamak için jandarma sınır birlikleri, jandarma eğitim birlikleri, jandarma okulları, idari ve lojistik destek birlikleri, diğer birlikler (görevin özelliğine göre kurulacak) kurulmuştur.⁴⁴

4. Emniyet ve Asayişle Görevli Jandarma İç Güvenlik Birliklerinin Teşkilatlanma ve Konuşlanmasındaki Esaslar

Jandarma iç güvenlik birliklerinin konuşlanmasında ve teşkilatlanmasında zorunlu haller dışında mülki taksimat esas alınmaktadır. Her ilde o ilin adıyla il jandarma komutanlığı kurulur. JTGY büyük illerde birden çok il jandarma komutanlığı kurulabileceğini hükme bağlayarak ileriye dönük bir düzenleme getirmiştir.⁴⁵ Her ilçede, o ilçenin adıyla ilçe jandarma komutanlığı kurulur ve sorumluluk alanı birden çok karakol sorumluluk

⁴³ AKMAN, Nurettin a.g.e., s. 73.

⁴⁴ J.Gn.K.: Jandarmanın Tanımı, Bağlılığı, Sorumluluk Alanı ve Temel Görevleri, J.Gn.K. Yayını, Ankara-1997, s. 94.

⁴⁵ ATEŞOĞLU, E. ve A. TERZİOĞLU: a.g.e., s. 287.

alanına ayrılabilir. Bu yapı itibarı ile hizmetin yürütülmesinde köy-bucak karakollarının kaldırılması ile kolluk faaliyetlerinin merkezden yürütülmesi de sağlanmaktadır.⁴⁶

Jandarma karakolu belli bir bölgede emniyet ve asayişin sağlanması için il jandarma komutanının hazırladığı rapor üzerine valinin imzası, Jandarma Genel Komutanlığının uygun görmesi üzerine Genelkurmay Başkanlığının görüşü alındıktan sonra İçişleri Bakanlığının onayı ile konuşlandırılmaktadır. Devriyelerle kontrol altına alınamayan kritik yerlerde geçici ya da daimi asayiş karakolu açılmaktadır. Daimi asayiş karakolu yılın her mevsiminde emniyet altında bulundurulması gereken yerlerde açılmaktadır. Geçici asayiş karakolu ise belirli bir mevsimde ya da geçici bir hizmet için açılmaktadır. Karakollar, jandarmanın kolluk faaliyetlerinin ifasında adeta gözü ve kulağıdır.⁴⁷

Jandarma Komando Birlikleri ve Jandarma Havacılık Birlikleri iç güvenlik birliği olmakla birlikte mülki görevlerin yapılması yönünden mahalli mülki idare amirine karşı sorumlu olmayıp, sorumlulukları askeri hiyerarşi içinde kendi amirlerine karşıdır. Mülki taksimata tabi jandarma iç güvenlik birliklerinden jandarma bölge komutanları bölge valisine, il jandarma komutanı valiye, il merkez ve ilçe jandarma komutanı kaymakama, bucak jandarma komutanı bucak müdürüne karşı sorumludur.⁴⁸

C. JANDARMANIN GENEL GÖREVLERİ

1. Genel Olarak

Jandarmanın görev ve yetkileri 2803 sayılı kanunun 7. ve JGY'nin 42. ve 43. maddelerinde düzenlenmiştir. Jandarmanın tanımında yer aldığı üzere jandarmanın görevleri kamu düzenini korumak, kanun ve nizamların verdiği mülki, adli ve askeri görevleri yapmaktır. Bu geniş görev alanı

⁴⁶ J.Gn.K.: *Toplu Sistem Kuruluşu ve Uygulama Yönergesi*, J.Gn.K. Yayın, Ankara-1986, s. 2.

⁴⁷ AKMAN, Nurettin: a.g.e., s. 81.

⁴⁸ ATEŞOĞLU, E. ve A. TERZİOĞLU: a.g.e., s. 279.

karşısında jandarmadan istenecek hizmetler arasında bir sınır ve önceliğin tespiti gerekmektedir.⁴⁹ 2803 sayılı JTGYK'nun 9. ve JTGY'nin 8. maddesinde bu hususlar düzenlenmiştir. Aşağıdaki bölümlerde hizmet sınırı, hizmet önceliği kavramları açıklandıktan sonra jandarmanın genel görevleri incelenecektir.

2. Hizmet Sınırı

2803 sayılı kanunun 9. ve JTGY'nin 8. maddesi ile jandarmanın genel görevleri ve görev sınırı tespit edilmiştir. 2803 sayılı kanunun 9. maddesinde "Kanun ve nizamlar ile bunlara dayalı olarak verilen emir ve kararların öngörmediği hiçbir görev jandarmadan istenemez. Ancak, jandarma subaylarına valilik ve kaymakamlığa, jandarma astsubaylarına da bucağın müdürlüklerine geçici bir süre ile vekalet görevi verilebilir." hükmü getirilmiştir. JTGY'nin 8. maddesinde aynı paralelde düzenleme getirilmiştir.

Suç işlenmeden önce ve suç işlenmesini önlemek için emniyet ve asayiş ile kamu düzenini sağlamak, korumak ve kollamak, kaçakçılığı önlemek, ceza infaz kurumları ve tutukevlerinin dış korunmalarını yapmak gibi faaliyetler idari nitelikte olup hizmet sınırının belirlenmesinde jandarmanın mülki görevleri olarak değerlendirilmektedir. İşlenmiş suçlarla ilgili olarak kanunlarda belirtilen işlemler ve bunlara ilişkin adli hizmetlerin yerine getirilmesine dair görevler hizmet sınırının belirlenmesinde jandarmanın adli görevini oluşturmaktadır.⁵⁰

Jandarmaya görev veren yasa ve nizamlar çok çeşitli olduğundan jandarmanın hizmet sınırının belirlenmesinde bazı kanunlar önem taşımaktadır. Bu kanunlar; Jandarma Teşkilat Görev ve Yetkileri Kanunu, Emniyet Teşkilatı Kanunu, Jandarma Teşkilat Görev ve Yetkileri Yönetmeliği,

⁴⁹ AKMAN, Nurettin. a.g.e., ss. 85-86.

⁵⁰ J.Gn.K.: Jandarma Meslek-1..., s. 150.

Polis Vazife ve Selahiyet Kanunu, Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu, İç Hizmet Kanunu gibi kanunlardır.⁵¹

3. Hizmet Önceliği

Yürürlükteki kanun ve mevzuat jandarma iç güvenlik birliklerine birçok görev vermiştir. Bu görevlerin personel ve süre yetersizliği nedeniyle her zaman istenen zamanda yapılması mümkün olmamaktadır. İşte bu gibi durumlarda jandarmanın hangi görevi öncelikle yapacağını JTGY'nin 9. maddesi düzenlemiştir. Bu düzenlemeden önce çeşitli makamlar tarafından istenen görevlerin personel ve zaman yetersizliği nedeniyle yapılamaması sonucu birçok jandarma personeli yargılanmıştır.⁵²

JTGY'nin 9. maddesinde "Sıkıyönetim, seferberlik ve savaş haliyle Anayasada öngörülen diğer olağanüstü durumlarda; adli ödev ve idari isteklerin sayıca çokluğundan ötürü hemen yapma olanağı bulamayan yetkili jandarma iç güvenlik birliği komutanı hangi talebe öncelik verilmesi gerektiğini cumhuriyet savcısı ya da gecikmede sakınca varsa sorgu ve sulh yargıcı ile görüşerek belirler.

İvedilik ve personel yetersizliğinden ötürü hemen yerine getirilmesi imkanı bulunmayan mülki ödev ve istekler konusunda; yetkili jandarma iç güvenlik birlik komutanı durumu mülki amire yazılı olarak bildirir ve alacağı cevaba göre hareket eder. Ancak aynı zamanda yapılması gereken sayıca çok işlerden hangisine öncelik verileceği konusu belirlenirken emniyet ve asayişin sağlanması ve korunmasına ilişkin olanlara öncelik verilir." hükmüne yer verilmiştir.

Kamu düzenini korumakla görevli kolluk kuvveti olan jandarma, görevlerin çokluğu ve personel yetersizliği nedeniyle hemen yerine getirilmesi mümkün olmayan mülki görevler bakımından emniyet ve asayişin

⁵¹ ATEŞOĞLU, E. ve A. TERZİOĞLU: a.g.e., ss. 34-35.

⁵² AKMAN, Nurettin: a.g.e., s. 84.

sağlanması ve korunmasına ilişkin görevlere öncelik vermek zorundadır. Bu düzenleme ile jandarmanın bir kolluk kuvveti olduğu esası pekiştirilmiştir.⁵³

Ancak adli ve idari görevlerin sayıca çokluğu ve personel yetersizliği nedeniyle zamanında yerine getirilememesi halinde hareket tarzı JTGY'nde belirtilmemiştir. CMUK'nun 154. maddesinde "Bütün zabıta makam ve memurları cumhuriyet savcılarının adliyeye müteallik işlerde emirlerini ifa ile mükelleftir." hükmü getirildiğinden jandarma iç güvenlik birlik komutanının hem mülki amire hem de cumhuriyet savcısına durumu bildirerek alacağı cevaba göre hareket etmesi gerekmektedir.⁵⁴

4. Mülki Görevler

Jandarmanın genel görevlerinden olan mülki görevleri JTGY'nin 7/a maddesi ve JTGY'nin 42. maddesinde düzenlenmiştir. Emniyet ve asayiş ile kamu düzenini sağlamak, korumak ve kollamak, kaçakçılığı men, takip ve tahkik etmek, suç işlenmesini önlemek için gerekli tedbirleri almak ve uygulamak, ceza infaz kurumları ve tutukevlerinin dış korumalarını yapmak jandarmanın mülki görevlerini oluşturmaktadır.⁵⁵ Mülki görevler içinde idari kolluk görevleri önemli yer tutmaktadır. Jandarma, idari kolluk görevleri kapsamında kamu düzenini korumak ve kollamak için kişi özgürlüklerini sınırlayan, yasaklar getiren; sokağa çıkma yasağı, ruhsat ve izin verme, kimlik sorma gibi yetkiler kullanmaktadır.⁵⁶

Jandarma mülki görevleri kapsamında halkın can, ırz ve malını korur. Suç işlenmesini önlemek ve kamu düzenini sağlamak için gerekli önlemleri alır. Asayiş, kamunun ve kişilerin güvenliğini, konut dokunulmazlığını korur. Anayasada ve kanunlarda düzenlenen hak ve hürriyetlerin güvenli bir şekilde kullanılması için gerekli faaliyetlerde bulunur. Kamunun huzur ve sükununu bozan, kanun ve nizamlara aykırı bütün eylemlerin işlenmesine yasa ve

⁵³ AKMAN, Nurettin: a.g.e., s. 86.

⁵⁴ ATEŞOĞLU, E. ve A. TERZİOĞLU: a.g.e., ss. 295-296.

⁵⁵ BAKICI, Sedat: *Olaydan Kesin Hissale Kadar Ceza Yargılaması ve Ceza Kanununu Genel Hissaleler*, Adilet Yayınevi, Ankara-1996, s. 134.

⁵⁶ GELENDOSTI, Halil: *Jandarmada Hizmet ve Müamelat...*, s. 56.

nizamlar gereğince engel olur. Yardım isteyenlere, korunmaya muhtaç çocuklara; sakat, hasta, yaşlı kimselere ve kimsesizlere yardım eder. Her türlü kaçakçılığa engel olur.⁵⁷

5. Adli Görevler

Jandarmanın adli görevleri JTGYK'nun 7/b maddesinde düzenlenmiştir. Jandarma, işlenmiş suçlarla ilgili olarak kanunlarda belirtilen işlemleri yapmak, bunlara ilişkin adli hizmetleri yerine getirmekle yükümlüdür. Jandarmanın adli görevi suçun işlendiği andan başlayıp suçlunun cezasının infazının sona ermesine kadar devam eden bir görevdir. Adli kolluk görevleri kapsamında jandarma suçluları aramak, suçluyu ortaya çıkarmak, delilleri toplamak ve adli makamlara teslim etmekle yükümlüdür. Jandarma, adli kolluk görevlerini yerine getirirken mülki amirlerin emrinde olmayıp adli makamlara karşı sorumludur.⁵⁸

6. Askeri Görevler

2803 sayılı kanunun 7/c maddesinde jandarmanın askeri görevleri düzenlenmiştir. Bu görev kapsamında jandarma askeri kanun ve nizamlarda yer alan görevlerle, Genelkurmay Başkanlığınca verilen görevleri yapmakla yükümlüdür. 2803 sayılı kanun ve 211 sayılı TSK İç Hizmet Kanununda jandarma, TSK'nin bir parçası kabul edildiğinden Türk yurdunu ve Anayasa ile tayin edilmiş Türkiye Cumhuriyeti'ni korumak ve kollamakla yükümlüdür. Bu görevi dışında jandarma, JTGY'nin 131-141. maddelerinde yer verilen garnizon komutanlığı, askeri inzibat görevleri, yoklama kaçağı, bakaya, firar, hava değişimi ve izin süresini geçirenlere yapılacak işlemler, yakalananların sevki, askere alınacakların çağırılması ve toplanması, askeri güvenlik ve yasak bölgelerin korunması gibi askeri görevleri de yerine getirmekle yükümlüdür.⁵⁹

⁵⁷ J.Gn.K.: Jandarma Meslek-1..., s. 206.

⁵⁸ ŞEKERCİOĞLU, Metin a.g.e., ss. 39-40.

⁵⁹ J.Gn.K.: Jandarma Meslek-1..., ss. 36-37.

7. Diğer Görevler

2803 sayılı kanununun 7/d maddesi jandarmanın mülki, adli ve askeri görevler dışında kalan diğer kanun ve nizam hükümlerinin icrası ile bunlara dayalı emir ve kararlarla verilen görevleri yapmakla yükümlü olduğu belirtilmiştir.

JTGYY'nin 43. maddesinde özellik taşıyan bu görevler sayılmıştır. Jandarma bu görevleri kapsamında; adli görev nedeniyle olay yerine gidecek hakim ve savcılarının güvenliklerini sağlamak amacıyla özel koruma ve kollama önlemi almak, kritik bölge ve yollarda, posta ve devlete ait para nakillerinin güvenliğini sağlamak, devlet büyüklerini, orgeneral, oramiral ile TSK'nin diğer mensuplarının güvenliklerini sağlamak, özel yasaları gereğince dış güvenliklerinin jandarma tarafından sağlanması öngörülen bina, tesis ve buna benzer yerler için özel koruma ve kollama önlemleri almakla görevlidir.⁶⁰

D. JANDARMANIN GÖREV ve SORUMLULUK ALANI

2803 sayılı kanununun 10. maddesinde jandarmanın kendisine verilen görevleri yerine getireceği sorumluluk alanı düzenlenmiştir. Jandarmanın genel olarak sorumluluk ve görev alanı polis görev alanı dışı olup, bu alanlar il ve ilçe belediye hudutları haricinde kalan veya polis teşkilatı bulunmayan yerlerdir.

Jandarmanın görev ve sorumluluk alanının belirlenmesi, jandarmanın kendisine verilen yetkilerini kullanabilmesi bakımından önem taşımaktadır.⁶¹ Çünkü hukuk devleti ilkesi gereğince işlemi yapan makamın yetkili olması gerekmektedir. Yetkili olmayan makamın yaptığı işlem yetkisizlik nedeniyle sakat bir işlem haline gelmektedir.⁶²

⁶⁰ AKMAN, Nurettin: a.g.e., s. 91.

⁶¹ ATEŞOĞLU, E. ve A. TERZİOĞLU: a.g.e., s. 38.

⁶² GÜNDAY, Metin: a.g.e., s. 126.

JTGKY'nun 10. maddesinde jandarmanın sorumluluk alanı belirlenmiş, iki önemli kıstas getirilmiştir. Bunlardan biri il ve ilçe belediye sınırları diğeri polis teşkilatı kavramıdır.⁶³

-İl ve ilçe belediye sınırları dışında kalan bölgede Jandarma Genel Komutanlığı sorumludur. Jandarmanın görev alanını kırsal kesim oluşturmaktadır. Kırsal kesimde görev yapma, askeri teçhizat, metot, teknik ve eğitimi gerektirdiğinden jandarmanın varlığı vazgeçilmez bir gerekliliktir.⁶⁴

-Kırsal kesim haricinde jandarma il ve ilçe belediye hudutları içinde olsa bile polis teşkilatı olmayan yerlerde genel kolluk görevlerini yürütmekle görevlidir. İlçe jandarma komutanı, polis teşkilatının bulunmaması durumunda il ve ilçe belediye hudutları içinde polise ait olan görevleri yerine getirmekle yükümlüdür.⁶⁵

-Jandarma sorumluluk alanı Türkiye yüzölçümünün %92.7'sini kapsamakta ve bu bölgede Türkiye nüfusunun %43.5'i yaşamaktadır. Yaz aylarında jandarma sorumluluk bölgesinde yaşayan nüfus oranı önemli ölçüde artmaktadır.⁶⁶

E. JANDARMANIN PERSONEL KAYNAKLARI

1.Genel Olarak

Jandarma Genel Komutanlığı TSK'nin bir parçası olduğundan silahlı kuvvetler personeli ile ilgili esasları düzenleyen 926 sayılı TSK Personel Kanununu jandarma personeli içinde geçerlidir.

2803 sayılı kanunun 13. maddesinde Jandarma Genel Komutanlığı personel kaynakları ile ilgili esaslar düzenlenmiştir. Jandarma Genel

⁶³ J.Gn.K.: *Jandarma Meslek-L.*, s. 26.

⁶⁴ AKMAN, Nurettin: a.g.e., s. 173.

⁶⁵ ATEŞOĞLU, E. ve A. TERZİOĞLU: a.g.e., s. 39.

⁶⁶ J.Gn.K.: *Jandarmanın, Tanımı, Bağlılığı*..., s. 3.

Komutanlığı personeli; subay, astsubay, uzman jandarma, askeri öğrenci, erbaş ve erler ile sivil memur ve işçilerden oluşmaktadır.⁶⁷

Jandarma subay ve astsubaylarının kaynak ve yetiştirilmeleri ve terfi, sicil, ödül işlemleri 926 sayılı Personel Kanunu esaslarına göre yürütülmektedir. Jandarma subay ve astsubayları duyulan ihtiyaca göre Genelkurmay Başkanlığının onayı alınmak kaydıyla sınıflara ayrılmaktadır. Jandarma Genel Komutanlığının kendi kaynakları ile karşılayamadığı subay ve astsubay ihtiyacı, Jandarma Genel Komutanlığının talebi ve Genelkurmay Başkanlığının onayı ile kuvvet komutanlıklarından sağlanmaktadır. Ancak bu personelin kendi kuvvetlerine bağlılıkları saklıdır.⁶⁸

Jandarmanın görevlerini ifa ile görevli personelden subay, astsubay, uzman jandarma, erbaş ve erler hakkında aşağıdaki bölümde bilgi verilecektir.

2. Subaylar

211 sayılı İç Hizmet Kanununun 3. maddesinde subay "Hususi kanuna göre silahlı kuvvetlere intisap eden asteğmenden mareşale (büyük amiral) kadar rütbeyi haiz askerler." şeklinde tarif edilmiştir.

Başlıca jandarma subay kaynakları; harp okulu, fakülte ve yüksekokullardır. Kara Harp Okulu kaynağından karşılanacak jandarma subaylarının gideri Jandarma Genel Komutanlığı bütçesinden, Milli Savunma Bakanlığı bütçesine aktarılır.⁶⁹

Kara Harp Okulunu bitiren jandarma subaylarının sınıf özelliklerine göre yetiştirilmesi, yeterliklerinin geliştirilmesi, kıta ve diğer görevlerde görev yapma süre ve sırası Meslek Programları Yönetmeliği ile düzenlenmiştir. Silahlı Kuvvetlerin bir parçası olma özelliğinden ötürü de jandarma subayları

⁶⁷ JGn.K: *Jandarmanın Tanımı, Bağlılığı*, s. 8.

⁶⁸ AKMAN, Nurettin: a.g.e., s. 75.

⁶⁹ ATEŞOĞLU, E. ve A. TERZİOĞLU: a.g.e., s. 37.

Piyade Subay Sınıf Okulunda temel eğitim ve öğrenime tabi tutulmaktadır. Bu eğitimden sonra jandarma subayları jandarma subay okulunda mesleki ve tatbiki bilgiler alıp, öğrenim ve eğitimi müteakip jandarma birliklerinde göreve başlamaktadırlar.

Harp Okulu mezunu subaylardan Jandarma Genel Komutanlığı adına yetiştirilen diğer sınıf subaylar; Harp Okulundan mezun olduktan sonra kendi sınıflarına ait meslek programları yönetmeliği çerçevesinde temel eğitim ve öğretimi müteakip jandarma birlik, kıta ve karargahlarında göreve başlamaktadırlar.

Fakülte ve yüksekokullardan subay yetiştirme iki şekilde olmaktadır. Ya halen fakülte ve yüksekokulda okuyanlardan lüzum ve ihtiyaç duyulduğunda seçilen öğrenciler askeri öğrenci olarak alınarak, öğrenimlerini müteakip subay olarak nasbedilmektedirler. Ya da en az dört yıl süreli fakülte ve yüksekokulu bitiren kadın veya erkeklerden muvazzaf subay olmak için başvuranlardan subay ihtiyacı temin edilmektedir.

Bu kaynaklar haricinde TSK Personel Kanununda belirtilen subay olabilme şartlarını taşıyan yedek subay ve astsubaylardan istekli olan ve yasada belirtilen diğer şartları taşıyanlar, öğrenimleri ile ilgili sınıfta muvazzaf subay olarak nasbedilmektedirler.⁷⁰

3. Astsubaylar

TSK İç Hizmet Kanununda astsubay "Hususi kanuna göre silahlı kuvvetlere katılan astsubay çavuştan, astsubay kıdemli başçavuşa kadar rütbeyi haiz asker." şeklinde tarif edilmiştir. Astsubay kaynağı astsubay sınıf okullarıdır. Jandarma astsubay sınıf okullarının öğrenci kaynağını jandarma astsubay hazırlama okulu mezunları, sivil lise ve dengi okul mezunları, erbaş ve er kaynağı oluşturmaktadır. Bu üç kaynaktan gelen öğrenciler bir yıl süreli

⁷⁰ AKMAN, Nurettin a.g.e., s. 77.

mesleki eğitim ve öğrenimi müteakip astsubay nasbedilip jandarma birliklerinde göreve atanmaktadırlar⁷¹

4. Uzman Jandarma Çavuşlar

211 sayılı İç Hizmet Kanununun 3. maddesi "Askerlik Kanununa göre mükellef buldukları hizmetleri ifadan sonra hususi kanunlara tevfikana muayyen bir hizmet taahhüdü suretiyle silahlı kuvvetlerde vazife gören uzman veya uzatmalı çavuş ve onbaşılarda erbaş sayılır." hükmünü getirmiştir.

TSK Personel Kanununun 1. maddesinde subay ve astsubay haricindeki silahlı kuvvetlerde görev yapan diğer asker ve sivil kişilerin kendi özel kanunlarına tabi olacağı belirtildiğinden uzman jandarma çavuşlar 635 sayılı Uzman Jandarma Kanununa tabidirler. Uzman Jandarma Kanununa göre uzman jandarma; Türkiye Cumhuriyeti Jandarması kadrolarının ast kademelerinde eğitim, sevk ve idare ile diğer mesleki ihtisas kollarında astsubaya yardımcı olarak görevlendirilen asker kişiler olarak tarif edilmiştir. Uzman jandarmalar, jandarma okullarında bir yıllık eğitim ve öğretim süresi sonunda göreve atanmaktadırlar.⁷²

5. Erbaş ve Erler

Er ihtiyaçları devlet tarafından deruhte ve temin edilen rütbesiz askerdir. Erbaş ise ihtiyaçları devlet tarafından deruhte ve temin edilen onbaşı ve çavuş rütbesini haiz askerdir. Er ve erbaşlar 1111 sayılı Askerlik Kanunu hükümlerine tabidirler. Jandarma Genel Komutanlığı personel mevcudu içerisinde en fazla er ve erbaş mevcudu yer almaktadır. Ancak ülkemizin coğrafi, demografik, ulaşım şartları ve jandarmanın sorumluluk alanının büyüklüğü karşısında personel yetersizliği görülmektedir⁷³

⁷¹ AKMAN, Nurettin a.g.e., s. 78.

⁷² AKMAN, Nurettin a.g.e., s. 79.

⁷³ İçişleri Bakanlığı: İç Düzen-Genel Rapor..., s. XXVII

F. JANDARMANIN DİĞER MAKAMLARLA ve POLİSLE İLİŞKİSİ

1. Genel Esaslar

Jandarmanın diğer makamlarla ilişkileri, çalışma ve işbirliği esasları JTGYK'nun 12. ve JTGY'nin 142. maddesinde düzenlenmiştir. Jandarma Genel Komutanı, 2803 sayılı kanunun 4. maddesine göre jandarma teşkilatının en büyük mesleki amiridir. Silsile esası içinde tüm birliklere kanun ve nizamlarla verilen görevlerin ifasına ilişkin emir-komuta etme yetkisine sahiptir. Dolayısıyla Jandarma Genel Komutanı jandarma teşkilatının iş ve işlemlerinden sorumludur. İçişleri Bakanı, jandarmaya ilişkin emir ve isteklerini doğrudan doğruya Jandarma Genel Komutanına bildirir.

Emniyet ve asayiş görevi yürüten il jandarma komutanıyla ast kademeleri mülki görevlerin yerine getirilmesinden mülki amire karşı sorumludur. Diğer idare makamlarıyla organik bağılıkları yoktur. Mahalli mülki amirler, adli ve askeri makamlar kanun ve nizam hükümlerine uygun isteklerini acele hallerde sözlü olarak bildirebilirler. Sözlü istekler en kısa zamanda yazılı olarak teyit edilmelidir.⁷⁴

Jandarma birlikleri görevlerinin ifası sırasında kendi amirlerinin emir ve komutası altında sevk ve idare edilmektedirler. İlin, ilçenin ya da bucağın emniyet ve asayişinden sorumlu vali, kaymakam, bucak müdürü bu görevlerini görev ve sorumluluk alanına girdiği takdirde jandarma aracılığıyla yerine getirmektedirler. Jandarma iç güvenlik birliklerinin görevlerini etkin olarak yürütmelerinden mülki amire karşı jandarma iç güvenlik komutanı sorumludur.⁷⁵

⁷⁴ ATEŞOĞLU, E. ve A. TERZİOĞLU: a.g.e., s. 46.

⁷⁵ J.Gn.K.: Jandarma Meslek-1..., s. 165.

2. Mülki Makamlarla Jandarmanın İlişkileri

a. Mülki Amirin Emniyet ve Asayiş İle İlgili Görev ve Yetkileri

Jandarmanın emniyet ve asayiş ile ilgili görevleri esas olduğundan jandarma birliklerinin konuşlandırılmasında mülki teşkilata bağlılık esas alınmıştır. 2803 sayılı kanunun 12. maddesi mülki teşkilata tabi olacak birliklerin il jandarma komutanlıkları ve bu komutanlıkların ast birlikleri olacağını belirtmiştir. Bu bağlılık mülki görevlerin yapılması ve bu görevlerle ilgili olarak mülki amire karşı sorumluluk şeklindedir.⁷⁶

İl, ilçe ve bucak sınırları içinde emniyet ve asayişin sağlanmasından ilde vali, ilçede kaymakam, bucakta ise bucak müdürü sorumlu olup yetki alanları içinde bütün kolluk kuvvetlerinin amiridirler. Mülki amir emniyet ve asayiş sağlama görevini jandarma komutanları, emniyet müdürü, amir ve memurları vasıtasıyla yerine getirmektedir.⁷⁷

İl sınırları içinde emniyet ve asayişin korunması için jandarma, polis ve diğer kolluk kuvvetlerini kullanmak, birbirlerine yardım etmelerini sağlamak valinin yetkisindedir. İle bağlı bir ilçede meydana gelen olayın önlenmesinde ilçe jandarma birliği yetersiz kalırsa valinin isteği ile komşu ilçelerden yardımcı kuvvet gönderilir. Birden çok ilde alınması gereken önlemler valiler arasında yapılacak koordinasyon sonunda karara bağlanır ve uygulanır. Bu konuda İçişleri Bakanlığına bilgi verilir. Kolluk kuvvetlerinin bir olayın bastırılmasında yetersiz kalması halinde 5442 sayılı İl İdaresi Kanununun 11/d ve 32/e maddeleri gereğince vali askeri kuvvetlerden yardım isteyebilir.⁷⁸

⁷⁶ ATEŞOĞLU, E. ve A. TERZİOĞLU: a.g.e., s. 45.

⁷⁷ GURULKAN, Ömer: a.g.e., s. 39.

⁷⁸ ÇAYCI, Sadı: a.g.m., s. 21.

b. Mülki Amirle Çalışma ve İşbirliği

Emniyet ve asayiş ile kamu düzenine ilişkin görevler ve bu görevlerin ifası için alınacak kararlar bakımından mülki amirler yetki alanları içindeki genel-özel kolluk kuvvetlerinin amiridirler. Ancak jandarma ile ilişkileri bakımından kendine özgü bir amirlik ilişkisi vardır. Bu amir-ast ilişkisi kısıntılı bir amir-ast ilişkisidir. Mülki amirlerin jandarma personeli hakkında yükselme, sicil, ödül, atanma, yer değiştirme, disiplin işlemleri, açığa alma, işten el çekirme gibi işlemleri yapma yetkisi yoktur. Jandarma bu konuda otonom bir niteliğe sahiptir. Jandarma yalnızca görevlerin kararlaştırılıp belirlenmesi bakımından mülki amire bağlıdır denebilir. Mülki teşkilata tabi jandarma birliklerinin sevk ve idaresi, özlük işleri, eğitim, disiplin işlemleri, askeri kurallara ve usullere tabidir.⁷⁹

Mülki görevlerin yürütülmesi bakımından il jandarma komutanı, vali tarafından verilen kanun ve nizama uygun emirleri yerine getirmekle yükümlüdür.⁸⁰ İl jandarma komutanı, vali tarafından verilen emirlerin kanun ve nizama uygun olmadığı kanaatindeyse valiye yazı ile bildirir. Vali emrin mevzuata uygun olduğunda ısrar ederse yazılı olarak emir verir ve konuyu İçişleri Bakanlığına bildirir. Cevap gelinceye kadar valinin emri kendi sorumluluğu altında yürütülür.⁸¹

İlçe jandarma komutanı veya bucak jandarma komutanı, kaymakam veya bucak müdürü tarafından verilen emirlerin kanun ve nizama uygun olmadığını düşünürse kaymakama yazı ile bildirir. Kaymakam veya bucak müdürü emrin mevzuata uygun olduğunda ısrar ederse yazılı emir verir ve valiye durumu bildirir. Valinin kararı kesindir. Valinin konu hakkındaki kararı gelinceye kadar kaymakamın emri kendi sorumluluğunda yürütülür. Mülki

⁷⁹ ATEŞOĞLU, E. ve A. TERZİOĞLU: a.g.e., s. 45.

⁸⁰ KIRATLI, Metin: a.g.e., s. 56.

⁸¹ J.Gn.K.: Jandarma Meslek-L., s. 166.

amirlerin isteklerinden doğacak sorumluluk kendilerine, emirlerin uygulanış tarzından doğacak sorumluluk iç güvenlik birlik komutanına aittir.⁸²

c. Emniyet ve Asayiş Saati, Asayiş Bülteni

(1). Asayiş Saati

Türkiye genelinde her gün saat 11.00 emniyet ve asayiş saatidir. Jandarma iç güvenlik birlik komutanı ve en büyük polis amiri yoksa vekilleri saat 11.00'de, önemli olayların varlığı halinde en büyük mülki amirin yoksa vekilinin yanına davet edilmeden giderler.⁸³

Asayiş saatinde jandarma iç güvenlik birlik komutanları ve en büyük polis amirleri yirmi dört saat içinde görev ve sorumluluk bölgelerinde meydana gelen olayları, alınan haberleri, bu olaylara karşı alınan ve alınması gereken önlemlere ilişkin önerilerini bildirirler. Mülki amir de isteklerini bildirir. Mülki amirin istekleri jandarma iç güvenlik komutanı ve polis amiri tarafından uygun görülmezse görüşlerini açıklarlar. En son kararı mülki amir verir. Bu konudaki isteklerini yazılı olarak bildirir ve kendi sorumluluğu altında yürütülür.⁸⁴

Mülki amirin jandarma veya polis teşkilatından yapılmasını istediği görevlerin yerine getirilmesinde kolluk kuvvetleri her aşamada sözlü ya da yazılı olarak rapor verirler. Görev bittikten sonra yazılı raporla mülki amire sonuç bildirilir.⁸⁵

⁸² J.Gn.K.: Jandarma Meslek-1..., s. 166.

⁸³ Emniyet ve Asayiş İşlerinde İl, İlçe ve Bucaklardaki Jandarma Emniyet Ödevlerinin Yapılması ve Yetkilerin Kullanılması Suretini ve Aralarındaki Münasebetleri Gösterir Yönetmelik d Bendi.

⁸⁴ Emniyet ve Asayiş İşlerinde İl, İlçe ve Bucaklardaki Jandarma Emniyet Ödevlerinin Yapılması ve Yetkilerin Kullanılması Suretini ve Aralarındaki Münasebetleri Gösterir Yönetmelik d Bendi.

⁸⁵ J.Gn.K.: Jandarma Meslek-1..., s. 167.

(2). Asayiş Bülteni

Asayiş saatinde Jandarma Komutanı ve Emniyet Müdürü görev ve sorumluluk alanlarında yirmi dört saat içinde meydana gelen olayları yazılı olarak mülki amire bildirirler. Bu raporlar valilikçe basın bürosunda birleştirilerek tek metin halinde basına verilir. Valilikçe basına verilmesinde sakınca görülen hususlar bültene dahil edilmez.⁸⁶

3. Jandarmanın Adli Makamlarla İlişkileri

Jandarma, adli kolluk kuvveti olarak da görev yaptığından, cumhuriyet savcılığının adli işlerle ilgili vereceği emirleri yerine getirmekle yükümlüdür. Bu emirler acele hallerde sözlü olarak yapılabilir. Adli görevler kapsamında ceza infaz kurumu ve tutukevlerinden sevk ve nakil işlemleri ile ilgili olarak cumhuriyet savcılığı, jandarma komutanlığı ile doğrudan yazışma yaparlar.⁸⁷

4. Jandarmanın Askeri Makamlarla İlişkileri

Jandarmanın askeri makamlarla ilişkileri, eğitim-öğretim, disiplin, garnizon komutanlığı, sıkıyönetim, olağanüstü hal, seferberlik ve savaş hali ile askeri suçlar yönüyle sınırlanmıştır. Jandarmanın hizmet, görevleri, bağlılığı ve ilişkileri mevzuatla belirlendiğinden askeri makamların jandarmaya müdahale etme yetkileri yoktur.⁸⁸

Askeri makamlar merkezi idare içinde olmadıklarından kanun ve nizama uygun isteklerini il jandarma komutanları ve ast kademelerine doğrudan iletebilirler. Acele hallerde isteklerini sözlü olarak bildirebilirler. Ancak en kısa zamanda yazıyla teyit edilmelidir.⁸⁹

⁸⁶ J.Gn.K.: *Jandarma Meslek-1...*, s. 168.

⁸⁷ ALYOT, Halim: *Türkiye'de Zabıta (Tarihi Gelişim ve Bugünkü Durum)*, İçişleri Bakanlığı Yayını, Ankara-1947, s. 411.

⁸⁸ ALYOT, Halim: a.g.e., s. 413.

⁸⁹ ATEŞOĞLU, E. ve A. TERZİOĞLU: a.g.e., s. 46.

5. Jandarma ve Polis Teşkilatı

Jandarma ve polis yasal mevzuat açısından aynı yetki ve görevlerle yüklenmiş kuruluşlardır. PVSK her iki kuruluşun görev ve yetkileri yönünden ortak bir yasadır. 2803 sayılı kanun jandarmanın sorumluluk alanını belirtmiştir. Ancak polis tüm belediye kurulan yerleşim yerlerinde kuruluşunu tamamlayamadığından ülke yüzölçümünün %92.7 sinde jandarma görev yapmaktadır.⁹⁰

Kentleşme nedeniyle jandarmanın görev ve sorumluluk alanındaki bazı yerler belediye hudutları içinde kalmaktadır. Söz konusu yerlerde jandarmaya ait görev ve sorumluluk alanı Jandarma Genel Komutanlığının istemi, İçişleri Bakanlığının onayı ile polise devredilmektedir.⁹¹

Polis ve jandarma, görev ve sorumluluk alanlarında kendilerine verilen görevlerini kendi personel ve kuvveti ile yerine getirmek zorundadır. Ancak jandarma veya polis kendi sorumluluk alanında yetersiz kalabilir. Bazı hallerde ise jandarma veya polis birbirlerinin sorumluluk alanına kendi takip ettikleri suçluların kaçması ya da suç delillerini tespit etmek için münferiden veya müşterek olarak çalışma yapmak üzere girmeleri söz konusu olabilmektedir.⁹² Bu sayılan ihtimaller karşısında jandarma ve polisin davranış şekilleri ve ilişkileri çeşitli ihtimallere göre incelenecektir.

-Polisin jandarma sorumluluk bölgesinde münferiden görev yapmasını gerektiren hallerde polis amiri tarafından en büyük mülki amire ve jandarma birlik komutanına görevin mahiyeti ve süresi hakkında bilgi verilerek en büyük mülki amirin onayı ve müsaadesinin alınması gerekmektedir. Görev yapan polis kuvvetine polis amiri komuta eder.

-Jandarma bölgesinde polis ve jandarmanın müşterek görev yapmalarını gerektiren hallerde ortak kuvvetin sevk ve idaresi jandarma birlik

⁹⁰ AKMAN, Nurettin: a.g.e., s. 114.

⁹¹ BAKICI, Sedat: a.g.e., s. 135.

⁹² YENİSEY, Feridun: a.g.e., s. 79.

komutanı tarafından sağlanır. Ortak çalışmaya katılan polis kuvvetinin amiri emniyet amiri veya emniyet müdürü ise çalışma sonuçlanıncaya kadar hareket merkezinde koordinasyon görevi icra eder.

-Jandarmanın polis bölgesinde münferiden görev yapmasını gerektiren hallerde jandarma birlik komutanının mülki amire, emniyet müdürü veya amirine görevin mahiyeti ve süresi hakkında bilgi vererek mülki amirin müsaade ve onayını alması gerekmektedir.

-Jandarma ve polisin müşterek olarak polis bölgesinde görev yapması halinde kuvvetler karıştırılmayıp jandarma kuvvetine belli bir sorumluluk alanı tahsis edilip görev jandarma birlik komutanınca hareket merkezinin emir ve talimatları doğrultusunda yürütülmektedir. Geçici görevlendirmeyi gerektiren olay sona erdiğinde kuvvetler kendi sorumluluk alanına döner.⁹³

Polis sorumluluk alanında jandarma bir suçla karşılaştığında, olay yerinde polis yoksa olaya müdahale edip, polis makamlarına haber vermek ve polisin talebi halinde gerekli yardımı yapmakla yükümlüdür. Jandarma olay yerinde el koyduğu eşyaları, delilleri polise teslim eder. Polisin olay yerine gelmesi gecikirse soruşturmaya başlar ve tamamlar. Soruşturma evraklarını, suç delillerini polis birimlerine gönderir. Polis yetkilileri de jandarma sorumluluk alanında bir olayla karşılaştığında aynı şekilde hareket eder.⁹⁴

⁹³Jandarma Genel Komutanlığının 25.7.1991 Tarih ve HRK:0621-396-91/Asyş. Ş. ASAYİŞ (1301) Sayı ve Jandarma-Polis İşbirliği Komulu Emri.

⁹⁴ALYOT, Halim a.g.e., s. 409.

III. JANDARMANIN KOLLUK KUVVETİ OLARAK YÜRÜTTÜĞÜ HİZMETLER YÖNÜNDEN YASAL DAYANAKLAR

A. 2803 SAYILI JANDARMA TEŞKİLAT, GÖREV ve YETKİLERİ KANUNU

2803 sayılı JTGYK-1706 sayılı Jandarma Kanunu yerine kabul edilip 11.03.1983 tarih ve 17985 Sayılı resmi gazete ile yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Bu kanun uygulamasını göstermek üzere 17.12.1983 gün ve 182254 sayılı resmi gazete ile JTGYK yürürlüğe girmiştir.

JTGYK ve Yönetmeliği jandarma iç güvenlik birliklerinin kolluk yetki ve görevleri açısından önem taşımaktadır. İlgili kanuna göre;

- Jandarma silahlı askeri bir güvenlik ve kolluk kuvvetidir.
- Emniyet ve asayiş ile kamu düzenini sağlamak, korumak ve kollamakla yükümlüdür.
- Kaçakçılığı men, takip ve tahkik ödevi vardır.
- Suç işlenmesini önlemek için gerekli tedbirleri alır.
- Suç işlendikten sonra gerekli işlemleri yaparak adli kolluk görevini yerine getirir.

B. 3150 SAYILI İÇİŞLERİ BAKANLIĞININ TEŞKİLAT ve GÖREVLERİ HAKKINDAKİ KANUN

Bu kanunun 2. maddesinde İçişleri Bakanlığına verilen yurt içinde güvenlik ve asayiş, kamu düzenini, genel ahlakı, Anayasada sayılan hak ve hürriyetleri korumak, sınır, kıyı ve kara sularının muhafazası ve emniyetini sağlamak, kara yollarında trafik ve düzeni sağlamak, suç işlenmesini önlemek, suçluları takip etmek, yakalamak, kaçakçılığı men ve takip etmek görevlerini bakanlığın kendisine bağlı Jandarma Genel Komutanlığı, Emniyet

Genel Müdürlüğü, Sahil Güvenlik Komutanlığı aracılığıyla yerine getireceği belirtilmiştir.⁹⁵

C. 3201 SAYILI EMNİYET TEŞKİLATI KANUNU

3201 sayılı kanunun 1. maddesinde iç güvenlik yönünden sorumlu makamın İçişleri Bakanı olduğu belirtilerek, bakanın bu görevini Jandarma Genel Komutanlığı ve Emniyet Genel Müdürlüğü vasıtasıyla yerine getireceği belirtilmiştir. Emniyet Teşkilatı Kanunu iç güvenlik teşkilatını ana çizgileri ile belirtmiştir. 3. maddesinde kolluk teşkilatı özel ve genel olarak ikiye ayrılmış, genel kolluğun polis ve jandarmadan oluştuğu belirtilmiştir.⁹⁶

D. 5442 SAYILI İL İDARESİ KANUNU

İl İdaresi Kanunu 11/A maddesi, 2803 sayılı JTGYK 12. maddesi paralelinde düzenleme getirerek "Vali, il sınırları içinde bulunan genel ve özel bütün kolluk kuvvet ve teşkilatının amiridir." hükmüne yer vermiştir. Bu bağlamda vali suç işlenmesini önlemek, kamu düzeni ve güvenliğini sağlamak için gerekli tedbirleri almakla yükümlüdür. Kolluk amir ve memurları da vali tarafından verilen emirleri yerine getirmekle yükümlüdür.⁹⁷

E. 2559 SAYILI POLİS VAZİFE ve SELAHİYET KANUNU

Polis Vazife ve Selahiyet Kanunu genel kolluğun görev ve yetkilerinin belirlenmesi bakımından ortak bir yasadır. Genel kolluğa ilişkin yetki ve görevleri düzenlemektedir. Genel kolluk kuvveti olması itibarı ile jandarmaya da 25. maddesi ile aynı yetkileri tanımaktadır.⁹⁸ Jandarma bu kanunun verdiği yetki ve görevler kapsamında;

-Asayiş, kamunun ve kişilerin tasarruf güvenliğini ve mesken dokunulmazlığını, halkın ırz, can ve malını korur, istirahatini sağlar.

⁹⁵ ÇAYCI, Sadı: a.g.m., s. 20.

⁹⁶ GÜNDAY, Metin: a.g.e., s. 190.

⁹⁷ J.Gn.K.: İdare Hukuku ve İdari Kanunlar Ders Kitabı (Birinci Kitap), s. 190.

⁹⁸ J.Gn.K.: İdare Hukuku ve İdari Kanunlar Ders Kitabı (Birinci Kitap), s. 167.

-Yardıma muhtaçlara yardım eder.

-Genel güvenlikle ilgili olarak yasa, tüzük, yönetmelik, hükümet emirlerine ve kamu düzenine aykırı hareketler işlenmeden önce yasa ile kendisine tanınan yetkileri kullanarak olayları önler. Çalışmanın III. bölümünde ayrıntılı olarak incelenecek olan bu yetkileri aşağıdaki şekilde sıralamak mümkündür.

-Parmak izi ve fotoğraf almak,

-Kamuya ait istirahat ve eğlence yerlerinin açılışına ilişkin soruşturmaları yürütmek, izinsiz açılan yerleri kapatmak,

-İzinsiz taşınan silahlara ve yasalarda öngörülen diğer nesnelere el koymak,

-Halkın istirahatini bozanları yakalamak,

-Kimlik sormak gibi yetkilidir.

IV. TÜRKİYE CUMHURİYETİ JANDARMASI ile FRANSA ve DİĞER ÜLKE JANDARMA TEŞKİLATLARININ KARŞILAŞTIRILMASI

A. JANDARMANIN DEVLET YAPISI İÇİNDEKİ YERİ ve BAĞLILIĞI AÇISINDAN

1. Fransa ve Diğer Ülkelerde Jandarmanın Devlet Yapısı İçindeki Yeri ve Bağlılığı

Fransız jandarma teşkilatı ve diğer ülke jandarma teşkilatları, silahlı kuvvetlerin bir parçası olarak görev yapan ve savunma bakanlığına bağlı askeri nitelikli bir teşkilattir. Emniyet ve asayişin sağlanması ile ilgili görevleri

bakımından içişleri ve adalet bakanlığı ile yakın ilişki içindedir. Bu ilişki emir-komuta ilişkisi şeklinde değildir.⁹⁹

Fransız Jandarma Genel Direktörü sivil olup Genel Direktör yardımcısı korgeneral rütbesinde bir jandarma generalidir. Fransa Jandarma Teşkilatı; İç Güvenlik Jandarma Birlikleri, Seyyar Jandarma Birlikleri ve Özel Birliklerden oluşur. Jandarma Özel Birlikleri; Cumhurbaşkanlığı Muhafız Birliği, Hava Jandarması, Hava Ulaştırma Jandarması, Deniz Jandarması, Silahlanma Sanayi Jandarması, Denizaşırı Bölgeler Jandarması olarak teşkilatlanmıştır.¹⁰⁰

İç Güvenlik Birlikleri Fransa idari yapısına uygun olarak teşkilatlanmıştır. Bulunduğu bölgenin adıyla İç Güvenlik Tali Bölge Komutanlığı yanında, her ilde il jandarma komutanlığı, ilçelerde ilçe jandarma komutanlığı, belediye teşkilatı olan bucaklarda jandarma karakol komutanlığı ve otoyol birliği kurulmuştur.¹⁰¹

İtalyan Jandarması, Karabinieri Genel Komutanlığı adı altında teşkilatlanmış, doğrudan savunma bakanlığına bağlanmıştır. Savunma bakanlığına kuruluş, personel kaynağı, disiplin, sevk ve idare, silah, malzeme ve askeri görevleri bakımından, içişleri bakanlığına ise kamu düzeninin ve güvenliğinin sağlanması yönünden bağlıdır. Bu bağlılık ilişkisi dışında Karabinieri teşkilatı sağlık, çalışma ve sosyal güvenlik, tabiat ve kültürel varlıklarını koruma, dışişleri, çevre bakanlığı ve diğer bakanlıklarla görevin niteliğine göre ilişki içindedir.¹⁰²

Karabinieri Teşkilatı; genel komutanlık karargahı, iç güvenlik birlikleri, eğitim birlikleri, seyyar birlikler, askeri inzibat ve koruma birlikleri, özel birlikler şeklinde teşkilatlanmıştır.¹⁰³

⁹⁹ AKMAN, Nurettin: a.g.e., s. 161.

¹⁰⁰ J.Gn.K.: *Fransa Jandarması*, s. 2.

¹⁰¹ J.Gn.K.: *Fransa Jandarması*, s. 5.

¹⁰² J.Gn.K.: *İtalya Jandarması*, s. 2.

¹⁰³ J.Gn.K.: *İtalya Jandarması*, s. 3.

Belçika Jandarma Teşkilatı; güvenlik kuvvetlerinin bir bölümünü oluşturmaktadır. 1 Ocak 1992 yılına kadar milli savunma bakanlığına bağlı iken bu tarihte içişleri bakanlığına bağlanmıştır. Adli görevlerin yerine getirilmesi bakımından ise adalet bakanlığına bağlı bir teşkilattir. Jandarmanın askeri kimlikten arındırılması çalışmaları 18 Temmuz 1981 yılında yayımlanan kanunla başlatılmış, askeri konuları içeren hususlar eğitim programlarından çıkartılmış, personel alımında askeri usuller kaldırılmıştır.¹⁰⁴

Modern ülke jandarma teşkilatlarının devlet yapısı içindeki yeri ve bağlılığı incelendiğinde aşağıdaki özelliklere sahip oldukları görülmektedir.¹⁰⁵

-Jandarma teşkilatları hemen hemen her ülkede silahlı kuvvetlerin bölünmez bir parçasıdır.

-Jandarmanın en büyük merci olan jandarma genel müdürlüğü veya genel komutanlığı savunma bakanının emrindedir.

-Sıkı bir hiyerarşik bağ ve denetlemeye tabidir.

-Jandarma personeli adli, idari ve askeri makamlarla ilişki içerisindedir. Ancak kendi amirleri dışında diğer makamlar jandarma üzerinde amirlik iddiasında bulunamazlar.

-Jandarma personelinin, hangi makamlarla ve hangi amaç için işbirliği yapacağı yasa, tüzük ve yönetmeliklerde açıkça belirtilmiştir.

-Cumhurbaşkanlarının, kralların ve bakanlıkların korunmasını jandarma üstlenmiştir.

¹⁰⁴ J.Gn.K.: **Belçika Jandarmanı**, s. 1.

¹⁰⁵ AKMAN, Nurettin: a.g.e., s. 162.

2. Türkiye Jandarmasının İdari Yapı İçindeki Yeri ve Bağlılığı Açısından Modern Ülkelerdeki Jandarma Teşkilatlarından Ayrılan Yönleri

Jandarma, Türkiye Cumhuriyeti idari yapısı içerisinde İçişleri Bakanlığına bağlıdır. Kanun ve nizamlarla verilen diğer görevleri itibarı ile de çeşitli makamlarla bağlı ve ilişki içindedir.¹⁰⁶

-Silahlı Kuvvetlerle ilgili görevleri ile eğitim ve öğretim bakımından Genelkurmay Başkanlığına,

-Emniyet ve asayiş işleri ile diğer mülki görev ve hizmetlerin yerine getirilmesi yönünden İçişleri Bakanlığına,

-Mühimmat ve personel ikmali ve seferberlikte ordu emrine gireceklerin maaş, yaş ve diğer masrafları ile ilgili olarak Milli Savunma Bakanlığına bağlıdır.

Jandarmanın bunlar dışında; Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu gereğince adli görevleri itibarı ile cumhuriyet savcılıkları, sulh ve sorgu hakimlikleri ile ilişkisi bulunmaktadır.

Türkiye Cumhuriyeti Jandarması asli görevi olan emniyet ve asayiş sağlama görevi itibarı ile İçişleri Bakanlığına bağlıdır. İçişleri Bakanlığı yapısı içinde Emniyet Genel Müdürlüğü ile denk bir kuruluştur. Jandarma Genel Komutanı doğrudan bakana karşı sorumludur. Bakanlık müsteşarının Jandarma Genel Komutanı üzerinde yetkisi yoktur. Halbuki Emniyet Genel Müdürü müsteşara karşı sorumludur. Jandarma Genel Komutanının atanma şekli de Emniyet Genel Müdürünün atanmasından farklıdır.¹⁰⁷

¹⁰⁶ AKMAN, Nurettin a.g.e., s. 162.

¹⁰⁷ AKMAN, Nurettin a.g.e., s. 163.

B. JANDARMANIN GÖREV-YETKİ ve SORUMLULUĞU BAKIMINDAN DEĞİŞİK ÜLKELERDEKİ DURUM

1. Fransa ve Diğer Ülkelerde Jandarmanın Görev-Yetki ve Sorumluluğu

Fransa ve diğer ülkelerde jandarmanın yetki ve sorumluluğu yasa ve yönetmeliklerle belirlenmiş, mevzuatla verilen görevlerin esasını emniyet ve asayişin sağlanması görevi teşkil etmektedir.¹⁰⁸

Fransız jandarmasının mülki, adli ve askeri görevleri vardır. Mülki görevlerin amacı; ülke genelinde asayişin sağlanması ve devam ettirmektir. Mülki görevler, Fransız jandarmasının görevleri içinde %50'lik bir orana sahiptir. Bu görevler önleyici kolluk görevi niteliğindedir. Fransız jandarmasının, bağlı olduğu savunma bakanlığı dışında diğer makamlarla ilişkileri kanun ve mevzuatla jandarmaya verilen görevlerle ilgili talep ve isteklerle sınırlıdır. Sorumluluk alanı itibarı ile jandarma kırsal alanda görev yapmaktadır.¹⁰⁹ Fransız jandarması mülki görevleri kapsamında;

- Karayolları trafik kolluğu,
- Belediye kolluk görevi,
- Hava sahası, hudut ve liman kolluk görevleri,
- Ormanlık bölgeler kolluk görevi,
- Genel sağlık kolluk görevi,
- Çevre sağlığı kolluk görevi,
- İlk yardım, arama ve kurtarma görevleri,

¹⁰⁸ AKMAN, Nurettin: a.g.e., s. 165.

¹⁰⁹ J.Gn.K.:Fransız Jandarman, s. 14.

-Toplumsal olayları önleme görevleri yer almaktadır.¹¹⁰

İtalya jandarma teşkilatı olan Karabinieri Teşkilatı da mülki, adli ve askeri görevleri olan bir teşkilattir.¹¹¹ İtalyan jandarması mülki görevleri kapsamında;

-Sınır kapılarında, hava meydanlarında ve limanlarda ülkeye giriş ve çıkışların yasalara uygun olup olmadığını kontrol etmek ve bu bölgelerin emniyetini sağlamak,

-Sorumluluk bölgesinde kaçakçılık yapılmasını engellemek,

-Ulusal sanat eserlerinin korunmasını sağlamak,

-Uyuşturucu madde trafiğini araştırmak, kaynaklarını tespit etmek, tören yerleri, fuar, panayır yeri, festivaller, istasyon, liman gibi insan topluluklarının bulunduğu yerlerde devriye görevini yapmak,

-Kamu sağlığını korumak maksadıyla, gıda maddeleri, ilaç üretimi, çevre kirlenmesi ile ilgili yasalara uygun üretim ve satış yapılıp yapılmadığını kontrol etmek,

-Umuma açık yerleri kontrol etmek,

-Tehlikeli kişileri, dilencileri, ikametgahında tutuklu kalanları, cezaları tecil edilenleri kontrol etmek gibi mülki görevleri vardır.

Adli görevleri kapsamında;

-Adli tahkikat yapmak,

-Askeri cezaevlerini korumak,

-Tutukluları mahkemeye getirip, götürmek,

¹¹⁰ J.Gn.K.: *Fransa Jandarması*, s. 14.

¹¹¹ J.Gn.K.: *İtalya Jandarması*, s. 10.

-Suçluları aramak ve yakalamakla görevlidir

Askeri görevleri kapsamında;

-Kara kuvvetlerinin bir sınıfı olarak askeri harekate katılmak, askeri inzibat görevlerini yapmak,

-Seferberlikle ilgili görevleri yapmak,

-Firar, bakaya ve yoklama kaçaklarını aramak gibi askeri görevleri vardır.

Sorumluluk alanı itibarı ile İtalya Karabinieri Teşkilatı ile Emniyet Genel Müdürlüğü arasında bir ayırım yapılmamıştır. Polis ve Karabinieri hem şehir merkezinde hem de şehir merkezi dışında görev yapmaktadır. Halk hangi kuruma daha çok güveniyorsa ona müracaat etmektedir. Bu durum güvenlik kuvvetleri arasında bir yandan yarışma ortamı oluştururken, diğer yandan da iki kurum arasında çekişme ortaya çıkmaktadır.¹¹²

Belçika jandarması genel güvenlik kuvveti olarak bütün ülke sathında mülki, adli görevleri olan bir kuruluştur. Askeri görevleri yoktur. İtalyan jandarmasında olduğu gibi belediye sınırları dışında ve içinde polis ile birlikte görev yapmaktadır.¹¹³

2. Türkiye Jandarmasının Görev-Yetki ve Sorumluluğu Bakımından Modern Ülke Jandarma Teşkilatlarından Ayrılan Yönleri

Diğer ülkelerde jandarmanın yetki ve görevleri kesin olarak kanun ve yönetmeliklerle tespit edilmiş iken ülkemizde jandarmanın görevleri çok geniş bir alana yayılmış adeta sınırsız bir görev verilmiştir. Süne ile mücadeleden,

¹¹² J.Gn.K.: *İtalyan Jandarması*, s. 12.

¹¹³ IŞIK, Hüseyin: "Belçika Zabıtası", *Türk İdare Dergisi*, Sayı:329, Yıl:42, Mart – Nisan 1971, s. 56.

çekirge istilasına, bir haberin köye ulaştırılmasına kadar sayısız görev jandarmadan beklenmektedir.¹¹⁴

Jandarmanın görev alanı il ve ilçe belediye sınırları dışında kalan bölgeler olarak tespit edilmiştir. Ancak jandarma, polis teşkilatı kurulmayan belediye sınırları içinde de görev yapmakta böylece jandarmanın görev ve sorumluluk alanı ülke yüzölçümünün %92.7'sini kapsamaktadır. Bu geniş sorumluluk alanı ve sayısız görevler karşısında jandarma, asli görevi olan emniyet ve asayiş sağlama görevini yapamaz hale gelmektedir.¹¹⁵

C. JANDARMA PERSONELİ BAKIMINDAN FRANSA, DİĞER ÜLKELER ve TÜRKİYE CUMHURİYETİ JANDARMASININ DURUMU

1. Fransa ve Diğer Ülkeler Jandarmasının Personel Durumu

Fransız jandarmasının personel yapısını subay, astsubay, sivil memur, erbaş ve erler oluşturmaktadır. Personelin %90'a yakın bölümü subay ve astsubaylardan oluşmakta olup, astsubay oranı, subay - astsubay toplamının oranı içinde %83'lük kısmını teşkil etmektedir. Fransız jandarmasında 2434 subay, 73900 astsubay, 9500 er ve erbaş görev yapmaktadır. Subay kaynağının en önemli kısmını astsubaylar oluşturmaktadır. Muvazzaf subayların eğitim ve öğretim süresi 1-3 yıl arasında değişmektedir. İhtiyat subaylar ise 4 aylık bir eğitimden sonra asteğmen olarak göreve başlamakta ve askerlik süresi bitince yedeğe alınmaktadırlar. Astsubayların subay, er ve erbaşların da astsubay olma imkanı geniş olarak uygulanmaktadır.¹¹⁶

İtalyan Karabinieri teşkilatı personel yapısını da subay, astsubay ve karabinieriler oluşturmaktadır. Subaylar; muharip subay, teknik hizmet sınıfı subayları, uzmanlık gerektiren dallarda görevli subaylar ve yedek subaylar olarak ayrılmaktadırlar. Astsubaylar; sürekli görev için astsubaylar ve yedek astsubaylar olarak ayrılmaktadırlar. Karabinieriler ve sivillerden yapılan

¹¹⁴ AKMAN, Nurettin a.g.e., s. 165.

¹¹⁵ AKMAN, Nurettin a.g.e., ss. 165-166.

¹¹⁶ J.G.N.K.: Fransa Jandarması, s. 16.

sınavlarda başarılı olanlar astsubay okullarında 2 yıllık eğitim-öğretim sonunda astsubay nasbedilerek sürekli görev için astsubay olarak atanmaktadırlar. Karabinieriler sivil kaynaktan, zorunlu askerlik süresini bitirenlerden ve askerliğinin 6 aylık süresini tamamlayanlardan tabi tutuldukları eğitim-öğretim sonunda başarılı olanların uzman erbaş nasbedilmeleri ile karşılanmaktadır.¹¹⁷

Belçika jandarmasının personel yapısını da subay, astsubay ve sivil memurlar oluşturmaktadır.¹¹⁸

Modern ülkelerin jandarma teşkilatı personel yapısının aşağıdaki özelliklere sahip olduğu görülmektedir.¹¹⁹

-Personel kaynağını subay, astsubay ve erlerin oluşturduğu, personelin büyük kısmının profesyonel kişilerden oluştuğu görülmektedir.

-Personel istihdamında branşlaşmaya gidilmiş, personel eğitilmiş ve üstün yetenekli hale getirilmiştir.

-Personelin bir üst rütbeye yükselebilmek için çok çalışmak ve başarılı olmak gerektiğinin bilincinde olması hizmet kalitesini yükselmektedir.

-Personel, hizmetin en iyi şekilde başarılabilmesi için hizmet içi eğitime tabi tutularak görev süresi içerisinde meydana gelen gelişmelere uyumları sağlanmaktadır.

-Erler astsubay, astsubaylarda subay olabilme imkanına büyük oranda sahip olduklarından personel arasında devamlı bir rekabet oluşmakta ve daha iyi hizmet edebilme imkanı elde edilmektedir.

-Personel sayısı ihtiyacı karşıladığından zorunlu haller dışında personelin görev yeri değiştirilmemektedir. Bunun sonucunda personel görev

¹¹⁷ J.Gn.K.: İtalya Jandarması, ss. 13-14.

¹¹⁸ J.Gn.K.: Belçika Jandarması, s. 2.

¹¹⁹ AKMAN, Nurettin a.g.e., s.166.

alanını çok iyi tanımakta, sorumluluk bölgesi hakkında bilgi sahibi olmaktadır.¹²⁰

2. Türkiye Cumhuriyeti Jandarması Personel Durumu

Jandarma Genel Komutanlığı personel kaynaklarını subay, astsubay, erbaş ve erler ile sivil memur ve işçiler oluşturmaktadır. Modern ülkelerin jandarma teşkilatında görevli personel %90'a yakın oranda profesyonel olmasına rağmen Jandarma Genel Komutanlığı personel mevcudunun büyük miktarını zorunlu askerlik görevini jandarma teşkilatında yapan er ve erbaşlar oluşturmaktadır. Ancak buna rağmen personel ihtiyacı tam olarak karşılanamamaktadır.¹²¹

Ülke yüzölçümünün %92.7'sine yakın bölümünde görev yapan jandarma teşkilatında rütbeli personel mevcudu çok yetersizdir. Rütbeli personel azlığı profesyonelleşmeye ve uzmanlaşmaya imkan tanımamaktadır. Zorunlu askerlik hizmetini yerine getiren er ve erbaşlar teknik bilgi gerektiren adli ve idari hizmetlerin yerine getirilmesinde istihdam edilmekte, hizmetin gerektirdiği teorik ve pratik bilgiyi öğrenen er ve erbaşlar terhis olduktan sonra yeni gelen er ve erbaşların yeniden aynı konularda yetiştirilmesi gerekmektedir. Bu da zaman ve emek kaybına neden olmakta, hizmet aksamaktadır. Erbaşların astsubay, astsubayların da subay olma imkanı var ise de miktar itibarı ile sınırlı olarak uygulandığından personeli teşvik edecek nitelikte değildir.¹²²

¹²⁰ AKMAN, Nurettin a.g.e., s. 167.

¹²¹ İçişleri Bakanlığı: İç Düzen Genel Rapor..., s. XXVII

¹²² AKMAN, Nurettin a.g.e., ss. 167-168.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

JANDARMANIN İDARİ KOLLUK FAALİYETLERİ

I. MÜLKİ GÖREVLER ve YÜRÜTÜLÜŞ ESASLARI

A. JANDARMANIN MÜLKİ GÖREVLERİ ve ESASLARI

Jandarmanın idari kolluk faaliyetleri mülki görevleri niteliğindedir. Jandarmanın mülki görevleri içinde önemli bir yer tutan ve asli görevi olan idari kolluk faaliyetlerine ilişkin yetkilerini incelemeye geçmeden önce mülki görevlerin yürütülüş esasları kısaca incelenecektir.

Jandarmanın mülki görevlerinin esasları JTGYK'nun 7/a maddesinde ve JTGY'nin 45. maddesinde düzenlenmiştir. Mülki görevlerin esasları JTGY'nin 45. maddesinde çerçeve bir madde niteliğinde sekiz bent halinde düzenlenmiştir.¹ Jandarma mülki görevleri kapsamında;

-Halkın can, ırz ve malını korur.

-Suç işlenmesini önlemek ve kamu düzenini korumak için gerekli önlemleri alır.

-Asayiş ve konut dokunulmazlığını korur.

-Anayasa ve kanunlarla düzenlenen hak ve hürriyetlerin güvenli bir şekilde kullanılması için gerekli önlemleri alır.

-Kamunun huzur ve sükûnu bozan, kanunlara, nizamlara ve kamu düzenine aykırı eylemlerin işlenmesine, yasa ve nizamlar gereğince engel olur.

-Yardım isteyenlere, korunmaya muhtaç çocuklara, yardım gereken küçüklere, sakat, hasta, yaşlı kimselere, düşkün ve kimsesizlere yardım eder.

¹ J.Gn.K.: Jandarma Mevki-L., s. 206.

-Kendi sorumluluğuna verilmiş devlet sınırlarının güvenliğini koruyucu önlemler alır ve her türlü kaçakçılığa engel olur.

-Ceza infaz kurumlarının ve tutukevlerinin dış korumasını sağlar.

JTGYY'nin 45. maddesinde sayılan bu esaslar çerçevesinde jandarmanın mülki görevlerinin esasını idari kolluk görevlerinin oluşturduğunu, hatta idari kolluk görevleri deyiminin, mülki görevler deyimi yerine kullanılabileceği söylenebilir.²

B. MÜLKİ GÖREVLERİN YÜRÜTÜLÜŞ ESASLARI

1. Genel Olarak

Jandarmaya 2803 sayılı kanununun 7/a ve JTGY'nin 45. maddesi ile verilen mülki görevlerin ifa şeklini JTGY'nin 46. maddesi düzenlemiştir. Jandarma mülki görevlerini;

JTGY'nin 45. maddesinde belirtilen mülki görevlere ilişkin bir ihlal, saldırı ya da sarkıntılık durumunda bu eylemlere engel olmak, eylemcilerin yakalanması gerekiyorsa yakalamak, haklarında yasal işlemleri yapmak, direnişleri kırmak ve bastırmak,

İdari kolluk görevini kendi görev alanında düzenli devriyeler çıkararak aksatmadan yürütmek,

Hizmet sırasında suç işlenip işlenmediğini araştırmak, devlete, kamu kuruluşlarına, kişilerin şahsına, mal ve eşyalarına yönelik sabotaj, vb. hallerde yardım etmek, yasal işlemleri yapmak,

İstihbarat faaliyetlerini yürütmek, elde ettiği bilgileri değerlendirmek, yetkili mercilere ulaştırmak, diğer istihbarat ve güvenlik kuruluşlarıyla yakın işbirliği yapmak şeklinde yürütmektedir.

²AKMAN, Nurettin a.g.e., s. 88.

Jandarmanın mülki görevlerinin ve idari kolluk görevlerinin yerine getirilmesinde düzenli devriyeler, emniyet ve asayiş planları önemli yer tutmaktadır.³ JTGY'nin 45. ve devamı maddelerindeki düzenleme ile de önleyici kolluk görevlerinin; düzenli devriyeler çıkarılarak, emniyet ve asayiş planları yapılarak sağlanacağı belirtilmiştir. Aşağıdaki bölümde jandarma devriyeleri, özellikleri, emniyet ve asayiş planları hakkında bilgi verilecektir.

2. Jandarma Devriyesi, Tanımı, Amaçları, Çeşitleri ve Görevleri

a. Jandarma Devriyesinin Tanımı

Kanunlara, nizamlara ve bunlarla ilgili hükümet emirlerine aykırı fiil ve hareketlerin yapılmasına engel olmak, halka yardım etmek, işlenmiş suçlar hakkında CMUK ve diğer kanunlarda yazılı görevleri yapmak için bir bölgeye çıkarılan iki veya daha fazla sayıda silahlı jandarma kuvvetine devriye denir.⁴

Jandarmanın asli görevi suç işlenmesine engel olacak tedbirler almaktır. Bu tedbirlerin en önemlilerinden biri devriye hizmetleridir. Teşkil edilecek devriyelerin yurdun her köşesini, her zaman kontrol etmesi emniyet ve asayişin sağlanmasında ve önleyici kolluk görevinin ifasında çok önemli rol oynamaktadır.⁵ Jandarma, devriye hizmetleri ile sorumluluk bölgesine hakim olmuşsa suç oranı azalır. Buda düzenli devriye hizmetlerinin varlığına bağlıdır.⁶

b. Jandarma Devriyesinin Amaçları

Jandarma devriyesinin amacı; emniyet ve asayişini sağlamak, suç işleyenler hakkında tutanak düzenlemek, suç işleyenleri yakalamak, haber

³ ŞENEL, A. Tırhan: "Kolluk Kuvvetlerinin Halkla Münasebetleri Bakımından Toplulukların Kontrolü ve İdaresi", *Türk İdare Dergisi*, Yıl:1965, s. 137.

⁴ J.Gn.K.: *Jandarma Devriye Talimatı*, J.Gn.K. Yayını, Ankara-1977, s. 3.

⁵ İŞİK, Hüseyin: "Yurtta Huzur ve Güven", *Güncel Konular Serisi*, Gnkur. Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Sayı:2, Yıl:1981, s. 12.

⁶ ÜNSAL, Kamil: *Önleyici Polis Hizmetleri*, Emniyet Genel Müdürlüğü Yayını, Ankara-1988, s. 24.

toplamak, jandarmanın varlığını vatandaşa göstermek ve mevzuatın verdiği diğer görevleri yapmaktır.⁷

c. Jandarma Devriyesinin Çeşitleri ve Görevleri

(1). İç Devriye

İç devriye, karakolun konuşlandığı il, ilçe, bucak ve köy yerleşim merkezi içinde görev yapmak üzere çıkarılan devriyedir. İç Devriye; İç İnzibat Devriyesi, Kontrol Devriyesi, İç Muhafaza Devriyesi olarak üçe ayrılmaktadır.⁸

(a). İç İnzibat Devriyesi

İç inzibat devriyesi, jandarma karakolu merkezi olan yerleşim yerlerinde polis teşkilatı kurulmamışsa karakollarda gece-gündüz, karakol merkezi köy ise sadece geceleri çıkarılan devriyedir.⁹

İç inzibat devriyesi; kumar oynayanlara engel olmak, oynayanları men etmek ve yakalamak, sarhoş olanları ve rezalet çıkaranları yakalamak, eğlence yerlerinde emniyet ve asayişini sağlamak, genç kız, kadın ve erkeklere sarkıntılık yapılmasına engel olmak, halkın huzur ve rahatını sağlamak, durumu şüpheli olanları gözetlemek, çarşı ve sokakları kontrol ederek tenha saatlerde sabıkalı ve şüphelilerin bu gibi yerlere gelmesini engellemek gibi önleyici görevleri yerine getirmektedir.¹⁰

(b). Kontrol Devriyesi

Kontrol devriyesi, il ve ağır ceza mahkemesi bulunan ilçelerdeki cezaevi karakolları tarafından cezaevi nöbetçilerini kontrol için çıkarılan devriyedir. Bu devriyenin önleyici kolluk görevi yoktur.¹¹

⁷ J.Gn.K.: *Jandarma Talimatnamesi*, J.Gn.K. Yayını, Ankara-1987, s. 40.

⁸ J.Gn.K.: *Jandarma Devriye Talimatı...*, s. 13.

⁹ ATEŞOĞLU, E. ve A. TERZİOĞLU: a.g.e., s. 13.

¹⁰ J.Gn.K.: *Jandarma Devriye Talimatı...*, ss. 14-16.

¹¹ J.Gn.K.: *Jandarma Meslek-L...*, s. 126.

(c). İç Muhafaza Devriyesi

İç muhafaza devriyesi, karakolların bulunduğu il ve ilçe merkezinde jandarma muhafazasında yapılması gereken hizmetler için çıkarılmakta olan bir devriyedir. Önleyici kolluk görevi ifa eden bir devriye değildir.¹²

(2). Dış Devriye

Dış devriye, karakolun konuşlandığı yerleşim merkezi dışında görev yapmak üzere çıkarılan devriye hizmetidir. Köy devriyesi, dış inzibat devriyesi, refakat devriyesi, dış muhafaza devriyesi, yol emniyeti devriyesi olarak beşe ayrılmıştır.¹³

(a). Köy Devriyesi

Karakolun görev ve sorumluluk bölgesindeki mülki, adli, askeri görevleri yerine getirmek için görev ve sorumluluk alanındaki yerleşim yerleri ve kritik yerlere çıkarılan devriyedir.¹⁴

Köy devriyesinin bir çok görevleri vardır. Bunlardan belli başlıları; mülki tebligat yapmak, uğradıkları yerin emniyet ve asayişini incelemek, halk arasında kavgaya dönüşebilecek ihtilaf olup olmadığını tespit ederek gerekli önlemleri almak, köylere gelip gidenler arasında şüpheli kişi olup olmadığını tespit etmek ve bu konuda köy muhtarını ikaz etmek, bulaşıcı hastalık olup olmadığını inceleyerek, var ise acil önlem alınması için yetkililere haber vermek, izinsiz açılmış han, otel, gazino, kahvehane gibi yerler olup olmadığını kontrol etmek, var ise tutanakla tespit etmek, eski eser ve anıtları muhafaza etmek ve tahripten korumak, asker firarisi, yoklama kaçağı, bakaya olanları yakalamak ve adreslerini tespit etmek gibi görevlerdir.¹⁵

¹² J.Gn.K.: Jandarma Meslek-1, s. 127.

¹³ J.Gn.K.: Jandarma Devriye Talimatı, s. 13.

¹⁴ J.Gn.K.: Jandarma Meslek-1, s.126.

¹⁵ J.Gn.K.: Jandarma Devriye Talimatı, ss. 18-20.

(b). Dış İnzibat Devriyesi

Karakol merkezi dışındaki pazar, panayır, dernek, mesire yerleri ve çeşitli amaçlarla yapılan toplantılarda kolluk hizmetlerini yapmak için çıkarılan devriyedir.¹⁶

Dış inzibat devriyesi, pazar, panayır, mesire ve bayram yerlerine, istasyon ve iskelelere çıkarılmaktadır. Devriyeler bu yerlerde, halkın huzur ve emniyetini sağlamak, sabıkalı, hırsız ve yankesicileri gözetlemek, satılmak amacıyla getirilen hayvanların menşei ve sağlık belgelerini kontrol etmek, satıcıların kullandıkları ölçü ve tartı aletlerinin kontrolünü yapmak, sarhoşların rezalet çıkarmalarını engellemek, yakalamak ve şüpheli şahısları gözaltında bulundurmak gibi görevleri yerine getirmektedirler.¹⁷

(c). Refakat Devriyesi

Refakat devriyesi, refakatlerine verilen komutan ve şahısların yolda ve vazife esnasında karşılaşılabilecekleri güçlükleri gidermek ve yol göstermek için çıkarılmaktadır. Önleyici kolluk görevi yoktur.¹⁸

(d). Dış Muhafaza Devriyesi

Karakolun konuşlandığı il ve ilçe merkezi dışında asayiş normal olmayan bölgelerde jandarmanın muhafazasında yapılması gereken posta ve devlete ait paraların nakli, devlet müfettişlerinin muhafazası, gerekli hallerde turist ve ilmi heyetleri korumak gibi görevlerin ifası için çıkarılan devriyedir. Önleyici kolluk görevi yoktur.¹⁹

¹⁶ ATEŞOĞLU, E. ve A. TERZİOĞLU: a.g.e., s. 93.

¹⁷ J.Gn.K.: *Jandarma Devriye Talimatı*, ss. 25-27.

¹⁸ ATEŞOĞLU, E. ve A. TERZİOĞLU: a.g.e., s. 596.

¹⁹ ATEŞOĞLU, E. ve A. TERZİOĞLU: a.g.e., s. 597.

(e). Yol Emniyeti Devriyesi

Yol emniyeti devriyesi, gasp ve soygun yapılmasının muhtemel olduğu yerlerde emniyeti sağlamak için çıkarılan devriyedir.²⁰

Yol emniyeti devriyesi; vatandaşların huzur ve emniyet içinde seyahat yapmasını sağlamak, trafik kontrolünü yapmak, devlet büyüklerinin seyahatleri sırasında yol emniyet ve inzibatını sağlamak gibi görevleri yerine getirmektedir.²¹

3. Emniyet ve Asayiş Planları

a. Önleme Planı

Kanunlara, nizamlara ve bunlara dayalı hükümet emirlerine karşı yapılabilecek muhtemel olayları önlemek, kanun ve nizamlarda suç sayılan madde ve malzemeleri ele geçirmek, aranılan sanık ve şüphelileri yakalamak, kritik bölge ve tesislerin emniyetini sağlamak için hazırlanan plandır.²²

Önleme planları kapsamında devamlı devriyeler çıkarılarak; güvenlik güçlerinin her an vatandaşın yanında olduğu hissettirilip vatandaşın güvenini sağlamak, suç işleme temayülü içinde olanları bu niyetlerinden vazgeçirmek, suçluları ve suç delillerini ele geçirmek, kritik tesis ve bölgelerin emniyetini sağlamak amaçlanmaktadır.²³ Önleme planlarında öngörülen amaçların gerçekleştirilmesi amacıyla; yol aramaları yapılmakta; yol, köy ve mahalle devriyeleri çıkarılmaktadır.²⁴

²⁰ J.Gn.K.: Jandarma Meslek-1..., s. 131.

²¹ J.Gn.K.: Jandarma Devriye Talimatı..., s. 130.

²² J.Gn.K.: Emniyet ve Asayiş Planları Hazırlama ve Uygulama Yönergesi, J.Gn.K. Yayını, Ankara-1992, s. 4-3.

²³ J.Gn.K.: Jandarma Meslek-L..., s. 117.

²⁴ J.Gn.K.: Emniyet ve Asayiş Planları Hazırlama ve Uygulama Yönergesi..., s. 4-3.

b. Müdahale Planı

Önleme planları gereği yapılan faaliyetlere rağmen olayların meydana geldiği yerlerde aynı tür olayların vukua gelmesi ihtimaline karşı hareket tarzını belirlemek ve tatbik etmek için hazırlanan plandır.²⁵

Bozulan kamu düzenini ve sarsılan devlet otoritesini iade etmek için önceden hazırlanmış bu tür planlara ihtiyaç duyulmaktadır. Bu nedenle müdahale planının önemi büyüktür. Müdahale planı, olayların çeşitliliği ve çokluğu karşısında her olay için ve her mekan için hazırlanmaz. Ancak sorumluluk bölgesinde sık sık olayların meydana geldiği, insanların toplu olarak buldukları fabrika, sanayi merkezi, üniversite, stadyum ve gösteri merkezi gibi önemli yerler var ise bu yerlerde bu tür olaylara karşı alınacak önlemleri tespit etmek için önleme planı hazırlanmaktadır.²⁶

c. Yardım Planı

Yardım planı; yangın, deprem, su baskını, yer kayması, çığ, doğal afetler ve büyük kazalarda insanların, malların, konutların, tesis ve yapılar ile toplum hayatı için ehemmiyetli olan yerlerin korunması için alınacak önlemleri ve faaliyetleri belirtmek üzere hazırlanan plandır.²⁷

Bu tür doğal afetlerde güvenlik kuvvetlerinin olay yerine en kısa zamanda gelmesi ve olaylara bilinçli mücadelesi büyük önem taşımaktadır. Bu da daha önceden hazırlanmış yardım planları ile sağlanmaktadır.²⁸

d. Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, Grev ve Lokavt'ta Yasadışılığı Önleme ve Müdahale Planı

2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu ve yönetmeliği gereğince yapılan toplantılar, spor müsabakaları, gösteriler ve belirli günlerde

²⁵ J.Gn.K.: *Emniyet ve Asayiş Planları Hazırlama ve Uygulama Yönergesi*..., s. 4-6.

²⁶ J.Gn.K.: *Jandarma Meslek L...*, s. 220.

²⁷ ATEŞOĞLU, E. ve A. TERZİOĞLU: a.g.e., s. 611.

²⁸ J.Gn.K.: *Emniyet ve Asayiş Planları Hazırlama ve Uygulama Yönergesi*..., s. 4-7.

düzenlenen törenlerde topluluğu kontrol altına almak ve kanundışı davranışlara müdahale etmek için hazırlanan plandır.²⁹

II. JANDARMANIN İDARİ KOLLUK FAALİYETLERİ ve HUKUKA AYKIRI EMİR

A. GENEL OLARAK

1982 Anayasasının 137. maddesinde; kanuna aykırı emir, konusu suç teşkil eden emir, kanuna aykırı emrin istisnaları ve böyle bir emir verildiğinde kamu görevlilerinin hareket tarzı düzenlenmiştir. Jandarma personeline, Anayasanın 137. maddesinde belirtilen düzenleme karşısında amirleri tarafından kanunsuz ve konusu suç teşkil eden bir emir verildiğinde personelin hareket tarzı nasıl olacaktır?

B. HUKUKA AYKIRI EMİR

1. Genel Olarak

Hukuka aykırı emir Anayasanın 137. maddesinin 1. fıkrasında düzenlenmiştir. Anayasanın 137. maddesinin 1. fıkrası kamu hizmetlerinde görevli bütün memurları kapsamaktadır. Ancak aynı maddenin 3. fıkrasında belirtilen askeri hizmetlerin yürütülmesi, acele hallerde kamu düzeni ve güvenliğinin korunması bakımından kanunla getirilecek istisnalar askeri bir kolluk gücü olan jandarma için özellik taşımaktadır. Aşağıdaki bölümlerde PVSK ve İç Hizmet Kanununda yer alan istisnalar incelenecektir.

2. Polis Vazife ve Selahiyet Kanununda Yer Alan İstisnalar

1961 Anayasasının 125. maddesinde belirtilen istisnaya dayanarak PVSK'nun 2. maddesi ile polisin göreceği vazifelerde yetkili amirin emri kanuna aykırı olsa bile Memurin Kanununun 40. maddesinde yer alan astın hukuka aykırı emre itiraz etme görevi ve konusu suç teşkil eden emre uymasını yasaklayan hükmün geçerli olmayacağı hükme bağlanmıştı. Ancak

²⁹ J.Gn.K.: **Emniyet ve Asayiş Planları Hazırlama ve Uygulama Yönergesi**..., s. 4-9.

bu hüküm Anayasa Mahkemesinin 8.7.1963 tarih ve 1963/179 sayılı kararı ile konusu suç teşkil eden emirlerin dahi yerine getirilmesi gerekeceği anlayışına müsait olduğu gerekçesiyle iptal edilmiştir. İptal kararından sonra 16.7.1964 tarih ve 694 sayılı kanunla PVSK'nun 2. maddesinde düzenleme yapılarak kural olarak polisin Anayasadaki hukuka aykırı emre itiraz etme ve konusu suç teşkil eden emri yerine getirmeme kuralına tabi olduğu, ancak bazı durumların Anayasanın izin verdiği istisnalar kapsamına girdiği hükme bağlanarak 13 bend halinde bu istisnalar sayılmıştır.

Bu istisnai durumlar halinde amir tarafından verilecek sözlü emirlerin derhal yerine getirileceği, emrin yazılı verilmesinin istenemeyeceği, emrin yerine getirilmesinden emri verenin sorumlu olacağı açıkça belirtilmiştir. PVSK'nun 2. maddesinde sayılan istisnalar polisin görev alanının büyük bir bölümünü oluşturmakta, hukuka aykırı emre itiraz etme, konusu suç teşkil eden emri yerine getirmeme kuralını adeta polis açısından istisna haline getirmiştir.³⁰

Polise verilen emir PVSK'nun 2/B maddesinde sayılan durumlardan birine ilişkin değil ise kolluk memuru ile diğer devlet memurları arasında herhangi bir fark yoktur. Kolluk personeli emrin kanuna uygun olup olmadığını hem şekil hem de muhteva yönüyle inceleyecektir. Emrin içeriği kanuna aykırı ise polis memuru bu durumu emri veren amirine bildirir, amir ısrar eder ve yazılı olarak emri yinelerse emri yerine getirecektir. Ancak verilen emir 2. maddenin B bendinde sayılan hallerden birine giriyorsa emrin içeriğinin kanuna aykırılığını araştıramayacak ve emri yerine getirecektir. Şekil açısından ise emrin yetkili amir tarafından verilip verilmediğini her durumda araştıracaktır.³¹

Emrin konusu suç teşkil ediyor ise kolluk memurunun nasıl davranacağı konusunda farklı görüşler ileri sürülmektedir. Bir kısım yazarlar

³⁰ KIRATLI, Metin: a.g.e., s. 60.

³¹ DÖNMEZER, S. ve S. ERMAN: *Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku Genel Kısım*, C.II, Beta Yayınevi, İstanbul-1994, s. 95.

PVSK'nun 2/B bendinde sayılan durumlarda kolluk personelinin sözlü emre mutlak itaatle görevli olduğunu ileri sürmüşlerdir.³² Bazı yazarlar ise sayılan hallerde kolluk memurunun yazılı emir isteyemeyeceği, sözlü emri yerine getireceğinin maddede belirtildiğini bu düzenlemelerden konusu suç teşkil eden emirlerin yerine getirileceği sonucunun çıkarılamayacağını, istisnaların sadece yazılı emir isteme zorunluluğunu kaldırdığını, konusu suç teşkil eden emirlerin yerine getirilemeyeceğini ileri sürmüşlerdir.³³

İkinci görüş Anayasanın 137. maddesindeki düzenleme ve Anayasa Mahkemesinin 8.7.1963 tarih ve 1963/179 sayılı kararındaki gerekçe karşısında Anayasaya ve kanuni düzenlemelere daha uygundur. Çünkü aksi görüş benimsendiğinde PVSK'nun 2. maddesinde 16.7.1964 tarih ve 694 sayılı kanunla yapılan değişikliğin bir manası olmayacak PVSK'nun 2. maddesinin eski halinin halen geçerli olduğu sonucuna varılacaktır.

3. İç Hizmet Kanununda Yeralan İstisnalar

Anayasanın 137/3. fıkrasında belirtilen istisnalardan biri de askeri hizmetlerin görülmesi halidir. TSK İç Hizmet Kanununun 14. maddesinde astın amir ve üstüne umumi adap ve askeri usullere uygun olarak tam bir hürmet göstermeye, amirlerine mutlak olarak itaate, kanun ve nizamlarda gösterilen hallerde de üstlerine mutlak itaate mecbur olduğu belirtilmiştir. Askeri Ceza Kanununun (AsCK) 41/2. maddesinde de hizmete müteallik konularda verilen emir suç teşkil ederse emri verenin sorumlu olacağı hükme bağlanmıştır.

Bu kanuni düzenlemelerden İç Hizmet Kanununun amire mutlak itaat prensibini kabul ettiği, kanunda belirtilen hallerde de üstlere karşı mutlak itaatin gerektiği anlaşılmaktadır. Ancak astın emre mutlak itaati emrin

³² KIRALI, Metin: a.g.e., s. 60.

³³ DÖNMEZER, S. ve S. ERMAN: a.g.e., s. 96.

muhtevası ile ilgili olup emri vereninin üst veya amir olmasına göre emre mutlak itaat ilkesi farklılık göstermektedir.³⁴

Emri veren amir ise, ast amir tarafından verilen hizmete ilişkin emri eleştirmek, böyle bir emri amirin vermeye yetkili olup olmadığı araştırmak yetkisini haiz değildir. Ast verilen emrin gereğini yapmak zorundadır. Ancak emir verildiği sırada bilinmeyen hal ve şartların meydana gelmesi nedeniyle emir gereğinin yapılması imkansız olur veya emrin yapılması büyük bir tehlikeyi, zararı meydana getirecekse emri veren amire başvurma imkanı da yoksa ast bütün sorumluluğu üzerine alarak emirde değişiklik yapabilir. Bu değişikliği en kısa zamanda amirine bildirmek zorundadır.³⁵

Üstün emir verebileceği haller İç Hizmet Kanununun 23. ve 24. maddelerinde belirtilmiştir. Üst, isyan ve fesat halinde kıta, karargah veya askeri kurumda intizamı temin etmek, yağmayı engellemek için disipline aykırı görülen hallerde müdahale etmek yetkisine sahiptir. Bu hallerde ast üstün verdiği emre mutlak itaatle yükümlüdür. Ast, üstünden bir emir aldığı anda üstün kanun ve nizamlara göre böyle bir emir vermeye yetkili olup olmadığını araştırır. Üst emir vermeye yetkili ise mutlak itaatle yükümlüdür.³⁶

AsCK'nun 41. maddesinde hizmete ilişkin hususlarda verilecek emir bir suç teşkil etse dahi bu suçun işlenmesinden emri verenin sorumlu olacağı belirtilmiştir. Eğer emir hizmete ilişkin değil ise ast böyle bir emri yerine getirmekle yükümlü değildir. Ast hizmete ilişkin olmayan emri yerine getirir ve sonuçta bir suç ortaya çıkarsa suçun gerektirdiği ceza ile cezalandırılır. Ancak hizmete ilişkin bir emir var ise bu emrin yapılması zorunludur. Böyle bir emrin yapılması halinde bir suç ortaya çıkıyor veya emir bizatihi suç teşkil ediyorsa emri veren amir sorumludur. Ast ancak emrin sınırını aşmış ya da

³⁴ ÖZBAKAN, Hulusi: *Türk Silahlı Kuvvetleri İç Hizmet Kanunu*, Ankara-1987, s. 91.

³⁵ ÖZBAKAN, Hulusi: a.g.e., s. 93.

³⁶ ÖZBAKAN, Hulusi: a.g.e., ss. 90-91.

amirinin verdiği emrin suç maksadıyla verilmiş olduğunu biliyor ise sorumlu olacaktır.³⁷

Bu düzenlemelerden askeri mevzuatın astın emrin şeklen kanuna uygunluğunu araştırmak hak ve yükümlülüğünü kaldırmadığını, şekil yönünden kanuna aykırı emri yerine getiren astın sorumlu olduğu söylenebilir. Emir muhtevası itibarıyla kanuna aykırı olsa bile ast emre itaatle yükümlü olup, meşruluğunu araştırma hakkı asta tanınmamıştır. Ancak emrin adli veya askeri bir suç maksadı ile verildiği ast tarafından bilindiği takdirde bu emri yerine getirmemek yükümlülüğü asta getirilerek subjektif bir ölçü kabul edilmiş olmaktadır.³⁸

4. Jandarmanın İdari Kolluk Faaliyetleri ve Hukuka Aykırı Emir

Türkiye Cumhuriyeti Jandarması emniyet ve asayiş ile kamu düzenini koruyan, diğer kanun ve nizamların verdiği görevleri yerine getiren, askeri, adli görevleri de olan silahlı askeri kolluk kuvvetidir. Jandarma personeli idari kolluk görevlerini yerine getirirken üst ve amirlerinden aldığı emrin kanuna aykırı ya da suç teşkil ettiğini düşünüyorsa PVSK'na mı, yoksa TSK İç Hizmet Kanunu'na göre mi hareket edecektir?

Jandarmanın askeri bir kolluk kuvveti ve TSK'nin bir parçası olduğundan hareketle jandarma personelinin idari kolluk görevleri sırasında kanuna aykırı ve konusu suç teşkil eden emre itaat bakımından TSK İç Hizmet Kanununa tabi olduğu ileri sürülmektedir.³⁹

Ancak, Anayasanın 137. maddesinin 3. fıkrasında kanuna aykırı emir halinde devlet memurlarının hareket tarzının istisnaları olarak açıkça "Askeri hizmetlerin görülmesi ve acele hallerde kamu düzeni ve kamu güvenliğinin korunması için kanunla getirilecek istisnalar saklıdır." hükmüne yer verilerek asker kişilerin askeri hizmetle ilgili olarak amir tarafından anayasa, kanun,

³⁷ ÇELEN, Orhan: *Askeri Ceza Kanunu*, Minpa Matbaacılık, Ankara-1998, s. 97.

³⁸ DÖNMEZER, S. ve S. ERMAN: a.g.e., s. 99.

³⁹ KIRATLI, Metin: a.g.e., s. 61.

tüzük ve yönetmelik hükümlerine aykırı olarak verilen emre uymama yükümlülüğünün kanunla kaldırılabileceği belirtilmiştir.

Askeri Ceza Kanununun 41/2. maddesinde "Hizmette müteallik hususlarda verilen emir bir suç teşkil ederse bu suçun işlenmesinden emri veren mesuldür." hükmüne yer verilmiştir. Yani astın, konusu suç teşkil eden bir emri yerine getirmesine rağmen sorumlu olmaması için emri verenin amir olması veya emri veren üst ise böyle bir emri vermeye kanun ve nizamlara göre yetkili olması, ortada bir emrin var olması ve bu emrin hizmete ilişkin olması gerekmektedir. Emir hizmete ilişkin değil ve ast buna rağmen emrin gereğini yerine getirmiş ise sorumlu olacaktır. Hizmette ilişkin olmayan emri astın yerine getirmek zorunluluğu yoktur.⁴⁰

AsCK'nun 2. maddesinde hizmet "Bu kanunun tatbikatında (hizmet) tabirinden maksat gerek malum ve muayyen olan ve gerek bir amir tarafından emredilen bir askeri vazifenin madun tarafından yapılması halidir." şeklinde tarif edilmiştir. Askeri hizmet askeri görev ve askeri maksada yarayan bir emirle veya askeri mevzuatla yapılması veya yapılmaması lazım gelen filler şeklinde tanımlanabilir.⁴¹

Emre itaatsizlikte ısrar suçunun özel unsurlarından biri hizmete ilişkin emrin varlığı, astın bu emrin gereğini hiç yapmaması, itaatten fiilen veya söz ile imtina etmesi veya emir tekrar edilmesine rağmen itaat etmemekte ısrar etmesidir. Askeri Yargıtay 2. Dairesinin 8.1.1970 tarih ve 1970/E.8, K.9 sayılı kararında da hizmet ve vazife hudutları dışına çıkılarak verilen emrin kanuni manada bir hizmet emri niteliğinde olmadığı hükme bağlanmıştır.⁴²

Bu yasal düzenlemelerden Anayasanın 137/3. maddesi ile getirilen istisna ile askeri hizmetin kendisinin korunduğu anlaşılmaktadır. Jandarmanın idari kolluk görevleri, askeri görev olmayıp Anayasanın 137/3. maddesinde

⁴⁰ ERMAN, Sahir: *Askeri Ceza Hukuku*, Tasvir Matbaacılık, İstanbul-1983, s. 179.

⁴¹ ÇELEN, Orhan: a.g.e., s. 43.

⁴² ÇELEN, Orhan: a.g.e., s. 308.

belirtilen kamu düzeni ve kamu güvenliğinin korunması görevlerinden olduğu açıktır.

JTGYY'nun 15/d maddesinde jandarma personelinin mülki hizmetlerden doğan veya bu tür hizmeti yaparken işlediği suçlar nedeniyle Memurin Muhakematı Hakkında Kanunu Muvakkat hükümlerine göre işlem yapılacağı, 15/c bendinde de askeri yargıya tabi suçlarından 353 sayılı Askeri Mahkemeler Kuruluşu ve Yargılama Usulü Kanuna göre işlem yapılarak haklarında 1632 sayılı AsCK ve 765 sayılı Türk Ceza Kanunu hükümlerinin tatbik olunacağı, 15/e bendinde de il merkez ve ilçe jandarma komutanları ile bunlara vekalet edenlerin adli hizmetlerden doğan suçlarında Hakimler ve Savcılar Kanununun uygulanacağı açıkça hükme bağlanarak jandarmanın yaptığı görevin niteliğine göre farklı yargılama usulüne tabi tutulacağı belirtilmiştir. Böylece jandarmanın askeri, adli ve mülki görevleri yönünden değişik ilişki yapısı ifade edilmiştir.

JTGYY'nin mülki makamlarla ilişkiler, çalışma ve işbirliği başlığı altında yer alan 143. maddede il jandarma komutanının vali tarafından yapılan isteği kanun ve nizamlara aykırı gördüğü takdirde durumu yazılı olarak valiye bildireceği, vali, isteğinin kanun ve nizama uygun olduğunda ısrar ederse yazılı istekte bulunacağı ve durumu İçişleri Bakanlığına bildireceği, bakanlıktan cevap gelinceye kadar valinin yaptığı isteğin kendi sorumluluğu altında uygulanacağı, konusu açıkça suç oluşturan emirlerin yerine getirilmeyeceği hükme bağlanmıştır. Yine aynı şekilde ilçe jandarma komutanları ve bucak jandarma karakol komutanları ile kaymakam ve bucak müdürleri arasında aynı hususta ihtilaf çıktığında kaymakam ve bucak müdürünün yazılı olarak emir vereceği ve durumu valiye bildireceği valinin cevabı gelinceye kadar kaymakam veya bucak müdürünün yazılı emrinin kendi sorumluluğu altında yürütüleceği hükme bağlanmıştır.

Jandarma personeli açısından getirilen askeri ve diğer suçlar arasındaki soruşturma usulündeki farklılık ve mülki makamlarla il, ilçe ve bucak jandarma komutanlarının kanuna aykırı emir konusundaki

davranışlarını düzenleyen yönetmelik hükümlerine göre jandarma teşkilatınca yürütülen idari kolluk hizmetleri askeri hiyerarşi dışında mülki idare adına ve onun emirleri uyarınca yerine getirilen bir nitelik taşımaktadır.⁴³ Bu hukuki düzenlemeler karşısında jandarma personelinin idari kolluk görevlerini yerine getirirken kanuna aykırı ve konusu suç teşkil eden emir halinde PVSK'nun 2. maddesinde belirtilen şartlara tabi olduğunu söylemek mümkündür.

III. JANDARMA İÇ GÜVENLİK BİRLİKLERİNİN İDARI KOLLUK YETKİLERİ

A. GENEL OLARAK

Jandarma iç güvenlik birliklerinin önleyici kolluk olarak görev ve yetkilerinin esası JTGY'nin dördüncü kısım birinci bölümünde jandarma iç güvenlik birliklerinin yetki ve görevleri başlığı altında 24. ve 41. maddeleri arasında düzenlenmiştir.

JTGY'nin 24. maddesinde getirilen "Jandarma, emniyet ve asayiş sağlama ve kamu düzenini koruma amacıyla Jandarma Teşkilat Görev ve Yetkileri Kanunu ile Polis Vazife ve Selahiyet Kanununda belirtilen gerekli her türlü güvenlik tedbirini almaya yetkilidir." hükmü ile genel kolluk kuvveti olan jandarmanın yasalara uygun önlemlerle kişilere zor kullanma, kişi özgürlüğünü kısıtlama ve bu kısıtlamalara uyulmasını sağlamaya yönelik yetkilerinin kanuni dayanakları gösterilmiştir. Jandarmanın önleyici kolluk yetkilerinin kanuni dayanakları PVSK, JTGYK ve yönetmeliğidir.⁴⁴

Kamu düzenini sağlamaya yönelik olarak jandarmaya PVSK, JTGYK ve JTGY ile tanınan başlıca yasal yetkiler aşağıdaki şekilde sıralanabilir.⁴⁵

-Parmak izi ve fotoğraf almak, (PVSK md.5, JTGY md.37)

⁴³ ÖZGÜLDÜR, Serdar: *Askeri Yüksek İdare Mahkemesi Kararları İçinde Tam Yargı Davaları*, Yetkin Yayınları, Ankara-1996, s. 196.

⁴⁴ J.G.K: *Jandarma Mevzuatı*, s. 262.

⁴⁵ DÖNMEZER, Sulhi ve diğerleri: a.g.e., s. 335.

-Umuma açık istirahat ve eğlence yerlerinin açılışına ilişkin soruşturmaları yürütmek ve sonucunu saptamak, izinsiz açılan yerleri kapatmak, (PVSK md. 8, JTGY Y md. 35)

-Belirli yerleri belirli şartlarda kapatmak, (PVSK md. 8, JTGY Y md. 35)

-İzinsiz taşınan silahlara ve yasadaki öngörülen nesnelere el koymak, (PVSK md. , JTGY Y md. 31,32,34)

-Ahlâka ve edebe, sosyal düzene aykırı davranışları önlemek, (PVSK md. 11, JTGY Y md. 27)

-Halkın rahat ve istirahatini bozanları yakalamak, gürültüyü önlemek, (PVSK md. 14-15, JTGY Y md. 29/1)

-Büyük tehlikeleri önlemek için konutlara girmek, (PVSK md. 20, JTGY Y md. 33)

-İfade almak, (PVSK md. 15, JTGY Y md. 36/a)

-Zor ve silah kullanmak, (PVSK md. 16)

-Kimlik sormak, (PVSK md. 17)

-Emrini dinlemeyenleri, direnen ve karşı koyanları yakalamaktır. (PVSK md. 17)

B. KİŞİNİN DOKUNULMAZLIĞINI, MADDİ ve MANEVİ VARLIĞINI KORUMA HAKKINI KISITLAYAN İDARİ KOLLUK YETKİLERİ

1. Zor ve Silah Kullanma Yetkisinin Yasal Dayanakları

Toplumda yaşayan bireylerin konulan kurallara uyması, yükümlülüklerini kendiliğinden yerine getirmesi normal olan bir durumdur. Ancak bu yükümlülükleri yerine getirme, kurallara uyma bireylerin kendi iradelerine bırakılamaz. Kuralları çiğneyenlerin eylemleri sonucu bozulan asayişi yeniden sağlamak devletin görevidir. Devlet bu görevini gerekirse

zora ve silaha başvurarak yerine getirmeye yetkilidir. Bu yetki devlet kuvvetleri içerisinde kolluk kuvvetlerine tanınmıştır. Kamu düzenini koruyup sağlamak için diğer önlemlerin ve yetkilerin yetersiz kalması halinde zor kullanılır. Zor kullanmada son aşama silah kullanmadır.⁴⁶

Kolluk kuvveti olarak jandarma kendisine verilen kamu düzenini koruma ve kollama görevini ifa ederken JTGYK, PVSK ve JTGY'nde verilen diğer yetkileri yetersiz kalıyorsa zora başvurmalıdır. Buna rağmen kamu düzenini tehdit eden olayın önüne geçilemiyorsa silah kullanılmalıdır. Zor ve silah kullanma yetkisi, kişilerin temel hak ve hürriyetlerinin başında gelen maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkının temelli olarak elinden alınması sonucuna yol açabilecek bir yetkidir. Anayasanın 17. maddesinde herkesin yaşama, maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahip olduğu, vücut bütünlüğüne dokunulamayacağı belirtilerek bu temel hak ve hürriyet güvence altına alınmıştır. Ancak hemen aynı maddenin son fıkrasında bazı sebeplerle kanunun silah kullanılmasına cevaz verdiği zorunlu durumlarda meydana gelen öldürme fiillerinin bu temel hak ve özgürlüğün istisnası olduğu belirtilerek zor ve silah kullanma yetkisi anayasal dayanak bulmuştur.⁴⁷

Anayasanın 13. ve 38/8. maddeleriyle temel hak ve hürriyetlerin Anayasanın sözüne ve ruhuna uygun olarak kanunla sınırlanabileceği, idarenin kişi hürriyetinin kısıtlanması sonucunu doğuran bir müeyyide uygulayamayacağı esasları getirilmiştir. Bu nedenle jandarmanın silah kullanma yetkisini kullanılabileceği haller kanunla açıkça belirtilmelidir. İdare, tüzük, yönetmelik ve kararnamelerle yasada öngörülmeven silah kullanma yetkisi yaratamaz.⁴⁸

Anayasal esaslar çerçevesinde JTGYK'nun 11. maddesinde "Jandarma kendisine verilen görevlerin ifası sırasında hizmet özelliğine

⁴⁶ AKMAN, Nurettin a.g.e. s. 101.

⁴⁷ AKAD, M. ve A. DİNÇKOL: a.g.e., s. 90.

⁴⁸ J.Gn.K.: Jandarma Meslek-1..., s. 287.

uygun ve görevin gereği olarak kanunlarda öngörülen silah kullanma yetkisine sahiptir.” hükmüne yer verilmiştir. Bu hüküm ile jandarmaya görevini ifa ederken silah kullanma yetkisi açık olarak tanınmıştır. Ancak hangi durumlarda silah kullanılabileceği sayılmamıştır. Bunun yerine yasalarda yer alan silah kullanma yetkisine atıfta bulunulmuştur. Bu kanunlar kapsamında 1481 sayılı Asayişe Müessir Bazı Fillerin Önlenmesi Hakkında Kanunun 1., 2559 sayılı PVSK'nun 16. ve 25. ve JTGY'nin 38. ve 39. maddelerinde zor kullanma ve silah kullanma yetkisinin kullanılabileceği haller sayılmıştır.⁴⁹

Bu kanuni düzenlemeler çerçevesinde öncelikle zor kullanma yetkisini ardından da zor kullanma yetkisinin en son sınırını teşkil eden silah kullanma yetkisi incelenecektir.

2. Zor Kullanma Yetkisi

a. Genel Olarak

Devletin kendisine verilen kamu düzenini koruyup kollamak görevini ifa edebilmesi için zorlayıcı, maddi ve emredici bir güce sahip olması gerekmektedir. Böyle bir güç devletin kolluk kuvvetlerine tanınmadan kamu düzeni sağlanamaz ve korunamaz. Devlet kuruluşları içinde silahlı kuvvetler ve kolluk kuruluşları zor kullanma tekeline sahiptir. Kanunla yetkili kılınmış güvenlik ve kolluk güçleri dışında herhangi bir kurum ya da kişinin kişilere karşı zor kullanma hakkı ve yetkisi kural olarak yoktur. İstisnai olarak kişilere TCK'nun 49/2. maddesi ile tanınan meşru müdafaa kısıtlı bir zor kullanma yetkisidir.⁵⁰

Jandarmaya tanınan bu önemli yetkinin tabii olduğu şartlar JTGY'nin 38. maddesinde düzenlenen esaslar çerçevesinde incelenecektir.

⁴⁹ ATEŞOĞLU, E. ve A. TERZİOĞLU: a.g.e., s. 524.

⁵⁰ FİNDİKLİ, Remzi: a.g.m., s. 164.

b. Zor Kullanma Şartları

-Zor kullanma, jandarmanın kanun ve nizamlara uygun olarak kişileri yakalama, toplulukları dağıtma faaliyeti sırasında karşılaştığı direnmeleri kırmak, saldırıya yeltenen veya saldırıda bulunanları etkisiz hale getirmeye yönelik olmalıdır.

-Direnme veya saldırıyı yapanları etkisiz hale getirmek için zor kullanmanın amacı önem taşımaktadır. Kullanılacak zor amacı gerçekleştirecek oranda olmalıdır.⁵¹ Örneğin parmak izi almak için karakola davet edilen kişi bu emre aykırı hareket edip direnirse, bu kişiye uygulanacak zor karakola götürüp parmak izi almaya yetecek ölçüde olmalıdır. Böyle bir durumda kişiye gereksiz yere darpta bulunmak devlet otoritesini zayıflattığı gibi kişi hak ve hürriyetlerine aykırı bir durum teşkil eder. Zor kullanan görevinin de sorumluluğuna yol açar.⁵²

-Zor kullanmadan önce jandarma sözle uyarı ve ihtar yapmalıdır. Buna rağmen saldırı ve direnme önlenememeli, zor kullanmak zaruri hale gelmelidir. Yani zor kullanmada zorunluluk şartı gerçekleşmelidir.⁵³

-Kullanılan zorun, direniş ve saldırının kırılması için yeterli ve orantılı olmasına dikkat etmek gerekir.⁵⁴

-Toplu kuvvet kullanımını gerektiren durumlarda zor kullanmanın derecesi ile kullanılacak araç ve gerecin seçimi öncelikle kuvvetin başındaki komutana aittir. Mülki amirin bu konudaki yetkisi saklıdır.⁵⁵

⁵¹ FENDOĞLU, Hasan: a.g.m., s. 233.

⁵² MALKOÇ, İ ve M. GÜLER: Zimmet, İrtikap, Rüşvet ve Başlıca Memur Suçları, Gen Matbaacılık, Ankara-1993, s. 411.

⁵³ YENİSEY, Feridun a.g.e., s. 84.

⁵⁴ YENİSEY, Feridun a.g.e., s. 84.

⁵⁵ ATEŞOĞLU, E. ve A. TERZİOĞLU: a.g.e., ss. 512-518.

3. Silah Kullanma Yetkisi

a. Genel Olarak

Jandarmaya tanınan en önemli, sonuçları itibarıyla da en ağır ve telafisi imkansız sonuçlar doğuran önleyici kolluk yetkisi silah kullanma yetkisidir. Silah kullanma yetkisi temel hak ve hürriyetlerin sınırlandırılması açısından sınırlamayı aşmış bir hakka son verme sonucunu doğurabilen bir yetkidir.⁵⁶

Bu önemli yetkinin anayasal dayanağını Anayasanın 13. ve 17/4. maddesi oluşturmaktadır. Jandarmanın silah kullanma yetkisinin yasal dayanaklarını; 2803 sayılı JTGYK'nun 11., 2559 sayılı PVSK'nun 16., 1402 sayılı Sıkıyönetim Kanununun 4., 1481 sayılı Asayişe Müessir Bazı Fiillerin Önlenmesi Hakkındaki Kanunun 1., 211 sayılı İç Hizmet Kanununun 87., 88., 89., 90., 2935 sayılı Olağanüstü Hal Kanununun 23., TCK'nun 49 ve 461., 1918 sayılı Kaçakçılığın Men ve Takibine Dair Kanunun 11. maddeleri oluşturmaktadır.⁵⁷ Bu yasal düzenlemelerde silah kullanmayı gerektiren durumlar sayılmış bu kurallar çerçevesinde jandarma hangi görevi yürütüyorsa hizmetin özelliğine uygun olarak kanunda gösterilen silah kullanma yetkisini kullanacaktır.⁵⁸

b. Meşru Savunma Gereği Olarak Silah Kullanma Yetkisi

TCK'nun 49 ve 461. maddelerinde belirtilen hallerde silah kullanılması jandarma personeli için bir cezasızlık nedeni oluşturmaktadır. Hukuka uygunluk nedenlerinden ilki, kanunun bir hükmünün yerine getirilmesi için silah kullanılmasıdır. TCK'nun 49/1. maddesinde yer alan bu kuralın içerdiği kanun terimi hukuk kuralı anlamında jandarmaya görev yükleyen herhangi bir

⁵⁶ J.Gn.K.: Jandarma Mevke L., s. 287.

⁵⁷ J.Gn.K.: Jandarma Mevke L., s. 287.

⁵⁸ AKMAN, Nurettin a.g.e., s. 103.

kanuni düzenleme olabilir. Görevi yükleyen hukuk kuralının tüzük ve yönetmelikte yer alması sonuca etkili değildir.⁵⁹

İkinci bir hukuka uygunluk nedeni yetkili merciin ya da amirin hizmete ilişkin emrinin yerine getirilmesi için silah kullanılmasıdır. Ancak bu halde hukuka uygunluk nedeninden yaralanabilmek için emrin konusunun suç oluşturmaması gerekmektedir.⁶⁰

Bir diğer hukuka uygunluk nedeni PVSK'nun 16, JTGY'nin 39/a ve b bendinde düzenlenen nefsi müdafaa etmek ve başkasının ırz ve canına vuku bulan ve başka suretle önlenmesi mümkün olmayan bir taarruzu savuşturmak için silah kullanılmasıdır. Kolluk kuvveti olarak jandarma kendi hayatını tehlikeye atarak başkasının ırz veya canına saldırıda bulunanlara karşı koymakla yükümlüdür. Jandarma, görev ayrımına bakmaksızın hizmetin özelliğine uygun ve görevin gereği olan silah kullandığı hallerde meşru müdafaadan yararlanır.⁶¹

Meşru müdafaa, zaruret hali, kanunun hükmünü icra ve yetkili merciin emrini yerine getirme nedeniyle tanınan hukuka uygunluk nedenleri kapsamında silah kullanma yetkisi jandarmanın her türlü görevi için geçerlidir. Silah kullanma yetkisinin hizmet özelliğine ve görevin gereği olarak kullanılıp kullanılmadığı nazara alınmaktadır. Görevler arasında ayırım yapılmamaktadır.⁶²

c. Tutuklama ve Yakalama Kararlarını Yerine Getirirken Silah Kullanma Yetkisi

Anayasanın 17/4, PVSK'nun 16/C, E ve JTGY'nin 39/c ve e maddesinde belirtilen durumlarda jandarmaya silah kullanma yetkisi verilmiştir. Jandarma bu yetki kapsamında;

⁵⁹ ATEŞOĞLU, E. ve A. TERZİOĞLU: a.g.e., s. 525.

⁶⁰ MALKOÇ, İ. ve M. GÜLER: a.g.e., s. 421.

⁶¹ ATEŞOĞLU, E. ve A. TERZİOĞLU: a.g.e., ss. 524-530.

⁶² OKÇABOL, Derviş: Devlet Kuvvetlerinin Silah Kullanma Yetkisi, Polis Enstitüsü Yayınları, Ankara-1941, s. 2.

-Ağır cezalı bir suçtan sanık ve hakkında tutuklama, yakalama müzekkeresi çıkarılmış bir kimse ele geçirilmiş ve gözaltına alınmış iken kaçar ya da eylemli saldırıda bulunursa,

-Herhangi bir suçtan tutuklu, hükümlü olan veya muhafazası, nakli ve sevki jandarmaya görev olarak verilmiş bulunan kişiler kaçar ya da kaçmak için eylemli saldırıda bulunursa,

-Jandarma, ağır cezayı gerektiren ve meşhut cürüm halinde bulunan kişiler; infaz kurumu ve tutukevinden kaçan hükümlü ve tutukular aranırken şüpheli şahıs kaçar ve dur emrine uymaz ise başka türlü ele geçirilmesi mümkün olmadığı takdirde silah kullanabilir.

Silah kullanmadan önce bu kişilere kaçmamaları, eylemli saldırılara son vermeleri için duruma uygun biçimde emir verilip, uyarıda bulunulmalıdır. Emir ve uyarılara aldırış etmeyerek kaçmaları, eylemli saldırılarına devam etmeleri ve başka şekilde de kaçmalarının önlenilmesi, saldırılarının durdurulması mümkün olmamalıdır.⁶³

d. Jandarmaya Koruma ve Muhafaza Görevi Esnasında Yapılan Saldırı Halinde Silah Kullanma Yetkisi

PVSK'nun 16/D, İç Hizmet Kanununun 87. ve JTGY'nin 39/d maddesinde jandarmanın korumakla memur olduğu yer, tesis, diğer yapılar ile karakol ve silah deposu gibi yerlere; elindeki silaha ve kendisine teslim edilmiş kişilere karşı vuku bulacak saldırıyı başka türlü savuşturma imkanının olmaması halinde silah kullanabileceği belirtilmiştir. Bu durumda da silah kullanmadan önce ihtar yapma şartına uyulması gerekmektedir.⁶⁴

⁶³ ATEŞDOĞLU, E. ve A. TERZİOĞLU: a.g.e., s. 530.

⁶⁴ MALKOÇ, İ ve M. GÜLER: a.g.e., s. 413.

e. Jandarmaya Karşı Kullanılabilecek Olan Silah ve Aletlerin Teslim Edilmemesi Halinde Silah Kullanma Yetkisi

PVSK'nun 16/G ve JTGY'nin 39/f maddesinde bu yetki düzenlenmiştir. Jandarmanın görevini yaptığı sırada jandarmaya tecavüz veya karşı koymaya elverişli silahların ve aletlerin teslimi emredildiği halde emrin derhal yerine getirilmeyerek karşı gelinmesi veya teslim edilmiş silah ve aletlerin zorla tekrar alınmasına kalkışılması halinde silah kullanılabilir. Jandarmanın silah kullanabilmesi için aşağıdaki şartlar gerekmektedir.⁶⁵

-Jandarma görev başında olmalıdır. Bu görev adli, askeri, mülki ve kanunla verilen diğer bir görev olabilir.

-Jandarmaya saldırıda bulunmaya veya karşı koymaya elverişli silahların ve aletlerin tesliminin emredilmiş olması gerekir.

-Emre rağmen silah ve diğer aletlerin teslim edilmemesi veya teslim edilmiş silah veya aletlerin zorla tekrar alınmasına kalkışılması gerekir.

f. Jandarmanın Görevini Yapmasına Fiili Mukavemet veya Saldırıda Bulunulması Halinde Silah Kullanma Yetkisi

PVSK'nun 16/H ve JTGY'nin 39/g maddesinde jandarmanın görevini yapmasına yalnız veya toplu olarak fiili mukavemette bulunulmuş veya fiili saldırı ile karşı gelinmişse jandarma silah kullanabilir. Bu madde kapsamında jandarmanın silah kullanabilmesi için gereken şartlar şunlardır.⁶⁶

-Jandarma görev başında ve görevini ifa ediyor olmadır.

-Kişi ya da kişilerin jandarmaya karşı direnişte bulunmaları gerekir.

⁶⁵ ATEŞOĞLU, E. ve A. TERZİOĞLU: a.g.e., s. 532.

⁶⁶ ATEŞOĞLU, E. ve A. TERZİOĞLU: a.g.e., s. 534.

g. Devlet Nüfuz ve İcraatına Silahlı Olarak Karşı Gelinmesi Halinde Silah Kullanma Yetkisi

PVSK'nun 16/l ve JTGY'nin 39/h bendinde devlet nüfuz ve icraatına karşı silahlı olarak karşı gelinmesi halinde jandarmanın silah kullanabileceği hükme bağlanmıştır.

Ülke içinde kamusal otorite sahibi olan devletin üzerine düşen görev ve faaliyetlerini yürütmek için maddi bir güce sahip olması gerekmektedir. Bu güce dayanarak toplumsal yaşamı düzenleyen emir verip düzenlemeler yapabilir. Bu buyurucu güce devlet nüfuzu denir. İcraat ise Devletin buyruğu niteliğindeki hukuk kurallarının yerine getirilmesi ve yürütülmesidir. Devletin yasama, yürütme, yargı organlarınca yapılmak istenen tasarruflara, işlemlere ve alınan kararlara karşı gelindiğinde devlet nüfuz ve otoritesi zedelenmiş olmaktadır. Bu durumda devlet otoritesinin yeniden tesisi için silah kullanılabilir.⁶⁷

h. Ceza İnfaz Kurumlarıyla Tutukevlerinden Kaçma veya Topluca Fiili Saldırıya Kalkışma Halinde Silah Kullanma Yetkisi

PVSK'nun 16/A, TCK'nun 49/1., 1721 sayılı Hapishanelerin İdaresine İlişkin Kanununun 8. maddesi ve JTGY'nin 30/j maddesinde düzenlemiştir Jandarma bu hallerde silah kullanmadan önce ceza infaz kurumlarıyla tutukevlerinden kaçma girişiminde bulunanlara ve topluca fiili saldırıya kalkışanlara dur ihtarı yapması zorunludur.⁶⁸

i. Ceza İnfaz Kurumlarıyla Tutukevleri Yönetimince Bastınlamayan İsyan, Direnme Halinde Silah Kullanma Yetkisi

Ceza infaz kurumlarıyla tutukevlerinin iç yönetimi açısından kolluk yetkileri kurumun müdür ve memurlarına aittir. Ancak jandarma, PVSK'nun 24. maddesindeki düzenleme ile özel kolluğun bulunmadığı, yetersiz kaldığı

⁶⁷ OKÇABOL, Derviş a.g.e., s. 15.

⁶⁸ J.Gn.K.: *Milîyetler Komular Eğitim Kılavuzu...*, s. 171-6.

hallerde genel kolluk olarak suçun işlenmesine ve devamına engel olmakla yükümlüdür. Bu nedenle jandarma talep üzerine ceza infaz kurumu ve tutukevlerine girdiği takdirde silah kullanma yetkisini haizdir.⁶⁹

JTGYY'nin 39/g maddesinde ceza infaz kurumlarıyla tutukevlerine yetkililerin başvurusu üzerine jandarmanın girmesi halinde JTGY'nin 39/a ve b bentlerinde gösterilen çerçevede jandarma silah kullanma yetkisini kullanacaktır. İsyan, kargaşa, direnme ve kavga sırasında ceza infaz kurum ve tutukevlerine giren jandarma personelinin yönetmeliğin 39/k bendinde yapılan atıf nedeniyle sadece meşru müdafaa halinde silah kullanabileceğini ileri sürmek PVSK'nun 24. maddesindeki görevlendirme karşısında mümkün değildir. Özel kolluğun kurulması genel kolluğun yetkilerini daraltmaz. Jandarma, suç ve suçlulukla tesirli şekilde mücadele etmekle yükümlüdür.⁷⁰

4. Silah, Silah Kullanmanın Kapsamı ve Esasları

a. Genel Olarak

Jandarmanın temel görevini kamu düzeninin korunması oluşturduğundan istisnalar haricinde jandarmanın karşısında düşman ya da düşman sayılan (AsCK'nun 10. maddesindeki silahlı eşkıya) güçler olmayıp bir vatandaş topluluğu bulunmaktadır. Jandarmanın amacı da bir imha hareketi gerçekleştirmek olmayıp kamu düzenini iade etmektir. Silah kullanma yetkisi jandarmanın özel yönetmeliğinde ayrıntılı şekilde düzenlenmiş kişisel değerlendirmeler sonucu ortaya çıkabilecek zararlı sonuçların en aza indirilmesi amaçlanmıştır.⁷¹

Bu kapsamda JTGY'nin 40. maddesinde silahtan ne anlaşılacağı, silah kullanmanın ne anlama geldiği, silah kullanılması gereken durumlarda personelin silahından yeterince yararlanamaması halinde cezai sorumluluk

⁶⁹ J.Gn.K: Jandarma Meslek-L., s. 288.

⁷⁰ ATEŞOĞLU, E. ve A. TERZİOĞLU: a.g.e., s. 536.

⁷¹ ATEŞOĞLU, E. ve A. TERZİOĞLU: a.g.e., s. 546.

durumu, silah kullanmada uyulması gereken esaslar ile silah kullanıldıktan sonra yapılması gereken işlemler açık, anlaşılır şekilde düzenlenmiştir.⁷²

b. Silah

JTGYY'nin 40/a maddesinde silah deyiminden ateşli silahlar, cop, sis, gaz bombası, boyalı, boyasız, basınçlı su püskürten, personel ve malzeme taşıyan zırhlı ve zırhsız araçlar, helikopterler ve uçakların anlaşılması gerektiği belirtilmiştir.

Silahın amaç yönünden tarifi de yapılmaktadır. Amaç yönünden silah; yakından ve uzaktan kullanılarak canlıları etkisizleştirmeye, yaralama ve öldürmeye, cansız varlıkları tahrip, imha ya da niteliğini bozarak kullanılmaz hale getirmeye, kullananı ise çeşitli olumsuz etkilerden korumaya yarayan araç ve gereçlerin ortak adı olarak tanımlanmaktadır.⁷³

JTGYY'nin 40. maddesinde silahlar nitelikleri göz önüne alınarak gruplar halinde sayılmıştır. Teknik gelişmeler sonucu ortaya çıkan silahlar birlik kadrosunda yer almak kaydıyla Jandarma tarafından kullanılabilir. Silah, silahı kullanacak birlik ya da personelin kadrosunda gösterilmedikçe o birlik ve personel tarafından kullanılamaz.⁷⁴

c. Silah Kullanma Zorunluluğu

Silah kullanıp kullanmamak personelin seçimine kalmış ve istendiği zaman kullanılmayabilen bir yetki değildir. Esasen her yetki kullanılmayı gerektirmektedir. Yetki gerektiğinde kullanılmamış ise yetki sahibi sorumlu duruma düşer.⁷⁵ Jandarma devlet otoritesini ve saygınlığını korumak için hizmetin özelliğine uygun ve görevin gereği olarak silahını zamanında ve gereği gibi kullanmakla yükümlüdür.⁷⁶

⁷² MALKOÇ, İ ve M. GÜLER: a.g.e., s. 412.

⁷³ ATEŞOĞLU, E. ve A. TERZİOĞLU: a.g.e., s. 544.

⁷⁴ J.Gn.K.: *Jandarma Meslek L.*, s. 289.

⁷⁵ YENİSEY, Feridun: a.g.e., s.238.

⁷⁶ ATEŞOĞLU, E. ve A. TERZİOĞLU: a.g.e., s. 545.

JTGYY'nin 40/b maddesinde silah kullanma yetkisine sahip olan amir ve memurların bu yetkilerini zamanında kullanmadıkları ve silahlarından yeterince yararlanamadıkları takdirde davranışlarının niteliğine göre cezalandırılacağı, dini ve vicdani inançları nedeniyle ya da şahsi tehlike korkusu ile silah kullanmaktan kaçınmış olmanın cezayı kaldırmayacağı, hafifletmeyeceği hükme bağlanmıştır.

d. Silah Kullanma Yetkisini Zamanında Kullanmamak

Kamu düzenini tehdit eden somut olayda kolluk amir ve memurları silah kullanma yetkilerini zamanında kullanmalıdırlar. Yetki ve kuvveti kullanmamakla, geç kullanmak, yeterince kullanmamak, yerinde kullanmamak sorumluluğu gerektirmektedir. Silah kullanma yetkisini zamanında ya da gereği gibi kullanmayan kolluk görevlisi disiplin cezası ile mi, yoksa TCK'nun 230. ve 240. maddesi gereğince mi cezalandırılacaktır?

JTGYY'nde silah kullanma yetkisini zamanında kullanmayan görevlinin cezalandırılacağı açıkça yazmasaydı bile davranışının niteliğine göre TCK'nun 230. ve 240. maddesi kapsamında cezalandırılacağı açıktır. Disiplin cezası uygulanması ise ikinci bir sonuçtur. JTGY'nin bu hükmü ile kolluk görevlilerinin silah kullanma yetki ve görevinin önemi açıkça gösterilmiştir.⁷⁷

e. Silahından Yeterince Yararlanmamak

Silah kullanma yetkisine sahip jandarma personeli silahını derece derece basitten ağıra doğru en son hedefe ateş edecek şekilde kullanılmalıdır. Silahını havaya ateş ederek kullanmasına rağmen topluluk tecavüzüne devam ediyor ise topluluğun eyleminden vazgeçmesi için ayaklarına ateş etmesi gerekirken hareketsiz kalmak silahından yeterince yararlanmamaktır. Görevlinin dini inançları gereği ya da silah kullandığı kişiler ya da gruplar

⁷⁷ MALKOÇ, İ ve M. GÜLER: a.g.e., s. 415.

tarafından maddi ve manevi zarara uğratılacağı korkusunu taşıması yasanın korumadığı durumlardır.⁷⁸

5. Silah Kullanma Yetkisini Kullanırken Jandarmanın Hareket Tarzı

Silah kullanma, silah kullanan personelin, devletin ve muhatabın zararına telafisi imkansız ağır sonuçlar doğurabileceğinden JTGY'nin 39. ve 40. maddesi kapsamında jandarma personelinin silah kullanma tarzı açık şekilde belirtilmiştir.⁷⁹

Zor kullanmanın en etkili ve dikkat isteyen şekli olan silah kullanma yetkisinin kullanılmasındaki isabetsizlik sonucu kolluk personeli sorumlu duruma düşmektedir. İyi niyetle ve göreve bağlı hareket etmenin sorumluluğu gidermediği açık olduğundan silah kullanma yetkisi hususunda personelin hem teorik hem de pratik olarak eğitilmesi gerekmektedir.⁸⁰

Silah kullanmayı gerektirecek olayların şekli ve niteliği her olaya göre değişiklik gösterse de bu hükümler kapsamında silah kullanmada dikkat edilecek hususları aşağıdaki şekilde sıralamak mümkündür.

-Savunmaya ilişkin aletlerle, önleyici ve etkisiz duruma getirecek aletlerin kullanılmasına öncelik verilmeli, silah mukavemeti kırarak, taarruzu önleyecek şekilde en son aşamada kullanılmalıdır.⁸¹

-Müteakiben kesici, dürtücü silahlarla ateşli silahlar hedefe yöneltilmelidir. Bu şekilde uyarı yükümlülüğü yerine getirilmelidir.

-Bu uyarı dikkate alınmazsa dipçik ve kabze kullanılmalı, jandarmaya karşı yapılacak mukavemet önlenmelidir.⁸²

⁷⁸ MALKOÇ, İ ve M. GÜLER: a.g.e., s. 415.

⁷⁹ MALKOÇ, İ ve M. GÜLER: a.g.e., s. 411.

⁸⁰ ATEŞOĞLU, E ve A. TERZİOĞLU: a.g.e., s. 546.

⁸¹ YILMAZ, Tuncay: a.g.e., s. 80.

⁸² ÇAYCI, Sadı: a.g.m., s. 34.

-Yine amaç sağlanamamışsa kesici, dürtücü silahlarla, ateşli silahlar olayın niteliğine göre ihtar, yaralama veya öldürme amacıyla kullanılmalıdır.

-Ateşli silahların kullanılmasından önce mutlaka emir verilmelidir. Ateş etmek için emir vermeye yetkili komutan, birliği sevk ve idare eden iç güvenlik jandarma birlik komutanıdır. Üst birlik komutanının ateş etme emri verebilmesi için olay yerinde bulunması gerekmektedir. Örneğin bir olayla ilgili olarak asayiş komando bölüğünü görevlendiren il jandarma komutanı, olay yerinde ise ateş emri vermeye yetkilidir. Jandarma asayiş bölge komutanı, il jandarma komutanı tarafından görevlendirilen asayiş komando bölüğüne ateş emri veremez. Ancak il jandarma komutanına bu görevi asayiş jandarma bölge komutanı vermiş ve olay yerinde bulunuyorsa ateş etme emri verebilir.⁸³

-Emir verilmemiş ise JTGY'nin 39. maddesinde sayılan durumlarda her jandarma personeli durumu değerlendirerek olayın niteliğine göre karar vermelidir. Çünkü her zaman olay yerinde amir bulunmayabilir.

-Ateşli silah kullanılırken önce havaya ihtar atışı yapılmalı daha sonra ayağa atış yapılmalıdır. Buna rağmen olay bastırılmamışsa hedef gözetmeden ateş edilmelidir.⁸⁴

-Hedef gözetmeden ateş etme durumunda kalındığında amaç hiçbir zaman adam öldürmeye yönelik olmamalıdır. Jandarma kendisi için veya başkası için filhal def-i gereken bir durum yoksa silahı ölüm sonucunu doğuracak ve birden çok ateş edecek şekilde kullanmamalıdır. Ancak bu sıraya olayın gelişimi itibarı ile her zaman uyulamayabilir ve doğrudan hedefe ateş etme aşamasına gelinebilir.⁸⁵

-Silah kullanma yetkisinin kullanılmasında Sıkıyönetim Kanunu, Olağanüstü Hal Kanunu, 1918 Sayılı Kanun daha esnek şartlar getirmiştir.

⁸³ ATEŞOĞLU, E. ve A. TERZİOĞLU: a.g.e., s. 547.

⁸⁴ ÇAYCI, Sadi: a.g.m., s. 32.

⁸⁵ MALKOÇ, İ. ve M. GÜLER: a.g.e., ss. 413-416.

Bu kanunlarda yer alan düzenlemeye göre kolluk kuvvetlerinin teslim ol çağrısına itaat edilmeyip, silahla mukabele edildiğinde veya güvenlik kuvvetlerinin meşru müdafaa durumuna düşmeleri halinde güvenlik kuvveti mensupları duraksamadan hedefe ateş edebilirler. Silah kullanan personel hakkındaki soruşturma işlemleri de tutuksuz yapılmaktadır.⁸⁶

C. KİŞİ GÜVENLİĞİNİ ve ÖZEL HAYATIN GİZLİLİĞİNİ KISITLAYAN İDARİ KOLLUK YETKİLERİ

1. Önleyici Yakalama Yetkisi

a. Yakalama Yetkisinin Konusu ve Yasal Dayanakları

Yakalama yetkisinin anayasal dayanağı, Anayasanın 19. maddesinde kişi hürriyeti ve güvenliği başlığı altında düzenlenmiştir. Anayasanın 19. maddesinde kişi hürriyeti ve güvenliğinin esas olduğu, belirli durumlarda kişilerin hürriyetlerinin yakalanmak suretiyle sınırlanabileceği, yakalanan kişinin serbest bırakılmadığı takdirde en geç 48 saat içinde hakim önüne çıkarılması gerektiği hükme bağlanmıştır. 3842 sayılı CMUK'nun 108. maddesi ile yakalanan kişinin en geç 24 saat içinde hakim önüne çıkarılması gerektiği belirtilmiştir. Toplu suçlar, meşhud suç ve Devlet Güvenlik Mahkemesinin görevine giren suçlarda bu süre değişmektedir.⁸⁷

Yakalama yetkisini düzenleyen JTGY'nin 29. maddesinin kanuni dayanaklarını ise JTGYK'nun 3. ve 7., PVSK'nun 1.,2.,13. ve 17. maddeleri oluşturmaktadır.

Jandarma iç güvenlik birliklerinin idari kolluk yetkilerinden olan yakalama yetkisi ayrıntılı olarak yönetmeliğin 29. ve 30. maddelerinde düzenlenmiştir. JTGY'nin 30/1. maddesinde yakalama "Yakalanacak kimsenin hareket serbestisinin jandarma tarafından kaldırılmasıdır.

⁸⁶ ATEŞOĞLU, E. ve A. TERZİOĞLU, a.g.e., s. 549.

⁸⁷ KORKUSUZ, Refik a.g.e., s. 246.

Yakalanacak kişi sözle denetim altına alınabileceği gibi hareketlerinin şekil ve derecesine göre, gereken ölçüde zor kullanılabilir." şeklinde tarif edilmiştir.

1.10.1998 tarih ve 23480 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan Yakalama, Gözaltına Alma ve İfade Alma Yönetmeliğinin 4. maddesinde ise yakalama "Kamu güvenliğine, kamu düzenine veya kişinin vücut veya hayatına yönelik var olan bir tehlikenin giderilmesi için denetim altına alınması gereken veya suç işlediği yönünde kuvvetli iz, eser, emare ve delil bulunan kişinin gözaltına veya muhafaza altına alma işlemlerinden önce hakim kararı olmaksızın özgürlüğünün geçici olarak ve fiilen denetim altına alınmasıdır." şeklinde tarif edilmiştir

Yakalamanın CMUK'nun 104., 105., 127., 131. maddelerindeki düzenleme ile aynı zamanda adli bir işlem olduğu anlaşılmaktadır. Yakalama yetkisi, genel olarak ceza kovuşturmasını amacına ulaştırmak için bir suç işlendiğinden şüphe edilen kişiye karşı uygulanan adli bir işlem olmakla birlikte idari kolluğun görevleri açısından da yakalama yetkisinin tanınması gereği ortaya çıkmaktadır.⁸⁸

İdari kolluk görevleri yerine getirilirken kişilerce karşı gelme, alınan kolluk tedbirlerine uymama durumlarında CMUK'nun 105. ve 127. maddelerinde belirtilen genel yakalama şartları gerçekleşmeyebilir. Bu durumda idari kolluk görevini yapan jandarma, emirlere itaatsizlik ve kamu düzeni için alınmış tedbirlerin çiğnenmesi hallerinde PVSK'nun 17 ve JTGYY'nin 29. ve 30. maddelerinde yer alan yakalama yetkisini kullanarak bu kişileri yakalayabilir.⁸⁹

Bu gibi durumlarda ortaya kolluk suçu adı altında bir eylem ortaya çıkmaktadır. Bu eylem TCK'nun 526. maddesinde yer alan suçu oluşturmaktadır. Bu niteliği ile yakalama adli bir işlem olmayıp kolluk yaptırım niteliğinde olan bir yetkidir.⁹⁰ Kamu düzeni ve güvenliğinin korunması için bir

⁸⁸ ATEŞOĞLU, Erdoğan a.g.e., s. 34/1.

⁸⁹ KUNTER, Nurullah: *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 9. Baskı, Beta Yayınevi, İstanbul-1989, s. 706.

⁹⁰ ATEŞOĞLU, Erdoğan a.g.e., s. 34/1.

suç işlenmesi bile ceza muhakemesi dışında kalan ve kolluk tarafından idari kolluk görevleri yerine getirilirken kişilerin özgürlüklerinin kısıtlanması sonucunu doğuran bir yetkidir.⁹¹

Örneğin konut dokunulmazlığını bozma suçu şikayete bağlı bir suç olduğundan şikayet olmadıkça kolluk bu konuda adli bir işleme geçip suç failini CMUK'nun 127. maddesi gereğince yakalayamaz. Ancak kolluk kamunun emniyetini, düzenini tehdit eden böyle bir eylemede ilgisiz kalmaz. Bu gibi kimseleri eylemlerini sona erdirmeleri için ikaz eder. Emre uyulmadığı takdirde PVSK'nun.17. ve JTGY'nin 29. ve 30. maddesinde düzenlenen yakalama yetkisini kullanır. Bu durumda CMUK'nun 127. maddesindeki yakalama şartlarının oluşmasına gerek yoktur. Bu disiplin amaçlı kolluk yaptırımını kapsamında kalan bir yakalamadır. İdari kolluk yetkisi niteliğindeki yakalama suç kovuşturması amacına yönelik olmayıp devlet otoritesini, kanun ve nizam hükümlerine uyulmasını sağlamaya yöneliktir.⁹² Önleyici nitelikte yakalama tedbiri uygulanan kişi, yakalanmasını gerektiren sebep ortadan kalktığında derhal serbest bırakılmalıdır.⁹³

b. Yakalama Yaptırımına Konu Olan Durum ve Eylemler

JTGY'nin 29. maddesinde jandarmanın yakalama yetkisini kullanacağı durum ve eylemler bendler halinde sayılmıştır. JTGY'nin 29. maddesinde sayılan şekilde jandarma;

-Halkın rahatını bozacak veya rezalet sayılacak derecede sarhoş olanları, sarhoşluk halinde başkalarına saldıranları ve kamunun huzur ve istirahatini bozanlardan yapılan uyarıya aldırmaz hareketlerine devam edenleri,

⁹¹ BAKICI, Sedat: a.g.e., s. 417.

⁹² ATEŞOĞLU, Erdoğan: a.g.e., s. 34/2.

⁹³ BAKICI, Sedat: a.g.e., s. 417.

-Görevini yaparken jandarmaya karşı direnenleri veya görevinden alıkoyacak şekilde engel oluşturanları ve yakalanmadıklarında bu hareketlerine devam edecekleri anlaşılanları,

-Usulüne aykırı olarak ülkeye girmek isteyen, giren veya haklarında sınır dışı veya başka ülkeye geri verme kararı verilen kimseleri,

-Suç işlemeye yönelik olarak her türlü araç ve gerecin saklandığı, planlandığı, müdahalede gecikildiğinde suçun kesinlikle işleneceği izlenimi veren hazırlık hareketi içinde olanları yakalar, men eder ve kanuni işlem yapar.

Bu sayılan durumlar ve kişiler kapsamında jandarmanın yakalama yetkisini kullanabileceği haller; suç işleyenler, haklarında suç işlediğine dair kuvvetli emare bulunanlar, tedavi altına alınması gerekenler, halk sağlığını tehdit edenler şeklinde sınıflandırılabilir.⁹⁴

c. Yakalananlara Yapılacak İşlemler

Yakalama tanımından anlaşılacağı üzere yakalanan kişinin hareket serbestisinin kaldırılmasına yol açan bir yaptırımdır. Hareket serbestisinin kaldırılmasından önce yakalanacak kişi sözlü olarak ikaz edilip denetim altına alınmalıdır. Eğer yakalanacak kişinin hareketleri itibarıyla sözle ikazın yeterli olmayacağı anlaşılıyorsa gereken ölçüde zor kullanılabilir.⁹⁵ Burada uygulanacak zor yakalanacak kişinin yakalanmasını sağlayacak ölçüde olmalıdır.⁹⁶

Yakalama yaptırımı uygulanıp kişinin hareket serbestisinin kaldırılmasından sonra yakalama nedenlerinin yakalama anında yazılı olarak,

⁹⁴ YILMAZ, Tuncay. *Gereksiz-Notlu Emniyet Teşkilatı Kanunu ile PYSK*, Seçkin Kitabevi, Ankara-1988, s. 72.

⁹⁵ J.Gn.K.: *Müşterek Komular Eğitim Kılavuzu*, J.Gn.K. Yayını, Ankara-1986, s. 168-3.

⁹⁶ ATEŞOĞLU, E. ve A. TERZİOĞLU: a.g.e., s. 405.

mümkün olmadığı takdirde sözlü olarak kendisine bildirilip, yakalanan şahıs ne sebeple yakalandığı hususunda bilgilendirilmelidir.⁹⁷

Yakalama yaptırımına maruz kalan kişiler en çok 24 saat göz altında tutulabilir. JTGY'nin 30/4. maddesinde yakalananların CMUK'nunda öngörülen süreler saklı kalmak kaydıyla en fazla 48 saat gözaltında tutulabileceği belirtilmiş, jandarmanın emirlerine itaatsizlik durumunda PVSK'nunda öngörülen 24 saatlik çabuklaştırıcı sürenin uygulanacağı hükme bağlanmıştır. Gözaltı süresi içinde yakalananlar tutuklularla aynı statüde olmadıklarından tabi tutulacakları sınırlamalar yakalamanın gayesi ile orantılı olmalıdır.⁹⁸ Bu kişilerin yeme, içme vb. ihtiyaçlarının karşılanmasında jandarma gerekli kolaylığı göstermekle yükümlüdür.⁹⁹

Jandarma idari kolluk görevlerini yaparken karşılaştığı sarhoş ve uyuşturucu madde bağımlılarını; işkence iddialarına maruz kalmamak için de yakalanan diğer kişileri resmi tabibe, resmi tabip yoksa özel tabibe muayene ettirerek gerekli raporları alması gerekmektedir.¹⁰⁰

Jandarmanın sarhoşlara karşı hareket tarzı bazı özellikler taşımaktadır. Jandarma idari kolluk görevini yerine getirirken sarhoş kişiler ile karşılaştığında sarhoşun o andaki durumuna göre alacağı tedbirler farklı olacaktır. Eğer kişi sarhoş olmasına rağmen etrafı söz ve fiili ile rahatsız etmemiş, saldırıda bulunmamış, halkın huzurunu bozmamış, sarhoşluğu itiyat haline getirmemiş ise jandarma bu kişiyi evine götürmelidir. Evine götürmüyorsa karakolda istirahatini sağlamalı, muayenesi gerekli ise doktora götürüp muayenesini yaptırmalıdır. Sarhoş kişi halkın huzur ve rahatını bozacak nitelikte hareketler yapıyorsa yakalama yaptırımını uygulanıp hareketleri engellenerek halkın huzur ve sükununu bozması önlenmelidir.

⁹⁷ YENİSEY, Feridun a.g.e., s. 175.

⁹⁸ YENİSEY, Feridun a.g.e., s. 175.

⁹⁹ ATEŞOĞLU, E. ve A. TERZİOĞLU: a.g.e., s. 405.

¹⁰⁰ J.Çn.K.: Müsterek Konular Eğitim Kılavuzu..., s. 168-3.

Sarhoşluk suçunu itiyat haline getirmiş ise fiili TCK'nun 572. maddesinde yer alan suç oluşturduğundan yakalanan kişi adli mercilere sevk edilmelidir.¹⁰¹

2. Önleyici Arama Yetkisi

a. Önleyici Arama Yetkisinin Konusu ve Yasal Dayanakları

Arama işlemi ve yetkisine Türk hukuk sisteminde daha çok sanığın yakalanması ve suç delillerine el koymak amacıyla yapılan bir araştırma faaliyeti olarak yer verilmiştir. Ancak suç işlenmesini önlemek amacıyla yönelik arama işlemi de yapılmaktadır.¹⁰² Kolluk tedbiri olarak başvuru aramanın amacı kamu düzenini tehlikeye sokan kişi veya eşyaları bulmak ve kolluk korumasına almaktır.¹⁰³

İdari kolluk faaliyeti olarak arama, kamu düzeninin gerektirdiği durumlarda kişilerin üstleri, eşyaları ve konutlarında suçun önlenmesi amacıyla yapılan araştırma faaliyetidir. Önleyici aramanın kişi özgürlüklerini sınırlaması nedeniyle yasa ve nizamlarla düzenlenip kurala bağlanması gerekmektedir.¹⁰⁴

Kişi özgürlüğünü yakından ilgilendiren arama yetkisinin anayasal dayanağını Anayasanın 20. ve 21. maddesi oluşturmaktadır.¹⁰⁵ Anayasanın II. kısım, ikinci bölümünde özel hayatın gizliliği ve korunması başlığı altında özel hayatın gizliliği ve konut dokunulmazlığını düzenleyen 20. ve 21. maddelerinde özel hayatın gizliliğinin ve konut dokunulmazlığının asıl olduğu, kanunun açıkça gösterdiği hallerde usulüne uygun verilmiş hakim kararı olmadıkça, gecikmesinde sakınca bulunan hallerde de kanunla yetkili kılınan merciin emri olmadıkça kimsenin üstünün, özel kağıtlarının ve eşyasının aranmayacağı, el konamayacağı, kimsenin konutuna girilemeyeceği, arama yapılamayacağı ve buradaki eşyalara el konulamayacağı belirtilmiştir.

¹⁰¹ ATEŞOĞLU, Erdoğan: a.g.e., s. 34/3.

¹⁰² YILMAZ, Tuncay: a.g.e., s. 64.

¹⁰³ YENİSEY, Feridun: a.g.e., s. 124.

¹⁰⁴ ATEŞOĞLU, Erdoğan: a.g.e., s. 35/1.

¹⁰⁵ BAKICI, Sedat: a.g.e., s. 361.

Anayasa Mahkemesinin kararlarında kişinin özel hayatında rahat ve huzur içinde olmasının esas olduğu açıklanmıştır. Şahsın üstünün, özel kağıtlarının ve eşyalarının aramaya, el koymaya karşı korunması gerekmektedir. Özel hayatın gizliliğini temin eden en önemli unsur konut dokunulmazlığıdır. Konut dokunulmazlığı kapsamında kişinin konutuna rızası hilafına girmeme, arama yapmama ve buradaki eşyalara el koymama yasakları oluşturmaktadır.¹⁰⁶ Ancak modern toplumlarda diğer kişi haklarında olduğu gibi özel hayata saygıda sınırsız değildir. Kamu düzeninin zorunlu kıldığı durumlarda bu hakka müdahale edilebilmektedir.¹⁰⁷

İdari kolluk yetkilerinden önleyici arama yetkisi PVSK'nun 9. maddesinde tek madde halinde düzenlenmiş iken JTGY'nin 31., 32. ve 33. maddelerinde kişileri arama yetkisi, genel arama yetkisi ve kapalı yerlere girme yetkisi başlığı altında düzenlenmiştir.

b. Kişileri Arama Yetkisinin Kullanılabileceği Durumlar

PVSK'nun 9. maddesinde yasal dayanağını bulan JTGY'nin 31. maddesi hangi hallerde kişilerin üzerinin aranabileceğini belirtmiş, Anayasanın 20. maddesinde belirtilen kanunda açıkça gösterilen haller şartının gereğini yerine getirmiştir. 31. maddenin belirttiği kapsamda jandarma;

-Yakalanan ve gözaltına alınanların,

-Serseri ve sabıkalı olup suç işlemeye elverişli herhangi bir şeyi üzerinde bulundurduğundan şüphe edilenlerin,

-Somut olaylara göre zorlama tabi şeyleri yanında bulundurduğu düşünülen kişilerin,

-Kendini bilmez durumda olup kimliği konusunda bilgi vermeyen ve kimliği saptanması gereken kişinin,

¹⁰⁶ KORKUSUZ, Refik a.g.e., s. 247.

¹⁰⁷ AKAD, M. ve A. DİNÇKOL: a.g.e., s. 105.

-Kimliğini nüfuz cüzdanı, pasaport veya geçerli resmi bir belge ile kanıtlayamayanların üzerlerini, eşyalarını, taşıt ve araçlarını arayabilir.

Jandarma arama sırasında suç oluşturan veya suçla ilgili herhangi bir nesne elde ederse usulüne uygun bir tutanak düzenleyerek el koyar. Bu nesne ile ilgili kişi hakkında gerekli yasal işlemi yapar.¹⁰⁸

1., 4., ve 5. paragraflarda sayılan durumlar gecikmesinde sakınca olan hallerden olduğundan kişilerin üzerleri, eşyaları, taşıt ve araçları yetkili merciin emri ile aranabilir. Bu arama suç işlenmesine engel olmak ve kamu düzenini korumaya yönelik bir aramadır. Ancak 2. ve 3. paragraflarda sayılan durumlarda üzeri, eşyaları, taşıt ve araçları aranacak olanlar suç faili olmasından şüphelenilen ya da suç konusu olan nesnelere üzerinde taşıdığından şüphelenilen kişilerdir. Bu kişileri aramak, adli kolluk görevine giren durum olduğundan CMUK'na göre arama yapılması gerekmektedir. Yasaya aykırı bu davranışların yaptırımını 6136 sayılı kanunda ve TCK'nun 264. maddesinde düzenlenmiştir.¹⁰⁹

Somut durum ve şartlarda günlük yaşamda kullanılan araç, gereç ve ihtiyaç maddesinin bazı kişiler üzerinde bulunması (Örneğin toplantı ve gösteri yürüyüşüne katılanların, spor karşılaşmasına gidenlerin, serserilerin) kamu düzenini tehdit edebilir. İşte bu gibi durumlarda eşyalar zorlama tabii olmasa bile jandarmanın bu kişileri yakalayarak bu eşyalara el koyması gerekmektedir.¹¹⁰

Kolluğun önlem amacıyla bir kişinin üzerini arayabilmesi için üzeri aranacak kişinin özgürlük kısıtlamasına tabii tutulabilmesi kanunen mümkün olmalı, kişi üzerinde el konulmayı gerektiren eşya taşıdığını haklı gösterecek durum olmalı ve somut olaylara dayanarak kişilerin suç işleme hazırlığı içinde oldukları anlaşılmalıdır.¹¹¹

¹⁰⁸ J.Gn.K.: *Jandarma Talimatnamesi...*, s. 129.

¹⁰⁹ ATEŞOĞLU, E. ve A. TERZİOĞLU: *a.g.e.*, s. 407.

¹¹⁰ ATEŞOĞLU, E. ve A. TERZİOĞLU: *a.g.e.*, s. 406.

¹¹¹ YENİSEY, Feridun: *a.g.e.*, s. 154.

c. Genel Arama Yetkisinin Kullanılabileceği Durumlar

Kolluk gücü olarak jandarma, kamu düzenini, anayasal hak ve özgürlükleri korumak için zorunlu ve gecikmesinde sakınca bulunan hallerde bazı yerlerde genel arama yapabilir. Genel arama jandarmanın suç işlenmesine engel olmak için umuma mahsus veya umuma açık yerlerde ve PVSK'nun 9. ve JTGY'nin 32. maddesinde belirtilen yerlerde yapılan aramadır. Genel aramada bu sayılan yerlerde kişilerin üzerleri, araçları, eşyası aranır, suç unsuru olanlara el konur ve adli makamlara teslim edilir. Genel arama gece-gündüz her zaman hakim kararına gerek olmaksızın yapılabilir.¹¹²

Önleyici nitelikteki genel arama ile ilgili geniş hükümler, değişen koşullar ve ülke genelinde şiddet olaylarının yaygınlaşması nedeniyle PVSK'nun 9. maddesine 19.2.1978 gün ve 2261 sayılı yasa ile eklenmiştir.¹¹³

2261 sayılı kanun ile yapılan değişiklikten önce 26.6.1973 gün ve 1775 sayılı kanunla polisin adli görevleri sırasında ilgili kanunlara göre yapacağı aramalar dışında milli güvenlik ve kamu düzeni bakımından gecikmede sakınca bulunan durumlarda o yerin en büyük mülki amirinin emri ile polise kuşku duyulan kişilerin üstünü, özel kağıtlarını, eşyasını arayabilme, alet ve eşyalara el koyabilme yetkisi verilmiştir.

Ancak bu madde, Anayasa Mahkemesinin 25.4.1974 gün ve E.1974/13 sayılı kararıyla keyfi bir uygulamaya yol açabileceği belirtilerek gecikmede sakınca bulunan hallerin kesin çizgilerle belli edilmesi gerektiği gerekçesi ile iptal edilmiştir.¹¹⁴ Bunun üzerine önleyici kolluk hizmetlerinde eylemlerin ve bu eylemlerin yapılabileceği yerlerin önceden tespiti zor olmasına rağmen 2559 sayılı PVSK'nun 9. maddesine 2261 sayılı kanunla genel aramanın yapılabileceği durumlar, yerler ve kişiler bentler halinde

¹¹² ÜNSAL, Kamil: a.g.e., s. 29.

¹¹³ ATEŞOĞLU, E. ve A. TERZİOĞLU: a.g.e., s. 417.

¹¹⁴ Anayasa Mahkemesi'nin 8.7.1963 tarih ve 1963/179 sayılı kararı (Anayasa Mahkemesi Kararlar Dergisi), s. 308.

ayrıntılı olarak eklenmiştir.¹¹⁵ Aynı şekilde JTGY'nin 32. maddesinde de bu düzenlemeler yapılmıştır.

PVSK'nun 9. ve JTGY'nin 32. maddesinde belirtilen aşağıdaki durumlarda jandarma, kamu düzenini ve anayasal hak ve özgürlükleri korumak için zorunlu ve gecikmesinde sakınca bulunan hallerde il sınırları içinde valinin, ilçe sınırları içinde kaymakamın somut olay ve gereksinimler için her seferinde yeniden bulunacağı istemi ile;

-Toplantı ve gösteri yürüyüşleri ile ilgili mevzuat kapsamına giren toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin düzenini ve güvenliğini bozacak faaliyet ve durumları önlemek üzere toplantı veya yürüyüşlerin yapıldığı yerde veya yakın çevresinde,

-Özel hukuk tüzel kişileri ile kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının ya da sendikaların genel kurul toplantılarının güvenliğini sağlamak üzere toplantının yapıldığı yerde ve yakın çevresinde,

-Siyasi parti toplantılarında, toplantıyı düzenleyenlerin başvurusu üzerine toplantının düzenini ve güvenliğini sağlamak amacıyla toplantı yapılacak yerin giriş-çıkış yerlerinde ve çevresinde,

-Can ve mal güvenliğinin ve seyahat özgürlüğünün sağlanması için tren, otobüs, vapur, uçak, metro ve benzeri yerüstü ve yer altı toplu taşıma araçları ile hava limanı, iskele, liman, gar, istasyon, otogar, otobüs, terminalleri gibi halkın topluca bulunduğu veya spor gösterisi veya yarışmaları gibi büyük halk topluluklarının birikebileceği yerlerde,

-Öğrenci yurtları, pansiyonları, lokalleri ve bunların eklentileriyle (silahlı kuvvetlere ait olanlar dışında) toplumda tedirginlik, korku ve dehşet yaratacak şiddet eylemlerine girişilebileceğini gösteren yeterli belirti ve delillerin varlığı halinde kamuya ait ve kamuya açık yerlerde, yerleşim birimlerinin giriş ve çıkış yerlerinde,

¹¹⁵ YILMAZ, Tuncay. a.g.e., s. 62.

-Öğretim ve eğitim özgürlüğünün sağlanması için her derecede öğretim ve eğitim kurumları ile yüksekokul, bağlı diğer kurumların ve eklentilerinin içinde, yakın çevrelerinde, giriş-çıkış yerlerinde,

-Cana, ırza, mala veya tasarruf emniyetine tecavüz, sabotaj, adam kaçırmak veya rehin almak, silahlı gasp ve soygun, ateşli silahlar ve bıçaklarla, bomba ve öteki patlayıcı, parlayıcı ve yakıcı maddelerle saldırıda bulunmak, uçak, tren, otobüs, vapur ve benzeri öteki yerüstü ve yer altı toplu taşıma araçlarını kaçırmak, zaptetmek veya yolcularını rehin tutmak suretiyle toplumda tedirginlik, korku ve dehşet meydana getirerek kamu düzenini bozmaya, milli güvenliği sarsarak anayasada yer alan temel hak ve hürriyetleri, devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü, nitelikleri anayasada belirlenen Cumhuriyeti tehlikeye düşürmeye yönelik şiddet eylemlerine girişileceğini gösteren kesin belirtilerin elde edilmesi halinde umumi ve umuma açık yerlerde veya öğrenci yurtlarında veya eklentilerinde veya kantin veya öteki yerleşme birimlerinin giriş-çıkış yerlerinde veya ana caddelerinde seyreden taşıt araçlarında arama yapabilir.

Vali ve kaymakamın aramaya ilişkin istemi jandarma tarafından derhal yerine getirilir. Bu istek yazı ile iletilebileceği gibi ivedi durumlarda sözlü olarak da bildirilebilir. Sözlü istekler en kısa zamanda yazı ile teyit edilir.¹¹⁶

PVSK'nun 9. ve JTGY'nin 32. maddesinde genel aramanın yapılabileceği durumlar ve yerlerin açıkça belirtilmesinden genel aramanın geniş kapsamlı önleyici arama niteliğinde olduğu anlaşılmaktadır.¹¹⁷

Genel arama kamu düzeni, anayasal hak ve özgürlüklerin korunması bakımından tehlikeli durumların varlığı halinde yapılır ve CMUK'nda öngörülen arama şartları önleyici aramada dikkate alınmaz. Genel arama ile zaptı gereken eşya ve aletleri bulmak, aranan kişileri yakalamak ve kamu düzenini sağlamak amaçlanmaktadır.

¹¹⁶ J.Gn.K.: Jandarma Talimatnamesi..., s. 130.

¹¹⁷ DÖNMEZER, Sulhi ve diğerleri: a.g.e., s. 243.

Genel arama için şu şartlar gerekmektedir: Arama yapmak için somut ihtiyaç ve olay olmalıdır. Mülki amir her seferinde arama yapmak için emir vermelidir. Emir yazılı olmalıdır. Acele hallerde sözlü olarak arama yapılması istense bile yazılı hale getirilmelidir.¹¹⁸

Ancak genel arama önleyici kolluk yetkisi olduğundan arama, amacı ile sınırlı olmalıdır. Arama yapılacak yere girilirken arama yapılacağı aramada bulunanlara bildirilmeli, zorunlu olmadıkça zor ve silah kullanılmamalıdır. Sert tutumlar önleyici nitelikteki aramanın amacından sapmasına yol açar.¹¹⁹ Arama planlı, düzenli ve sükûnet ile yapılmalıdır. Arama yapılacak mahallin şartları ve aranacak şeyin mahiyetine göre yeteri kadar personel bulundurulmalı, kroki halinde kimlerin nereyi arayacağı önceden tespit edilmeli, arama ani ve baskın şeklinde yapılmalıdır.¹²⁰

d. Konutlara Girmek ve Arama Yapmak Yetkisinin Kullanılabileceği Durumlar

Konut dokunulmazlığını korumak jandarmanın idari kolluk görevleri arasındadır. Konut dokunulmazlığı, Anayasanın 21. maddesinde temel hak ve özgürlük olarak sayılmış, TCK'nun 193. maddesinde konut dokunulmazlığı cezai yaptırımla korunmuştur. Bu düzenlemelerle konutun dokunulmazlığı korunurken yine Anayasanın 21., PVSK'nun 20. ve JTGY'nin 33. maddesinde konut dokunulmazlığına istisna getirilmiştir.

Kolluğun konuta girmesi; hakim kararı, yetkili merciin emri, büyük tehlike hali, yardım istenmesi ve ağır cezalı bir suçun önlenmesi için ya da sahibinin muvafakatı ile olabilir. Kolluğun büyük tehlike hali, yardım istenmesi ve ağır cezalı bir suçun önlenmesi amacıyla konuta girebilmesi için herhangi bir karar ve emre gerek yoktur. Gecikmesinde sakınca olan hallerde yetkili merciin emri zorunludur. Diğer hallerde ise hakim kararının varlığı şarttır.

¹¹⁸ YILMAZ, Tuncay. a.g.e., s. 64.

¹¹⁹ ATEŞOĞLU, E. ve A. TERZİOĞLU: a.g.e., s. 418.

¹²⁰ ÜNSAL, Kamil: a.g.e., s. 29.

Bunun için önlenmesi gereken mevcut tehlikenin varlığının somut olaylara göre tespit edilmesi gerekmektedir.¹²¹

Jandarmanın, önleyici kolluk faaliyeti kapsamında konuta gerebileceği haller JTGY'nin 33. maddesinde belirtilmiştir. Bu kapsamda jandarma;

-İmdat istenmesi veya yangın, su baskını, boğulma gibi büyük tehlikelerin haber verilmesi veya görülmesi hallerinde bu tehlikelerden kişileri kurtarmak amacıyla,

-Ağır cezalı bir suçun işlenmesine veya işlenmekte olan ağır cezalı bir suçun devamına engel olmak için konutlara, işyerlerine ve eklentilerine girebilir.

-Yüksek öğretim kurumları içinde kurumun imkanlarıyla önlenmesi mümkün görülmeyen olayların çıkması ihtimali karşısında kurum yetkililerinin başvurusu üzerine ve ayrıca herhangi bir davete bağlı kalmaksızın suç ve suçluların kovuşturulması için her zaman yüksek öğretim kurumlarının binalarına ve eklentilerine girebilir.

Yönetmeliğin 33/b maddesinde ağır cezalı bir suçta engel olmak amacıyla konuta girmek önleyici kolluk yetkisi kapsamında ise de, suçun devamına engel olmak görevi adli kolluk görevine giren bir durumdur. Temel hak ve özgürlüklerin korunması bakımından ağır cezalı suçlar dışındaki suçların işleneceğine ilişkin emareler halinde kamu düzeni ve güvenliği için vahim bir durum olmadığı kabul edilmiş olmaktadır.¹²²

Jandarmanın konuta girme ve arama yetkisini kullanabilmesi için gecikmede sakınca olması, gecikmesinde sakınca olan bir hal yok ise hakim kararı alınmalı ve arama yapılacak konutta kişilerin suç işleme hazırlığı içinde olduğuna dair emarelerin tespit edilmesi gerekmektedir.¹²³

¹²¹ YENİSEY, Feridun a.g.e., s. 156.

¹²² ATEŞOĞLU, E. ve A. TERZİOĞLU: a.g.e., s. 428.

¹²³ YENİSEY, Feridun a.g.e., s. 156.

Jandarma aramanın gayesine ulaşamayacağı endişesi içinde değilse, aramayı makul bir saatte yapmalıdır. Arama kural olarak gündüz makul bir saatte yapılmalıdır. Ancak belli şartların varlığı halinde CMUK'nun 96. maddesinde belirtilen hallerde gece de arama yapılabilir. Gündüz başlayan aramaya gece de devam edilir. Arama yarım bırakılmaz. Otel, motel, pansiyon gibi yerler orada kalanların konutu sayıldığından, bu yerlerde gece araması yapılabilmesi için suçüstü hali, gecikmesinde sakınca olan bir hal, suç eşyasının saklandığına dair emareler, gizli kumar oynandığı ve fuhuş yapıldığına dair bilgiler olmalıdır.¹²⁴

Arama kararı alınmış ise arama kararı ilgililere gösterilerek bir nüshası verilmelidir. Arama sadece aramanın amacına uygun yapılmalıdır.¹²⁵ Gerekliyse sadece aramanın amacına uygun ve ölçülü olarak zor kullanabilmeli aşırı zor kullanmadan kaçınılmalıdır. Arama kararı almadan binaya girip arama yapılacaksa arama yapılacak yerde suçla ilgili delil olduğu yönünde makul emareler olmalıdır. Arama mümkün olduğunca rütbeli bir jandarma personeli nezaretinde yapılmalıdır.¹²⁶

e. Arama Yapılmasına Karar Vermeye Yetkili Mercii

Anayasa koyucu, temel hak ve özgürlükleri sınırlayan arama yapmaya karar verme yetkisini idari makamlara bırakmamıştır. Kanununun açıkça gösterdiği hallerde usulüne göre verilmiş hakim kararı olmadıkça kimsenin üstü, özel kağıtları ve eşyasının aranmayacağı ve bunlara el konamayacağı belirtilerek yargı organları yetkili kılınmıştır. Ancak toplum hayatında karşılaşılan olayların çeşitliliği ve her zaman yargı organlarından arama kararı alınmanın mümkün olmayacağı öngörülerek gecikmesinde sakınca bulunan hallerde de kanunla yetkili kılınan mercinin emri ile arama yapılabileceğini hükme bağlamıştır.¹²⁷

¹²⁴ BAKICI, Sedat: a.g.e., s. 363.

¹²⁵ KUNIER, Nurullah: a.g.e., s. 723.

¹²⁶ ATEŞOĞLU, E. ve A. TERZİOĞLU: a.g.e., s. 429.

¹²⁷ BAKICI, Sedat: a.g.e., s. 363.

Önleyici arama faaliyeti kapsamında gerek kişilerin üzeri, gerek bina içinde arama faaliyetine başlamadan önce mümkün olduğu ölçüde modern ülkelerde olduğu gibi yargı mercilerinden arama kararı alınmalı, gecikmesinde sakınca olan hallerin dar yorumlanması, arama kararı almayı kolaylaştırıcı hukuki düzenlemelerin yapılması gerekmektedir. İngiliz hukukunda olduğu gibi gezici hakim sistemi getirilerek arama kararı almanın kolaylaştırılması ve hızlandırılması sağlanmalı buna rağmen hakim kararı alma halinde aradan geçecek süre içerisinde deliller kaybolacak, suçlu kaçacak, kamu düzeni bozulacak ise gecikmede sakınca olduğu kabul edilmelidir.¹²⁸

Jandarma, kolluk faaliyeti yürütürken gecikmesinde sakınca bulunan hallerde arama yapılmasına hangi makam karar verecektir? JTGY'nin 31. maddesinde düzenlenen kişileri arama yetkisine karar vermeye il, ilçe, bucak jandarma komutanları ve bunların görevlendirdikleri diğer iç güvenlik birlik personeli kanunla yetkili kılınan mercii olarak gecikmesinde sakınca bulunan hallerde arama yapma emri vermeye yetkilidir. Çünkü PVSK'nun 25. maddesinde il, ilçe ve bucak jandarma komutanlarının ve karakol komutanlarının kendi görev ve sorumluluk alanları içinde PVSK'nunda öngörülen yetkileri kullanabilecekleri belirtilmiştir. Buna karşılık karakol nöbetçisi ya da karakolda herhangi bir er veya erbaşın kendiliğinden aramaya karar verip uygulama yetkisi yoktur.¹²⁹

YTGY'nin 32. maddesinde düzenlenen genel arama yapmaya karar vermeye ise PVSK'nun 9 ve yönetmeliğin 32. maddesinde il sınırları içinde valinin, ilçe sınırları içinde kaymakamın karar verebileceği açıkça belirtilmiştir.

¹²⁸ GÜNEŞ, Osman: "İngiliz Polisi ve Polisin Binalara Giriş, Arama ve Zapt Yetkisi ile Uygulaması." *Türk İdare Dergisi*, Sayı: 385, Aralık-1989, s. 194.

¹²⁹ ATEŞOĞLU, E. ve A. TERZİOĞLU: a.g.e., s. 409.

3. Önleyici El Koyma Yetkisi

a. El Koyma Yetkisinin Konusu ve Yasal Dayanakları

El koyma zora dayalı bir zapt işlemidir. Temelde suç kovuşturmasını ilgilendiren, zorlama tabi nesnelere zilyedinin rızasına bakılmaksızın yetkili makamlarca alınıp devletçe koruma ya da güvenlik altına alınmasıdır.¹³⁰

Dolayısıyla adli işlem niteliği ağır basmaktadır. Ancak suç kovuşturması aşamasında müsadereye tabi nesnelere dışındaki nesnelere de el koyma zorunluluğu ortaya çıkabilmektedir. Bu zorunluluk kamu düzeninin gerektirdiği zorunluluktur. Herhangi bir nesnenin günlük yaşamda taşınıp, bulundurulması suç oluşturmayabilir. Ancak bu tür nesnelere bulundurulduğu, taşındığı bazı somut durumlarda bu nesnelere kamu düzeninin korunması bakımından el koymak zorunlu hale gelebilir.¹³¹

El koyma için eşyanın mutlaka suç konusu olması gerekmez. Kamu düzenini tehlikeye düşürebilecek nitelikte bir eşya olması el koyma için yeterlidir. İşte bu gibi durumlarda idari kolluk faaliyete geçerek bu nesnelere sahibinin rızasına bakmadan el koyabilir. Bu tür el koyma, önleyici nitelikte bir el koyma işlemidir.¹³² Anayasanın 20., 21. maddelerinde anayasal dayanağını bulmaktadır. PVSK'nun 9., JTGGY'nin 34. maddesinde düzenlenmiştir.

b. El Koyma Kararı Vermeye Yetkili Mercii ve El Koymanın Sonuçları

Adli işlem niteliğindeki el koyma işlemlerinde hakim kararı gerekli olup gecikmede sakınca bulunan hallerde kanunla yetkili merciler de el koymaya karar verip uygulayabilirler.¹³³ İdari kolluk önlemi olan el koyma işleminde ise

¹³⁰ KUNTER, Nurullah: a.g.e., s. 727.

¹³¹ ATEŞOĞLU, Erdoğan: a.g.e., s. 35/3.

¹³² YILMAZ, Tuncay: a.g.e., s. 63.

¹³³ BAKICI, Sedat: a.g.e., s. 381.

PVSK'nun 9. maddesindeki düzenlemeyle bazı hallerde kolluk makamları hakim kararına gerek olmadan el koymaya karar verebilmektedirler.¹³⁴

İdari kolluk yetkilerinden olan el koyma işlemi idari işlem olup, bu işlemlere karşı el konulan eşyanın sahipleri ve zilyetleri süresi içinde idareye eşyanın iadesi için başvurabilecekleri gibi idari yargı mercilerinde dava da açabilirler. El konulan nesnelere suç oluşturmuyor ya da bir suçla ilgili değil ise sahibine iade edilir. Suç oluşturmadığı halde el konulan eşyalar hakkında iade için dava açılmış ise işlem idari yargı mercilerince iptal edildiği takdirde sahiplerine iade edilir. İşlem hakkında idari yargı mercilerinde dava açılmamış ya da süresi içerisinde dava açılmasına rağmen işlemin iptali isteminin reddine karar verilmiş ise el konulan nesnelere ilgili kamu kurumuna devredilir. Devrinde hizmet gerekleri açısından yarar görülmeyen nesnelere ise imha edilir.¹³⁵

c. El Koymayı Gerektiren Haller

Jandarmanın kolluk gücü olarak hangi hallerde el koyma yetkisini kullanabileceği PVSK'nun 9. ve JTGY'nin 34. maddesinde düzenlenmiştir. Jandarma, kamunun güvenliği için tehlike yaratabilecek veya tehlikeli bir araç olarak kullanılacak her türlü nesneye olay, yer, kişi ve durumla ilgili değerlendirme sonucu kamu düzeni bakımından gerekli gördüğünde,

Ateşli Silahlar ve Diğer Aletler Hakkındaki Kanun, Avda ve Sporda Kullanılan Tüfekler, Nişan Tabancaları ve Av Bıçaklarının Yapımı, Alımı ve Satımı, Bulundurulmasına Dair Kanun ile Türk Ceza Kanununun 264. maddesinde ve konuya ilişkin diğer mevzuata göre izinsiz taşınması, bulundurulması, yapımı, alım ve satımı yasak olan nesnelere her zaman,

Kanunun suç saydığı eylemleri övücü, kamu düzeni ve güvenliğini bozucu ya da genel ahlâka ve terbiyeye aykırı söz ya da görüntüleri içeren ya

¹³⁴ YENİSEY, Feridun a.g.e., s. 150.

¹³⁵ J.Gn.K.: Jandarma Meslek L., s. 275.

da kanunla yasaklanmış dillerde film, plak, ses ve görüntü bantları, kasetleri vb. ile resim, yazılı ve basılı kağıtlara,

Kanun ve nizamlara uygun olarak dağıtımını durdurulan, toplatılma kararı verilen ya da suç soruşturma ve kovuşturmasıyla ilgili süreli ve süresiz yayınlara el koyar.

JTGYY'nin 34. maddesinde el koymayı gerektiren haller arasında sayılan nesnelere ya suçta kullanılan veya bulundurulması suç olan ya da bunların dışında kalan bir nesne olabilir. Suçta kullanılan ve bulundurulması suç olan nesnelerin zorunluluğu TCK'nun 36. maddesi gereğince zorunlu tabii olduğundan adli işleme konu olurlar.¹³⁶

4. Parmak İzi ve Fotoğraf Alma Yetkisi

a. Parmak İzi ve Fotoğraf Alma Yetkisi ve Yasal Dayanağı

Kolluk kuvveti olarak kamu düzenini korumak, suçları önlemek ve meydana gelmiş suç ve suçluları araştırıp yakalamakla görevli jandarmanın, bu görevinin gereğini yerine getirebilmek için bilgi toplamak, bunları değerlendirmek ve sonuçta bir karar verip, kararın icrasına başlaması gerekmektedir.¹³⁷

Parmak izinin benzemez, benzetilemez, değişmez ve değiştirilemez oluşu suç ve suçluların araştırılmasına yönelik adli kolluk faaliyetleri ile suçun işlenmesi dolayısıyla kamu düzeninin bozulmasına engel olacak idari faaliyetlerin yapılmasında bir bilgi kaynağı olarak önemli yer tutmaktadır.¹³⁸ Parmak izi ve fotoğraf alma yetkisi kamu düzeninin korunması ve kollanmasına yönelik bir idari kolluk önleimidir. Ülkede asayişin, huzurun ve sükûnun sağlanması bu huzur ve güvenlik durumunun devam edeceğine olan inancın devamı ve genel sağlığın korunması için daha önce suç işlemiş

¹³⁶ ATEŞOĞLU, E. ve A. TERZİOĞLU: a.g.e., s. 440.

¹³⁷ DERDİMAN, Cengiz "Polisin Parmak İzi ve Fotoğraf Alma Yetkisi", *Türk İdare Dergisi*, Sayı:411, Yıl: 68, s. 175.

¹³⁸ TUNCA, Yılmaz a.g.e., s. 44.

kişiler ile suç işlemesi mümkün olanların parmak izi ve fotoğraflarının alınması gerekmektedir. Parmak izi ve fotoğraf alma yetkisi bu niteliği ile özellikle kişi hürriyeti ve güvenliği ile özel hayatın korunmasına ilişkin 1982 Anayasasının 19. ve 20. maddelerine aykırı bir durum teşkil etmektedir.¹³⁹ Ancak Anayasanın 13. maddesinde yer alan genel sınırlama bu özgürlüğün sınırlandırılmasına anayasal dayanak teşkil etmektedir.¹⁴⁰

Parmak izi ve fotoğraf alma yetkisi, kişi hürriyetine aykırı bir durum olmakla birlikte suç işleme hazırlığındaki kişilerin ya da işlenmiş bir suçun faillerinin serbestçe faaliyet içinde olmalarını kabul etmek imkansızdır. Bu nedenle suçların önlenmesi, araştırılması ve kamu düzeninin korunması için parmak izi ve fotoğraf alma yetkisinin bu görevi yapacak kolluk kuvvetlerine tanınması gerekmektedir.¹⁴¹

İşte bu zorunluluğun gereği olarak Anayasanın 13. maddesinde düzenlenen hak ve hürriyetlerin genel sınırlandırılması sebepleri arasında yer alan kamu düzeni ve genel asayişin korunması sebeplerinin, parmak izi ve fotoğraf alma yetkisinin anayasal dayanağını oluşturduğu söylenebilir. Ancak anayasal düzenleme, temel hak ve özgürlüklere getirilecek sınırlamaların kanunla yapılmasını gerektirdiğinden parmak izi ve fotoğraf alma yetkisinin kanunla düzenlenmesi gerekmektedir.¹⁴²

Kişi hürriyet ve güvenliği ve özel hayata müdahale niteliği taşıyan jandarmanın parmak izi ve fotoğraf alma yetkisi PVSK'nun 5. ve JTGY'nin 37. maddesinde düzenlenmiştir. Cumhuriyet savcıları, askeri savcılar, adli ve askeri makamların talebi üzerine ve jandarmanın idari kolluk görevleri sırasında PVSK'nun 5. maddesi ve JTGY'nin 37. maddesi ile jandarmaya tanınan bu yetki uzun süre teknik yetersizlik nedeniyle kullanılamamış, parmak izi alınacaklar bu imkana sahip en yakın polis teşkilatına gönderilmiştir. 1980 yılından itibaren jandarma teşkilatında yapılan çalışmalar

¹³⁹ DERDİMAN, Cengiz a.g.m., s. 176.

¹⁴⁰ AKAD, M. ve A. DİNÇKOL: a.g.e., s. 102.

¹⁴¹ DERDİMAN, Cengiz a.g.m., s. 176.

¹⁴² DERDİMAN, Cengiz a.g.m., s. 175.

sonucu her ilde fotoğraf ve parmak izi alınabilecek özel Üniteler kurulmuştur.¹⁴³

b. Parmak İzi ve Fotoğrafi Alınacak Kişiler

PVSK'nun 5. ve JTGY'nin 37. maddelerine göre parmak izi ve fotoğrafı alınacaklar sayılarak bu yetkinin sınırları tespit edilmiştir.¹⁴⁴ Bu yetki kapsamında jandarma ;

-Cumhuriyet savcılıklarınca haklarında TCK'na göre ağır hapis cezası gerektiren suçları işledikleri iddiasıyla kamu davası açılan sanıkların,

-Kamu güvenliği aleyhine suç işleyenlerin,

-Kaçakçılık olaylarına karışanların ,

-Serseri ve şüphelilerin,

-Kimliğini kanıtlayamayanların,

-Yabancı memleketlerden Türkiye'ye kaçanların ya da sınır dışı edilenlerin,

-Fuhuşla ilgili mevzuat kapsamında kendilerine genelev sahibi, birleşme yeri sahibi, genel kadın adı verilenlerin,

-Fuhuş konusunda aracılığı alışkanlık haline getirenlerin, beyaz kadın ticareti ile uğraşanların parmak izi ve fotoğraflarını alır.¹⁴⁵

Eski hükümlü, sabıkalı, şüpheli ve serserilerin kontrolü yönergesi ile hükümlü, sabıkalı, şüpheli ve serserinin tanımı yapılarak, iç güvenlikle görevli jandarma birlik komutanlıklarına bu kişileri tespit, takip ve kontrol görevi verilmiştir. Bu görev kapsamında jandarma eski hükümlü ve sabıkalıların ceza ve tutukevlerinden resimlerini temin edip adlarına fiş düzenlemektedir.

¹⁴³ ATEŞOĞLU, E. ve A. TERZİOĞLU: a.g.e., s. 499.

¹⁴⁴ DÖNMEZER, Sulhi ve diğerleri: a.g.e., ss. 335-336.

¹⁴⁵ J.Gn.K.: Jandarma Mevzuatı, s. 269.

Şüpheli ve serserilerin takibi, fotoğraf ve parmak izlerinin kayıtlara geçirilmesiyle devamlı şekilde yapılmaktadır.¹⁴⁶

Bu kişiler parmak izi ve fotoğraf alma yetkisini kullanırken jandarmaya rıza göstermeyerek direndikleri takdirde jandarma JTGY'nin 26. maddesinde düzenlenen zor kullanma yetkisine sahiptir. Çünkü parmak izi ve fotoğraf alma yetkisi yakalamayı da içeren bir yetkidir.¹⁴⁷

5. Kimlik Sorma Yetkisi

Jandarmaya verilen kimlik sorma yetkisi yasal dayanağını PVSK'nun 17. maddesinde bulmaktadır. 1774 sayılı Kimlik Bildirme Kanunu otel, motel, pansiyon vb. yerlerde ücretli veya ücretsiz olarak kalanların kimliklerini saptayıp, kayıt tutulmasından işletici ve yöneticileri sorumlu tutmuş, jandarmaya da bu kayıtları incelemek yetkisi vermiştir.¹⁴⁸

JTGY'nin 28. maddesi kamu düzenini tehdit edecek nitelikteki olayların önlenmesini sağlamaya yönelik olarak jandarmaya görevini ifa ederken insanların toplu olarak buldukları panayır, stadyum, iskele, gar, otopark gibi yerlerde yankesici, hırsız ve dolandırıcıları ele geçirmek için kimlik sorma yetkisini vermiştir.

Jandarma kimlik sorma yetkisini kullanmak için öncelikle kolluk görevlisi olduğunu belirten belgeleri göstermelidir. Kimliği sorulan kişilere kimliklerini kanıtlayabilmeleri için her türlü kolaylık gösterilmelidir. Bu amaçla kamu kurum ve kuruluşlarıyla, kamu iktisadi kuruluşlarının elinde bulunan haberleşme araçlarından yararlanır. Kimliği belirlenemeyenler hakkında JTGY'nin 37. maddesi kapsamında parmak izi ve fotoğraf alma işlemi tamamlandıktan sonra bu kişiler serbest bırakılır.¹⁴⁹

¹⁴⁶ J.Gn.K.: *Esas Hükmü, Sabıka, Şüpheli ve Serserilerin Kontrolü Yönergesi*, J.Gn.K. Yayını, Ankara-1984.

¹⁴⁷ DERDİMAN, Cengiz a.g.m., s. 187.

¹⁴⁸ J.Gn.K.: *Jandarma Talimatnamesi*, s. 138.

¹⁴⁹ ATEŞOĞLU, E. ve A. TERZİOĞLU: a.g.e., s. 385.

D. DİĞER HÜRRIYETLERİ KISITLAYAN İDARİ KOLLUK YETKİLERİ

1. Kişilere ve Topluma Zararlı Eylemlerin Yapıldığı Yerleri Kapatma Yetkisi

a. Kapatma Yetkisinin Konusu ve Yasal Dayanakları

Kolluk kuvveti olarak jandarmanın kapatma yetkisi PVSK'nun 8. ve JTGY'nin 35. maddesinde düzenlenmiştir. PVSK'nun 8 ve JTGY'nin 35. maddesinde belirtilen fiillerin işlendiğine dair yeterli delil elde edilmesi halinde bu fiillerin işlendiği yer, açılması izne tabi olan bir yer olsun veya olmasın mülki amirin emri üzerine kolluk tarafından kapatılabilir.¹⁵⁰

Kapatma yaptırımına konu olan fiilin suç teşkil etmesi ve ceza kanunu gereğince cezai müeyyideye tabi olması jandarmanın kamu düzenini ve güvenliğini tehlikeye düşüren bu gibi fiillerin işlendiği yerleri cezai yaptırımdan önce kapatmasına engel olamaz. Çünkü kamu düzenini korumakla yükümlü olan jandarmaya kapatma yetkisi verilmekle yargı yetkisi tanınmış olmamakta, suçun işlenmesi ile suçlunun cezalandırılmasına kadar geçecek olan sürede bu gibi yerlerde suçların tekrarına ve devamına engel olmak ve kamu düzenini korumak amaçlanmıştır. Dolayısıyla bu yetki bir idari kolluk yetkisidir.¹⁵¹

b. Kapatma Yetkisinin Şartları

PVSK ve JTGY'nin 34. maddesinde belirtilen durumlarda kolluk kuvveti olarak jandarmaya tanınan kapatma yetkisi belli şartlar altında kullanılabilir. Bu şartları şu şekilde sıralamak mümkündür:¹⁵²

-Jandarma, belirtilen yerlerde sayılan fiillerin işlendiğine dair kesin ve yeterli delil elde etmeli ve mülki amire kapatma teklifinde bulunmalıdır.

¹⁵⁰ DÖNMEZER, Sulhi ve diğerleri: a.g.e., s. 338.

¹⁵¹ YILMAZ, Tuncay: a.g.e., s. 50.

¹⁵² ATEŞOĞLU, E. ve A. TERZİOĞLU: a.g.e., ss. 446-447.

-Kapatma yetkisini kullanabilmek için adli kovuşturma yapmak şart değildir.

-Kapatma için bu gibi yerlerde suç işlenmesi veya gerekli şartları kaybettiklerinin jandarma tarafından tespit edilmesi gerekmektedir.

c. Kapatma Kararının Sonuçları

-Kapatmayı gerektiren sebepler suç teşkil ediyorsa, ilgili evraklar adli mercilere sevk edilir. Kapatma kararı mahkeme kararına kadar devam eder.

-Mülki amir kollukça tespit edilen delillere göre durumun adli mercilere sevkini gerektirecek nitelikte olmadığına karar verirse kapatma kararı en çok üç ay sürer.

-Kapatılan yerler ile ilgili tespit edilen kapatma sebepleri sonunda soruşturma evrakı adli mercilere sevk edilmiş ve sanıklar beraet etmiş ise mülki amir üç aylık süre dolmadan kapatılan yerin açılmasına izin verebilir. Her halükarda 3 aylık kapatma süresi bitiminde mutlaka kapatılan yerin açılmasına izin verilmelidir.

-Sanık olay nedeniyle mahkum olmuş ve kolluk, mülki amirin emriyle kişilere ve topluma zararlı eylemin yapıldığı yeri belli bir süre kapatmış ise bu süre dolduğunda kapatılan yerin açılmasına izin verilir. Ancak kapatma süresi belirtilmemiş ise sanığın, açılması izne tabi yeri tekrar açmasına izin verilmeyip ruhsatı geri alınabilir.

-Kapatılan yerin kapatma süresi içinde el değiştirdiği gerekli evraklarla ispat edildiğinde mülki amir o yerin açılmasına izin verebilir. Ancak bu devir işleminin muvazaalı olup olmadığı tespit edilmelidir.

-Kapatma kararları aleyhine bir üst mercie şikayet yoluyla başvurulabileceği gibi kapatma kararı idari bir işlem olduğundan işleme karşı idari yargı mercilerinde iptal davası açılabilir.

d. Kapatma Kararının Uygulama Şekli

Mülki amir kapatma kararını verdikten sonra kararı ilçe jandarma komutanına bildirir ve kararın yerine getirilmesini ister. İlçe jandarma komutanı kapatma emrini ve kapatma emrinin uygulanmasını isteyen yazıyı aldıktan sonra kapatılacak yere gelir. İşyeri sorumlusunu veya temsilcisini çağırır. Bu kişiler o anda hazır değil ise orada çalışanlardan kapatılacak yerin boşaltılmasını ister.¹⁵³

Bu işlemten sonra kapatılacak yerin tespiti yeniden yapılır ve kapatılacak yerde bulunan ve bozulabilecek nitelikteki eşyalar ile kişisel eşyaların çıkarılmasına izin verilir. Pencere ve kapılar kapatılır. Elektrik, hava gazı ve su muslukları kontrol edilir. Kapatılacak yerin giriş-çıkış yerleri mühürlenir. Bu şekilde kapatılan yer, kapatma kararına uyulup uyulmadığının, mührün bozulup bozulmadığının tespiti için devriyelerle kontrol edilir. Kapatma kararı veren makamın izni dışında bu yerlerin açılması mühür fekki suçunu oluşturur.¹⁵⁴

e. Kapatma Yaptırımına Sebep Olan Durumlar

PVSK'nun 8. ve JTGY'nin 35. maddesinde kapatma yaptırımını gerektiren sebepler sayılmıştır. Jandarma kesin ve yeterli delil elde etmesi halinde aşağıdaki hallerde kapatma yaptırımını mülki amirin emri ile uygular.

-Kumar oynanan umumi veya umuma açık yerler ile her çeşit özel ve resmi kurum ve kuruluşlara ait lokalleri,

-Mevzuata aykırı bir şekilde uyuşturucu madde imal edilen, satılan kullanılan yerleri,

-Mevzuata aykırı davranışları görülen genelevleri, birleşme yerleri ve fuhuş yapılan evleri,

¹⁵³ ATEŞOĞLU, Erdoğan: a.g.e., s. 33/4.

¹⁵⁴ ATEŞOĞLU, E. ve A. TERZİOĞLU: a.g.e., s. 448.

-Derneklere, sendikalara, loca ve kulüplere, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ile benzeri kurum ve kuruluşlara ait yalnız üyelerinin yararlanması için açılan lokallerden, birden fazla denetim sonunda ve yazılı ihtarına rağmen iç yönetmeliğe aykırı faaliyet göstererek umuma açık yer durumuna geldiği tespit edilenleri,

-Yürürlükte bulunan hükümlere aykırı olarak işletilen veya konulan yasalara uymayan, açılması izne bağlı yerler jandarma tarafından kapatılır.

2. Gürültüyü Önlemek Yetkisi

Gürültü, kamu düzeninin unsurlarından esenlik ve huzur ögesini ihlal eden en önemli sorunlardan biridir. Teknolojik gelişmenin beraberinde getirdiği taşıt, makine, fabrika, ses yayın cihazları toplum yaşamı için vazgeçilmez hale gelmiş olmakla birlikte aynı zamanda bu unsurlar birer gürültü kaynağı olarak çağımızı bir gürültü çağı haline getirmiştir.¹⁵⁵

Çağımız insanının makinalaşmanın sağladığı bu imkanlara ne kadar ihtiyacı var ise bu makinaların çıkardığı gürültü ortamında dinginliğe, sükûnete, istirahatata da o kadar ihtiyacı vardır. Bu iki zıt isteğin denge halinde olabilmesi için kanun koyucu aşırı gürültü yapmayı TCK'nun 546. maddesi ile suç haline getirmiştir. Ancak suç teşkil eden gürültü yapma eylemi dışında toplum yaşamında meydana gelen diğer gürültülerin de kontrol altında tutulması gerekmektedir. Bunu sağlayacak olan kolluk güçleridir.¹⁵⁶

Jandarmaya bu yetkiyi PVSK'nun 14. ve JTGY'nin 62. maddesi vermektedir. Jandarma, sorumluluk bölgesinde saat 24 den sonra çevre halkının huzurunu ve rahatını bozacak şekilde gürültü yapılmasını yasaklar.¹⁵⁷ Gürültü yapanların men edilmesi için gerekirse konut ve eklentilerine girebilir. Gürültünün kesilmesine ilişkin emir ve uyarıya rağmen

¹⁵⁵ ATEŞOĞLU, E. ve A. TERZİOĞLU: a.g.e., s. 678.

¹⁵⁶ DÖNMEZER, Sulhi ve diğerleri: a.g.e., s. 338.

¹⁵⁷ TONGUR, Hikmet: a.g.e., s. 400.

hareketlerine devam edenler yakalanır. Eylemleri suç oluşturuyorsa adli işlem yapılır.¹⁵⁸

3. Çalışma İzni Verilmesini Gerektiren Faaliyetler ile Küçüklerin Bazı Kamuya Açık Yerlere Girmelerini Yasaklama Yetkisi

Jandarma, sorumluluk alanında genel ahlâkın ve genel sağlığın korunması ve suçların önlenmesi amacıyla PVSK'nun 12. maddesi ve bu maddeye dayalı olarak JTGY'nin 57. ve 61. maddelerinde sayılan (gazino, bar, pavyon, diskotek vb. içki kullanılan yerlerle; banyo, hamam, sauna, plaj gibi) yerlerde çalışmasına izin verilen kız ve kadınların kimlik ve ikametgâhlarını saptar, bir deftere kaydeder ve 21 yaşından küçük kız, kadın ve erkeklerin çalıştırılmalarını men eder.¹⁵⁹

Bar, pavyon, kulüp, diskotek vb. yerlere yanlarında veli ve vasileri olsa bile 18 yaşından küçüklerin girmesi PVSK'nun 12. ve JTGY'nin 61. maddesiyle yasak olduğundan bu yasağa aykırı davranışlar men edilir. Jandarma bu yasağa karşı aykırı bir durumla karşılaştığında küçüklere bu yerden çıkmalarını ihtar eder. Yanlarında veli ve vasileri var ise bu kişilere de gerekli ihtarı yapar.¹⁶⁰ Ancak günümüz Türkiye'sinde bu hükümlerin getirdiği yasaklamalara harfi harfine uymak vatandaşlar için çoğu zaman mümkün olmayabilir. Bu gibi durumlarda jandarmanın nezaket ve anlayışla hareket etmesi gerekmektedir.¹⁶¹

4. Genel Ahlâka ve Sosyal Düzene Aykırı Davranışları Önlemek Yetkisi

Genel terbiye ve ahlâk kurallarına aykırı, toplum düzeni bakımından hiçbir şekilde onaylanmayacak davranışta bulunanlar, kız, kadın ve genç erkeklere söz atıp sarkıntılık edenler, gençleri bu tür davranışlara yöneltenler ile kamunun huzur ve sükûnunu bozacak şekilde kavga edenlerin

¹⁵⁸ KIRATLI, Metin: a.g.e., s. 65.

¹⁵⁹ DÖNMEZER, Sulhi ve diğerleri: a.g.e., s. 337.

¹⁶⁰ YILMAZ, Tuncay: a.g.e., s. 69.

¹⁶¹ ATEŞOĞLU, E. ve A. TERZİOĞLU: a.g.e., s. 677.

davranışları bazen ceza hukuku açısından suç teşkil etmez. Suç teşkil etse bile suçun takibi için şikayet gerekmektedir. Bu gibi durumlarda şikayet yapılmadığı zaman kişiler bu eylemleri nedeniyle herhangi bir yaptırımla karşılaşmayabilirler.¹⁶²

Ancak bu davranışlar kamu düzenini bozan hareketlerdir. Dolayısıyla bu hareketlerin yapılmasına kolluk kuvvetleri engel olmak zorundadır. Jandarmaya bu tür eylemlerde bulunanlara müdahale etmek yetkisini PVSK'nun 11. ve JTGY'nin 27. maddesi vermektedir. Jandarma suç olmayan ya da suç olmasına rağmen kovuşturulamayan bu eylemleri yapanlara herhangi bir başvuru şartı beklemeden müdahalede bulunarak önleyici kolluk görevini yerine getirmektedir. Mağdur bu davranışa rıza gösterse bile davranış kamu düzenini bozduğundan jandarma yapılan eylemin devamına engel olup, yasaklamakla yükümlüdür.¹⁶³

5. Çağrı, Sorgulama ve Bilgi İsteme Yetkisi

JTGY'nin 36. maddesi jandarmaya yaptığı soruşturmalarla ilgili olarak veya görev alanına giren diğer konularda ihtiyaç duyduğu bilgileri gerçek ve tüzel kişilere sorma yetkisini vermiştir. Jandarma bu kişileri çağırıp sorgulayabilir. Bu kişiler ve kuruluşlarda jandarmanın yaptığı çağrıya uymak, istenen bilgileri doğru ve zamanında vermek zorundadırlar.¹⁶⁴

6. Uyarıda Bulunma ve Emir Verme Yetkisi

JTGY'nin 26. maddesi jandarmaya kamu düzeninin korunması, kanun ve nizama göre konan yasakların ihlalini ve suç işlenmesini önlemek için uyarıda bulunma ve emir verme yetkisi tanımıştır. 26. maddede belirtilen yasak kamu düzenini korumak ve suç işlenmesini önlemek için kanun ve

¹⁶² ATEŞOĞLU, E. ve A. TERZİOĞLU: a.g.e., s. 380.

¹⁶³ KIRATLI, Metin: a.g.e., s. 64.

¹⁶⁴ J.Gn.K.: Jandarma Mevkiat-L., s. 274.

nizama göre yapılmaması, kaçınılması gereken hareketleri içeren bir kavramdır.¹⁶⁵

IV. JANDARMA İÇ GÜVENLİK BİRLİKLERİNİN İDARİ KOLLUK FAALİYETLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

A. GENEL OLARAK

Jandarmanın kamu düzenini sağlamak ve kollamak görevi bakımından yerine getirdiği fonksiyon hakkında bir fikir sahibi olmak için Cumhuriyet dönemi itibarı ile çeşitli yıllarda jandarma sorumluluk bölgesinde meydana gelen asayişe müessir olaylar ile asayişe müessir olmamakla birlikte jandarmanın takibini gerektiren suçlar, yakalanan silah ve mühimmata ilişkin istatistiki bilgilerin değerlendirilmesi yararlı olacaktır.

B. CUMHURİYETİN İLANINDAN 1933 YILINA KADAR OLAN DÖNEME İLİŞKİN BİLGİLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Jandarma, 1923 yılından itibaren Atatürk Devrimleri ve İlkelerinin yerleştirilmesinde, yurdun çeşitli bölgelerinde çıkan isyanların bastırılmasında çok önemli rol oynamıştır. 1923 yılından 1933 yılına kadar olan dönemde emniyet ve asayişin jandarma teşkilatının gelişip, güçlenmesi ile orantılı olarak olumlu yönde etkilendiği görülmektedir.¹⁶⁶

1923 yılına kadar hemen hemen hiç siyasi olay meydana gelmemiş iken Cumhuriyetin ilanından sonra 1924 yılında 332 siyasi olay meydana gelmiştir. Etkili mücadele sonucu olay sayısı 1932 yılında 2 olaya kadar düşmüştür. Cumhuriyetin ilk yıllarındaki boşluktan yararlanılarak 1924 yılında 11000, 1925 yılında 46000, 1928 yılında 56000 eşkıyalık olayı meydana gelmiş iken yeni devletin kurumlarının yerleşmesi ve jandarma teşkilatının etkili faaliyeti sonucu eşkıyalık fiilleri 1932 yılında 950 olaya kadar düşmüştür. Gasp ve soygun olayları, adam öldürme ve hırsızlık olayları da aynı şekilde

¹⁶⁵ J.Gn.K.: **Miisterek Komular Eğitim Kılavuzu...**, s. 168-1.

¹⁶⁶ J.Gn.K.: **Jandarma Genel Komutanlığı 50 Yıl Cumhuriyet Hizmetinde...**, s. 53.

1923 yılından itibaren hızlı bir şekilde artış göstermiş, 1932 yılında ise normal seviyesine inmiştir. Örneğin 1923 yılında 471 gasp ve soygun olayı gerçekleşmiş iken 1927 yılında 1008 olay meydana gelmiş, bu sayı 1932 yılında 170 olaya düşmüştür.¹⁶⁷

C. 1960-1971 YILLARI ARASINDA MEYDANA GELEN OLAYLARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

1960-1971 yılları çok partili siyasi hayatın benimsediği bir dönem olmakla birlikte gelişen siyasi, ekonomik ve sosyal gelişmeler nedeniyle toplum güvenliği yönünden önemli sorunlar ortaya çıkmıştır. 1961 Anayasasının toplum ve bireylere sağladığı geniş özgürlüklerin özel amaç ve hedefleri olan bazı kişiler ve örgütlerce ülkenin güvenliğini bozacak şekilde kullanılması; siyasi, ekonomik ve sosyal şartların ortaya çıkardığı sorunlar iç güvenliği en önemli sorun haline getirmiştir. Bu durum karşısında kamu düzenini korumak ve suçlulukla mücadele için yeni metotlar geliştirmek zorunlu olmuştur.¹⁶⁸

Bu dönemde jandarma sorumluluk bölgesinde kamu düzenini bozan suçlara ilişkin istatistikler incelendiğinde; (Tablo-4, Ek – 4) genel olarak bu dönemin özelliğine uygun olarak 1961 yılından itibaren gasp, soygun, adam öldürme, silahlı olarak kız ve kadın kaçırmaya, zorla ırza geçme, meskene silahlı tecavüz, köy ve aşiretler arası silahlı çatışma, güvenlik güçleri ile silahlı çatışma, devlete ait bina, tesisat, araç ve gereçleri yakma gibi asayişe müessir olayların tedrici bir şekilde arttığı görülmektedir. Bu artış 1968 yılına kadar devam etmiştir.

1968 yılından itibaren olay sayısında azalmanın başladığı söylenebilir. Örneğin gasp ve soygun olayları; 1961 yılında 234 olayla başlamış iken 1962 yılında 475, 1963 yılında 332, 1964 yılında 259, 1966 yılında 348, 1968 yılında 245, 1969 yılında 201, 1971 yılında 179, 1972 yılında ise 170 olaya

¹⁶⁷ J.Gn.K.: Jandarma Genel Komutanlığı 50 Yıl Cumhuriyet Hizmetinde..., ss. 53-54.

¹⁶⁸ AÇIKMEŞE, İbrahim: a.g.m., s. 222.

kadar düşmüştür. Adam öldürme olaylarında da aynı şekilde 1961 yılında 1461 olay meydana gelmiş iken 1962 de 1631, 1963 de 1890, 1968 de 2542, 1972 de 1875 olay meydana gelmiştir.

Jandarma sorumluluk bölgesinde asayişe müessir olmamakla birlikte jandarmanın takibini gerektiren olaylar da asayişe müessir olaylara benzer bir seyir izlemiştir. (Tablo-3, Ek -3) Zabıtaya hakaret, mukavemet olayları 1961 yılında 405 olayla başlamış iken 1968 yılı itibarı ile 296 olaya kadar düşmüştür. Devlet memurlarına hakaret, mukavemet veya tecavüz olayları da 1961 yılından itibaren artış göstermiş 1966 yılından itibaren azalmaya başlamış, 1972 yılı itibarı ise 960 olay meydana gelmiştir.

Jandarma sorumluluk bölgesinde olay sayısındaki azalmanın nedeni, jandarma teşkilatının modern bir teşkilat haline getirilmesi çalışmalarının 1960-1973 tarihleri arasında yapılması gösterilebilir.¹⁶⁹ Bu faaliyetler kapsamında sabit jandarma birlikleri, jandarma er eğitim birlik ve okulları günün ihtiyaçlarına göre organize edilmiş, çalışmalar bu dönemde büyük oranda tamamlanmıştır. Yapılan yenileştirme çalışmaları ile her birliğin aldığı görevi üstün bir hareket kabiliyeti, kuvvetli ateş gücü, güvenli ve devamlı muhabere sistemi ile yerine getirmesi sağlanmaya çalışılmıştır.¹⁷⁰

D.1993-1997 YILLARI ARASINDA MEYDANA GELEN OLAYLARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

Jandarma sorumluluk bölgesinde 1993-1997 yılları arasında meydana gelen asayişe müessir olaylara ilişkin istatistiki bilgiler incelendiğinde, (Tablo-1, Ek-1) gasp ve soygun, adam öldürme, silahlı kız ve kadın kaçıırma, cebren irza geçme, güvenlik güçleri ile silahlı çatışma gibi asayişe müessir olaylar 1993-1997 yılları arasında büyük oranda değişiklik olmadan hemen hemen her yıl aynı seviyede gerçekleşmiştir.

¹⁶⁹ J.Gn.K.: Jandarma Genel Komutanlığı 50 yıl Cumhuriyetinde..., s. 270.

¹⁷⁰ AÇIKMEŞE, İbrahim: a.g.m., s. 323.

Örneğin gasp ve soygun olayları;1993 yılında 349 iken 1994 de 262, 1995 de 243, 1996 da 181, 1997 de 173, adam öldürme olayları; 1993 yılında 1148, 1994 de 1179, 1995 de 1150, 1996 da 1118, 1997 de 936, cebren ırza geçme olayları; 1993 de 91, 1994 de 113, 1995 de 125, 1996 da 116, 1997 de yine 116 olay olarak gerçekleşmiştir.

1993-1997 yılları arasında asayişe müessir olmamakla birlikte zabitanın takibini gerektiren diğer olaylara ilişkin istatistiki bilgiler (Tablo-2, Ek-2) incelendiğinde; darp olayları; 1993 yılında 3123, 1994 de 3579, 1995 de 4188, 1996 da 4731, 1997 de 5369, yaralama olayları; 1993 de 4753, 1994 de 5291, 1995 de 5630, 1996 da 5899, 1997 de 6493, mesken masuniyetini ihlal olayları; 1993 de 462, 1994 de 501, 1995 de 466, 1996 da 547, 1997 de 531, kazaen ölüm olayları; 1993 yılında 2888, 1994 de 1809, 1995 de 2799, 1996 da 2988, 1997 de 2883 olay olarak gerçekleşmiştir.

1993-1997 yılları arasında jandarma sorumluluk bölgesinde meydana gelen asayişe müessir olmayan olaylar yıllara göre aşırı bir dalgalanma göstermeyip hemen hemen aynı seviyede gerçekleşmiştir.

Jandarma sorumluluk bölgesinde 1993 yılından itibaren her yıl hemen hemen aynı miktarda olay meydana geldiği, 1961-1973 yıllarına göre bir çok suçta azalma olduğu görülmektedir. Özellikle kız ve kadın kaçırma, ırza geçme suçlarında büyük oranda azalma meydana gelmiştir. Olay sayısındaki bu düşüş ve yıllara göre olay sayısında aşırı bir artışın olmaması artık jandarmanın sorumluluk bölgesinde kontrolü sağlamasına ve kökleşmiş bir kurum olmasına bağlanabilir.

V. TC JANDARMASININ GÖREV-YETKİ, BAĞLILIĞI ve PERSONEL YAPISI AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

A. JANDARMANIN GÖREV ve YETKİLERİ BAKIMINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

1. Genel Olarak

Jandarma, ülke yüzölçümünün %92.7 sinde emniyet ve asayişten asli sorumlu olup bu asli görevi yanında mülki, adli ve askeri görevleri olan bir kuruluştur. Jandarmaya görev veren kanunlar incelendiğinde koyun ve keçilerin kışın ağıllarda kışlatılması zorunluluğunu takip görevinden, at yarışlarına ilişkin görevlerine, çekirge ve süne haşeresinin imhası, eczacı ve eczanelerde ruhsatsız ilaç satanlara yapılacak işlemlere kadar bir çok görev verilmiştir. Jandarmanın vazifesi adeta tüm memleket sathına şâmil hale gelmiştir.¹⁷¹

Jandarma sorumluluk bölgesi ve personel sayısı dikkate alındığında bu ilave görevler jandarmanın asli görevi olan önleyici kolluk görevini yapmasına imkan vermemektedir.¹⁷² Jandarmaya ilave görev veren kanunlar incelendiğinde bu görevlerin hizmet bakanlıklarının görevini oluşturduğu, jandarmanın bakanlığın amir ve memurlarına yardımcı olarak görev yaptığı görülmektedir. Cumhuriyetin kuruluşundan sonra çıkarılan bu kanunlarda yer alan görevlerin bugünkü şartlarda hizmet bakanlıklarının imkanları dikkate alındığında jandarmanın ihtisas alanını ilgilendirmeyen bu görevlerin jandarmanın sorumluluk alanından çıkarılması gerekmektedir. Nitekim 2803 sayılı JTGYK ve JTGYJ jandarmanın asli görevinin emniyet ve asayişin kesintisiz olarak yürütülmesi olduğunu, hizmet sınırı ve hizmet önceliğinin tespitinde önleyici kolluk görevinin esas alınacağını hükme bağlamıştır.

¹⁷¹ GELENDOST, Halil: *Jandarmada Hizmet ve Müamelat...*, s. 17.

¹⁷² AKMAN, Nurettin: a.g.e., s. 168.

2. Kanunlar Gereği ve Kanuna Aykırı Şekilde Jandarma Tarafından Yapılan Görevler

Jandarmanın asli sorumluluğu önleyici kolluk görevi olduğundan suçun işlenmesinden sonra suçlunun, suç delillerinin elde edilip adli makamlara teslimine kadar devam eden ifade alma, hazırlık soruşturması yürütme gibi uzmanlık gerektiren işlemler içeren adli kolluk görevi, ceza ve tutukevlerinin dış koruması, tutuklu ve hükümlülerin sevk ve nakil işlemlerinin jandarmadan alınarak kurulacak adli kolluk teşkilatına devredilmesi gerekmektedir.¹⁷³

7201 sayılı Tebligat Kanunu ve Tebligat Tüzüğü ile tebligat işlemlerinin PTT aracılığı ile yapılacağı hükme bağlanmıştır. Gecikmesinde sakınca bulunan hallerde mülki amirin emriyle kolluk örgütlerine tebligat yaptırılacağı öngörülmüştür. PVSK'nun 4. maddesi ve JTGY'nde mülki idare amirlerinin celp, davet ve tebligat işlemlerinde jandarmadan yararlanabileceği belirtilmiştir.

Bu kanuni düzenlemelerden kolluğa kural olarak tebligat yaptırılmayacağı açık iken jandarmaya mahkemelerce ödenek yokluğu gerekçesiyle sanık ve tanıkların duruşmaya celpleri, hüküm tebliği gibi tebligat işlemleri de yaptırılmaktadır. Jandarmanın tebligat yapma görevi istisnai olduğundan ancak gecikmesinde sakınca bulunan hallerde ve jandarmaya tebligat yapma görevinin verilmiş nedeninin açıkça belirtilerek tebligat yaptırılması gerekmektedir.¹⁷⁴

Bazı tesis ve kuruluşların sabotajlara karşı korunması görevi genel kolluğa verilmiştir. Ancak kamu ve özel kesimce bu konuya yeterince önem verilmemektedir. Emniyet kuruluşlarında da konu ile ilgili uzman personel bulunmaması nedeniyle koruma görevi gereği gibi yerine getirilememektedir.

¹⁷³ İçişleri Bakanlığı: **İdari Reform Danışma Kurulu Raporu. İdarenin Yeniden Düzenlenmesi, İlkeler ve Öneriler**, TODAİE Yayını, Ankara-1972, s. 78.

¹⁷⁴ İçişleri Bakanlığı: **İç Düzen-Genel Rapor**..., s. 81.

Dolayısıyla tesis ve kuruluşları koruma görevinin kurulacak özel bir koruma teşkilatınca yerine getirilmesi gerekmektedir.¹⁷⁵

Jandarmanın asli sorumluluk alanı kırsal kesim olduğundan polis teşkilatının ülke genelinde kuruluşunu tamamlayarak polis sorumluluk alanının jandarmadan alınması gerekmektedir.¹⁷⁶

B. JANDARMA GENEL KOMUTANLIĞININ TÜRKİYE CUMHURİYETİ İDARİ YAPISI İÇİNDEKİ YERİ ve BAĞLILIĞI AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

1. Genel Olarak

Ülkemizde genel kolluk jandarma ve polisten oluşmaktadır. Polis kent merkezinde kolluk görevini yerine getirirken jandarmada aynı görevi kırsal kesimde yerine getirmektedir.

Bu iki kolluk kuvvetinden jandarmanın polisin ülke genelinde teşkilatlanmasını tamamlaması sonucunda kaldırılması görüşü yanında polis ve jandarmanın birleştirilerek kır-kent polisi şeklinde bir teşkilatlanmaya gidilmesi yönünde görüşler ileri sürülmüş, kolluğun birleştirilmesi konusunda çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmalar kapsamında; Kır Zabıtası Projesi, Zabitanın Tevhidi Hakkında Rapor ve Zabıta Teşkilatı Kanunu Projesi, Profesyonel Jandarma İhdası Hakkında Etüt, Mehtap Raporu, Zabitanın Birleştirilmesi Hakkında Jandarma Genel Komutanlığının ve Emniyet Genel Müdürlüğünün Düşünceleri ve İçişleri Bakanlığınca hazırlanan raporlar sayılabilir.¹⁷⁷

Hazırlanan bu raporlar kapsamında kolluğun birleştirilmesi konusundaki görüşleri ve gerekçelerini aşağıdaki şekilde sıralamak mümkündür.

¹⁷⁵ İçişleri Bakanlığı: *İç-Düzen-Genel Rapor*..., s. 62.

¹⁷⁶ AKMAN, Nurettin: a.g.e., s. 169.

¹⁷⁷ Emniyet Genel Müdürlüğü: *Zabitanın Birleştirilmesi Haldanda Bugüne Kadar Yapılan Hazırlık ve Tedbirlerin Tetkikine Dair Rapor*, Emniyet Genel Müdürlüğü Yayını, Ankara-1947 s. 3.

2. Jandarmanın ve Polis Teşkilatının Birleştirilerek Jandarmanın Kaldırılması Görüşü

-Polis ve jandarmanın görevleri, dayandıkları mevzuat ve görevi icra şekli aynıdır.¹⁷⁸

-Polis teşkilatı ve jandarmanın merkezde geniş karargahları, aynı mahiyette hizmet veren birimleri, amir ve memur yetiştiren okulları, araç, gereç ve cihazları vardır.¹⁷⁹

-İki teşkilatın en yüksek amirleri İçişleri Bakanlığına, taşradaki memurları da aynı idari ve adli makamlara bağlıdır.¹⁸⁰

-Dış tehdide karşı hazırlanan ordu nasıl bir tek elden yetiştirilmekte ve idare edilmekte ise memleketin iç düzenini korumaya mahsus kollukta tek elden idare edilmelidir. Bu nedenle kolluğun bölünmesi zararlı olur.¹⁸¹

-Tek hizmet için tek örgüt kurulmalıdır. Görev alanlarının ayrılmasının yarattığı anlaşmazlıklar, personelin değişik şekilde yetiştirilmesinin yarattığı zorluklar ve farklılıkların kaldırılması gerekmektedir.¹⁸²

-Aynı görev için iki ayrı teşkilatın kurulması ve bu iki teşkilatın ayrı ayrı bütçelere, araç, bina ve tesislere sahip olmaları devlete mali külfet getirmektedir.¹⁸³

-Jandarma eri, kolluk görevini yerine getirecek kültür, eğitim ve tecrübeden yoksundur. Jandarma teşkilatında hizmet gören er ve erbaşlar zorunlu askerlik hizmetini yapmak üzere kura ile jandarma sınıfına alınmaktadır. Gördükleri kısa süreli eğitimin büyük bir bölümü de askeri hizmetlere ilişkindir. Jandarma er ve erbaşlarına kolluk hizmetlerine ilişkin

¹⁷⁸ İçişleri Bakanlığı: *Merkezi Hükümet Teşkilatı, Kuruluşu ve Görevleri (Mehtap Raporu)*, TODAİE Yayını, Ankara-1966, s. 156.

¹⁷⁹ İçişleri Bakanlığı: *İdari Reform Danışma Kurulu Raporu...*, s. 77.

¹⁸⁰ Emniyet Genel Müdürlüğü: a.g.r., s. 3.

¹⁸¹ Emniyet Genel Müdürlüğü: a.g.r., s. 4.

¹⁸² İçişleri Bakanlığı: *İdari Reform Danışma Kurulu Raporu...*, s. 78.

¹⁸³ İçişleri Bakanlığı: *İdari Reform Danışma Kurulu Raporu...*, s. 78.

esaları öğretme imkan ve zamanı yoktur. Bu nedenle kolluk hizmeti iyi ifa edilememektedir. Hizmetin iyi ifa edilememesi de halkın tepkisine neden olmaktadır.¹⁸⁴

Polis, dirlik ve düzenin sağlanmasından sorumlu asıl örgüttür. Polisin ülke genelinde teşkilatlanması halinde jandarmaya gereksinim kalmayacaktır.¹⁸⁵

3. Kolluğun Birleştirilerek Genel Kolluk Görevinin Jandarmaya Verilmesi Görüşü

Jandarma Genel Komutanlığı tarafından hazırlanan 1940 tarihli Zabitanın Tevhidi Hakkında Rapor ve Zabıta Teşkilatı Kanunu Projesinde harici tehlikeyi önlemek için hazırlanan silahlı kuvvet olan ordunun tek elden yetiştirilip, sevk ve idare edilmesi nedeniyle zorunlu ise iç düzeni ve güvenliği sağlamakla sorumlu kolluğun da tek elden sevk ve idare edilmesinin zorunlu olduğu, bir kuvvetin iki emir altında tutulamayacağı görüşü ile kolluğun birleştirilmesi gerektiği savunulmuştur.¹⁸⁶

Ancak kolluğun silahlı bir kuvvet olması, şiddetli bir disipline tabi tutulmasının zorunluluğu karşısında askeri bir teşkilat olarak idare edilmesi gerektiği belirtilmiştir. Buna göre İçişleri Bakanlığı emrinde orgeneral veya korgeneral rütbesinde bir komutanın sevk ve idaresi altında Zabıta Umum Komutanlığı kurularak, bu komutanın mahiyetine korgeneral veya tümgeneral rütbesinde bir üniformalı kuvvetler muavini tayin edilecektir. Daha alt derecelerde sivil kuvvetler muavinine görev verilmek suretiyle yeni bir teşkilat kurulması savunulmuştur. Taşrada ise Mıntika Zabıta Komutanlıkları, her ilde Vilayet Zabıta Komutanlıkları, ilçede ise Kaza Zabıta Komutanlıkları kurularak üniformalı ve sivil kolluk kuvvetlerinin bir baş tarafından idaresinin sağlanması teklif edilmiştir.¹⁸⁷

¹⁸⁴ Emniyet Genel Müdürlüğü a.g.r., ss. 8-9.

¹⁸⁵ KUNTER, Nurullah a.g.e., s. 780.

¹⁸⁶ Emniyet Genel Müdürlüğü a.g.r., ss. 3-4.

¹⁸⁷ Emniyet Genel Müdürlüğü a.g.r., ss. 4-5.

4. Jandarma ve Polis Teşkilatının Muhafaza Edilmesi Görüşü

Gerek Emniyet Genel Müdürlüğüne gerekse Jandarma Genel Komutanlığına hazırlanan kolluğun birleştirilmesi projelerine ve konunun hükümet programlarına konulmasına rağmen bu projeler tatbik sahasına çıkarılamamıştır.

Jandarma teşkilatının polis teşkilatı içinde eritilerek kır zabıtası kurulması fikrini ileri sürenler nispeten ülkenin emniyet ve asayiş bakımından istikrara kavuştuğu bir dönemde bu görüşlerini ileri sürmüşlerdir. Ancak ülkemizin arazi yapısı itibarı ile sarp ve dağlık olması, iklim şartlarının zorluğu ve kırsal kesimde görev yapmak; askeri teçhizatı, askeri eğitim ve disiplini, görev yapacak personelinde genç olmasını gerektirmektedir.¹⁸⁸

Hizmetin gerektirdiği bu zorunluluk yanında jandarma teşkilatının polis teşkilatı içinde eritilmesi halinde jandarma teşkilatında görev yapan er ve erbaşın yerine alınacak personele ayrılacak özlük hakları karşısında, ülkenin bütçe ve ekonomik durumunun bu yükü kaldıramayacağı açıktır. Yani her şeyden önce jandarma teşkilatının polis teşkilatı içinde eritilmesi mali yönden mümkün görülmemektedir.¹⁸⁹

Konuya jandarma ve polis teşkilatının ülkemizdeki tarihi gelişimi açısından bakıldığında, Türk devletlerinde kolluk hizmetleri daima askeri hizmetler niteliğinde görülmüş ve kolluk hizmetleri askeri birlikler tarafından jandarmanın kurulduğu 1826 tarihine kadar yürütülmüştür. Jandarma da askeri bir kuruluş olarak ülke genelinde kolluk hizmetlerini yürütmüştür. Emniyet teşkilatı, 10 Mart 1845 tarihinde kurulmuş ancak halen ülke genelinde kuruluşunu tamamlayamamıştır.¹⁹⁰ Ülkenin Güneydoğu ve Doğu Anadolu Bölgesinde meydana gelen bölücü terör örgütü faaliyetlerine karşı da ilk planda askeri birlikler ve jandarmaya görev verilmiştir.

¹⁸⁸ AKMAN, Nurettin: a.g.e., s. 173.

¹⁸⁹ Emniyet Genel Müdürlüğü: a.g.r., s. 5.

¹⁹⁰ FENDOĞLU, Hasan: a.g.m., s. 231.

Şehir merkezlerinde olağan kolluk kuvvetleri ile kontrol altına alınamayan olaylara yardımcı kuvvet olarak gelen askeri birliğin çevredeki halk ve hatta olayı çıkaranlar tarafından çoğu kez sevgi gösterisi ile karşılandıkları, askeri birliğin olay yerine gelmesi ile birlikte yardıma gelen askeri kuvvet sayıca daha az olmasına rağmen olayın yatıştığı, düzenin sağlandığı görülmektedir.¹⁹¹ Jandarma, halkın gözünde askeri kimliği ile yer almış ve kökleşmiş bir kurum haline gelmiştir. Jandarmanın askeri kimliğinin olayların bastırılmasında çok önemli psikolojik etkisinin olduğunu söylemek mümkündür.¹⁹²

Jandarma teşkilatımızın kuruluşunda önemli etkisi olan Fransa jandarması halen varlığını sürdürmekte bunun yanında modern Avrupa ülkelerinden İtalya'da da jandarma teşkilatı halen varlığını devam ettirmektedir. Bu ülkeler jandarma teşkilatını kaldırmak yerine teknolojik imkanlarla, modern araç ve gereçlerle güçlendirmektedirler.¹⁹³

Polis siyasi etki altında kalmaktadır. Askeri bir kuruluş olan jandarma ise siyasi etkilerden uzaktır.¹⁹⁴ Ülkenin siyasi istikrarsızlıkta olduğu dönemlerde jandarma, siyasi etkilerden uzak olması nedeniyle önemli bir fonksiyon yerine getirmektedir.

Bu sayılan sebepler neticesinde jandarma ve polis teşkilatlarının varlıklarını devam ettirerek çağımızın şartlarına uygun olarak modern araç ve gereçlerle donatılıp, her iki kurum arasındaki ilişkilerin geliştirilip, aynı amaçlı birimleri birleştirilmelidir.

C. JANDARMANIN PERSONEL KAYNAKLARI YÖNÜNDEN DEĞERLENDİRİLMESİ

Gerek Emniyet Genel Müdürlüğünce düzenlenen 1939 tarihli Kır Zabıtası Projesi gerekse İçişleri Bakanlığınca düzenlenen çeşitli raporlarda

¹⁹¹ İçişleri Bakanlığı: İç Düzen-Genel Rapor..., s. 56.

¹⁹² İŞİK, Hüseyin: Yurtta Huzur ve Güven..., s. 41.

¹⁹³ AKMAN, Nurettin: a.g.e., s. 174.

¹⁹⁴ YENİSEY, Feridun: a.g.e., s. 237.

(Merkezi Hükümet Teşkilatı, Kuruluş ve Görevleri, İdare Reform Danışma Kurulu Raporu) jandarma teşkilatı ile ilgili olarak getirilen en önemli eleştiri jandarma teşkilatına verilen kolluk görevlerinin ifasında askerlik mükellefiyetine tabi er ve erbaşların görev almasıdır.

Er ve erbaşların gayeleri bir an önce askerlik mükellefiyetini bitirmektir. Eğitim ve öğretimlerinin büyük bir bölümünü askerlik hizmetine ilişkin eğitim konuları oluşturmaktadır. Dolayısıyla kolluk görevleriyle ilgili gerekli mesleki bilgiyi verecek zaman olmamaktadır. Geriye kalan süre içerisinde jandarmanın asli görevi olan idari kolluk hizmetleri yanında adli kolluk hizmetleri öğretilip er ve erbaşlardan verim alamadan terhis olmaktadır.

Modern ülke jandarma teşkilatlarına bakıldığında bu ülke jandarmalarının büyük oranda profesyonel personelden meydana geldiği, astsubay sayısının personel sayısı içerisinde büyük oranda yer tuttuğu ve uzmanlaşmaya gidildiği görülmektedir.

Emniyet ve asayiş hizmetlerinin devamlılığının sağlanması ve teknik bir konu olan adli kolluk görevinin gereği gibi ifası için branşlarında uzmanlaşmış profesyonel personele ihtiyaç vardır.

Jandarma teşkilatında profesyonel personel istihdamı düşüncesi Emniyet Genel Müdürlüğünce hazırlanan Kır Zabıtası Projesi ve Jandarma Genel Komutanlığınca hazırlanan Zabitanın Tevhidi Projesinin tatbik sahasına çıkarılmasına imkan olmadığının anlaşılması üzerine ortaya atılmış ve profesyonel jandarma ihdası hakkında bir etüt hazırlanmıştır. Bu proje ile jandarma teşkilatında mükellef olmayan, askerlik hizmetini orduda yapmış en az ilkokul mezunu ve jandarma için gerekli sıhhi ve diğer şartları haiz personel istihdamı düşünülmüştür.¹⁹⁵ Ancak gerek bütçeye getireceği yük gerekse diğer sebepler nedeniyle jandarmada profesyonel personel istihdamına gidilememiş ve halen büyük oranda askerlik hizmetini jandarmada yapan er ve erbaşlardan personel ihtiyacı karşılanmaktadır.

¹⁹⁵ Emniyet Genel Müdürlüğü a.g.r., s. 5.

Jandarmada görev yapan er ve erbaş sayısında azaltmaya gitmeden önce jandarma teşkilatının subay ihtiyacını harp okulu kaynağından, yardımcı sınıf subayları; yedek subay, astsubay ve sivil kaynaktan karşılayıp yeterli düzeye getirildikten sonra jandarma teşkilatında branşlaşma ve uzmanlaşmayı sağlayabilmek için astsubay sayısını modern ülke jandarma teşkilatlarındaki gibi büyük oranda arttırmak gerekmektedir.

Askerlik hizmetini jandarmada yapan er ve erbaş sayısını uzman jandarma sayısını arttırarak mümkün olan en az seviyeye indirip yardımcı hizmetlerde görevlendirip, tecrübesiz oldukları idari kolluk ve adli kolluk görevlerinde istihdam etmeyerek bilgisizlik ve tecrübesizlik nedeniyle sorumlu duruma düşmeleri önlenmeli ve vatandaşın tepkisinin önüne geçilmelidir.

SONUÇ

Hiçbir toplumda sınırsız hürriyet söz konusu olamaz. Sınırsız hürriyet tanındığı takdirde anarşi doğar. Anarşinin olduğu bir toplumda ise hürriyetlerden bahsetmek mümkün değildir. Hürriyetin var olabilmesi, kişiler için bir mana ifade edebilmesi için hürriyetleri kullanma yollarının gösterilmesi gerekmektedir. Genel prensipler halinde sayılan fakat kullanılma yolları belirtilmeyen hürriyetler bireyler için pratik bir değer taşımaz.¹

Hürriyetlerin düzenlenmesi kamu düzeni açısından da zorunludur. Kamu düzeni ve kişi hürriyetleri kavramları bir birine zıt kavramlar gibi görünse de aralarında bir bağ vardır. Çünkü hürriyetler rejiminin kurulabilmesi için her şeyden önce toplum düzeninin varlığı gerekmektedir. Düzensizlik, kargaşalık içinde hürriyetten söz edilemez.²

Yüzyıllardır uzun ömürlü ve itibarlı devletler kuran Türk Milleti ülkede huzur ve güvenliğin sağlanmasına büyük önem vermiştir. Türk devletlerinde halkın mal, can ve ırz güvenliği her zaman sağlanmış, yöneticiler devletin bekasının vatandaşın huzur ve güvenlik içinde olmasına bağlı olduğunun farkına varmışlardır.³

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Mustafa Kemal ATATÜRK yurttan huzur, emniyet ve asayişin sağlanmasına büyük önem vermiştir. Çeşitli konuşmalarında konunun ehemmiyetini ifade etmiştir. 1 Kasım 1929 tarihinde TBMM'de yaptığı açılış konuşmasında "Geçen sene memleketin dahili hayatı, huzur ve asayiş içinde geçmiştir. Cumhuriyetin dahili siyaseti; vatandaşın yaşayışını hiçbir nüfuz (etki) ve tasallutun (sataşmanın) tesirinde bırakmaksızın temin etmektir. Bu siyaset dikkatle takip olunacaktır. Bu

¹ KAPANİ, Münci: a.g.e., s.217.

² KAPANİ, Münci: a.g.e., s.229.

³ IŞIK, Hüseyin: *Yurtta Huzur ve Güven...*, s. 35.

hususta Cumhuriyet jandarma ve zabıtasının hizmet ve fedakarlığı yüksek taktirinize layıktır. Bunu memnuniyetle ifade ederim." demiştir.⁴

Türkiye Cumhuriyeti kolluk kuruluşlarının temel hedefi de vatandaşların anayasal hak ve hürriyetlerini huzur, güven ve emniyet içinde kullanmalarını sağlamaktır. Bu amacı gerçekleştirmeyi kendine hedef edinen askeri bir kolluk kuruluşu olan jandarma hakkında yapılan çalışma sonucunda ulaşılan sonuçları aşağıdaki şekilde sıralamak mümkündür:

Jandarma Genel Komutanlığının Genelkurmay Başkanlığına bağlılığı devam etmelidir. Çünkü kırsal kesimde ve çetin iklim şartlarında görev yapmak askeri eğitimi ve teçhizatı gerektirmektedir. Bu görevi yapacak personelinde genç olması zorunludur. Jandarmanın askeri kimliği de olayların önlenmesinde çok önemli etkiye sahiptir.

Jandarma Genel Komutanlığının İçişleri Bakanlığına bağlılığı devam etmelidir. Çünkü Emniyet Teşkilatı Kanunu ve İçişleri Bakanlığının Kuruluş ve Görevleri Hakkındaki Kanun yurtta huzur ve kamu düzeninin sağlanması görevini İçişleri Bakanına vermiştir. İçişleri Bakanı, kamu düzeninin sağlanmasından siyasi olarak sorumludur. İçişleri Bakanının bu sorumluluğu karşısında kamu düzenini sağlamakla görevli kolluk kuruluşlarının İçişleri Bakanlığına bağlılığı esastır

Jandarmanın idari kolluk görevini gereği gibi ifa edebilmesi için subay, astsubay ve uzman jandarma sayısının artırılması ve uzmanlaşmaya gidilmesi gerekmektedir. Jandarmanın ifa ettiği idari kolluk ve adli kolluk görevleri uzmanlık gerektiren görevlerdir. Bu nitelikteki görevlerin askerlik görevini biran önce yerine getirmek düşüncesinde olan er ve erbaşlarla yerine getirilmesi zaman ve emek israfına neden olmaktadır.

Jandarmanın idari kolluk faaliyetlerinin ifasında; devriye hizmetleri, önleme, müdahale ve yardım planları önemli yer tutmaktadır. Kamu

⁴ ÖZDEMİR, Kazım: *Cumhurbaşkanlarının TBMM'ni Açış Nutukları*, Ak Yayınları, İstanbul-1969, s. 203.

düzeninin korunması jandarmanın ilk amacıdır. Jandarma öncelikle kamu düzeninin korunmasını sağlamalıdır. Kamu düzeni bozulduktan sonra kamu düzenini yeniden sağlamak ise ikincil bir faaliyettir. Asıl olan suç işlenmesinin önlenmesidir. Suçlu adayının tasarladığı suç işleme düşüncesini kolluk faaliyetleri ile önlemek en kolay yoldur. Bunu jandarma devriyeleri sağlamaktadır. Bu önemli faaliyet teknik imkanlarla geliştirilerek kamu düzeni bozulmadan korunmalıdır.

Her türlü tedbire rağmen kamu düzenini bozan olaylar meydana gelmektedir. Bu durumda da olaya en kısa zamanda müdahaleyi sağlayacak, kamu düzenini en kısa zamanda iade edecek faaliyetlerin önceden hazırlanarak olaya bilinçli müdahaleyi sağlayacak önleme, müdahale ve yardım planlarının günün şartlarına göre geliştirilmesi gerekmektedir.

Jandarma personeli, idari kolluk faaliyetini ifa ederken kanuna aykırı emir ve konusu suç teşkil eden emre muhatap olduğu takdirde PVSK'nun 2/B maddesindeki düzenlemeye tabidir. Jandarmanın ifa ettiği idari kolluk faaliyeti askeri bir hizmet değildir. İdari kolluk faaliyetinin amacı kamu düzenini korumak, bozulan kamu düzenini yeniden sağlamaktır. Askeri hizmetin amacı ise milli savunma faaliyetlerini yerine getirmektir. Dolayısıyla amaçları farklı olan iki faaliyetin farklı düzenlemeye tabi olması gerekmektedir.

JTGYY'nin 24-41. maddeleri arasında düzenlenen idari kolluk yetkileri ayrıntılı ve anlaşılır şekilde hükme bağlanmıştır. Jandarmanın idari kolluk faaliyetleri temel hak ve özgürlükleri sınırlayıcı niteliktedir. Bu niteliği ile jandarma idari kolluk faaliyetleri esnasında halkla karşı karşıya gelmektedir. Kişilerin hürriyeti asıl olduğundan hürriyetlere müdahale sebeplerinin ve şekillerinin ayrıntılı düzenlenmesi, istisnaların açık ve tereddüde yer vermeyecek nitelikte olması gerekmektedir.

JTGYY'nin 24-41. maddelerinde jandarmanın idari kolluk yetkilerini kullanılabileceği durumlar ve kişilerin ayrıntılı şekilde düzenlenmesinin, hürriyetin asıl kısıtlamanın istisna olduğu prensibine uygun olduğu ve

bununla hukuk devleti ilkesinin gereğinin yerine getirildiği anlaşılmaktadır.

Jandarma sorumluluk bölgesinde meydana gelen olay sayısı jandarmanın Cumhuriyet döneminde çok başarılı bir faaliyette bulunduğunu ve artık kökleşmiş bir kurum haline geldiğini göstermektedir.

Jandarma sorumluluk bölgesinde 1923 yılını müteakip 1924 yılında olay sayısı büyük miktarda artmış ise de; etkili mücadele sonucu olay sayısı 1932 yılı itibarı ile normal düzeye gelmiştir. 1960-1971 yılları ve 1993-1997 yılları arasında meydana gelen olay sayısında nüfus artışına rağmen aşırı bir dalgalanma ve artış olmamıştır. Bu olgu jandarmanın kökleşmiş bir kurum olarak Türkiye Cumhuriyeti idari yapısı içerisinde yerini aldığını göstermektedir.

Jandarma teşkilatının askeri kimliği muhafaza edilerek polis teşkilatıyla aynı amaca yönelik birimlerinin birleştirilmesi gerekmektedir. Ülkemizin coğrafi şartları itibarı ile kırsal kesimde görev yapmak askeri disiplini ve eğitimi gerektirmektedir. Jandarmanın askeri kimliği olayların önlenmesinde, halkın üzerinde büyük etkiye sahiptir ve bu kimliği nedeniyle siyasi olaylardan etkilenmemektedir. Jandarmanın askeri kimliğinin etkisi ile bir çok olay vahim boyutlara ulaşmadan önlenabilmektedir.

Çalışma sonucunda ortaya çıkan bu sonuçlar hızlı bir toplumsal değişme sürecine giren ülkemizde kırsal kesimde görev yapan jandarma teşkilatının çağdaş imkanlarla donatıldığı takdirde ülkemizin geleceğini güven altına alacak kökleşmiş bir kurum haline geldiğini göstermektedir.

KAYNAKÇA

- AÇIKMEŞE, İbrahim:** "Cumhuriyetin 70. Yılında Jandarma Genel Komutanlığı", **Türk İdare Dergisi**, Sayı: 401, Yıl: 65, ss. 311-329.
- AKAD, M. ve A. DİNÇKOL:** **1982 Anayasası Madde Gerekçeleri ve Maddelerle İlgili Anayasa Mahkemesi Kararları**, Alkım Yayınevi, İstanbul-1998.
- AKBULUT, İlhan:** "150. Kuruluş Yıldönümünde Türk Polis Tarihi", **Türk İdare Dergisi**, Sayı: 406, Yıl: 67, ss. 69-93.
- AKGÜNER, Tayfun:** **1961 Anayasasına Göre Milli Güvenlik Kavramı ve Milli Güvenlik Kurulu**, İÜSBF Yayını, İstanbul-1983.
- AKMAN, Nurettin:** **Yönetimde İç Güvenlik ve Jandarma**, Genelkurmay Basımevi, Ankara-1991.
- ALYOT, Halim:** **Türkiye'de Zabıta (Tarihi Gelişim ve Bugünkü Durum)**, İçişleri Bakanlığı Yayını, Ankara-1947.
- ASLAN, Yasin:** "Milli Güvenlik Kurulu", **Askeri Adalet Dergisi**, Sayı: 92, Ocak-1995, ss. 45-61.
- ATEŞOĞLU, Erdoğan:** **Jandarma Meslek Bilimi**, Jandarma Okul Komutanlığı Yayını, Ankara-1982.
- ATEŞOĞLU, E. ve A. TERZİOĞLU:** **Açıklamalı-Notlu-İçtihatlı-Örneklİ Jandarma Teşkilat, Görev ve Yetkileri Kanunu ve Yönetmeliği**, Kitap 1, Feryal Matbaacılık, Ankara-1984.
- BAKICI, Sedat:** **Olaydan Kesin Hükme Kadar Ceza Yargılaması ve Ceza Kanunu Genel Hükümleri**, Adalet Yayınevi, Ankara-1996.
- ÇAYCI, Sadi:** "İç Güvenlik Harekatı", **Askeri Adalet Dergisi**, Sayı: 89, Yıl: 22, Ocak-1994, ss. 14-39.
- ÇELEN, Orhan:** **Askeri Ceza Kanunu**, Minpa Matbaacılık, Ankara-1998.
- DEMİRTAŞ, Fikret:** "Küreselleşme ve Jandarmanın Yeni Görevleri", **Jandarma Dergisi**, Sayı: 82, Aralık-1997, ss. 9-11.
- DERDİMAN, Cengiz:** "Polisin Parmak İzi ve Fotoğraf Alma Yetkisi", **Türk İdare Dergisi**, Sayı: 411, Haziran-1996, Yıl: 68, ss. 175-187.

DÖNMEZER, S. ve S. ERMAN: Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku Genel Kısım, C.II, Onuncu Baskı, Beta Yayınevi, İstanbul-1994.

DÖNMEZER, Sulhi ve diğerleri: Ceza Hukuku El Kitabı, Beta Yayınevi, İstanbul-1989.

Emniyet Genel Müdürlüğü: Zabitanın Birleştirilmesi Hakkında Bugüne Kadar Yapılan Hazırlık ve Tekliflerin Tetkikine Dair Rapor, Emniyet Genel Müdürlüğü Yayını, Ankara-1947.

EREM, Faruk: Ceza Usulü Hukuku, 5.Baskı, Ankara-1988.

ERGİNSOY, Adnan: 1706 Sayılı Jandarma Kanunu Şerhi, J.Gn.K.lığı Yayını, Ankara-1937.

ERMAN, Sahir: Askeri Ceza Hukuku, Tasvir Matbaacılık, İstanbul-1983.

FENDOĞLU, Hasan: "Adli Kolluk Üzerine", Yargıtay Dergisi, Cilt: 23, Sayı: 3, Temmuz-1997, ss. 229-242.

FINDIKLI, Remzi: "İnsan Hakları ve Polis", Türk İdare Dergisi, Sayı: 308, Eylül-1990, Yıl: 62, ss. 157-166.

GELENDOST, Halil: Jandarmada Hizmet ve Muamelat, Ayyıldız Matbaası, Ankara-1967.

GELENDOST, Halil: Jandarma Meslek ve Tatbiki Hukuk Bilgileri, Mine Ofset, Ankara-1969.

GEMALMAZ, M. Semih: Ulusalüstü İnsan Hakları Hukukunda ve Türk Hukukunda Olağanüstü Rejim Standartları, Güncelleştirilmiş ve Geliştirilmiş 2. Baskı, Beta Yayınları, İstanbul-1994.

GÖZÜBÜYÜK, Şeref: Yönetim Hukuku, 11. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara-1998.

GURULKAN, Ömer: Türkiye'de Kamu Düzeninin Korunması, Osmanlı Matbaası, İstanbul-1986.

GÜNAL, Yılmaz: "İdare Amirlerine Tanınan Zabıta Yetkilerinin Kullanılma Şekli Olarak Bir Örnek Olay" AÜSBF Dergisi, Cilt: 21-22, Sayı: 4, ss. 119-156.

GÜNDAY, Metin: İdare Hukuku, İmaj Yayıncılık, Ankara-1996.

GÜNEŞ, Osman: "İngiliz Polisi ve Polisin Binalara Giriş, Arama ve Zapt Yetkisi ile Uygulaması." Türk İdare Dergisi, Sayı: 385, Aralık-1989, ss.191-207.

İŞİK, Hüseyin: Çanakkale ve İstiklâl Savaşında Türk Jandarması, Ankara-1974.

İŞİK, Hüseyin: "Yurtta Huzur ve Güven", Güncel Konular Serisi, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Sayı: 2, Yıl: 1981, ss. 35-55.

İŞİK, Hüseyin : "Belçika Zabıtası", Türk İdare Dergisi, Sayı: 329, Mart, Nisan-1971, Yıl: 42, ss. 53-75.

İçişleri Bakanlığı: İç Düzen-Genel Rapor, Kitap-I, Kolluk Hizmetleri, İçişleri Bakanlığı Yayınları, Ankara-1972.

İçişleri Bakanlığı: İdari Reform Danışma Kurulu Raporu. İdarenin Yeniden Düzenlenmesi, İlkeler ve Öneriler, TODAİE Yayını, Ankara-1972.

İçişleri Bakanlığı: Merkezi Hükümet Teşkilatı, Kuruluşu ve Görevleri (Mehtap Raporu), TODAİE Yayını, Ankara-1966.

J.Gn.K.: Belçika Jandarması, Jandarma Genel Komutanlığı Yayını.

J.Gn.K.: Emniyet ve Asayiş Planları Hazırlama ve Uygulama Yönergesi, Jandarma Genel Komutanlığı Yayını, Ankara-1992.

J.Gn.K.: Eski Hükümlü, Sabıkalı, Şüpheli ve Serserilerin Kontrolü Yönergesi, Jandarma Genel Komutanlığı Yayını, Ankara-1984.

J.Gn.K.: Fransa Jandarması, Jandarma Genel Komutanlığı Yayını.

J.Gn.K.: İdare Hukuku ve İdari Kanunlar Ders Kitabı (Birinci Kitap), Jandarma Genel Komutanlığı Yayını, Ankara-1990.

J.Gn.K.: İtalya Jandarması, Jandarma Genel Komutanlığı Yayını.

J.Gn.K.: Jandarma Devriye Talimatı, Jandarma Genel Komutanlığı Yayını, Ankara- 1977.

J.Gn.K.: Jandarma Genel Komutanlığı İstatistikî Bilgiler Broşürü, J.Gn.K. Yayını, Ankara-1988.

- J.Gn.K.lığı: Jandarma Genel Komutanlığı 50 Yıl Cumhuriyet Hizmetinde 3.Kitap, İçişleri Bakanlığı Yayını.**
- J.Gn.K.lığı: Jandarma Meslek-1, Jandarma Genel Komutanlığı Yayını, Ankara-1996.**
- J.Gn.K.: Jandarma Talimnamesi, Jandarma Genel Komutanlığı Yayını, Ankara-1987.**
- J.Gn.K.:Jandarmanın Tanımı, Bağlılığı, Sorumluluk Alanı ve Temel Görevleri, Jandarma Genel Komutanlığı Yayını, Ankara-1997.**
- J.Gn.K.: Müşterek Konular Eğitim Kılavuzu, Jandarma Genel Komutanlığı Yayını, Ankara-1986.**
- J.Gn.K.lığı: Toplu Sistem Kuruluşu ve Uygulama Yönergesi, Jandarma Genel Komutanlığı Yayını, Ankara-1986.**
- KAPANI, Münci: Kamu Hürriyetleri, 7. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara-1993.**
- KIRATLI, Metin: Koruyucu İdari Hizmetler, TODAİE Yayını, Ankara-1973.**
- KORKUSUZ, Refik: Uluslararası Belgelerde ve Türk Anayasasında Temel Hak ve Özgürlükler, Özrenk Matbaacılık, İstanbul-1998.**
- KUBALI, Hüseyin Nail: Anayasa Hukuku Dersleri, Genel Esaslar ve Siyasi Rejimler, İstanbul Üniversitesi Yayını, İstanbul-1971.**
- KUNTER, Nurullah: Ceza Muhakemesi Hukuku, 9. Baskı, Beta Yayınevi, İstanbul-1989.**
- MALKOÇ, İ. ve M. GÜLER: Öğreti-Uygulama-Mevzuat Eşliğinde Zimmet, İrtikap, Rüşvet ve Başlıca Memur Suçları, Gen Matbaacılık Ankara-1993.**
- OKÇABOL, Derviş: Devlet Kuvvetlerinin Silah Kullanma Selahiyeti, Polis Enstitüsü Yayınları, Ankara-1941.**
- OKÇABOL, Derviş: Zabıta Tarihi-3, Polis Enstitüsü Yayınları, Ankara-1940.**
- ONAR, S. Sami: İdare Hukukunun Umumi Esasları, Cilt:3, 3. Baskı,**

- ÖZAY, İl Han:** İkinci Bine Kavuşurken Gün Işığında Yönetim, Alfa Kitabevi, İstanbul-1996.
- ÖZAY, İl Han:** "İdari Kolluk Eylemlerinde Amaç" İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, Cilt: 45-47, Sayı: 1-4, İstanbul-1982, ss. 315-319.
- ÖZBAKAN, Hulusi:** Türk Silahları Kuvvetleri İç Hizmet Kanunu, Ankara-1987.
- ÖZBUDUN, Ergun:** Türk Anayasa Hukuku, 3. Baskı, Yetkin Yayınevi, Ankara-1993.
- ÖZDEMİR, Kazım:** Cumhurbaşkanlarının TBMM'yi Açış Nutukları, Ak Yayınları, İstanbul-1969.
- ÖZGÜLDÜR, Serdar:** Askeri Yüksek İdare Mahkemesi Kararları Işığında Tam Yargı Davaları, Yetkin Yayınları, Ankara-1996.
- PARLA, Taha:** Türkiye'de Anayasalar, İletişim Yayınları, İstanbul-1991.
- PAZARCI, Şevki ve diğerleri:** İçişleri Bakanlığı Kuruluşu, Görevleri ve 1965-1969 Yılları Çalışmaları, İçişleri Bakanlığı Yayını, Ankara-1974.
- SANCAR, Kemal:** "Cumhuriyetin 61. Yılında Jandarma Genel Komutanlığımız", Güncel Konular Serisi, Genelkurmay Askeri Tarih Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Ağustos-1984, ss. 39-53.
- ŞEKERCİOĞLU, Metin:** Kolluğun Yargısal (Adli) Görevleri Hakkında Kılavuz, Doruk Matbaacılık, Ankara-1980.
- ŞENEL, A. Turhan:** "Kolluk Kuvvetlerin Halkla Münasebetleri", Türk İdare Dergisi, Yıl: 1965, ss. 134-153.
- TEZİÇ, Erdoğan:** Anayasa Hukuku, Gözden Geçirilmiş 2. Baskı, Beta Yayınevi, İstanbul-1991.
- TONGUR, Hikmet:** Türkiye'de Genel Kolluk Teşkil ve Görevlerinin Gelişimi, Emniyet Genel Müdürlüğü Yayını, Ankara-1946.
- TORTOP, N., E. İSBİR ve B. AYKAÇ:** Yönetim Bilimi, Yargı Yayınları, Ankara-1993.

Türkiye Barolar Birliği: Adli Zabitanın İdari Zabıttan Ayrılması Hakkında Rapor, TBB Yayını, Ankara-1974.

ÜNSAL, Kamil: Önleyici Polis Hizmetleri, Emniyet Genel Müdürlüğü Yayını, Ankara-1988.

VURAL, M. Zeki: Polis Kuruluşu, 2. Baskı, Yüksel Matbaası, İstanbul-1971.

YAŞAR, İbrahim: "151. Kuruluş Yıldönümünde Jandarmanın Tarihi Gelişimi", Jandarma Dergisi, Sayı: 81, Ağustos-1997, ss.32-37.

YAYLA, Yıldızhan: İdare Hukuku-I, Filiz Kitabevi, İstanbul-1990.

YENİSEY, Feridun: "Önleme Tedbirlerinde Kolluğun Yetkileri", Ceza Hukuku ve Kriminoloji Dergisi, Sayı: 1, Yıl: 1978, ss. 49-55.

YENİSEY, Feridun: Uygulanan ve Olması Gereken Ceza Muhakemesi Hukuku, Hazırlık Soruşturması ve Polis, 3. Baskı, Beta Yayını, İstanbul-1993.

YILMAZ, Tuncay: Gerekçeli-Notlu Emniyet Teşkilatı Kanunu ile PVSK, Seçkin Kitabevi, Ankara-1988.

1993-1997 Yılları Arasında Jandarma Sorumluluk Bölgesinde Meydana Gelen Asayişe Müessir Olaylar

SUÇ TÜRLERİ	1993				1994				1995				1996				1997				TOPLAM							
	OLAY ADEEDİ	SUÇLUCU ADEEDİ	TUTULAN	TAKİPTE	OLAY ADEEDİ	SUÇLUCU ADEEDİ	TUTULAN	TAKİPTE	OLAY ADEEDİ	SUÇLUCU ADEEDİ	TUTULAN	TAKİPTE	OLAY ADEEDİ	SUÇLUCU ADEEDİ	TUTULAN	TAKİPTE	OLAY ADEEDİ	SUÇLUCU ADEEDİ	TUTULAN	TAKİPTE	OLAY ADEEDİ	SUÇLUCU ADEEDİ	TUTULAN	TAKİPTE	OLAY ADEEDİ	SUÇLUCU ADEEDİ	TUTULAN	TAKİPTE
GASP VE SOYGUN	349	819	519	304	262	672	383	289	243	671	388	273	181	452	267	185	173	439	283	146	1208	3053	1860	1187				
ÖLDÜRME	1148	1678	1458	220	1179	1963	1517	446	1150	1877	1467	410	1118	1925	1535	390	936	1655	1368	287	5531	9098	7345	1753				
SILAHLI OLARAK KIZ VE KADIN KAÇIRMA	21	65	48	17	25	90	41	49	21	59	42	17	12	39	34	6	27	100	66	34	106	353	231	122				
CEP RENİRZA GEÇME	91	127	122	5	113	186	175	11	125	182	165	18	116	188	180	8	116	162	144	8	561	835	786	50				
MESKENE SİLAHLI TECAVÜZ	57	116	102	14	48	104	78	26	62	160	137	23	73	164	140	24	80	160	131	28	320	704	588	116				
KÖY VE AŞİRET ARASI SİLAHLI ÇATIŞMA	4	36	34	2	4	15	11	4	5	78	45	33	7	90	85	5	7	112	108	4	27	331	283	48				
CEZAEVLERİNDEN TOPLU FIRAR	14	68	31	37	14	45	26	19	9	25	7	18	6	13	10	3	14	62	38	24	57	219	112	101				
GÜVENLİK GÜÇLERİ İLE SİLAHLI ÇATIŞMA	5	26	22	4	9	36	27	9	8	59	51	8	10	54	50	4	6	12	9	3	38	187	159	28				
GÜVENLİK GÜÇLERİNE SİLAHLI SALDIRI	2	28	28		10	52	50	2	4	19	17	2	4	33	32	1	6	24	24		26	156	151	5				
DEVLETE AIT BİNA, TES. ARAÇ-KASTEN YANGIN	9	11	11		8	11	10	1	7	26	22	4	7	11	7	4	2	3	3		33	62	53	9				
EŞ-HAŞA AIT BİNA, TES. ARAÇ, KASTEN YANGIN	88	127	108	19	91	149	118	31	78	118	104	14	100	160	123	37	97	144	127	17	444	998	580	118				
ORMANLARDA KASTEN YANGIN	24	25	24	1	50	64	46	18	43	60	46	14	36	53	37	16	18	20	12	8	171	222	165	57				
ZİRRAİ MAHSÜL, OTLARDA KASTEN YANGIN	27	32	32		33	68	50	18	13	24	14	10	20	43	32	11	17	28	24	4	110	195	152	43				
DİĞER ASAYİŞE MÜESSİR OLAYLAR					3	6	4	2	6	12	9	3	11	39	30	9	4	26	24	2	24	83	67	16				
TOPLAM	1639	3158	2539	623	1849	3461	2536	925	1774	3370	2524	847	1701	3264	2562	702	1493	2937	2371	568	8656	16180	12532	3683				

Kaynak: Jandarma Genel Komutanlığı, J.Gn.K. İstatistikî Bilgiler Broşürü Ankara-1998, s.76.

1993-1997 Yılları Arasında Jandarma Bölgesinde Asayişe Müessir Olmamakla Birlikte Jandarmanın Takibini Gerektiren Olaylar

SUÇ TÜRLERİ	Y I L L A R					TOPLAM
	1993	1994	1995	1996	1997	
KAZAEN ÖLÜM	2888	2809	2799	2988	2883	14367
İNTİHAR	1072	1159	1276	1463	1714	6684
6136 SAYILI KANUNA MUHALEFET	2228	3570	4100	4364	4140	18402
MESKEN MASUNİYETİNİ İHLAL	462	501	466	547	531	2507
CEZAEVLERİNDEN MÜNFERİT FİRAR	87	101	74	69	47	378
DOLANDIRICILIK	190	208	234	215	245	1092
ZABITAYA HAKARET, MUKAVEMET VEYA TECAVÜZ	185	305	286	351	337	1464
DEVLET MEM. HAKARET, MUK. veya TECAVÜZ	152	438	163	242	172	1167
YARALAMA	4753	5291	5630	5899	6493	28066
DARP	3123	3579	4188	4731	5369	20990
ZABITAYA İHTİLAS, İRTİKAP, ZİMMET ve RÜŞVET	73	24	14	23	44	178
DEVLET MEM. İHTİLAS, İRTİKAP, ZİM ve RÜŞVET	1	42	29	13	18	103
KAZAEN ORMAN YANGINII	878	1322	678	565	466	3909
KAZAEN DİĞER YANGINLAR	1866	2339	2096	2105	2311	10717
BÜYÜK ve KÜÇÜKBAŞ HAYVAN HIRSIZLIĞI	732	747	890	746	684	3799
OTO HIRSIZLIĞI	298	277	352	305	381	1613
DİĞER HIRSIZLIKLAR	2791	3344	3917	3985	3387	17424
KIZ ve KADIN KAÇIRMA	2384	2368	2779	2749	2549	12829
ÇOCUK KAÇIRMA	52	137	54	46	8	297
T O P L A M	24215	28561	30025	31406	31779	145986

Kaynak: Jandarma Genel Komutanlığı: Jandarma Genel Komutanlığı İstatistik Bülteni, Ankara-1998, s.70.

1961-1972 Yılları Arasında Jandarma Sorumluluk Bölgesinde İsayışe Müessir Olmamakla Birlikte Jandarmanın Takibini Gerektiren Olaylar

SUÇ TÜRLERİ	YILLAR														TOPLAM
	1961	1962	1963	1964	1965	1966	1967	1968	1969	1970	1971	1972	1973	1974	
KAZAEN ÖLÜM	2135	2120	2589	2454	2523	2556	2517	2442	2841	2453	2529	2898	30057		
İNTİHAR	546	624	624	733	605	715	777	791	842	768	748	727	8500		
6136 S. KANUNA MUHALEFET	3337	3369	2685	3701	3105	3989	3989	4715	5197	5332	4543	4322	48284		
MESKEN MASUNİYETİNİ İHLAL	644	503	587	416	409	435	372	380	313	267	329	250	4905		
CEZAEVLERİNDEN MÜNFERİT FIRAR	205	238	227	205	221	225	240	309	368	559	439	378	3614		
DOLANDIRICILIK	138	143	125	94	62	107	66	69	42	54	48	31	979		
ZABITAYA HAKARET, MUKAVEMET, TECAVÜZ	405	406	380	444	433	446	384	371	354	313	330	296	4562		
DEVLET MEM. HAKARET-MUKAVEMET-TECAVÜZ	85	127	207	193	124	112	108	90	98	95	80	96	1415		
YARALAMA	8414	9288	8689	8944	8587	9492	8832	8543	8914	7916	7050	6353	101022		
DARP	1138	1329	1149	735	697	614	556	480	468	401	485	330	8382		
KAZEN ORMAN YANGINI	386	418	331	524	283	273	232	207	352	282	224	172	3684		
KAZAEN DİĞER YANGINLAR	1271	1526	1104	1028	888	913	856	899	1106	1028	862	764	12245		
KÜÇÜKBAŞ HAYVAN HIRSIZLIĞI	410	594	722	794	594	637	599	477	435	447	416	297	6422		
OTO HIRSIZLIĞI	95	18	59	61	22	28	47	47	45	42	42	31	537		
KIZ VE KADIN KAÇIRMA	4408	4776	4758	4915	4286	4100	3982	3643	3538	3692	2830	2640	47568		
EŞYA HIRSIZLIĞI	4567	3967	3601	3256	3002	3097	2650	2373	2349	1956	1839	1271	33928		
SARKINTILIK	236	165	226	230	180	136	113	100	88	71	71	43	1659		
RÜŞVET	117	70	81	105	61	95	56	38	49	51	35	43	801		
UYUŞTURUCU MADDE SUÇLARI	143	120	177	166	95	139	135	168	139	150	189	312	1933		
T O P L A M	28680	29801	28321	28998	26177	28109	26511	26172	27538	25877	23089	21254	320497		

Kaynak: Jandarma Genel Komutanlığı: Jandarma Genel Komutanlığı 50 Yılı Cumhuriyet Hizmetinde, III. Kitap.

Jandarma Sorumluluk Bölgesinde 1961-1972 Yıllar Arasında Meydana Gelen Asayişe Müessir Olaylar

SUÇ TÜRLERİ	1961				1962				1963				1964				1965				1966			
	OLAY ADEDİ	SUÇLU ADEDİ	TUTULAN	TAKPTE	OLAY ADEDİ	SUÇLU ADEDİ	TUTULAN	TAKPTE	OLAY ADEDİ	SUÇLU ADEDİ	TUTULAN	TAKPTE	OLAY ADEDİ	SUÇLU ADEDİ	TUTULAN	TAKPTE	OLAY ADEDİ	SUÇLU ADEDİ	TUTULAN	TAKPTE	OLAY ADEDİ	SUÇLU ADEDİ	TUTULAN	TAKPTE
GASP ve SOYGUN	234	737	655	82	415	1024	892	132	332	862	712	150	259	763	600	163	343	981	748	233	348	1066	770	286
ÖLDÜRME	1461	3518	3387	131	1631	3308	3128	180	1890	3830	36732	198	1945	3869	3619	250	2096	4230	3947	283	2536	5085	4758	327
SİLAHLI KIZ- KADIN KAÇIRMA	48	146	138	8	120	267	260	7	89	225	179	46	56	136	123	13	54	177	160	17	69	200	170	30
CEBREN İRZA GEÇME	62	90	87	3	158	234	233	1	125	187	136	1	148	197	196	1	30	47	46	1	95	162	152	10
MESKENE SİLAHLI TECAVÜZ	12	27	24	3	33	86	86		64	153	148	5	57	127	118	9	45	111	102	9	99	247	240	7
KÖY-ŞİRET. ARASI SİLAHLI ÇATIŞMA	40	254	254	3	36	338	335	3	25	161	159	2	39	310	306	4	20	256	212	44	34	287	247	40
CEZAEVLERİNDEN TOPLU FIRAR	14	19	19	7	10	34	27	7	24	79	57	22	17	46	38	8	13	60	40	20	24	87	66	27
GUV. GUÇLERİ İLE SİLAHLI ÇATIŞMA	53	188	149	39	79	230	197	33	59	233	183	50	95	286	218	68	59	251	160	91	78	367	177	190
DEV.AIT BINA-TES. ARAÇLARDA KASTEN YANGIN	6	16	15	1	22	39	39		11	25	22	3	13	21	19	2	12	19	19		9	7	7	
ORMANLARDA KASTEN YANGIN	47	62	61	1	49	68	68		42	83	79	4	32	62	61	1	147	134	134		177	154	154	
ZİRRAİ MAHSULDE KASTEN YANGIN	198	310	290	20	212	365	339	26	229	362	342	20	235	449	424	25	191	391	357	34	196	396	386	10
ŞAHİSLARA AIT BINA- TESİSLERDE KASTEN YANGIN	353	646	640	6	398	689	663	26	332	619	599	20	409	740	705	35	440	820	790	30	431	861	847	14
ZABITA KUWETLERİNE TOPLU TECAVÜZ	27	84	84	2	87	287	285	2	38	257	249	8	37	315	304	11	152	803	747	56	171	1247	1225	49
BUYUKBAS HAYVAN HIRSIZLIĞI	647	1056	970	86	649	1036	947	89	551	816	737	79	618	994	858	136	372	636	596	40	417	768	687	81
TOPLAM	3202	7153	6773	380	3899	8005	7499	506	3811	7892	7234	608	3960	8315	7598	726	3974	8916	8058	858	4684	10824	9886	1071

Kaynak: Jandarma Genel Komutanlığı: Jandarma Genel Komutanlığı 50 Yılı Cumhuriyet Hizmetinde, III. Kitap

SUÇ TÜRLERİ	1967				1968				1969				1970				1971				1972				TOPLAM			
	OLAY ADEDİ	SUÇLU ADEDİ	TUTULAN	TAKİPTE	OLAY ADEDİ	SUÇLU ADEDİ	TUTULAN	TAKİPTE	OLAY ADEDİ	SUÇLU ADEDİ	TUTULAN	TAKİPTE	OLAY ADEDİ	SUÇLU ADEDİ	TUTULAN	TAKİPTE	OLAY ADEDİ	SUÇLU ADEDİ	TUTULAN	TAKİPTE	OLAY ADEDİ	SUÇLU ADEDİ	TUTULAN	TAKİPTE	OLAY ADEDİ	SUÇLU ADEDİ	TUTULAN	TAKİPTE
GASP ve SOYGUN	213	593	508	85	245	728	548	180	201	592	407	185	215	569	423	146	179	456	383	73	170	472	369	103	3254	8823	7015	1818
ÖLDÜRME	2577	5063	4681	382	2732	5418	4998	420	2542	4583	3886	797	2532	4594	4045	549	2098	4072	3570	502	1875	3287	2616	651	25915	50837	48287	4670
SİLAHLI KIZ- KADIN KAÇIRMA	46	175	125	50	59	187	125	62	61	194	140	54	51	153	92	61	62	201	119	82	54	165	85	80	769	2226	1716	510
CEBREN İRZA GEÇME	45	72	68	4	58	78	66	12	82	124	115	9	59	83	78	5	106	145	133	12	95	128	120	8	1063	1401	1430	29
MESKENE SİLAHLI TECAVÜZ	80	184	179	5	19	145	123	22	96	236	206	30	120	293	262	31	97	206	186	21	97	222	185	37	819	1037	1858	179
KOY-AŞİRET. ARASI SİLAHLI ÇATIŞMA	16	211	129	82	19	145	123	24	21	151	137	14	8	39	37	2	9	35	35		10	57	38	19	277	2244	1012	232
CEZAEVLERİNDEN TOPLU FIRAR	17	68	33	35	10	37	16	21	16	64	23	41	16	56	16	40	11	48	45	3	18	97	51	46	1010	695	431	264
GUV. GUÇLERİ İLE SİLAHLI ÇATIŞMA	53	173	92	81	100	290	227	63	91	287	147	140	77	211	150	61	62	168	141	27	45	117	85	32	851	2801	1926	775
DEV. AIT BINA- TES. ARAÇLARDA KASTEN YANGIN					1	3	3		5	13	13		8	12	12		8	12	12		12	29	29		67	196	190	6
ORMANLARDA KASTEN YANGIN	142	143	122	21	136	117	115	2	181	165	148	17	136	120	120		26	36	35	1	35	28	23	5	1150	1172	1110	52
ZIRAI MAHSULDE KASTEN YANGIN	147	329	307	22	176	328	310	18	159	337	267	70	115	242	191	51	126	285	229	56	97	227	166	61	2081	4021	3608	413
ŞAHİSLARA AIT BINA- TESİSLERDE KASTEN YANGIN	340	700	685	15	247	504	484	20	281	589	530	59	207	395	373	22	190	380	340	40	135	241	184	57	3763	7148	6840	308
ZABITA KUUVETLERİNE TOPLU TECAVÜZ	90	639	583	56	109	587	539	48	125	665	573	82	79	494	399	95	56	346	292	54	84	571	468	103	1655	6285	5748	637
BUYUKBAS HAYVAN HIRSIZLIĞI	290	498	448	50	328	577	499	78	245	401	316	85	238	433	390	43	201	409	369	40	198	340	297	43	4754	7964	7114	860
TOPLAM	4056	8648	7960	868	4297	9144	8176	972	4106	8451	6908	1583	3661	7694	6588	1106	3201	6799	5888	911	1925	5961	4716	1245	48048	87950	87275	10843

SUÇ TÜRLERİ	1971				1972				1973				TOPLAM			
	OLAY ADEDİ	SUÇLU ADADI	TUTULAN	TAKİPTE KALAN	OLAY ADEDİ	SUÇLU ADEDİ	TUTULAN	TAKİPTE KALAN	OLAY ADEDİ	SUÇLU ADEDİ	TUTULAN	TAKİPTE KALAN	OLAY ADEDİ	SUÇLU ADEDİ	TUTULAN	TAKİPTE KALAN
ANARŞİK OLAYLAR	24	51	47	4	144	370	334	36	3	43	142	139	171	464	523	179
GASP ve SOYGUN	163	395	283	112	170	472	369	103	93	239	228	11	426	1106	880	226
ÖLDÜRME	1799	3235	2531	704	1785	3267	2616	651	1211	2238	1995	243	4795	8740	7142	1598
JND. İLE MÜSADEME	59	157	103	54	45	117	85	32	20	32	25	7	124	306	213	93
JND.YA TOPLU TECAVÜZ	43	275	219	56	84	571	468	103	30	184	137	47	157	1030	824	206
CEZAEVİNDEN TOPLU FIR.	8	36	34	2	18	967	51	46	7	25	15	10	33	1028	100	58
DEV. AİT BİN. ve YST.YAN.	5	9	9		12	29		2					17	38	9	2
ORMANLARDA YANGIN	24	30	25	5	35	28	23	5	63	77	77		122	135	125	10
ŞHS. AİT BİN. ve YST. YAN.	160	296	243	54	135	241	184	57	111	254	224	30	406	791	651	141
ZİRAİ MAH. ve OT YANGINI	103	244	162	82	97	227	166	61	25	58	53	5	225	529	381	148
SİLAHLI KIZ KAÇIRMA	48	148	58	90	54	165	85	80	33	103	83	20	135	416	226	190
CEPRENİRZA GEÇME	95	130	113	17	95	128	120	8	44	78	75	3	234	336	308	28
MESKENE SİLAHLI TEC.	77	158	123	35	93	222	185	37	45	125	93	32	215	505	401	104
KÖY ve AŞ. ARASI OLAY	7	33	33		10	57	38	19	7	40	31	9	24	130	102	28
BÜYÜKBAŞ HY. HRSIZLIĞI	177	324	256	68	198	340	297	43	91	170	163	7	466	834	716	118
T O P L A M	2792	5521	4239	1283	2975	7201	5021	1283	1783	3666	3341	563	7550	16388	12601	3129

Kaynak: Jandarma Genel Komutanlığı, Jandarma Genel Komutanlığı 50 Yılı Cumhuriyet Hizmetinde, III. Kitap.

Tablo - 6 **EK - 6**
1993-1997 Yılları Arasında Jandarma Sorumluluk Bölgesinde Suçta ve İdari Aramada Elde Edilen Silah ve Mühimmat Miktarı

SİLAH VE MÜHİMMAT CINSİ	İDARİ ARAMADA					SUÇTA					GENEL TPLAM
	1993	1994	1995	1996	1997	1993	1994	1995	1996	1997	
G-1 P. TÜFEĞİ	18	24	8	26	7	17	21	17	13	4	155
G-3 P. TÜFEĞİ	17	20	25	24	25	45	1342	78	52	44	1672
M-1 P. TÜFEĞİ	4	1					2		1	1	9
M-16 P. TÜFEĞİ		10	26	1	2	18	14	20	7	15	113
7,7 P. TÜFEĞİ	25	11	9	85	4	4	8	5	185	8	344
7,9 P. TÜFEĞİ	27	27	21	26	19	41	22	10	6	5	204
AV TÜFEĞİ	297	497	899	1028	1407	2272	2484	2993	4120	4861	20858
BİKİSİ	2	1	3	3	16	27	85	6	23	32	198
BURUNO	14	8	3	7	9	2	6	3	2	1	55
DİKTİRİOF	3		1		52	3	26		4	2	91
KANNAS	4		3	3	5	3	6	13	16	21	74
MAVZER	29	48	34	29	124	47	20	18	17	7	373
KARABİNA				1		11	1				13
KALEŞNİKOF	1077	866	441	362	537	897	1397	873	768	986	8204
SİMİRNOF	20	19	10	7	57	7	16	6	10	4	156
MG3 MK. TÜFEK		18	2	3			20	2	2	2	52
DİĞER MK. TÜFEK	11	16	10	3	9	35	40	21	13	6	164
TÜFEK ŞARJÖRÜ	2426	1964	1288	608	1832	3281	3681	3917	1497	2278	22772
TÜFEK FİŞEĞİ	51586	86222	61015	97273	98817	47813	31526	83829	29507	16278	603866
BOMBAATAR	24		3	1	3	5	4	178	3	3	224
HAVAN	3	2	9	1	3		5	3	20	2	48
LAV	1	16	1	1	21	3	13	2	8	8	74
ROKETATAR	55	49	10	47	36	58	93	40	91	35	514
UÇAKSAVAR	3	1					4		1	1	10
HAVAN MERMİSİ	97	8	26	950	96	4	283	55	1603	58	3180
RATAR SK. FİŞEĞİ	238	81	34	104	213	459	372	287	333	237	2358
R. ATAR MERMİSİ	525	205	111	132	422	419	756	323	229	181	3303
U.SAVAR MERMİSİ	16	205	247		3780	60	3866	317		2926	11417
MAKİNALI TABANCA	1624	16	14	10	16	30	47	5	14	19	1795
DÖR. TABANICALAR	1599	10241	2573	2905	2572	2041	2548	2731	2828	2596	32630
TBC. ŞARJÖRÜ	52835	2854	2302	2579	2457	2408	1945	2217	2329	2152	74078
TABANCA FİŞEĞİ	293	25892	20460	25878	22498	10489	12712	13751	11407	20764	163762
DİNAMİT LOKUMU		22	833	494	468	8076	173	199	113	469	11050
DİNAMİ KAPSÜLÜ	857	5	19	43	550			99	36	20	1629
EL BOMBASI		422	138	197	750	567	883	645	807	702	5111
TAHRİP KALIBI	274	5	3		28		23	31		1	365
TFÜNİYE	26	481	8045	1095	5621	6006	314	1261	613	601	24083
TNT	39	306	133	311	11	15	227	226	267	15	1550
MAYIN		401	81	40	395	51	473	373	420	393	2627
TÜFEK BOMBASI		32		5	10	3	17	4	8	6	85
AKÜ								3	1	2	6
TELSİZ	1	9	2		26	4	46	18	14	25	145
DEDEKTÖR	3					1		1	1		6
DÜRBÜN	30	24	12	4	35	24	41	34	38	23	265
JENERATÖR			1					2		3	6
GECE GÖRÜŞ GÖZLÜĞÜ		1			1			1	1	4	8
KES. NİŞ DÜRBÜNÜ			2		3				1		6
TELSİZ BATARYASI					10			2			12
PIKNİK TÜP								2			2
KES. VE DEL. ALETLER	4	248	95	342	593	121	1252	1383	1167	1312	6517

Kaynak: Jandarma Genel Komutanlığı: Jandarma Genel Komutanlığı İstatistik Bülteni, Ankara-1998, s.98

1963-1970 Yılları Arasında Jandarma Sorumluluk Bölgesinde Suçta ve İdari Aramada Elde Edilen Silah, Mühimmat, Kesici ve Delici Aletler

CINSİ		YILLAR										
		1963	1964	1965	1966	1967	1968	1969	1970	1971	1972	
ATEŞLİ SİLAHLAR ve TİPİKLER	Otomatik Tabanca	59	62	83	102	82	120	150	141	86	166	
	Fişek	385	1192	581	575	1325	1614	11127	807	1812	2725	
	Tüfek	431	428	418	680	423	927	447	1019	1276	787	
	Uzun Namlulu Silahlar	3525	2697	7178	6398	13562	49847	94628	20131	11740	8150	
	Şarjörü Tabancalar	2019	2734	2794	483	4897	6600	9149	10066	6621	6710	
	Fişek	6101	11878	19264	44187	484974	81983	145031	1781226	634858	581625	
	Tabanca	1191	1363	1173	1118	1478	843	610	668	462	480	
	Toplu Tabancalar	1865	3356	1727	2206	200768	2808	1638	4561	1190	1203	
	Fişek	250	293	316	255	2324	215	143	145	190	125	
	Yıllı Av Tüfekleri	796	411	552	414	22045	349	370	696	446	284	
AV TÜFEKLERİ ve TİPİKLER	Fişek	1700	2090	1959	2480	2377	2272	2143	2063	1696	1574	
	Tabanca	3469	3510	3039	4959	4927	3920	3000	3313	4506	3214	
	Fişek	163	135	179	54	77	21	24	10	21	37	
	Kılıç	297	157	2692	147	147	64	12	90	391	43	
	Palalar	2490	3257	472	3056	3037	2890	1579	2000	1374	1455	
	Kamalar	780	895	219	500	393	558	621	178	197	115	
	Hançer	221	385	157	288	325	315	861	297	199	183	
	Sustalılar	335	231	238	188	189	180	533	154	85	88	
	Şişli Baston vb.	26527	35074	43041	68090	743350	155526	272066	1827565	667150	608964	
	TOPLAM											

Kaynak: Jandarma Genel Komutanlığı: Jandarma Genel Komutanlığı 50 Yıl Cumhuriyet Hizmetinde, III. Kitap.